A

Absinthii herba – (Absynth. hrb.)

A fehér üröm *(Artemisia absinthium)* leveleit és virágos hajtását tradicionálisan gyomorkeserűk, vermutok alapanyagaként, illetve az ürmösbor előállítására használták. A felhasznált növényi részből alkoholos kivonat készült, amelynek legjellegzetesebb összetevői a keserűanyagok. Vizes kivonatát hagyományosan emésztési panaszok enyhítésére, étvágyjavítóként, epebántalmak és emésztési zavarok kezelésére alkalmazták. Manapság hasonló indikációban (alkalmazási területen) étvágyfokozóként, epeelválasztás elősegítésére és emésztési panaszokra alkalmazzák tea formájában.

Acaciae flos – (Acaciae flor.)

Észak-Amerikából származó közismert fa a fehér akác (*Robinia pseudoacacia*). Fája sok szempontból hasznosítható, virágzáskor nem csak "méhlegelőként", hanem a drogból készült teát gyógyászati szempontból is értékesnek tartották. A drog, az akácvirág (*Robiniae-*, illetve a fiókon látható *Acaciae flores*) kevés illóolajat, aromás anyagokat tartalmaz. A virágból teát készítettek, mely köhögéscsillapító, enyhe hashajtó hatású, de túlzott gyomorsavképzés esetén is alkalmazzák. Kérgéből főzetet készítettek, amelynek fekélyellenes, savszekréció csökkentő hatást tulajdonítottak. Mára elvesztette gyógyászati jelentőségét.

Acetanilidum – (Acetanilid.)

Az acetanilid, másik nevén antifebrin erős hatású, olcsó lázcsillapító volt. Az egyik elsőként előállított gyógyszervegyület, amely a terápiából kiszorult, mert hosszú távú kezelés alatt mérgezési tüneteket okozott. Károsítja a vörösvértesteket, amely a sejtek pusztulásához és ennek folyamányaként vérszegénységhez vezetett.

Acetas ammoniae solutus concentratus - (Acetas Amon. Sol. Conc.)

Ecetsavas ammónium oldat (*Ammonium aceticum solutum*, *Liquor ammonii acetici*, *Acetas ammoniae solutus*) néven szerepelt a Ph. Hg. I.-ben, míg a Ph. Hg. II.-ben és Ph. Hg. III.-ban *Ammonium aceticum solutum* és *Liquor ammonii acetici* néven található. A Ph. Hg. IV. nem vette át. Izzasztó és húgyhajtó, illetve "részegség eloszlató" szerként alkalmazták.

Acetum aromaticum

Illatos ecet, fertőztlenítő ecet, rablók ecete, *Acetum antisepticum*, *Acetum prophylacticum*, *Acetum cardiacum*, *Acetum quattuort latronum*, *Acetum pestilentiale*.

Borsosmenta-, rozmarin- és zsályalevelet, angyalfűgyökeret, zedoaria gyöktörzset, szegfűszeget, ecetet és tömény ecetsavat tartalmazó készítmény. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban. Külföldi gyógyszerkönyvekben más összetétellel szerepelt. Fürdőkben, szájvizekben alkalmazták. Számos más *Acetum* készítmény is létezett.

Acetum colchicum - (Acet. Colchi.Cum)

Őszi kikerics (*Colchicum autumnale*) tojásdad vagy körte alakú hagymagumójából készült borecetes kivonat. Erős hatású anyag. Külsőleg ízületi fájdalmak csökkentésére, bőrelváltozások kezelésére alkalmazták.

Acetum destillatum – (Acet. destillat.)

Desztillált (tömény) ecetsav. A gyógyászatban a gyógyszerkészítésben segédanyagként (oldószer, savanyítás) alkalmazzák. Hígított oldata viszketéscsillapítóként és izzadás ellen is használható. Az élelmiszeriparban az ecetsavat E260-nal jelölik, és a savanyúság szabályozására használják.

Acetum lavandulae - (Acet. Lavand.)

Levendulavirággal illatosított ecet. Már a 18. században is ismert készítmény. Kevés (10%) borszeszt tartalmazó ecetben levendulavirágot áztattak napokig, majd a kivonatot leszűrték.

Acetum lithargi – (ACET. LITHARG)

Bázisos ólom-acetát oldat. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Acetum pyrolignosum rectificatum – (Acet. pyrolign. rect.)

Az *Acetum pyrolignosum*ot – faecetet – fakéreg száraz desztillációjával, majd a párlat tisztításával állították elő. Vízzel elegyítve fertőtlenítőként alkalmazták üszkös sebek, fekélyek fertőtlenítésére, kevés eredménnyel. A mai gyakorlatban nem használjuk.

Acet. Quattuor Latron.

Illatos ecet, fertőtlenítő ecet, rablók ecete. Lásd → *Acetum aromaticum*.

Acetum scillae – (Acet. Scillae.)

Tengeri vereshagymaecet (Pozsonyi Taxa), csilla ecet (Ph. Hg. I. és II.), tengeri hagymás ecet (Ph. Hg. III.), amely a tengeri hagyma (*Scilla maritima*) ecetes kivonata. Vizelethajtóként és köptetőként használták.

Acidum aceticum concentratum - (Acid. Acetic. Conc.)

Tömény ecetsav. Szerepel, a Ph. Hg. I., II. III. és IV.-ben is. Segéd-, illetve alapanyag volt.

Acidum aceticum dilutum – (Acid. Acetic. Dil.)

Hígított ecetsav. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. III. és IV.-ben. A tömény ecetsav alapanyag hígítási aránya némiképp változott a gyógyszerkönyvekben. Külsőleg edzőszerként, illetve reagensként használták.

Acidum acetylosalicylicum – (Acid. acetylosalic.)

Az acetil-szalicilsav a fehér fűz *(Salix alba)* kérgében megtalálható anyag. Elsőként Edmond Stone, angol lelkész vetette fel, hogy a drága kínafakéreg helyett a szintén keserű fűzfakérget is lehetne alkalmazni a lázcsillapítóként (a kínafa kérgét lázcsillapításra használták, de csak később fedezték fel, hogy a benne található kinin speciálisan a maláriás láz csillapítására alkalmas). Az acetil-szalicilsav, amely a fűzfa hatóanyagaival rokon vegyület, szintetikus módon állították elő. A gyógyászatban fájdalom- és lázcsillapító, valamint a vérlemezkék összetapadását gátló hatása miatt alkalmazzák. Felix Hoffmann német gyógyszerész volt az első, akinek sikerült stabil formában előállítania az acetil-szalicilsavat, amelyet a Bayer gyógyszercég 1899-ben dobott piacra Aspirin néven. A mai napig ismert és népszerű gyógyszer.

Acidum Agaricinicum - (Agaricin Purriss)

Agaricin laricinsav, a fehér galócából (*Agaricus albus*) állították elő. A német, dán és helvét gyógyszerkönyvekben is hivatalos volt. Használták, mint hashajtó és izzadás gátló szert, de - mivel adagjai megbízhatatlan eredményeket mutattak - nemigen rendelték. Volt olyan beteg, aki 2 g-ra sem reagált, de volt, akinek ennél kisebb adag is hányingert és hasmenést okozott.

Acidum ascorbinicum – (Acid. ascorbin.)

Aszkorbinsav, más néven C-vitamin, antioxidáns tulajdonságú szerves sav. Hiánya a skorbut nevű betegséget okozza, innen ered a neve is. A skorbut a legrégebben ismert hiánybetegség; nagy pusztításokat okozott háborúk idején, illetve gyakori volt hajós népeknél. 1937-ben Walter Haworth kémiai Nobel-díjat kapott az aszkorbinsav szerkezetének meghatározásáért (megosztva Paul

Karrerrel, aki a vitaminokat kutatta) és ugyanebben az évben az orvosi Nobel-díjat Szent-Györgyi Albert kapta, aki a C-vitamin biológiai hatásait tanulmányozta. Számos növény jelentős mennyiségben tartalmazza a vegyületet (csipkebogyó, citrusfélék).

Acidum benzoicum – (Acid. benzoic.)

A benzoesavat a 16. században fedezték fel, a *Styrax* nemzetségbeli növényekből nyerték ki száraz desztillációval. Fertőtlenítő- és tartósítószerként alkalmazzák. Az élelmiszeriparban inkább nátriumsóját alkalmazzák; adalékanyagként az E210-es számmal jelölik. Gátolja a penészgombák szaporodását, így a gyógyászatban lábgombásodás és szájpenész kezelésére is használják.

Acidum benzoicum syntheticum - (Acid. Benzoic. Synthetic.)

Szintetikus benzoesav. Lásd → *Acidum benzoicum*.

Acidum boricum crystallisatum – (Acid. boric. cr.)

Bórsav. Fehér, szagtalan, kesernyés ízű por. Fertőtlenítőként és a gyógyszergyártásban segédanyagként alkalmazzák. Felhasználják szemcseppekben, fülcseppekben, külsőleges oldatokban és kenőcsökben.

Acidum carbolicum liquidum - (Acid. Carbol. Liqu.)

Folyékony fenol (karbolsav), amelyet fertőtlenítőszerként használtak. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. III. és IV.-ben.

Acidum citricum crystallinum – (Acid. citric. cr.)

Kristályos citromsav. Színtelen, szagtalan kristályokat alkot. Gyógyszergyártás során alkalmazzák, mint segédanyagot, ízjavítóként, illetve adalékanyagként (E330) az élelmiszerek íz- és savasságszabályozására használják.

Acidum crisophanum - (Acid. Chrisoph.)

Krizofánsav. Lásd → *Acidum crysophanum purum*.

Acidum crysophanum purum – (Acidum. crysoph. pur.)

Crysophansav (=krizofánsav), a rheumgyökérben (rebarbara) előforduló antraciklin származék. Aranysárga tűalakú kristályokból áll. Bőrpanaszokra (pl. ekcéma, akne) külsőleg alkalmazták. Belsőleg adva hánytató és hashajtó hatású.

Acidum gallicum - (Acid.gallici)

Galluszsav, gubacscsersav. Szinonim nevei Acidum digallicum, Acidum trioxybenzoicum.

A Ph. Austriaca (1855), a brit, a dán, a francia és az észak-amerikai gyógyszerkönyvekben volt hivatalos, a magyarban nem. Csersavból híg kénsavval, ill. gubacsból kristályosítással állították elő. Kristálya fakó sárga, néha fehér, tű alakú. Használták vérzéscsillapítóként gyomorvérzés ellen, vesebetegségekben, főleg albuminuria esetén, illetve ecsetelőként torokbántalmakra. Adagja 0,3-1,3 gramm volt.

Acidum Halleri - (Acid. Halleri)

Liquor acidus Halleri, elixirium Halleri, Haller féle sav, Haller savanyú folyadéka, Haller sava. Tömény alkohol (borszesz) és tiszta tömény kénsav 3:1 arányú keveréke. Hivatalos vlt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban. Sokáig vérzések ellen alkalmazták, majd hűsítő köptetőként (expectoránsként). A Ph. Hg. IV.-be már nem vették fel.

Acidum hydrochloricum concentratum - (Acid. Hydroch. Conc.)

Tömény sósav, a hidrogén-klorid tiszta, színtelen, rendkívül szúrós szagú vizes oldata. Szinonim nevei: Acidum salis, Ph. Hg. I-II-ből: *Acidum hydrochloricum concentratum purum*, *Acidum hydrochloratum concentratum purum*, *Acidum muriaticum concentratum* vagy *concentratum purum*, a Ph. Hg. III.-tól csak *Acidum hydrochloricum concentratum*. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben. Roncsolószerként használták, belsőleg csak higított formájában volt alkalmazható.

Acidum hydrochloridum dilutum 10% - (Acid. hydrochlor. dil. 10%)

A hígított sósavat elsősorban a pH beállítására használják infúziókban, oldatokban, injekciókban. A gyomorban lévő fehérjebontó enzim működéséhez szükséges a savas (pH 1,8-2,2) környezet, ezért azok, akiknek gyomorsavtermelése csökkent, indokolt lehet a híg sósavval való savpótlás.

Acidum lacticum – (Acid. lactic.)

Tejsav. Fertőtlenítő és baktériumölő hatással bír. Hüvelykészítményekben a pH beállításán keresztül játszik szerepet a normál hüvelyi baktériumflóra fenntartásában. Kozmetikumokban bőrlágyítóként szerepelhet. Adalékanyagként az élelmiszeripar is alkalmazza (E-270).

Acidum muriaticum concentratum – (Acid.Muriat.Conc.)

Tömény sósav. Lásd → *Acidum hydrochloricum concentratum*

Acidum nitricum concentratum (purum) – (Acid. Nitr. Conc)

Tömény salétromsav. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III., és IV. -ben. Maró, savanyú, és színtelen folyadék, előállítása nyers salétromsavból történt. Külsőleg, mint marószert használták fekélyek és sarjadzó szövetek elpusztítására.

Acidum Nitricum Dilutum – (Acid. Nitricum Dilutum)

Hígított salétromsav (800 gramm desztillált víz, 200 gramm tömény salétromsav, Ph Hg I., II., III.). Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben. Kezdetben tovább hígítva lázas betegek szomjának enyhítésére, továbbá zöldes hasmenésben és bujakórban (szifiliszben) használták. Külsőleg kádfürdőkben kimerítő izzadásoknál adták. Később már csak külsőleg, edzőszerként, valamint kémiai reagensként alkalmazták.

Acidum oxalicum – (Acid. oxalic.)

Oxálsav, más néven sóskasav. Előfordul a sóskában, spenótban és számos más növényben, azonkívül az állati szervezetben (a vizeletben) részint szabad állapotban, részint különféle sók alakjában.
Kalciumsója, amely vízben oldhatatlan, a vesekövesség egyik leggyakoribb okozója. Épp ezért azok számára, akik oxalátkőképzésre hajlamosak, a magas oxálsavtartalmú táplálékok fogyasztása nem ajánlott.

Acidum Phosphoricum - (Acid. Phosphor.)

Foszforsav, ortofoszforsav (acidum ortophosphoricum). Régen csontokból állították elő, a korabeli gyógyszerkönyvek szerint a foszfor oxidációja által volt készíthető ez az átlátszó, színtelen szagtalan és savanyú folyadék. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III., és IV.-ben. Híg (0,1-0,2 %-os) oldatát a sósav után a legjobb emésztést elősegítő folyadékként alkalmazták. Használták lázas megbetegedések esetén hűsítőszerként, valamint angolkór, epés hasmenés, alkáli vizelés, ill. tuberkulózis miatti nyirokcsomó megnagyobbodás ellen is jó eredményekkel.

Acidum pyrogallol – (Acid. pyrogall.)

A pirogallol egy szerves vegyület. A galluszsavat (vagy gubacssav) 250°C-ra hevítik, így megolvad, és pirogallollá alakul. Ezzel a módszerrrel Scheele (svéd vegyész) állította elő először 1786-ban.
A pirogallolt a fényképészetben előhívásra használták. Növényvédőszerek és festékek előállítására is használják. A pirogallol lúgos oldatát az analitikai kémiában az oxigéngáz kimutatására használják, mert az oxigénnel nagyon gyorsan reakcióba lép. Élelmiszer adalékanyagként is felhasználják.

Acidum pyrolignosum - (Acid. Pyrolign.)

Más néven *Acetum pyrolignosum*, a Ph. Hg. I., II., III., IV.–ben, mint *Acetum pyrolignosum rectificatum* szerepel, a Ph. Hg. I-ben *Acidum pyroxylicum*-ként és *Acidum Ligni empyreumaticum*-ként is megjelenik a fenti elnevezéseken kívül. Magyarul tisztított kozmás faecet, kozmás fasav. A nyers faecet párladéka, sárgás vagy barnás színű, füstszagú és egyben ecetszagú, savanyú folyadék. Antiszeptikumként alkalmazták vízzel keverve - nem túl nagy eredménnyel-, üszkös sebek, rüh és fekélyek kezelésére. A nyers faecet hatásosabb antiszeptikumnak bizonyult.

Acidum salycilicum crystallisatum – (Acid. salicyl. cryst.)

Szalicilsav, fehér, kristályos por. Gombaellenes és fertőtlenítőszerként alkalmazzák. A szalicilsavnak (a *Salix alba*, a fehér fűz kérgéből állították elő eredetileg) mennyiségtől függően hámosító vagy szaruanyagot oldó, hámlasztó hatása lehet. Csak külsőleg alkalmazzák. Korábban lekvárok népszerű tartósítószer volt, ma már ilyen célra nem alkalmazzák.

Acidum sulfosalicylicum - (Sulf. Sal.)

Acidum sulfosalicylicum. Vizben és borszeszben oldódó kristályokat képez. Vizelet fehérjetartalmának vizsgálatára használták.

Acidum Sulphuricum - (Acid. Sulphuri.Cum)

Tömény kénsav, vitriol. Külsőleg régebben a heves, nyillalló, kisugárzó fájdalommal, zsibbadással járó rohamokban alkalmazták, szénporral keverve a fájdalmas részre tették, addig, míg kevés barna pörk keletkezett.

Acidum sulfuricum dilutum - (Acid. Sulfur. Dil.)

Hígított kénsav, Spiritus vitrioli. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. III. és IV.-ben. A Ph. Hg. I.-ben acidum sulfuricum dilutum purum néven szerepelt. A tömény kénsav alapanyag hígítási aránya némiképp változott a gyógyszerkönyvekben. Segédanyagként használták.

Acidum sulfuricum dilutum purum - (Acid. Sulfuric. Dil. Pur.)

Az acidum sulfuricum dilutum purum (tiszta híhígott kénsav) ezen a néven csak a Ph. Hg. I.-ben szerepel, majd a Ph. Hg. II., III. és IV. acidum sulfuricum dilutum (híhígott kénsav) néven tartalmazza. Gyógyszerek készítéséhez használták.

Acidum tannicum – (Acid. Tannic.)

Csersav, gubacs-csersav, más néven tanninum. Finom porrá tört gubacsból készítettek éteres-alkoholos kivonással. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III. és IV-ben. Halványsárga színű, fanyar ízű, laza por. Vérzéscsillapító hatású. Gyomorba jutva csökkenti az emésztőnedv elválasztást, így étvágytalanságot, székrekedést okoz. Alkalmazták idült bélhurut, elhúzódó vérhas, és béltüsző fekély esetén. Különböző gyógyszeralakban használták Krupp orvoslására, továbbá bűzös orrváladék, idült fülfolyás, aranyeres fájdalmas duzzanatok kezelésére. 1:20 arányú oldata befecskendezve kankó és fehérfolyás ellen is hatásosnak bizonyult. Glicerines oldatát ekcémára használták. Mindemellett mivel a csersav a legtöbb fémsóval, alkaloiddal oldhatatlan vegyületet képez, az ilyen mérgezések esetén ellenszer gyanánt sikerrel alkalmazták. Széles körben alkalmazott sóképző segédanyag és reagens is volt.

Acidum tartaricum – (Acid. tartaric.)

Borkősav, régies nevén bécsi só. Színtelen, szagtalan, savanyú ízű por. A gyógyszergyártásban tablettázásnál segédanyagként, illetve más savakkal együtt gyomorsav pótlására használják. Az élelmiszeriparban savanyításra és ízjavítóként alkalmazzák.

Aciphenochinolin. 1,0-4,0

2-fenilkinolin-4-karboxilsav, fenilkinolinsav avagy cincophen. Atophan, Quinophan, illetve Phenaquin néven külföldön 1910-től már alkalmazták a phenylchinolinsavat avagy cincophen-t fájdalomcsillapítóként, valamint köszvényben húgysavürítést serkentő szerként, de az 1930-as években felismerték súlyos májkárosító hatását. Lásd még → *Phenochinolum methylcarbonicum*.

Adeps lanae

Gyapjúviasz avagy lanolin. Hivatalos volt a Ph. Hg. II. III. és IV.-ben is. A bőrbe igen jól szívódik fel és nem avasodik, ezért bőrgyógyászok előszeretettel rendelték kenőcsökbe, rendszerint vazelinnel együtt. Népszerű kenőcs segédanyag volt. Lásd → *Unguentum adepis lanae*.

Adeps lanae hydrosus – (Adeps. Lanae. Hydros.)

Lanolin (vízben oldódó). Lásd még → *Adeps lanae*.

Adeps suillus

Disznózsír. A házi sertés friss hájából kiolvasztott vízmentes zsiradék. A Ph.Hg. I., II., III.,-ban *Axungia porci*-ként is szerepel, a Ph. Hg. IV-ben már csak *Adeps suillus* a neve. Bőrre kenve megakadályozza annak kiszáradását, nagy mennyiségben fogyasztva pedig sikamlóssá téve a beleket, hasmenést okoz.

Vivőszerként is alkalmazták a gyógyszerkészítésben. Előfordult, hogy hamisították víz, timsó és liszt segítségével, a zsír fehér színét pedig NaOH vagy Na_2CO_3 elszappanosításával hozták létre. A zsír eredetiségét olvasztással lehetett ellenőrizni, hiszen a sók kioldhatóak voltak vízzel a liszt és a víz pedig az alsó részen gyűlt össze.

Adeps suillus benzoatus (Benzoegyantás sertészsír) – (Adeps. Suillus. Benz.)

Benzoegyantás zsír. A Ph. Hg. IV.-ben volt hivatalos. Sárgás színű, benzoegyanta illatú lágy kenőcs. Illatos, izgató kenőcsmassza.

Aether aceticus

Ecetsavéter, etil-acetát. A Ph. Hg. I-ben *Naphta aceti*, *Naphta* vagy *Aether vegetabilis* névvel is jelölték, Ph. Hg. II., III., IV.,-ben már csak a fenti név található. De színonimája még a Liquor anodynos vegatabilis is. Színtelen, kellemes illatú folyadék. Ép bőrre kenve gyors párolgása miatt hideg érzetet kelt, így csökkenti az érzékenységet. Belélegezve levertséget okoz, de nem tompítja az érzékelést, mint az etiléter. Belsőlegesen alkalmazva (20-30 csepp) görcscsillapításra és izgatószerként, külsőleg bedörzsölve elvonószerként alkalmazták.

Aether depuratus - (Aether depurat.)

Tisztított éter, dietiléter. A fenti elnevezésen kívül, aether sulfuricus, aether vitrioli és naphta vitrioli néven is szerepel. Hivatalos volt a Ph.Hg. I., II.,III., és IV.-ben. Illékony, színtelen folyadék. Ép bőrön gyors párolgása miatt hideg érzetet kelt, így csökkentve az érzékenységet. Belsőleg, borszesszel keverve izgatószerként alkalmazták gyomorgörcs és ájulás esetén. Inhalálásakor kezdetben hallucinálást, fülzúgást okozott, ezután izommerevség, eszméletvesztés és teljes érzéketlenség állt be, majd a beteg pár perc múlva felébredt. 5-10 g éter 5 perc bódulatot eredményezett, további adagolása pedig halálhoz vezetett. Először egy Morton nevű orvos alkalmazta egy ideges nőn érzéstelenítésre, de nem terjedt el a használata, mert a megfelelő dózist nem ismerve több betegnél a használata narkotikus halálhoz vezetett.

Aeth. Pfirsich. - Pfirsichäther, englischer

Őszibarack aroma. A gyümölcsétereket különböző összetételű éterekből, éterszármazékokból állították össze, azért hogy utánozni tudják az adott gyümölcs izét és illatát. Mivel abban az időben nem állt rendelkezésre elegendő mennyiségű gyümölcs ahhoz, hogy vegyiparilag gyártani tudják az aromákat, kísérletezésbe kezdtek. Először megpróbálták őket a gyümölcsök virágának, és a növényi részeknek a felhasználásával létrehozni, de ez sikertelennek bizonyult. Ezután a kémiára esett a választás és így jutottak el tapasztalati úton az éterekig, ill. ezek etil-, és amil-, ecetsav-származékáig.

Főleg savanyú cukrok, gyümölcsfagylalt és szeszesitalok, pálinka utánzatok készítésére használták őket. Mivel az aromagyártás ötlete Angliából származik ezért a jól bevált, átvett, erős illataromafajtákat angol (eng.) megkülönböztető szócskával jelölték meg.

Aether sulfuricus - (Aeth. Sulfur.)

Lehetett *aether sulfuricus crudus* (nyers égvény avagy éter), de inkább *aether depuratus* (tisztított éter) a Ph. Hg. I., illetve II.-ből. A Ph. Hg. III-ban már csak aether depuratus, illetve *aether pro narcosi* néven szerepel az éter. A Ph. Hg. IV.-ben szerepel *aether ad narcosim*, illetve *aether depuratus* (*aether sulfuricus*) néven.

Aethiops Antimonialis - (Aethiops.Antimoni.Alis)

Lásd → *Hydrargyrum stibiato-sulfuratum laevigatum*

Aethiops Mineralis

Hydrargirum sulfuratum nigrum, mercurius sulfuratus, fekete higanykéneg avagy fekete higany-szulfid. Féreghajtószerként, ezenkívül étvágyfokozóként, köptetőként is alkalmazták.

Aethylium aminobenzoicum - (Aethyl. Aminobenz. 1,00-3,00)

Paraaminobenzoesavas - etilészter. Szinonim nevek: Benzocaine, Anaesthesin. Hivatalos volt a Ph.Hg IV.-ben. Fehér, szagtalan, íztelen por. Legnagyobb egyszer adagja 1 g, napi dózisa 3 g volt. Helyi érzéstelenítő belső és külső használatra: nyak-és gyomorfájdalmak, gyomorfekély és terhességi hányás esetén.

Agaricus – (MP: PL AGARIC)

Légyölő galóca (*Agaricus imperialis, Amanita muscaria*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Agaricus albus – (Agaric. alb.)

Fehér galóca, fenyőfák kérgén megtelepedő gombafaj. Régen a gomba kalapját használták fel a gyógyászatban. Használták hashajtó és izzadás gátló szerként, de nem meghatározott összetétele miatt adagolása pontatlan volt, emiatt kiszorult a gyógyszertárakból.

Agaricus chirurgorum - (Agaric. Chirurg.)

Csertapló, taplógomba, taplós galóca (*Boletus igniarius*). Piócák okozta sebek eldugaszolására alkalmazták. A Ph. Hg. I. és II.-ben hivatalos volt.

Agrimoniae

Agrimoniae herba (*Agrimonia eupatoria*, közönséges párlófű, apróbojtorján). Jellegzetes enyhe illata, összehúzó, kesernyés íze van. Epeműködés szabályozására, vizelethajtásra, gyulladásgátlásra használták.

Alcohol absolutus - (Alcohol Absolut.)

Tömény etil-alkohol, más néven spiritus vini, vagy concentratus vagy aceti, acetum destillatum, illetve mercurius vegetabilis. A Ph.Hg. I, II., III. és IV.-ben volt hivatalos. Alapanyagként használták.

Alcohol amylicus - (Amylum Alcoh.)

Tercier amylalkohol, amylenum hydratum, amyloxydum hydratum, amylszesz, dimethylaethylcarbinol. A Ph. Hg. III.-ban hivatalos volt. Színtelen, átlátszó, átható, kellemetlen szagú folyadék. Urobilin kimutatására, viaszok sav- és éterszámának meghatározására használták.

Aloe Hepatica

Beszárított aloe tejnedv (latex), szinoním néven aloe barbadensis (nem azonos az *Aloe barbadedsis* Mill. növénnyel). Bőrbetegségek és emésztőszervi zavarok ellen használták.

Althaeae folium – (Althaeae fol.)

Zilizlevél. Az *Althaea* nemzetség legismertebb képviselője az *Althaea officinalis*, az orvosi ziliz (fehér mályva). Gyökerét és levelét egyaránt alkalmazzák a gyógyászatban. A legenda szerint a zilizkivonatot tartalmazó krém megvéd az égési sérülésektől, ezért az istenítéletre ítéltek az ún. tűzpróba előtt zilizkrémmel kenték be a kezüket. A növényt a népi gyógyászatban hasmenés csillapítására, külsőleg bőrpanaszok és rovarcsípés kezelésére alkalmazták. A modern gyógyászatban nyálkahártya-gyulladás mérséklésére, köhögés csillapítására, illetve a gyomorfekély terápiájának kiegészítéseként használható.

Althaeae radix - (Althaeae rad.)

Zilizgyökér. Az *Althaea* nemzetség legismertebb képviselője az *Althaea officinalis*, az orvosi ziliz (fehér mályva). Gyökerét és levelét egyaránt alkalmazzák a gyógyászatban. A legenda szerint a zilizkivonatot tartalmazó krém megvéd az égési sérülésektől, ezért az istenítéletre ítéltek az ún. tűzpróba előtt

zilizkrémmel kenték be a kezüket. A növényt a népi gyógyászatban hasmenés csillapítására, külsőleg bőrpanaszok és rovarcsípés kezelésére alkalmazták. A modern gyógyászatban nyálkahártya-gyulladás mérséklésére, köhögés csillapítására, illetve a gyomorfekély terápiájának kiegészítéseként használható.

Althaea species – (Althaeae spec.)

Fő komponensként orvosi zilizt tartalmazó teakeverék (egyéb összetevői a mályvalevél és az édesgyökér). Az *Althaea* nemzetség legismertebb képviselője az *Althaea officinalis*, az orvosi ziliz (fehér mályva). Gyökerét és levelét egyaránt alkalmazzák a gyógyászatban. A legenda szerint a zilizkivonatot tartalmazó krém megvéd az égési sérülésektől, ezért az istenítéletre ítéltek az ún. tűzpróba előtt zilizkrémmel kenték be a kezüket. A növényt a népi gyógyászatban hasmenés csillapítására, külsőleg bőrpanaszok és rovarcsípés kezelésére alkalmazták. A modern gyógyászatban nyálkahártya-gyulladás mérséklésére, köhögés csillapítására, illetve a gyomorfekély terápiájának kiegészítéseként használható.
A teakeverékben található mályvalevél a zilizhez hasonló hatású, az édesgyökeret kellemes íze és köptető hatása miatt találjuk a komponensek között.

Alucol

Aluminium hydroxydum colloidale, kolloid aluminiumhidroxid. Felhasználására gyomorbajoknál (pl. gyomorsavtúltengés) gyomornedv megkötésére került sor. Dózisa 0,5-1,0 g por étkezés előtt és után.

Alumen crudum (pulvis) – (Alum. crd. pv.)

Alumínium-kálium-szulfát, másik nevén timsó. Összehúzó hatású, a nyálkahártya vagy seb felszínén a fehérjék kicsapásával vékony hártyát képez, ezáltal elősegítve a sebgyógyulást. Szilárd formában helyileg vérzéscsillapításra használják.

Alumen plumosum – (Alum. plumos.)

Alumínium-szilikát por, amelyet kozmetikumokban, illetve síkosságánál fogva kesztyű és cipő felhúzásának megkönnyítésére alkalmaztak. Állatoknak hashajtóként adták. Ma már nem használják.

Alumen ustum (pulvis) – (Alum. ust. pv.)

Az Alumen ustum a kiszárított, égetett timsó. Erős vízelvonó és maró hatású szer. Külsőleg alkalmazták vadhúskinövések eltávolítására.

Aluminium aceto-tartaricum solutum - (Alum. Acet. Tart. Sol.)

Liquor aluminii acetici-tartarici, aluminumacetat-tartarat oldat, Alsol. A Ph. Hg. IV.-ben volt hivatalos. Aluminium aceticum solutum helyett adták ki. Külsőleg (bőr, szájüreg, hüvely) fertőtlenítő, összehúzó, gyulladáscsökkentő, gargarizálószer volt. Használták légzőszervi hurutnál inhalálásra (0,5-2% oldatban), büdös orrfekélynél átmosásra is.

Amaricant. spec. – (Species amaricantes)

A II. Magyar Gyógyszerkönyvben megtalálható *Species amaricantes* (keserű thea-elegy) nevű teakeverék, amely nevéhez híven fő komponensként erősen keserű ízű növényi részeket (sárga tárnics gyökere, vidrafű levele, fehér üröm, ezerjófű, benedekfű, kálmos gyöktörzs), valamint keserű-aromás narancshéjat és az ízt javító fahéjat tartalmazott. Keserű íze révén étvágy- és emésztést javító (emésztőnedvek elválasztását fokozó) hatást fejtett ki. Hasonló összetételű teakeverékeket ma is használnak a gyógyászatban.

Ammonium aceticum solutum – (Ammon. acetic. solut.)

Ammónium-acetát oldat (más néven Spiritus Mindereri). A XVII. században elsőként Raymundus Minderer augsburgi városi orvos használta. A gyógyászatban hűsítő, húgyhajtó és enyhe izzadásgátló szerként használták. Néhány grammos dózisban részegek kijózanítására is alkalmazták (nem sok sikerrel). Ma már nem része a gyógyszeres terápiának.

Ammonium bitumensulfonicum – (Ammon. Bitumensulfonic.)

Ammónium-bitumenszulfát avagy ichthyol, amelyet a kénben gazdag kőolajpalából szárazdesztillációval állítanak elő. Külsőleg, bőrbetegségek (pl. ekcéma, pszoriázis) kezelésére alkalmazzák.

Ammonium bromatum – (Amon. bromat.)

Ammónium-bromid, régi magyar nevén ammonbüzeg. Régen köhögéscsillapításra, álmatlanságra adták. A modern gyógyászatból mára kiszorult, de a homeopátiában máig alkalmazzák. Legnagyobb mennyiségben a fényképészek használták képek előhívására.

Ammonium carbonicum siccum - (Ammon. Carbon. Sicc.)

Szénsavas ammonium, alcali volatile siccum, ammonium carbonicum. A Ph.Hg. I.,II,.III. és IV.-ben hivatalos volt. Kanyaró és skarlát ellen használták, valamint köptetőként. „Lassú vérkeringés” esetén hisztéria ellen is javalltott volt

Amonnium chloratum depuratum – (Amon. chlorat. dep.)

Ammónium-klorid (depuratum = tisztított), szalmiáksó. Köptető hatású vegyület. nagy mennyiségben fogyasztva vizelethajtó hatást vált ki és a vizelet pH-ját savas irányba tolja el, így bizonyos anyagokkal előforduló mérgezés esetén fokozza a mérgező komponens kiürülését.

Amygdala amara – (Amygdal. Amar.)

Keserű mandola/mandula (*Prunus amygdalus*). A Ph. Hg. I., II. III. és IV.-ben is hivatalos volt. A közönséges mandulafa Szíriában és Észak-Afrikában honos, Magyarországban is tenyésztik. Magjából különféle készítményeket csináltak.

Amygdalinum - (Amygdalin)

A keserű mandula glikozidja, de megtalálható az őszibarack és egyéb *prunus* fajok (pl. *domesticus*) magjában is. A magokból alkohol segítségével nyerik ki ezt a fehér színű, keserű ízű port. Belőle készült az *Aqua amygd. amarar. syr.emulsivus* és *Ol. amygd. amar. aetherosum*.

Amygdala dulcis – (Amygd. dulc.)

Édes mandula. A mandula néhány kultúrában igen megbecsült szerepet tölt be. A zsidóknál a remény és az éberség szimbóluma volt korai virágzása miatt, a kínaiaknál pedig a női szépség jelképe. Indiában úgy tartották, serkenti az agyműködést. A keresztény szimbolizmus gyakran alkalmazta a mandulaágat festményeken, amint körülöleli a kis Jézust. A mandula magjából hideg sajtolással mandulaolajat állítanak elő. Tradicionálisan bőrpuhítóként, bőrpanaszok esetén alkalmazták. Ma a gyógyászatban segédanyagként használják (főleg bőrgyógyászati készítményekben). A konyhatechnikában is gyakran használt alapanyag, a marcipán fő alkotója.

Amygdalae placentae farina - (Amygd. plac. far.)

Az *Amygdala dulcis*, magyarul keserű mandula a II. Magyar Gyógyszerkönyv hivatalos drogja volt. A *Prunus dulcis var. dulcis* vagy a *Prunus dulcis var. amara* vagy ezek keverékének érett magvaiból (azaz a keserű és az édes mandula magjaiból) készült natív mandulaolaj a VIII. Magyar Gyógyszerkönyvben hivatalos. A két típus egymástól egy cianogén glikozid, az amigdalin jelenlétében különbözik, ami keserű mandulában található meg. Az érett magvakból az olajat hideg sajtolással állítják elő. Az így nyert sárga színű, tiszta folyadékot – tradicionálisan külsőleg bőrpuhítóként – gyógyászati segédanyagként pl.: oldószer, olajos injekciók készítéséhez, kozmetikai termékek előállítására használják fel. A sajtolás végén kapott „pogácsa" az ún. *Amygdalae placentae farina* (ezt rövidíti a fiókfelirat).

Amylium nitrosum – (Amyl. nitrosum)

Amil-nitrit. Illékony, gyúlékony folyadék. Régen értágítóként alkalmazták: az ún. „amylnitrit párna" néhány cseppet tartalmazott a vegyületből paraffinolajban oldva, pólyázott ampullában. Ezt eltörve kellett a gőzöket belélegezni. Erőteljes vérnyomáscsökkenést okozott, de inkább diagnosztikus céllal alkalmazták (alkalmazásával kideríthető volt, hogy adott tünetet érgörcs okozza-e). Ma már nincs forgalomban, de bizonyos nitrovegyületeket továbbra is alkalmaznak magas vérnyomás kezelésére.

Amylum oryzae – (Amyl. oryzae)

Rizskeményítő. Étkezési szempontból az egyik legfontosabb szénhidrátot, a keményítőt már az ókorban is ismerték. A rizs, búza, kukorica, burgonya és a maniókagumó a táplálkozásban is jelentős keményítőforrás. A gyógyszergyártásban a különböző eredetű keményítőket tabletták, hintőporok előállításához használják fel. Csecsemők és kisgyermekek táplálására, főként a kukorica- és rizskeményítő, valamint a belőlük előállított maltodextrin csecsemő- és szondatápszerek alapanyaga. A kozmetikai iparban púderek készítéséhez használják. A keményítőt és származékait térfogatnövelőként- és sűrítőanyagként az élelmiszeripar is hasznosítja.

Amylum pulvis - (Amylum. Pulv.)

Keményítőpor. Más néven *amylum tritici*, a búza (*triticum sativum*) lisztjéből állították elő. A keményítőt darabokban tárolták, mely darabok - szükség esetén összenyomva, - csikorgás közben fehér porrá estek szét. Hivatalos volt a Ph.Hg. I., II., III. és IV.-ben. Jó nedvszívó tulajdonságú, ezért bőrre kenve vizenyős sebekre, ekcémára alkalmazták. Tápszerként is szolgált, amikor a beteg fehérjetartalmú ételt nem fogyaszthatott (pl. hasmenés, heveny láz).

Amylum solanum - (Amyl. Solan.)

Solanum tuberosum, burgonyából kivont keményítő.

Amylum triciti - (Amyl. Triciti.)

Búzakeménytő. A búzában (*Triticum sativum*). A keményítő bőrre kenve megköti a nedvességet, ezért alkalmazták vizenyős sebek, ekcéma kezelésére. Keményítő tartalmú ételek fogyasztását ajánlották, amikor a gyomor a fehérje tartalmú ételek megemésztésére nem volt képes. Hashajtóként is alkalmazták.

Anacardinum - (Ana.Cardinum)

Anacardinum occidentale (kesufa), trópusi vidékeken termesztett fa, termése a kesualma és az alatta levő kesu dió. Európában főleg a vándor patikáriusok terjesztették. Csont, haj, köröm erősítőként használták, főleg a lepörkölt diót.

Angelicae radix

Az orvosi angyalgyökér (*Angelica archangelica* L.) gyökértörzse és gyökere. Maga a növény Európa magasabb hegyvidékein és Észak-Európában honos, hazánkban is termesztették. Gyógyászatban a kétéves gyökerét használták fel. Hivatalos volt a Ph.Hg. I., II., III. és IV.-ben. Illatos nyeletet (*electuarium aromaticum*), illatos szeszt (*spiritus aromaticus*), illatos ecetet (*acetum aromaticum*), vizes kivonatot és tinktúrát készítettek belőle. Fokozza a bélműködést, ezért szélhajtóként alkalmazták valamint a gyökér édes-keserű, csípős íze miatt ízjavítóként, fűszerként is használták. Egy időben tífusz gyógyítására is szolgált.

Anisum stellatum – (Anisi stell.)

Japán csillagánizs. Fás szárú növény, amely nagyon hasonlít a kínai csillagánizshoz. Mérgező anyagokat tartalmaz, ezért emberi fogyasztásra alkalmatlan. A japán csillagánizs anizatint, sikimint és sikimitoxint tartalmaz, amelyek vesegyulladást, húgy- és emésztő szervrendszeri megbetegedéseket okoznak.

Anisum vulgare – (Anisi vulg.)

Közönséges ánizs. Az ánizst már az ókori Egyiptomban is használták fűszerként, az ókori Keleten pedig fizetőeszköz is volt. Számos alkoholos ital (raki, ouzo, abszint) alkotórésze. Napjainkban termése és a belőle vízgőz-desztillációval előállított illóolaj használatos a gyógyászatban. A népi orvoslásban – a mai indikációin (felhasználási terület) kívül – afrodiziákumként, abortív szerként is alkalmazták. A mai medicina hurutos légúti megbetegedésekben köptetőként, valamint emésztési panaszokra használja. Az anyatej-elválasztást fokozó teakeverékek egyik fő komponense.

Antimonium crudum - (Antim. Crud.)

Nyers antimon, nyers pilkoltz (Posonyi Taxa), fekete semmi.

Antipyrinum - (Antipyrin.)

Antipyrin, fenildimetilpirazolon. Hivatalos volt a Ph. Hg. II., III. és IV.-ben. Fájdalomcsillapító, láz- és gyulladáscsökkentő hatóanyag volt, amelyet még hosszú ideig alkalmaztak, majd agranulocitózist okozó mellékhatása miatt vontak ki a forgalomból.

Apomorphinum muriaticum – (Apomorph. muriat. dos. 0,01 - die. 0,05 ++)

Más néven apomorphinum hydrochloricum. sósavas apomorfin. Hivatalos volt a Ph. Hg. II., III. és IV.-ben. A IV.-ben a legnagyobb napi adag 0,02 g-ra változott. Hánytatószerként, a bőr alá fecskendezve alkalmazták, abban az esetben, ha gyomor izgatása nem eredményezett hányást, ugyanis az apomorfin közvetlenül az agyban található hányásközpontra hat.

Aqua amygdalarum amararum – (Aqua amygdal. amar.)

Az ún. keserűmandulavíz a kipréselt (azaz az olaj kinyerése után visszamaradt) porított keserűmandula vizes kivonásával készült. A népies gyógyászatban légúti hurutos megbetegedésre, szívhártya-gyulladásra, illetve a fájdalomcsillapító terápia kiegészítéseként alkalmazták. Ma már nem használatos.

Aqua amygdalatum amararum dilutum – (Aq. amygd. am. dil.)

Hígított keserűmandulavíz (9 rész víz + 1 rész aqua amygdalarum nigrorum), más néven fekete cseresznyevíz (*Aqua cerasorum nigrorum*). Lásd → *Aqua amygdalarum amarum*.

Aqua Anethi – (Aqv. Anethi)

Kaporvíz, amely az *Anethum graveolens* (kapor) növényből készült.

Aqua anisi - (Aq. Anisi)

Ánizs (*Pimpinella anisum*) magjának vízben áztatása majd desztillálása által készült. Szélhajtóként használták.

Aqua aurantiorum floris – (Aqua aurant. flor.)

A narancsfa virágainak lepárlásával készül. A párlatot illatosítóként alkalmazták.

Aqua calcis – (Aq. calcis)

Meszes víz, a mész oltása során képződő híg meszes oldat. Bőrfertőzésekre alkalmazzák fertőtlenítőszerként, jellemzően kenőcsben eloszlatva.

Aqua carbolata - (Aq. carbol.)

Karbolos (fenolos) víz, más néven *Aqua carbolisata*. Különböző erősségű (1%, 2%, 5%) karbolsav, azaz fenol vizes oldata. Hivatalos gyógyszer volt a Ph. Hg. II.-ben, illetve III.-ban. Az orvosok régen műtét közben karbolos vizet tartalmazó spray-t is alkalmaztak, hogy meggátolják a baktériumok levegőben való terjedését, de számos kellemetlenséggel járt. A helyiségben lévő embereknél légúti hurut és bőrártalmak lépek fel, így végül ezt az eljárást elhagyták. Fertőtlenítő hatása miatt a karbolos vizet kézmosásra (például műtét előtt) és sebfertőtlenítésre is használták.

Aqua Carminativa - (Aq. carminat.)

Szélhajtószerek voltak, melyeknek feladata az volt, hogy a gyomor- és bél fájdalmakat és ezek feszülését megszüntessék, amelyeket az ott felhalmozódott gázok okoztak. Ezek a szerek leginkább az illatos olajok, alkoholok, éterek közé tartoztak. A készítmények tartalmazhattak például fahéjat, ánizst, borsos mentát, köményt. A magyar gyógyszerkönyvek nem tartották hivatalos gyógyszerként számon, de más forrásokban megtalálható. A Pozsonyi Taxa-ban több szeleket hajtó/szelek ellen való víz szerepel, például *Aqua carminativa regia* (királyi szelek ellen való víz) és *Aqua carminativa ordina* (közönséges szelek ellen való víz).

Aqua carvii semen – (Aqua car. sem.)

A fűszerkömény *(Carum carvi)* vizes kivonata, amelynek emésztés könnyítő és görcsoldó hatása van. A köményt először az arab konyhában kezdték el alkalmazni fűszerként, de gyógyászati felhasználása nem választható fűszerként történő felhasználásától: a modern medicinában szélhajtó hatása miatt is alkalmazzák.

Aqua cerasorum nigrorum – (Aq. cerasor. nigr.)

Fekete cseresznyevíz, amely megegyezett a hígított keserűmandula-vízzel. Lásd → *Aqua amygdalatum amarum dilutum*.

Aqua cinnamom spiritus – (Aqua cinnamom. spir.)

A fahéjat (*Cinnamomum zeylanicum* vagy *Cinnamomum cassia*) étvágyjavító, emésztést serkentő és ízjavító szerként alkalmazzák. Ismert konyhafűszer. A gyógyászatban tinktúráját és illóolaját használják. A fent nevezett készítmény a fahéj kérgének vizes-alkoholos kivonata.

Aqua cinnamomi simplex – (Aqua cinnamom. simpl.)

A ceyloni fahéjfa *(Cinnamomum zeylanicum)* gyógyászatban felhasznált része a magas illóolaj-tartalmú kéreg. Az *Aqua cinnamomi simplex* előállításához a kérget vízben áztatták, majd

lepárolták, így töményítették. Ma a gyógyászatban ezt a terméket nem használják, a szárított kérget, a belőle neyrb illóolajat vagy alkoholos kivonatot alkalmaznak étvágytalanságra, emésztési panaszokra, puffadásra alkalmazzák.

Aqua cinnamom vinosa – (Aqu. cinnamom. vin.)

Boros fahéjvíz. A magyar gyógyszerkönyvekben a hivatalos neve borszeszes fahéjvíz vagy szeszes fahéjvíz (Aqua cinnamomi spirituosa) volt. A fahéjfa kérgének vizes alkoholos kivonata. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben. Használták ízjavítóként, emésztéssegítőként és gyomorgörcsök ellen is. Először az 1630-ban kitört nagy pestisjárvány idején alkalmazták, és *Aqua cinnamomi contra pestem*-nek hívták. Lásd → *Aqua cinnamom spiritus*.

Aqua dentifricia – (Aqua dentifrica)

Szájvíz. Hivatalos volt a Ph.Hg. IV.-ben. Alkoholos oldat volt, amely tartalmazott többfajta olajat, mentolt és kloroformot is. A száj higiéniáját szolgáló folyadék. Kellemes illattal bírt, ezért a rossz lehelet megszűntetésére is használták. Alkalmazták még a szájüreg fertőtlenítésére, a fogak ápolására.

Aqua Destillata – (Aqua Dest.)

Desztillált víz, más néven lepárolt víz. A Ph. Hg. I.-ben *Aqua destillata simplex*, a Ph. Hg. II.-ben, III.-ban és IV.-ben csak *Aqua destillata* volt a hivatalos megnevezése. Tiszta vízből készítették el lepárlókészülék segítségével. A gyógyszerészetben fontos oldószernek, reakcióközegnek számított régen és most is, ezért nagy figyelmet kellett fordítani az elkészítésre és a tárolására is. Egy elkészült adagot csak két héten keresztül tárolták.

Aqua destillata simplex – (Aq. destill. simpl.)

Lepárolt, avagy desztillált víz. A fenti megnevezés a Ph. Hg. I.-ben volt hivatalos, későbbi gyógyszerkönyvekben (Ph. Hg. II., III., IV.) *Aqua destillata* volt a hivatalos neve. Közönséges vízből, készítették el és leginkább oldószerként, illetve segédanyagként alkalmazták.

Aqua foeniculi – (Aqua foeniculi)

Édeskömény*v*íz. Az édeskömény *(Foeniculum vulgare)* termésének vizes kivonata. Az édeskömény emésztést javító, görcsoldó, köptető hatású gyógynövény, ilyen célra termését vagy az abból nyert illóolajat használják. Az édeskömény anyatej-elválasztást fokozó teakeverékek gyakori összetevője.

Aqua Goulardi – (Aq. Goulardi)

Az ólomecet *(Plumbum aceticum basicum solutum)* 2%-os vizes oldata, amelyhez 5% alkoholt adnak. Ezt vízzel hígítva borogatásra használták. Az ólomvegyületek mára javarészt kiszorultak a gyógyászatból, mert belsőleg mérgezőek, külsőleg alkalmazva pedig veszélyes lehet, ha sérült bőrfelületen alkalmazzák (onnan ugyanis könnyen a véráramba kerülhetnek).

Aqua laurocerasi – (Aq. lauro. ceras.)

Borostyánmeggy-víz. Az osztrák gyógyszerkönyv szerint borostyánmeggy (*Prunus laurocerasus*) leveleiből készül , és ugyanúgy kell elkészíteni, mint a keserűmandulavizet, mivel a borostyánmeggy levei hasonló mennyiségben tartalmaznak amygdalint és emulsint. Így hidrogén-cianid tartalma megközelítette a keserűmandula-vízét (*Aqua amygdalarum amarum*). Ezért a Ph.Hg. III. úgy ír róla , hogyha az orvos *Aqua laurocerasi*-t rendel, akkor keserűmandulavizet kell kiadni. A IV. Gyógyszerkönyvben ez a kritérium már nem szerepelt.

Aqua Majorannae – (Aqv. Majoran.)

Majorannavíz, amely az *Origanum majoranna* (majoranna) növényből készült.

Aqua Menthae – (Aq. menth.)

Menta-víz. Gyógyszerkönyveinkben mindkét mentafajta a borsos menta (*Mentha piperita*), fodor menta (*Mentha crispa*) is hivatalos. Illatos vizek készülnek belőle, amiket a szépségipar is felhasznál már korábban is alkalmazott, például az Eau de Florida kölnivíz egyik összetevője a menta-víz volt.

Aqua menthae crispae - (Aqua menth. crisp.)

A fodormenta-víz csak a Ph.Hg.I.-ben volt hivatalos. A fodormenta levelének (*Menthae crispae folium*) lepárlásával készítették. Kellemes íze miatt fogpasztákban, fogkrémekben, szájvizekben előszeretettel alkalmazták, e mellet különböző kozmetikai cikkek is tartalmazták és felhasználják ma is. A gyógyászatban használták szélhajtóként, görcsoldóként, emésztést javítóként és meghűlés esetén köhögés csillapítóként.

Aqua menthae piperitae – (Aqua menth. Pip.)

A borsosmenta-víz hivatalos vízként szerepel a Ph.Hg. I.-ben, II.-ben, III.-ban és IV.-ben is. A gyógyszerkönyvek szerint nem a borsosmenta levélből (*Menthae piperitae folium*), hanem az abból kinyert már tiszta illóolajból készítették el. Jó íze miatt ízjavítóként, kellemes illata miatt kozmetikumokban is alkalmazták, de a krémekben hűsítő hatását is kihasználták. A gyógyászatban a

gyomor-és bélzavarok kezelésére, felfúvódás, epezavarok megakadályozására, torokbántalmakra, rekedtség ellen is alkalmazták.

Aqua opii – (Aq. opii)

A magyar gyógyszerkönyvek hivatalos készítményként nem tartották számon. Ópium porból (*Pulvis opii*) és vízből készült. Az ópiumot a mákból (*Papaver somniferum*) vonták ki. Az ópium és különböző készítményei a központi idegrendszerre hatnak. Fájdalomcsillapításra alkalmazták.

Aqua Rosarum – (Aq. rosar.)

A rózsavíz hivatalos volt a Ph.Hg. I., II., III., illetve IV.-ben is. Kellemes illata révén illatosító-szerként, szagjavítóként és ízjavítóként is alkalmazták. A szépségipar is előszeretettel alkalmazta. Az arc-és bőrmosó folyadékok, fejbőr- és hajápoló folyadékok, porok, különböző krémek, balzsamok, illetve kölnivizek gyakori összetevője volt.

Arecolinum hydrobromicum – (Arecolin. Hydrobomic.)

A brómhidrogén savas arecolin a Ph. Hg. III.-ban volt hivatalos, de a negyedik gyógyszerkönyvbe már nem vették át. Egy pálmafa-fajtának , az *Areca catechu*-nak a gyümölcsét használták fel a gyógyszer elkészítéséhez. Alkalmazták bélférgek ellen és a fogíny megerősítésére is.

Arena Marina Ph. Hg. IV.

Tengeri homok. A Ph. Hg. IV.-ben volt hivatalos készítmény. Hamvasztáskor használták.

Argentum aceticum – (Argent. acetic.)

Ezüst-acetát. Újszülöttek részére készült szemcseppben *(Oculogutta neonatorum)* használják gennyes kötőhártya-gyulladás megelőzésére.

Argentum aceticum purum - (Argent. acet. pur.)

Tiszta ezüst-acetát. A Ph.Hg. IV.-ben csak Argentum aceticum (más néven *Argenti acetas*, ecetsavas-ezüst) elnevezéssel találkozhatunk. A fenti forma a készítmény tisztaságára, összetételére utal. Újszülöttek részére készült szemcseppekben használják. Lásd → *Argentum aceticum*.

Argentum colloidale - (Argent. Colloid.)

Kolloid-ezüst, más néven Collargol vagy Crede-Silver. Magyarországon a neve *Argentum colloidale medicinale* – enyvtartalmú kolloidos ezüst- volt, és a Ph.Hg. IV.-ben volt hivatalos. Régen fertőzések kezelésére alkalmazták külsőleg és belsőleg is, például diphterianál vagy külső sebek

fertőtlenítésére. Antibakteriális hatását a sebészetben is kihasználták. Intravénás alkalmazásával a himlőt és a pestist is igyekeztek vele gyógyítani. Még mindig használják, bár fokozatosan kiszorult a gyógyászatból.

Argentum nitricum crystalisatum – (Argent. nitr. cryst.)

Ezüst-nitrát, lápisz, vitriol. Rúd formájában (fusum) szemölcsök eltávolítására alkalmazták (lápispálca). Oldata erős baktériumellenes, összehúzó hatású. Csak külsőleges készítményekben alkalmazható.

Argentum nitricum fusum – (Arg. nitric. fus.)

Ezüst-nitrát, lápisz, vitriol. Rúd formájában (fusum) szemölcsök eltávolítására alkalmazták (lápispálca). Oldata erős baktériumellenes, összehúzó hatású. Csak külsőleges készítményekben alkalmazható.

Argentum proteinicum – (Arg. proteinic.)

Protein-ezüst, más néven protargol. Kolloidálisan (gélesedve) oldódó fémezüstöt tartalmaz. Az ezüst – amely fertőtlenítő és összehúzó hatású – lassan szabadul fel belőle. Csak külsőleges készítményekben – szemcseppekben, oldatokban, ecsetelőkben – alkalmazzák, illetve pontosabban alkalmazták, mert ma már nem használatos.

Arnicae rhizoma - (Arnicae rhiz.)

A hegyi árnika (*Arnica montana*), más néven kappanőr sajátos illatú gyöktörzse. A Ph. Hg. I-ben és II-ben hivatalos, külsőleg zúzódásokra, vágásokra használták.

Arsenicum Album - (Arsenic. Album.)

Szinonimái: Acidum arsenicosum, Oxidum arsenici album, Arsenicum crystallum. Az arzénes sav, más néven fejér ércméreg a Ph.Hg. I., II., III., és IV. szerint is hivatalos készítmény volt. Erős méregként méregszekrényben tartották. Gyógyszerként krónikus bőrgyulladásokra, reumatológiai betegségekre, csontbetegségeknél, idegrendszeri problémák ellen használták. A múltbeli mérgezések egyik oka az volt, hogy rágcsálók irtásánál használták, innen ered másik elnevezése: egérkőpor.

Arsenicum purissimum – (Arsenic. purissim.)

Elemi arzén. Nyelvújításkori magyar neve a *mireny* volt. Neve a görög *arzenikosz* (vakmerő) szóból ered. Egészen kis mennyiségekben esszenciális (azaz a normál életműködésekhez szükséges), de leginkább toxikus hatásai jelentősek. A jóval ritkábban előforduló As^{3+} vegyületei sokkal

mérgezőbbek, mint az As^{5+}-éi. Szerves vegyületei kevésbé toxikusak, mint a szervetlenek. A mérgezések miatt a gyógyászatból kiszorulóban van. A csontvelőre serkentőleg hat, ezért roborálószerként (legyengült állapotban erősítésre) használták. A homeopátiában a mai napig használatos az arzén-trioxid *(Arsenii trioxidum ad praeparationes homeopathiacae)*.

Assa foetida – (Assa foetida)

Bűzös husáng vagy bűzös aszat *(Ferula assa-foetida)*. Segíti az emésztést, felfúvódás esetén, légcsőhurutra és női bajokra is javallott. Az indiai gyógyászatban *(ajurvéda)* is használt szer, a növény beszáradt tejnedve, az aszatgyanta, az indiai konyha ismert fűszere.

Atropinum boracicum - (Atropin. boracic.)

A burgonyafélék (*Solanaceae*) családjába tartozó növények (pl. maszlagos nadragulya, csattanó maszlag) egyik alkaloidja az atropin. Az atropinum boracicum a vegyület bórsavsója. Az atropin a görög mitológia egyik sorsistennőjéről, *Atroposz*ról kapta nevét; ő vágta el az élet fonalát. Pupillatágító hatása miatt a középkorban szépítőszerként alkalmazták. Nyugtató- és görcsoldószereket készítenek belőle. Atropin, köztük atropin-borát tartalmú szemcseppeket régóta használtak. Mára már visszaszorult a használata. A még használatban lévő készítmények atropin-szulfátot tartalmaznak.

Atropinum sulfuricum - (Astropin. Sulfur.)

A kénsavas atropin, más néven atropin-szulfát, illetve atropini sulfas hivatalos volt a Ph.Hg. I., II., III. és IV.-ben is. Elkészítéséhez maszlagos nadragulyát (*Atropa belladonna*) használtak, a növény minden részében megtalálható az atropin nevű alkaloid miatt. Alkalmazták fájdalomcsillapítóként, emésztőszervi panaszoknál, gyomorfekélynél és nemi szervek gyulladásainak kezelésére. Szemcseppekbe rendszeresen rendelték, mert erős és tartós pupillatágulást okoz.

Axungia Aschiae – (Axung. Aschiae)

Jászkeszegháj. A Pozsonyi Taxában is említik. Szürkehályog, ízületi problémák (“sorvadás”) és szemölcsök ellen használták.

Axungia Canis - (Ax.Canis)

Kutyazsír, ebháj, ebzsír (Pozsonyi taxa) (*Canis lupus familiaris*). A kutyazsírt belsőleg izzasztószerként hűlésben, köhögés, gyengeség, fáradtság, szédülés, tüdőbaj ellen, általános erősítőként használták.

Axungia Hominis - (Axungia.Hominis)

Emberháj (Pozsonyi taxa). Már a 16. századtól használták, a kenőcsökben különösen értékesnek vélték a kivégzett ember zsírját.

Axungia leporis – (Axung. leporis)

A havasi nyúl *(Lepus timidus)* „vörös zsírja", amelynek fájdalomcsillapító hatást tulajdonítottak. Mai gyógyászati felhasználása nem ismert.

Axungia porci – (Axung. porci)

A házi sertés *(Sus scrofa domestica)* zsírja. Külsőleg bevonószerként és kenőcsök alapanyagaként alkalmazták, mert bőrre kenve gátolta annak kiszáradását. Mai gyógyászati felhasználása nem ismert.

Axungia ursi - (AXUNG URSI)

Medvezsír (*Ursus arctos*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Axungia Viperatum – (AXUNG VIPERAE)

Viperazsír (*Vipera berus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Axungia Vulpis - (AXUNG VULPIS)

Rókazsír (*Vulpes vulpes*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Azophenum coffeinum citricum - (Azophen Coff. Ctr.)

Phenyldimethylpyrazolonum coffeinum citricum, citromsavas koffein-azophen; az azofen koffein-citrát komplexe. Ph.Hg III-ban és IV-ben volt hivatalos. A Ph.Hg. III.-ban antipyrinum coffeino-citricum volt a neve. Fehér, kissé higroszkópos, finom por, ami 100°-os olvadáspontja van, alkoholban és vízben is oldódik. Fejfájásra alkalmazták.

Azophen Salicylicum - (Azophen Salicyl.)

Phenyldimethylpyrazolonum salicylicum, szalicilsavas azophen. A Ph.Hg III.-ban és IV.-ben volt hivatalos. A Ph.Hg. III.-ban antipyrinum salicylicum volt a neve. Fehér kristályos por, vízben és alkoholban is oldódik, 91-92°-on van az olvadáspontja. Láz és fejfájás csillapítására használták.

B

Baccae Juniperi – (BAUAP JUNIP)

Borókabogyó (Juniperis communis). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból. Lásd még → *Juniperi bacca*.

Baccae Lauri

Babér bogyó, a nemesbabér (*Laurus nobilis*) fáról. A Ph.Hg. I.-ben találhatjuk meg ebben a formában, mert a Ph.Hg II.-ben csak az Oleum Lauri van benne. A Ph.Hg III.-ban ezt Oleum Lauri Pressum-ra módosítják, a Ph.Hg IV. pedig nem vette át . Maga a bogyó ráncos, fekete, cseresznye nagyságú, a magja két félgömmből álló, barnásfekete és olajos, érdekes szaga van. Ebből sajtolták az → *Oleum Lauri*-t.

Balsamum copaviae – (BALSAM COPAIVAE)

Copaivabalzsam (*Copaiba officinalis Jacq, Copaiba coriacea (Mart), O Kuntze és Copaiba langdorffii)*. A *Copaifera* fajok fáiból kifolyó nedv, a copalbalzsam, amely illóolajban gazdag, gyantás, faolaj sűrűségű. A népies gyógyászatban húgyhólyaggyulladás, hurutos légúti betegségek kezelésére sikerrel alkalmazták. A mai medicina nem használja. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Balsamum Indicus Niger - (Bals.Indicus.Niger)

Lásd → *Balsamum peruvianum*

Balsamum peruvianum – (Bals. Peruvian.)

Perubalzsam. Közép-amerika nyugati részeiben, főleg San-Salvadorban honos *Toluifera pereirae* (Klotzsch) Baillon, seu *Myroxylon pereirae* Klotzsch törzséből a kéreg megszúrása helyén kifolyó balzsam. Sötétbarna, vörösesbe játszó, cseppekben barnavörös, vékony rétegben kiterítve méz-sárga, tiszta, áttetsző, nem nyúlós, levegőn nem száradó, savanyú kémhatású, olajnál sűrűbb, nem ragadós folyadék. A Magyar és az Európai Gyógyszerkönyvekben is hivatalos szerként máig része a gyógyszerkészítésnek.

Balsamum vitae Hoffmani - (Bals. Vitae Hoffm.)

Tinctura Hoffmani, Hoffman életbalzsama (Ph. Hg. I. és II.), mixtura oleoso-balsamica. Levendula-, citrom-, szegfűszeg-, szerecsndió-, narancsvirág-, fahéjolajat, perubalzsamot és illatos szeszt tartalmazó készítmény.

Barbitural-natrium

Barbitál-nátrium. Altatóként alkalmazták, de toxikus, dependenciát okozó és a máj működését kedvezőtlenül befolyásoló hatása miatt elavult szernek minősül.

Bardanae radix – (Bardan. rad.)

A közönséges bojtorján *(Arctium lappa)* szárított gyökere, amelyet a népi gyógyászat vértisztító orvosságnak használtak (vizelethajtó és izzasztószerként). Epeelválasztás serkentésére, reuma és bőrbetegségek kezelésére is felhasználták. Olajokkal előállított kivonatait bedörzsölőszerként, fürdőolajként használják reumatikus fájdalmak ellen, de hajhullás, korpásodás kezelésére is alkalmazták. A modern gyógyászatban jelentősége nem túl nagy, a kozmetikai iparban viszont gyakran alkalmazott alapanyag.

Baryum chloratum – (Baryum chlorat.)

A bárium-klorid igen erős méreg. Kisebb dózisban nyálfolyást és égető érzést okoz a szájban. Nagyobb adagban gyomorfájást, görcsöket, hányást, hasmenést és bénulást okozhat, romlik a végtagok vérellátása, bénulás miatt akadozóvá válhat a beszéd, még nagyobb adag esetén halált okozhat. Gyógyászati felhasználása nincs, az analitikai kémiában reagensnek használják.

Baryum sulfuricum praecipitatum purum - (Baryum Sulf. Praec. p.)

Lecsapott tiszta kénsavas bárium, tiszta bárium-szulfát. Ph.Hg IV.-ben volt hivatalos. Hófehér, nagy fajsúlyú finom por, vízben és híg savakban szinte oldhatatlan. Röntgen-kontrasztanyagként alkalmazták. Érdekesség, hogy ízesítve is elkészítették, amihez többek között vaníliát és kakót is adtak. A gyógyszerkönyv külön meg is említi, hogy belső használat előtt ellenőrizzük, nehogy véletlenül bárium-szulfid, bárium-karbonát esetleg bárium-foszfát tartalmú mérgező készítményt adjunk ki helyette.

Bazsalikomfű - (Basilicum)

Bazsalikom, Ocimium basilicum. Jóillatú illóolajos gyógy- és fűszernövény.

Benzinum – (Benzin.)

A benzin a nyers, természetes kőolajból desztillálás útján kapott folyadék. Nem egységes vegyület, hanem a paraffin sorozatba tartozó szénhidrogének elegye. Színtelen, könnyen folyó, a szaga a petróleuméra emlékeztet. A különböző területeken használunk benzint: sebfertőtlenítésre orvosi tisztaságú sebbenzint; oldószerként a vegyipar is használja, illetve a közlekedésben üzemanyagként.

Betainum hydrochloridum – (Betain. hydrochl.)

Betain-hidroklorid, fehér kristályos anyag, melynek vizes oldata erősen savas kémhatású. 1 g kb. 40 csepp híg sósavnak (10%) felel meg. Anaciditásban (a szervezet elégtelen mennyiségű gyomorsav termelése esetén) alkalmazzák savpótlószerként.

Bételdió - (Nucus Arecae)

15 m magas, karcsú pálmafa, melynek tyúktojás nagyságú gyümölcsét használják (Nucus arecae). A mag 14% zsíros olajat tartalmaz. Bélférgek ellen alkalmazták.

Betonicae herba – (Betonic. hrb.)

Az orvosi tisztesfű (*Stachys officinalis*) virágzó hajtásaiból (ennek neve Betonicae herba) készült teát asztmás és hurutos bántalmak ellen alkalmazták. A népi gyógyászatban epilepszia ellen is használták. Mára elvesztette gyógyászati jelentőségét.

Bicarbonicum natricum – (Bicarb. natr.)

Szódabikarbóna, élesztőpor. A gyógyszergyártás során a tablettákban, pilulákban a gyógyszer szétesésének elősegítésére alkalmazzák. Gyomosrav-túltengés esetén a sav semlegesítésére használták, napjainkban azonban modernebb gyógyszereket használnak ugyanilyen célra. Fülcseppben alkalmazva a fülzsír eltávolítását szolgálja. Különböző savakkal (pl. citromsav) együtt préselve a szén-dioxid termelődést kihasználva pezsgőkészítmények (tabletták) alkotóeleme. Élelmiszeripari adalékanyag (E-500).

Bismuthum oxychloratum – (Bismuth. oxychlor.)

Bismuthum oxychloratum, magyarul bizmut-oxiklorid. Fehér, íztelen por, amelyet hintőporokban, kenőcsökben és végbélkúpokban alkalmaztak. A bizmutvegyületek jellemzően összehúzó hatásúak, ezért gyulladás csökkentésére alkalmazták. Ezt az anyagot már nem, de a bizmut egyéb sóit a terápiában ma is alkalmazzák.

Bismuthum subgallicum – (Bism. subgallic.)

Bázisos bizmut-gallát. Voluminózus (nagy kiterjedésű) tulajdonsága miatt bevonja a gyulladt sebfelszínt, nyálkahártyát. Gyomorfekélyben is használják, az általa kialakított védőhártya jótékony hatása miatt. Enyhe hasmenésben is alkalmazzák.

Bismuthum subnitricum – (Bismuth. subnitr.)

Bázisos bizmut-nitrát. Voluminózus (nagy kiterjedésű) tulajdonsága miatt bevonja a gyulladt sebfelszínt, nyálkahártyát. Gyomorfekélyben is használják az általa kialakított védőhártya jótékony hatása miatt. Enyhe hasmenésben is alkalmazzák.

Bismuthum subsalicylicum – (Bism. subsalic.)

Bizmut-szubszalicilát, jól tapadó, fehér por. Bevonja a nyálkahártyát, a gyulladt sebfelszínt. Alkalmazzák enyhe hasmenésben, gyomorfekélyben – hártyát képez a gyomor falán, illetve a szalicilát tartalom miatt gyulladáscsökkentő hatása is van. Bőrpuhító, hidratáló (a bőr víztartalmát növelő) kenőcs; ezért kozmetikai célokra használják.

Bismuthum tannicum - (Bism. Tannic.)

Bizmutos csersav. A Ph. Hg. II., III. és IV.-ben volt hivatalos. A bizmutos csersav sárgás vagy sárgásbarna, kissé fanyar izű por. Hasfogóként alkalmazták.

Bolus alba (ster.) (Kaolinum ponderosum) – (Bolus alb. ster.)

Fehér agyag, természetes, víztartalmú alumínium-szilikátok tisztított keveréke. Bélhurut esetén hasmenés csökkentésére használták. Egy régi gyógyszerforma, a pilulák összetapadásának meggátlására alkalmazták (a kész pilulákat beszórták fehér agyaggal).

Bolus alba sterilisata - (Bolus Alba Steril.)

Sterilizált fehér agyag (bolus alba), amely a Ph. Hg. IV.-ben hivatalos volt, és amelyet a bolus alba iszapolása (a durvább szemcsék eltávolítása) után 100°C-on hevítettek majd szárították és megszitálták. Az ezt követő sterilezést ajánlották vasbádogdobozban végezni, 2 órás hevítéssel, szabad tűzön. Külsőleg és belsőleg is alkalmazták.

Bolus Armena - (BOLL AR MEN)

Örményanyag. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Bolus ruber → Pulvis boli rubrae

Borax venetus – (Borax Ven.)

Nátrium-borát, natrium boracicum, avagy velencei borax. Szervetlen bórvegyület. Már a Ph. Hg. I.-ben is szerepelt, de velencei borax néven csak a Ph. Hg. II.-ben fordul elő.

Butyrum cacao – (Butyr. cacao)

A *Theobroma cacao* pörkölt és hámozott magvaiból préseléssel előállított zsiradék, a kakaóvaj, a *Butyrum cacao*. A növény Közép-Mexikóban, Közép-Amerikában honos, de a trópusokon sokfelé – főleg Nyugat-Afrikában – termesztik. A II. Magyar Gyógyszerkönyvben *Oleum cacao* néven volt hivatalos. A magból nyert kakaóvajat a gyógyszerkészítésben segédanyagként (elsősorban kúpok készítésére) alkalmazzák. Mivel könnyen avasodik, magasabb, 35°C feletti hőmérsékleten isntabl módosulatai keletkeznek, s mivel a hatóanyag-felszívódás szempontjából sem kedvező, mára kezd kiszorulni a gyakorlatból. Utoljára a VII.Magyar Gyógyszerkönyvben volt hivatalos.
Az élelmiszeripar a magból kinyert kakaóport pedig kakaó és csokoládégyártáshoz használja fel.

C

Calami pulvis grossus, Calamus aromaticus - (Calami gr. pv.; Calami arom.)

Acorus calamus, az orvosi kálmos, ennek szinonim neve a *Calamus aromaticus*. Felhasznált része a növény gyöktörzse (*Calami rhizoma*). Keserű íze miatt étvágygerjesztőként, emésztést serkentőként és erősítő hatású teakeverékek komponenseként alkalmazták. Mára jelentőségét vesztette, mert béta-azarontartalma miatt hosszú távon alkalmazva mérgező hatású lehet.

Calcium acetylsalicylicum - (Calc. acetylsalicyl.)

Az acetil-szalicilsav kalciumsója, a népszerű Kalmopyrin tabletta hatóanyaga. A vegyület nem stabil, ezért a tabletta acetil-szalicilsavat és kalcium-karbonátot tartalmaz, amelyből a vízben való oldáskor keletkezik a kalciumsó. Fájdalomcsillapító, gyulladáscsökkentő hatású.

Calcium bromatum – (Calc. bromat.)

Kalcium-bromid. Nyugtató, szexuális ingereket csökkentő hatású vegyület, régen ilyen célokra alkalmazták a gyógyászatban. Enyhe köhögéscsillapító hatással is rendelkezik. Toxikus hatásai miatt ma már nem alkalmazzák.

Calcium carbonicum depuratum – (Calc. carb. dep.)

Calcium carbonicum depuratum, magyarul tisztított kalcium-karbonát. Fehér por, amely vízben oldhatatlan. Belsőleg savmegkötőnek és kalciumpótlásra használják. Külsőleg hintőporokban, fogporokban alkalmazzák. Kisebb rúd formájában krétaként is ismert.

Calcium carbonicum nativum pulvis - (Calc. Carb. Nat. Pulv.)

Fehér kréta. A Ph.Hg. I., II.-ben hivatalos. Természetben is előforduló kalcium-karbonát. Lásd → *Calcium carbonicum depuratum*.

Calcium carbonicum praecipitatum pulvis - (Calc. Carb. P.P. Pulvis)

Lecsapott kalcium-karbonát por. Lásd → *Calcium carbonicum depuratum*.

Calcium hypophosphorum - (Calc. Hyphosphos.)

Kalcium-hipofoszfát, hipofoszforsavas kalcium A Ph.Hg III.,IV.-ben hivatalos volt. Kesernyés ízű fehér por, vízben kis oldható, de alkoholban nem. 1-15 grammos adagokban emeli a vérnyomást, emeli a

testhőmérsékletet és fokozza a vörösvértest képzést. 0,1-0,3 grammos adagokban vérszegénység, valamint angolkór ellen alkalmazták. Egy időben tüdőgümőkórnál használták, de rájöttek, hogy nem segít rajta, sőt még súlyosbítja, mert a szer hosszas használata után a tüdőben és az agyban növeli a vérbősége. Azt gondolták, hogy a gümőket elmeszesíti, de pont ellenkezőleg hatott, a gyógyszer használta miatt vérköpés jelentkezett.

Calcium lacticum - (Calc. Lactic.)

Tejkálcium, calcium lacticum, calcii lactas, calciumlactat. Ph. Hg. IV.-ben volt hivatalos. Hófehér, laza, szagtalan por. Más kalcium-laktát előállítására használták.

Calcium sulfuricum ustum - (Calc. sulf. ust.)

Calcii sulfas ustus, Gypsum ustum, égetett gipsz. Fehér, alaktalan, íztelen, szagtalan por. Ph. Hg. II-ben volt hivatalos.

Calomel

Szalid higyanyklorür, szállasztott mercurochlorid, higany(II)-klorid. Íztelen, szagtalan, nagy fajsúly, zsíros tapintású, fehér por, ami vízben, alkoholban és ásványi savakban sem oldódik. Enyhe hashajtóként, vizelethajtóként valamint sebfertőtlenítésre használták. Napi maximum 1 grammos adagokat használtak belőle.

Calom pr. ophtalm.

Higany (II)-klorid szemészeti célokra (calomel ophtalmicum), pl. krónikus kötőhártya-gyulladásra.

Campechianum ligni – (Campech. ligni)

A campechfa (*Haematoxylum campechianum*) Közép-Amerikában őshonos. A gyógyászatban felhasznált része a kérgétől és háncsától lecsupaszított fatörzs (ez a *Campechianum ligni*), amelyet felaprítanak. Ezt az őrleményt főzet formájában alkalmazták. A benne található szerzőanyagok miatt főleg bélhurut és idült hasmenés esetén használták.

Camphora

Kámfor. Vérbőséget okozó hatása miatt külsőleges készítményekben reumás, köszvényes fájdalmak esetén alkalmazzák. Enyhe fájdalomcsillapítóként aranyeres csomókra készült kenőcsök hatóanyaga. Belsőleg köptető hatást vált ki. A kámfort eredetileg a kámforfa (*Cinnamomum camphora*) kérgéből nyerték ki.

Camphor. raff.

Tisztított (raffinált) kámfor.

Cancorum Oculi – (OCUL*)

Rákszem (*Astacus fluviatilis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Candelae fumales – (Candel. fumal.)

Szénből és illatos anyagokból formált kúp alakú gyertyácskák, amelyek meggyújtva lassan égtek kellemes illatot árasztva, ma füstölőnek hívjuk őket.

Candelae fumales nigrae - (Candel. Fumal. Nigr.)

Füstölő négylap (Pozsonyi Taxa), fekete füstölő gyertya. A Kazay féle Lexiconban két receptje is szerepel. Lásd → *Candelae fumales*.

Cantharidis - (CANT HARID)

Kőrisbogár (*Lytta vesicatoria, Cantharis vesicatoria*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cantharidi Pulvis – (Cantharid. Pulv.)

Kőrisbogárpor. A *Lytta vesicatora L*. –ből (kőrisbogár) készült, és afrodiziákumként, azaz nemi vágyat serkentő gyógyszerként használták. A hatásért a kantaridin nevű vegyület felelős, amely azonban mérgező hatású.

Capsici Fructus

Paprika (*Capsicum annuum*) termés. Ph. Hg. III, IV.-ben hivatalos volt. A patikákban a paprikát kapszicin kinyerésére is használták. A még nyers paprika magháza körül található hatóanyaggal teli „hólyagokból”, vagy az őrölt paprikából különböző módszerekből nyerték ki (kénsavval és kálium-hidroxiddal).

Capsula gelatinosae, Capsula operculata – (Capsul. gelat.; Capsul. opercul.)

Capsula gelatinosae – zselatin kapszula. Ma már két típust különböztetünk meg: kemény- és lágy zselatinkapszulát. A kemény zselatinkapszula (*Capsula operculata*) két részből áll, melyet meleg zselatinba mártott mintával állítanak elő. A megszáradt kapszulafeleket egymásba helyezik. A lágy

zselatinkapszula is meleg zselatinból készül, amelyet rögtön lezárnak, ezért akár folyékony gyógyszert is tartalmazhat. A keménykapszula porok, minitabletták bevételének megkönnyítését szolgálja.

Capsula Kreosoti carbonici – (Caps. Kreosot. Carb.)

Kreozotkarbonát kapszula. A kreozotkarbonát, creosotum carbonicum., Creosotal avagy Kreozotal szirupszetü folyadék, átható szagú, kesernyés ízű. Vízbenés hig alkoholban oldhatatlan. Zsíros olajok, éter és tömény alkohol oldják. Az 1899-es berlini tüdővész elleni kongresszuson Kolbert, Leyden és Cornet ajánlották tbc ellen, mert nem maró hatású, mint a kreosot és kevésbé volt toxikus.

Capsula olei terebinthinae – (Caps. Ol. Tereb.)

Terpentinolaj kapszula. Lásd → *Oleum terebinthinae*.

Capsula papaveris albi - (CAPSUL PAPAV: A)

Fehér mákgubó (*Papaver somniferum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Capit. papav. - Papaveris caput

A mák gubójának (Papaveris caput, ezt rövidíti a fiókfelirat) bemetszése során nyert tejnedvből előállított ópium ősidők óta használt gyógyászati szer. Theokrisztosz szerint a mák Aphrodité könnyeiből keletkezett, amikor szerelmét, Adoniszt siratta. Az ópium fő hatóanyaga a kábító fájdalomcsillapító hatású morfin. A kristályos morfin előállítása Sertürner német gyógyszerész nevéhez fűződik. Fontos magyar vonatkozás, hogy a mai ipari morfingyártás alapjait Kabay János teremtette meg, aki a száraz mákszalmából izolálta a morfint. A morfint daganatos betegek fájdalmának csillapítására, a mákban található egyéb vegyületek közül a kodeint köhögéscsillapítóként, a papaverint simaizomgörcs-oldóként alkalmazzák. Ma már a tiszta mákalkaloidoknak van helye a modern terápiában, az ópium használata Európában nem jellemző.

Carbamidum bromaethylaceticum Comprimata - (Carbomid Bromidaehylacetid compr.)

Bromaethylocarbamidum, diaethylbromacetylcarbamid avagy carbromal, karbromal. Vízben alig oldódó fehér, kristályos por. Hivatalos volt a Ph. Hg. IV.-ben. Altató- és nyugtatószerként használták, 1909-ben szintetizálta a Bayer. A comprimata tablettát jelent, ugyanis ezt a hatóanyagot 0,5 g-os tabletták formájában alkalmazták.

Carbo activatus

Az aktív szenet növényi anyagokból, nagy adszorpciós (felületi megkötő) képességű anyag előállítására alkalmas elszenesítési eljárással állítják elő. A gyomor-bélrendszerbe került toxikus anyagok megkötésére, mérgezésben gyomormosás során, utazási betegségben vagy egyéb hasmenéssel járó állapotokban alkalmazzák. Élelmiszeripari adalékanyag (E 153), ilyen céllal színezésre (pl. cukorkák) is használják.

Carbo animalis purum - (Carbo Animal. Pur.)

Állati szén. Lásd → *Carbo medicinalis* és → *Carbo carnis*.

Carbo animalis pro usum internum

Állati szén belsőleges alkalmazásra. Lásd → *Carbo medicinalis* és → *Carbo carnis*.

Carbo Carnis

Hússzén. Barnás-szürke, fénylő, kissé égett szagú por. Borjúhúsból állították elő, 1/3-ad rész csontot is adtak hozzá. Vasedényben addig hevítették a keveréket, míg éghető gázok nem keletkeztek. Ezután hagyták kihűlni és zárt edényben tárolták. Adszorbensként tartották a laboratóriumban, mert mind gázokat (ammónia, kén-dioxid, kénhidrogén, szén-dioxid) mind folyadékokat jól adszorbeál. A patikákban sokszor elválasztásra használták, ugyanis az adszorbeált anyagokat sósavval vissza tudták nyerni és újbóli izzítás után a szenet is újra tudták használni. A népi folklórban nagy hatást tulajdonítottak a különböző szeneknek, például a csizma talpának (soleae ustae), kakukkmadárének (cucli usti) és az égetett varangyos békának (cinis buffonum, Súlyosabb betegségeket „gyógyítottak" vele. Az adszorbens tulajdonságán kívül hashajtóként használták, valamint külső sebekre is kenték, viszont a dezinficiensek és az aszeptikumok megjelenése után nem alkalmazták.

Carbo medicinalis

Orvosi szén avagy carbo medicinalis. Mérgezések, hasmenések esetén használták.

Carbonas ammoniae alcalicus - (Carb. amm. alc.)

Szinonímanevei: *alcali volalile siccum*, *carbonas ammoniae*, *carbonas ammoníae alcalimus*, *ammonium carbonicum alcalinatum*, *alszénsavas hugyag*, *szénsavas ammónium*, *ammónium-karbonát*. Szerepel a Ph. Hg. I., II., III., IV.-ben.

Carbo tiliae pulvis - (Carbo. Tiliae. Pulv.)

Nyárfaszén. Előállítása a fa levegő mentes izzításával történik. A gyógyszerkönyvi előírás szerint az újonnan vásárolt faszenet újra kell izzítani, hogy biztosan ne maradjanak adszorbeált anyagok benne. Mivel sokkal jobb adszorbens, mint az állati szén, így szűrésre és anyagok tisztítására használták. Hatás tekintetében hasmenést okoz. Belsőleg nem használták.

Cardui benedicti herba – (Card. bened. hrb.)

Az áldott benedekfű, a *Cnicus benedictus* hazánkban termesztett és a gyógyászatban alkalmazott gyógynövény. A növény virágos hajtását, a *Cardui benedicti herba*-t használják a gyógyászatban. A benedekfű tradicionális étvágyjavító szer, mely megállapítás a tradicionális felhasználásán és a keserű anyagokkal kapcsolatos tudományos ismereteken alapszik. A benne található keserű anyagok fokozzák az étvágyat, a gyomorsav- és epetermelést.

Carmin

Bíbortetűből (*Dactylopius coccus*) nyerték a Coccionella nevezetű anyagot, amiből azután a kárminsavat gyártottak. ToEzt az anyagot ételszínezésre és festékként is felhasználták a kárminsav alumíniummal vagy ólom-acetáttal alkotott vegyületét, emellett tintát is készítettek belőle. Lásd → *Coccionella* és → *Carmin gran*.

Carmin gran.

Szemcsés kármin (?) (kárminvörös). A kármint (carminum) festékekhez, tintákhoz alkalmazták.

Carragh. lich. - Lichen carageheent

A karragén a 19. század végén kiadott II. Magyar Gyógyszerkönyvben *Caragaheen* néven volt hivatalos. A rövidítés *Lichen carageheen*t jelöl, amely a virágos moszatok közé tartozó zuzmótelep neve. A sárgászöld színű telep, mosás és szárítás után sárgásfehér színű, szaruszerű tömeget ad. Vízben duzzasztva, majd kifőzve kocsonyás állagú lesz. Tápszerként alkalmazták legyengült betegeknél. A gyógyászatban ugyan nem használják, de tudományos kutatásokban igen: gyulladáscsökkentő hatású anyagok tesztelésénél gyakran a karragénnel alakítják ki a csillapítandó gyulladást.

Caseinum

Kazein, a tejben található fehérje. A tejfehérjék döntően két frakcióból állnak: a kazeinfehérjékből és a savófehérjékből. Arányuk a tejfehérjében kb. 8:1. A túró a lefölözött aludttej felforralása után kicsapódó kazein. A kazeint jellemzően a konyhatechnikában és étrend-kiegészítőkben alkalmazzák.

Cassaria chlorat.

Cassia Ligni - (CASSI LIGN)

Kassziafa (*Cinnamomum cassia*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cassia fistularis - (CASSIA FIS TUI)

Kassziafa (*Cinnamomum cassia*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Castoreum - (CAS LORE UM)

Hódony (*Castor fiber*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Catechu

Az Acacia catechu Will. Fájából készült besűrített vizes kivonat. Cseranyagtartalmú drog, amelyet nyálkahártya hurutokban, vérhasban, fekélyekben, bélvérzésekben, fogporként és a gyógyászaton kívül más ipari célokra (bőrcserzésre) használtak. Lásd → *Pulvis catechu composites*.

Centraurii minoris herba – (Centaur. min. hrb.)

A 19. század végén kiadott II. Magyar Gyógyszerkönyvben a *Centaurium* pontosabb fajmegjelölés nélkül szerepelt (ezerjófű). Jelenleg a kis ezerjófű, a *Centaurium erythraea* növény virágos hajtása használatos gyógynövényként, amelyből hideg vizes kivonással készült extraktumot vagy forrázatot alkalmaznak a gyógyászatban. Felhasználása étvágytalanság és emésztési panaszok kezelésére irányul. Tradicionálisan az emésztési panaszokon kívül számos területen felhasználták, mint gyógynövényt (innen ered a neve is: ezerjófű).

Cera alba – (CERA ALBA)

Fehér viasz *(Cera alba)*. A sárga méhviaszból fehérítéssel előállított viasz. Kenőcsök és krémek készítésénél állagszilárdító segédanyag. A kozmetikai iparban is felhasználják (pl. ajakírek). Élelmiszeripari adalékanyag (E-901) is.

Cera alba et flava – (Cera alb. & flav.)

Fehér viasz és sárga viasz. A sárga viasz *(Cera flava)* a mézelő méh *(Apis mellifica)* által készített lépfal forró vízzel való megolvasztásával nyert, idegen anyagoktól megtisztított viasz.

Ceratum fuscum – (Cerat. Fusc.)

Ceratum fuscum / Unguentum fuscum (Ph. Hg. I), barna viasztapasz / barna kenőcs, amely ólomtartalmú diachylon tapaszt, sárga viaszt, juhfaggyút és disznózsírt tartalmazott.

Ceratum labiale - (Cerat. ad Lab.)

Ajakra használt viasztapasz (ajakír). A ceratum gyógyszerforma a kenőcsnél keményebb állagú volt és nagyrészben viaszt tartalmazott. A patikák előállítottak Ceratum albiale album (fehér), flavum (sárga), rubrum (vörös) változatot is. Lásd még → Ceratum labiale rubrum.

Ceratum labiale rubrum – (Cerat. ad lab. rbr.)

A *ceratum* – viasztapasz – egy már elavult gyógyszerforma. Készítésekor a gyógyszeranyagot a még folyékony masszában eloszlatták, majd formákba öntötték, kihűlés után pedig kis táblácskákra vágták. A *Ceratum labiale rubrum*, mai nevén ajakír, az ajkak kiszáradása ellen használt kozmetikai termék volt.

Ceratum mixt. alb.

A *ceratum* – viasztapasz – egy már elavult gyógyszerforma. Készítésekor a gyógyszeranyagot a még folyékony masszában eloszlatták, majd formákba öntötték, kihűlés után pedig kis táblácskákra vágták.

Ceratum mixt. brun.

Ceratum mixt. ngr.

Ceratum cetacei - (Cerat. cetac.)

Cetfaggyú viasztapasz, a Ph. Hg. II egyetlen hivatalos viasztapasza.

Ceratum sebi cervini – (Cerat. seb. cerv.)

A *ceratum* – viasztapasz – egy már elavult gyógyszerforma. Készítésekor a gyógyszeranyagot a még folyékony masszában eloszlatták, majd formákba öntötték, kihűlés után pedig kis táblácskákra vágták. Ez a változata juhfaggyút tartalmazott.

Ceresinum

A Ph. Hg. III-ban *Paraffinum solidum* néven szerepel, IV-ben Ceresinumként lett bejegyezve. A földi viaszból tisztítás útján készült kristályos törésű, fehér, szagtalan, íztelen anyag, mely vízben oldhatatlan, szeszben is csak kevéssé oldódik.

Cerussa venata - (CR. RUSSA W)

Ólomkarbonát. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cetaceum

Cetfaggyú. A VII. Magyar Gyógyszerkönyvben volt hivatalos a cetaceum, a *Physeter macrocephalus* koponyája és gerince fölött lévő üregek folyós tartalmából elkülönített és tisztított viaszanyag. A gyógyszerkészítésben a kenőcs- és kúpkészítés segédanyaga.

Chamomillae romanae flos – (Chamom. rom.)

A római kamilla (*Chamomilla romana*), más néven a nemes pipitér már az ókorban is ismert gyógynövény volt. A népies gyógyászat gyulladáscsökkentőként, emésztésjavítóként és tejleválasztás elősegítésére alkalmazta. Ma virágzatát az orvosi székfűhöz hasonlóan – tekintve hasonló kémiai összetételüket – gyulladáscsökkentőként, simaizomgörcs-oldóként, szélhajtóként alkalmazzák.

Chamomillae vulgaris flos, Matricariae flos – (Chamom. vulg.)

A kamillát régen *Chamomilla vulgaris* (ez látható a fiókon) néven ismerték, mai hivatalos neve *Matricaria recutita*, amely az egyik legsokoldalúbban alkalmazható gyógynövényünk. A népi gyógyászat sokféleképpen használta fel: illóolaját nyugtató- és fájdalomcsillapítóként, hurutos megbetegedésekre, szélhajtószerként, szemgyulladás kezelésére. Virágzata (*Matricariae flos*), folyékony kivonata (*Matricariae extractum fluidum*) és illóolaja (*Matricariae aetheroleum*) egyaránt használatos. Illóolaja jellegzetes kék színű. Hagyományos és modern felhasználásai javarészt átfednek: bőr- és nyálkahártyagyulladás, bakteriális fertőzések kezelésére és emésztési panaszok, megfázásos tünetek enyhítésére alkalmazzák.

Charta exploratoria coerulea - (Chart. Explorat. Coerulea)

Régi indikátorpapír, a lakmuszpapír elődje. Elkészítése során lakmuszt kevernek meleg vízhez, majd egy teljes napi állás után szűrőpapírt mártottak bele és ammóniával kezeltél, mígnem kék színű lett. A savas kémhatásra vörös színűvé válik.

Chininum citricum - (Chinin. citr.)

A Ph. Hg. III-ban és IV-ben úgy szerepel, mint *Chininum ferrum citricum*. A Kazay lexicon második kötetében van említés az anyagról. Meleg vízben, alkoholban oldódik; helyettesíthető 75 g chinin 45 g citromsav keverékével is. Előnye, hogy a gyomrot és az agyat kevésbé támadja meg.

Chininum ferrum citricum – (Chin. ferro-citr.)

Kinin-vas-citrát avagy citromsavas vas-kinin, Ph. Hg. III.

Chininum hydrochloridum – (Chin. hydrochl.)

Kinin-hidroklorid.

Chininum tannicum – (Chin. tannic., Chinin. tannic.)

A kinin egy természetes kristályos alkaloid (növényekben található, nitrogén és összetett gyűrűs szerkezeteket tartalmazó anyag). A kinin volt az első hatékony gyógyszer a *Plasmodium falciparum* által okozott malária kezelésében. Bár ma már jóval hatékonyabb maláriaellenes szerek is elérhetőek, a kinint még ma is használják ebben az indikációban. A kinint először a dél-amerikai kínafa *(Cinchona)* kérgéből vonták ki 1817-ben Pierre Joseph Pelletier és Joseph Bienaimé Caventou francia kutatók. A kinint ízanyagként (keserű) is felhasználják tonikokban és vermutokban. A legenda szerint a maláriaellenes tonikot a nagy mennyiségű kinin keserű íze miatt kezdték a brit gyarmatosítók ginnel keverni és így alakult ki a gin tonik koktél, amely a világ számos részén elterjedt.

Mivel a kinin erősen keserű, gyermekek kezelésére nehezen volt alkalmazható. Az íztelen kinin előállításával - Magyarországon elsőként – Rozsnyay Mátyás kezdett el foglalkozni. 1869-ben elnyerte az íztelen kinin előállítására kiírt pályázatot. A kinin csersavas sója (chininum tannicum) ugyanis, amellett, hogy megőrzi a vegyület gyógyhatását, nem keserű ízű. Rozsnyay 1895. augusztus 5-én elhunyt. A tiszteletére indult útjára 1965-ben a 35 év alatti, a gyógyszertárban tudományos munkát végző patikusok számára évente megrendezett „Rozsnyay Emlékverseny”.

Chininum Valerianicum - (Chinin. Valerian.)

Fehér, keserű, valeriana-szagú, közömbös kémhatású kininsó Alkalmazták félbehagyó zsábák, méhszenves nők görcsös fájdalmánál. Adagja 0.05-0.5 gramm volt, naponta többször.

Chloralum hydratum – (Chloral. hydrat.)

Klorál-hidrát. A legrégebbi szedatívum (nyugtató), 1832-ben Liebig szintetizálta. Tartós használata ellenjavallt, mert függőség alakul ki és károsíthatja a májat, vesét, szívet.

Chloroformium

A kloroformot régen narkotikumként (altató) alkalmazták, de káros mellékhatásai miatt mára kiszorult a terápiából. Belsőleg cardialgia (szívtáji fájdalom) és hányás csillapítására használták. Külsőleg bőrvörösítő hatású, és csökkenti az érzőidegek érzékenységét, így csökkentve a fájdalmat.

Chlorogenium - (Chlorogen.)

Benzolszulfonklóramid-nátrium. A Ph. Hg. IV-ben hivatalos volt. Klórgázra emlékeztető szagú, fehér, kristályos por. Sósavval klórgázt fejleszt. Fertőtlenítőszerként használták.

Cholestearin/Cholesterin - (Cholesterin)

Koleszterin. Fehér, laza állagú por. A koleszterines vazelin (*Vaselinum cholesterinatum*) széles körben használt kenőcs alapanyag volt, hivatalos a Ph. Hg. IV.-ben.

Cinabar

Hydrargyrum sulfuratum rubrum (vörös higany-szulfid), más néven cinóber. Vízben oldhatatlan vörös por. Kenőcsben, hintőporban gombás bőrbetegségekre alkalmazták. Használata mára kiszorult a gyógyászatból.

Cinnabaris factitia - (Cinnabaris fact.)

Vörös higany-szulfid. Lásd → *Cinabar*, illetve → *Pulvis cinnabaris factitia*.

Cinnamomum - (CINA MOM)

Fahéj (*Cinnamomum cassia*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cocainum hydrochloridum – (Cocain. hydr.)

A kokain sósavas sója. Az anyagot a kokacserje (*Erythroxylon coca*) leveleiből vonják ki. A kokacserje kultúrtörténete évezredekig nyúlik vissza. Dél-Amerikából származik, az ott élő indiánok alkalmazták először, felfedezve, hogy fokozza a teljesítőképességet. Vallási és törzsi szertartások alkalmával fogyasztották a növény leveleit. Az európaiak a növényt Amerigo Vespucci által ismerték meg. A belőle kinyert kokain helyi érzéstelenítő hatású és pszichoaktív szer. Régen cukorkát is készítettek belőle fogzási, illetve fogfájás enyhítésére. Ma már a legtöbb országban kábítószerlistán szerepel, erős függőséget okozó és komoly mellékhatásai miatt. A kokacserje termesztése és levelének fogyasztása ugyanakkor több dél-amerikai országban legális. A növény termesztésének betiltásával kapcsolatos vita nemzetközi szinten napjainkban is zajlik.

Cocainum muriaticum – (Cocain. mur.)

Kokain-hidroklorid (*cocainum muriaticum*), a kokain sósavas sója.

Cocainum Novum Hydrochloricum - (Cocain. Nov. Hydr.)

Prokain avagy novokain, amely egy 1905-ben szintetizált mesterséges helyi érzéstelenítő hatóanyag.

Coccionella - (Coccio Nell.)

Karmasinféreg (Pozsonyi Taxa), koszenilla, bíbor pire, bíbortetű. Piros festékanyaga (kármin) miatt használták.

Coculae di Levante - (COCUL DE LEV)

Halmaszlag (*Anamirta cocculus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Codeinum phosphoricum solubile - (Codein Phosphor.)

Kodein-foszfát. Könnyű oldhatóságáért bőr alá fecskendezésre, mint sedativumot alkalmazták. Adagja belsőleg 0,12-0,12 gramm volt.

Coffeinum citricum - (Coff. citric.)

Citromsavas koffeinsó, koffein-citrát. A Ph. Hg. II-ben, III-ban, IV-ben is hivatalos volt. Fehér, szagtalan, savanyú és keserő por. Legnagyobb napi adagja 2 gramm volt. A koffeint krónikus szívgyengeségnél, sokszor digitálissal együtt adták. A migrén egyes eseteiben a coffeinum citricum specifikum volt.

Coffeinum hydrobromicum – (Coffein hydrobr.)

Coffeinum hydrobromicum, a koffein bromidsója. A koffeint a *Coffea arabica* – a kávécserje magja – tartalmazza 1-2%-ban. Izgatja a központi idegrendszert, fokozza a fizikai és szellemi teljesítőképességet, csökkenti a fáradságot és az álmosságot. Nagyobb mennyiségben ingerlékenységet, izgatottságot és álmatlanságot okozhat. A koffeint a gyógyászatban élénkítőszerként alkalmazzák, a fent nevezett hidrobromidsót pedig vizelethajtóként használták, de ma már nem része a gyógyszerkincsnek.

Cognac

A konyak a franciaországi Cognac városa után kapta nevét. A brandy – amelynek szó a holland "brandewijn" (égetett bor) szóból származik – bor lepárlásával készített szeszes ital. A több mint 300 éves gyártási folyamat a mai napig nem sokat változott. Európában három hivatalosan elfogadott brandyrégió van, ezek közül az egyik Cognac, a másik kettő a franciaországi Armagnac, illetve a spanyolországi Jerez. Cognac a világ egyetlen olyan borvidéke, ahol a bortermelés fő és egyetlen célja borpárlat készítése. A konyak név viselése szigorú jogi követelményekhez kötött. Legalább 90%-ban ugni blanc (saint-emilion), folle blanche vagy colombard szőlőből kell készülnie, bár ma már szinte kizárólagosan az ugni blanc szőlőfajtát használják. A bort erjedést követően desztillálni kell. A lepárláshoz használt rézüstök alakját jogszabály írja elő. Az ennek eredményeképpen kapott ún. "eau-de-vie" (az élet vize) színtelen, kb. 70% alkoholtartalmú folyadék. Az érlelés során az eau-de-vie-nek a hordó fájából kioldódó anyagoknak köszönhetően az italnak borostyánszíne lesz. A végső terméket általában 40% alkoholtartalomra hígítják tiszta desztillált vízzel. A konyakot régen gyógyszerek előállítására oldószerként használták, ma csak élvezeti cikként használatos.

Colla Piscium (Icthyocolla) – (COLLA PISCI)

Halenyv (*Acipenser nemzetség*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Collapiscium (Icthyocolla) – (LAPISCIUM)

Halenyv. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból. Lásd még → *Colla Piscium (Icthyocolla)*.

Collodium - (Gyapotmáz)

A Ph. Hg. II.-ben, III.-ban és IV.-ben hivatalos volt. A collodiumot/kollodiumot mint bevonó szert alkalmazták a bőrön olyan gyógyszerekkel, amelyeket a bőrrel hosszú ideig kell érintkezésben tartani;

hámtalan vagy sértett bőrfelületet először kaucsuk tapasszal kellett befedni. Szalicilsavval szemölcs elpusztítására is használható volt.

Collodium flexile - (Hajlékony gyapotmáz)

A Ph. Hg. IV.-ben hivatalos volt; Collodiumból és ricinusolajból állították elő. Nem képezett kemény, összerepedező hártyát a bőrön, ezért alkalmazása célszerűbb volt, mint a tiszta kollodium.

Colocne (im Farina)

Közkedvelt illatszer volt, melyet korábban, mint izgató dörzsölőt is használtak főleg fejfájásnál, ájulásnál. Az eredeti Eu de Cologne-t desztillációval készítették, s eleinte inkább gyógyszerként használtál (fejfájás). Később a Kölnbe bevándorolt olasz kereskedő, Johann Maria Farina készítette és a titkot családjára hagyta.

Colocynth. Fruct.

Sártök. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II, III-ban. Főként hashajtóként alkalmazták. Lásd még → *Fructus Colocynthidis*.

Colophonium

Hegedűgyanta. Különböző európai és észak-amerikai fenyőfajok terpentinjéből visszamaradó gyanta. A Ph. II. és III.-ban a hegedűgyanta hivatalos volt.

Comprimata amidazopheni 0,30 - (Compr. Amidazoph. 0,30)

Amidazophen tabletták (0,30 gramm), avagy Comprimata amiadazopeni 0,30. A Formulae Normales (FoNo) I.-ben hivatalos volt.

Comprimata P. A. B. sulfamidi - (Comp. P.A.B. Sulfamid)

P. A. B. (para-amino-benzol)-szulfamid tabletta.

Condurango cortex - (Condurango cort.)

Marsdenia condurango cserje törzsének és ágainak kéregdarabja, a Ph. Hg. II.-től hivatalos. Kígyómarás, gyomorfekély esetén alkalmazták.

Conserva fumariae – (Conser. Fumar.)

Orvosi füstikéből (*Fumaria officinalis*) készült, cukorral elegyített szer (conserva).

Conserva Hederae Terrestris - (Cons. Heder. Terrest)

Közönséges földi repkény vagy kerek repkény (*Glechoma hederacea* vagy *Hedera terrestris*) föld feletti részei cukorral elegyített készítménye (conserva). Légzőszervi betgségekben, máj-, epe-, vese-, gyomormegbetegedések gyógyítására alkalmazták.

Conserva trifolii fibrini – (Cons. Trifol. Fibr.)

Vidrafű, vidra elecke, avagy keserű háromlevelű fű (*Menyanthes trifoliata L*.) cukros kivonata. Az *Extractum trifolii fibrini* (vidraelecke kivonat) a Ph. Hg. I. és III.-ban is hivatalos volt. Keserűanyagot tartamaz, étvágyjavító, emésztést elősegítő hatású.

Corallia Alba – (CoraL. Alb.)

Fehér korall, *Corallum album* avagy *Corallium album*, a *Corallina officinalis L.* nevű tengeri korall pora. A Pozsonyi Taxában már megtalálható a vörös korallal (*Corallia rubra*) együtt. Régi magyar neve káláris, tengeri moh. Ismert volt a XVIII. században a *Pulvis corallinae* (kálárispor), *Magisterium corallorum alborum*, a *Sal corallorum* (káláris sava), *Praecipitatio corallia alba/rubra*.

Corallium Rubrum - (Corall.Rubr)

Vörös korall. Trópusi tengerekben élő virágállatok csoportjába tartozó élőlények szilárd, fa alakú vázának a pora. Hozzánk legközelebb a Földközi-tengerben, Itália, Algéria partvidékén fordul elő. Alkalmazási területe a múltban: vérhányás, emésztési zavarok, szorulás, aranyér, bélelzáródás, májbetegségek, öregkori gyengeség, lelki érzékenység, aggodalom, láz, szívbetegségek, más anyagokkal vagy magában és különböző formákban.

Coriandri fructus – (Coriandri Fruct.)

Koriandertermés. Lásd → *Coriandrae semen*.

Coriandrae semen – (Coriandr. sem.)

A kerti koriander Ázsiában és a Földközi-tenger vidékén honos. A gasztronómiában előszeretettel használják italok, húsok, savanyúságok ízesítésére, fűszerek komponenseként. Tradicionális felhasználása nem tér el a mai indikációitól, emésztés elősegítésére, diszpepsziás panaszok enyhítésére, étvágytalanság esetén alkalmazzák a növény termését és az abból nyert illóolajat.

Cornu Cervi Ustum – (COR CERV UST)

Égetett szarvasagancs (*Cervus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cornu cervi ustum – (CORNU CERVI UST)

Égetett szarvasagancs (*Cervus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cornu Cervi – (CORNU CERVI: S: a)

Égetett szarvasagancs (*Cervus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cortex aurantiorum - (Aurant. cort.)

A keserű narancs Indiából származik és arab közvetítéssel került Európába. A 16-17. században a budai vár és néhány főúri kastély különlegessége volt. A narancsot a gyógyászat, kozmetikai ipar és likőripar egyaránt hasznosítja. Az édes narancsot az ókor óta termesztik táplálkozási céllal. Őshazája Délkelet-Ázsia, de mára termesztése a meleg égövben elterjedt. Legértékesebb része a héjából préselt illóolaj, mely a legnagyobb mennyiségben előállított olajok közé tartozik. A II. Gyógyszerkönyvben szerepel a narancshéj, a *Cortex aurantiorum*, hivatalos drogként.

A jelenleg érvényes Gyógyszerkönyvben hivatalos az érett gyümölcs fehér szivacsos szövetétől megfosztott és szárított exo- és mezokarpiuma, *Aurantii amari epicarpium et mesocarpium*. Emellett hivatalos még az ebből készült tinktúrája, a szárított, még ki nem nyílt bimbó (*Auaranti amari flos*) és a friss narancsvirágból vízgőzdesztillációval előállított illóolaj a *Neroli aetheroleum*. A terméshéj 1,5-2,5% illóolajat (limonén), heszperidint, furokumarinokat és karotinoidokat. A virág főbb komponensei a linalool, a nerol, a limonén és a terpineol.

Hagyományosan emésztésjavítóként, gyomornedv-szekréció fokozására főleg terméshéjának tinktúráját használják, a narancsvirág nyugtató teakeverékek alkotóeleme.

Cortex cascarae sagradae – (Cort. Casc. Sagr.)

Kaszkarillakéreg. A *Cortex cascarae sagradae* és az *Extractum cascarae sagradae* fluidum hivatalos volt a Ph. Hg. II. és III.-ban. Lásd még → *Extractum cascara sagrada*.

Cortex Chinae – (CORT. CHINAE. FSC:)

Barna kínafa kéreg (*Cinchona*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cortex Chinae – (CORT. CHINAE: REG)

Kínafa kéreg (*Cinchona*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cortex Chinini - (CORT CHIN)

Kínafa kéreg (*Cinchona*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cortex granatorum – (CORT GRAN ATOR)

Gránátfakéreg (*Punica granatum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cortex Nucum - (CORT. NUC. INTR:)

Dióhéj. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cortex Nucum Juglandis – (CORT. NUC. JUG. VHU)

Dióhéj (*Juglas regia*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cortex Quercus – (CORT. QUERC.)

Tölgyfa kéreg (*Quercus robur*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cortex Salicis - (CORT. SALICIS.)

Fűzfakéreg (*Salix alba*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cortex tamarisci – (CORT TAMAR RIS)

Tamariszkuszfakéreg (*Tamarix spp).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Corticum fructi aurantiorum pulvis – (Cort. Fruct. Aur. Pulv.)

Narancshéjpor. Különféle narancshéj alapú készítmények (szirup, tinktúra, olaj) hivatalosak voltak a Ph. Hg. I, II, III-ban is. Lásd még → *Cortex aurantiorum*.

Cortic Vinteriani - (CORTIC VINTE RIAN)

Vintera héj (*Vintera Aromatica*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Corticis cascarii – (CORTIC CASCARII)

Croton eluteria. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cortic Vinteriani - (CORTIC VINTE RIAN)

Vintera héj (*Vintera Aromatica*)

Cortis Capparum - (CORTIC CAPPARO)

Capparis spinosa. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Costus Amarus - (COST AMAI)

Keserű kostusz (tarka spirálgyömbér) (*Costus arabicus „variegatus").* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Costus Amari - (COST AMAI)

Keserű kostusz (*Alpinia zerumbet*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Costus Dulcis - (COST DULC)

Édes kosztusz (*Canella winterana*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cranium Humanum – (GRANIUM HUMAN)

Emberi koponyatető (*Homo sapiens*)

Cremor. tartari solub.

Borax (nátrium-tetraborát) és borkő (kálium-hidrogén-tartarát) keveréke, hashajtóként és vizelethajtóként alkalmazták valaha.

Creolin

Creozolkénsav, amelyben kátrányszénhidrogének vannak oldva, mint pl. *o*-naftalin, piridin, kreozolok, egyéb anyagok. Fekete, szirupsűrűségű folyadék. A gyakorlatban főleg, mint toroköblítőt használták,

továbbá mint fertőtlenítőszert sebkezelésekre, bár átlátszatlansága miatt a sebfelület megfigyelését megnehezítette. Állatok rühössége ellen is használható volt.

Creosotum fagi - (Creosot. Fagi 0,05-0,20)

Kreozot, bükkfakátrány-kreozot. Hivatalos volt a Ph. Hg. II. és III.-ban. Bükkfakártányból előállított sárgás, átható, fenolra és koromra emlékeztető szagú folyadék, amely 75% guajakolból és kreozolból áll. Alkalmazták külsőleg sebmosó fertőtlenítőszerként, szuvas fogakba, fagydaganatokra, orbáncra, pikkelysömörre, üszkös sebekre, belsőleg terhességi hányásnál, kolerás hasmenésekben. Később tbc-ben használták a zárójelben megadott egyszeri, illetve legnagyobb napi összdózisban, grammban kifejezve. Adagolták zselatin kapszulákban, pilulákban, olajokban, oldatokban.

Creta Colonensis - (CRET COLO)

Kölni kréta. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Croci stigma

Sáfránybibe, a jóféle sáfrány, a *Crocus sativus* virágából gyűjtik be. Ma a gyógyászatban nem alkalmazzák, inkább fűszernövényként, ízjavítóként és színjavító hatásáról ismert. Az egyik legdrágább fűszer.

Crocus

Ph. Hg. I., II.-ben hivatalos volt a jóféle sáfrány (*Crocus gallicus* avagy *Crocus sativus*). Alkalmazták kimerült betegeknél, méhszenves nőknél, a mensturáció megindítására. Később csak, mint festőanyagot alkalmazzák tincturákba, flastromokba. A Ph. Hg. III.-ban és IV.-ben már csak a *Croci stigma/stigmata* (sáfránybibe) szerepelt. Lásd még→ *Croci stigma* és *Tinctura opii crocata*.

Crocus Austriacus – (CROC AUS TRI)

Osztrák sáfrány (*Crocus sativus L.*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cubeba – (CUBE BAE)

Kubeba (*Cubeba officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Cubebin

A cubebabors egyik vegyülete. Lásd → *Extractum cubebae*.

Cuprum aluminatum – (Cuprum aluminat.)

Réztimsó, lapis divinus, lapis ophthalmicus, vitrioulm camphoratum, collyrium de salibus igne fusis. Tartalmaz réz-szulfátot, kálium-nitrátot, timsót és kámfort. Világos zöldeskék színű, kámforszagú, majdnem egynemű darabkákból áll. 16 súlyrész vízben igen csekély maradékot hagyva oldható. Hivatalos volt a Ph. Hg. I.-ben és a Ph. Hg. II.-ben. Maró, összehúzószerként alkalmazták.

Cuprum sulfuricum – (Cupr. sulf.)

Réz-szulfát vagy régies nevén rézgálic. Régebben hánytatóként használták 1%-os oldatban és a foszformérgezés antidótumaként. Toxikus egyes mikroorganizmusokra (protozoon, gomba), ezért külsőleges készítményekben használják, mint antiszeptikumot. Használható algamentesítésre és növényvédőszerként (permetezés) is felhasználják. Élelmiszeripari adalékanyag (E 519). Kis mennyiségben réz, mint nyomelem pótlására is alkalmazható.

Cylinder hydrargyri bichlorati corrosive – (Cylinder hydr. corr.)

Cylinder sublimati, pastilli sublimati avagy maró higany-kloridos (mercurichloridos) hengerkék. A Ph. Hg. III. és IV.-ben volt hivatalos, mellé a Ph. Hg. IV.-ben csatlakoztak a *Cylinder hydrargyri cyanati*, avagy higany-cianidos (mercuricyanidos) hengerkék is. Mindkettő erélyes fertőtlenítőszer volt, amelyeket erős hígításban eszközfertőtlenítésre, szemmosásra, hólyag- és hüvelyöblítésre használtak, de sebfertőtlenítésre erősen toxikus voltuk miatt nem.

Cynosbati (pseudo)fructus

A csipkebogyó avagy vadrózsa (*Rosa canina*) áltermése termése (helyesen pseudofructus). Régebben pulpát, roobot és conditumot készítettek belőle.

D

Delphinii semen

A csípős sarkantyúfű vagy csípős szakraláb (*Delphinium staphisagria)* magja. A belőle előállított delfinin alkaloidot 0.001 grammos adagokban görcsoldóként és csúzellenes szerként, főleg arczsábánál alkalmazták.

Dermaforine

Bizmut-nitrátot és higanyvegyületeket tartalmazó sebhintőpor. Ma már nem része a terápiának.

Dermatol

Bismuthum subgallicum, bázisos bizmutgallát, 55% bizmutoxidot tartalmazó sárga por, amely lúgokban oldódik. A dermatol sebekre alkalmazott antiszeptikum volt, amely nem szívódott fel. Sebekre hintőpor és kenőcs alakban, belsőleg pedig ópiummal a bismut subnitricum javallatai alapján adták.

Diamoschi

Moschus, avagy pézsma. A *Moschus moschiferus L.* nevű és Közép-Ázsia hegyein vadon és csapatosan élő, kérődző, párosújjú emlős állat hímjének ún. moschus-zacskójában termelt erős szagú váladék. Szerepelt a Ph. Hg. I, II és III-ban is.

Dictam cretici – (DIC TAM CRET)

Krétai ezerjófű (*Dictamnus albus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

E

Electuarum anodinum (anodynum) – (Elect. Anodinum)

Theriacumból avagy terjékből készült nyelet. Az ópiumtartalmú terjék (*theriacum*) a legősibb gyógyszerek egyike volt. Az *Electuarum anodinum*ot fájdalomcsillapítóként használták.

Electuarium aromaticum - (Elect. Aromat.)

Electuarium aromaticum stomachicum avagy gyomorerősítő liktariom /= nyelet/ (Pozsonyi Taxa), illatos nyelet, amely borsmenta levélport, zsályalevélport, angyalgyökérport, gyömbér gyöktörzsport, faféjat, szegfűszeget és pézsmát, valamint mézet tartalmazott. A Ph. Hg. I.-ben hivatalos volt ez, és az *Electarium aromaticum cum opio* (*Electarium anodynum Theriaca*) is.

Electuarium Diatessaron seu Theriaca – (Elect. Diatesseron.)

Marhaterjék (Pozsonyi Taxa).

Electuarium lenitivum. – (Elect. lenitiv.)

Hashajtó hatású porok és gyógynövények keveréke. Az electuarium, magyarul nyelet egy ma már nem létező gyógyszerforma. Növényi porok és lekvár vagy méz felhasználásával állították elő.

Elixirium Thymi compositum - (Elix. Thymi. Comp.)

Kakukkfű elixír, kakukkfű főzet. A Ph. Hg. IV.-ben volt hivatalos. Vöröses-barna színű, kissé zavaros, fűszeres ízű, édes folyadék. Lásd még → *Oleum Thymi*.

Emplastrum ad rupturas - (Eml. pad ruptur.)

Emplastrum ad rupturas (sérvellenes tapasz, Ph. Hg. I.), amely fenyőgyantát, sárgaviaszt, sárkányvérport (Calamus rotang és más rotang-pálmák gyümölcsfalának gyantája), rágmányt (mastix, a pisztáciafa gyantája), tömjént, nadálytő gyökérport, örményagyagot (bolus armena, vörös festékföld, hematittal festett vörös agyagásványkeverék) és vérkövet (vörös vas-oxidot) tartalmazott terpentinben.

Emplastrum Album - (EMPL ALBUM)

Fehér tapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum Album C. – (EMPL ALBUM C.)

Fehértapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum Ammoniac – (EMPL AMONIA)

Ammóniástapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum Angliacanum – (EMPL ANGL)

Angoltapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum anglicanum (ros.) – (Empl. angl. ros.)

A tapaszok (*emplastrum*) zsírsavak nehézfémekkel képzett sói, amelyek gyantával vagy viasszal vannak összeolvasztva, amelyből alakítják ki a végleges formát. Leggyakrabban – még puha formában – vászonra, selyemre vagy valamilyen szövetre kenték fel, majd elsimították. Az angoltapaszt valamikor „közömbös fedőszer”-ként alkalmazták, ma már nem használatos.

Emplastrum Aromaticum - (EMPL AROMAT)

Illatostapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum cantharidum – (Empl. canthar.)

A tapaszok (*emplastrum*) zsírsavak nehézfémekkel képzett sói, amelyek gyantával vagy viasszal vannak összeolvasztva, amelyből alakítják ki a végleges formát. Leggyakrabban – még puha formában – vászonra, selyemre vagy valamilyen szövetre kenték fel, majd elsimították. A kőrsibogarat tartalmazó *Emplastrum cantharidum*ot régen hólyaghúzó tapaszként alkalmazták.

Emplastrum Cicutae - (EMPL CICUTA)

Vízibürök tapasz (*Cicuta virosa*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum Defensivum – (EMPL DEFENS)

Tüzességet oltó tapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum de Minio – (EMPL MINIO)

Minio tapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum Diachylon – (EMPL. BIACH. B.)

Ólomtapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum diachylon compositum – (Empl. diach. comp.)

A tapaszok (*emplastrum*) zsírsavak nehézfémekkel képzett sói, amelyek gyantával vagy viasszal vannak összeolvasztva, amelyből alakítják ki a végleges formát. Leggyakrabban – még puha formában – vászonra, selyemre vagy valamilyen szövetre kenték fel, majd elsimították. Az „egyszerű ólomtapasz" gyantával kombinált változata. Bőrsérülések kezelésére használták.

Emplastrum diachylon simplex – (Empl. diach. splex.)

A tapaszok (*emplastrum*) zsírsavak nehézfémekkel képzett sói, amelyek gyantával vagy viasszal vannak összeolvasztva, melyből alakítják ki a végleges formát. Leggyakrabban – még puha formában – vászonra, selyemre vagy valamilyen szövetre kenték fel, majd elsimították. A tapaszban lévő ólom („egyszerű ólomtapasz") hosszú szénláncú zsírsavakkal képzett sója bevonatot képzett a bőrön, így megóvva azt a kiszáradástól, sérüléstől.

Emplastrum Diaphoreticum – (EMPL DIAPHOR)

Izzasztó tapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum Diaphoretiucm – (EMPL DIAPOTE)

Izzasztó tapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum euphorbii – (Empl. euphorb.)

A tapaszok (*emplastrum*) zsírsavak nehézfémekkel képzett sói, amelyek gyantával vagy viasszal vannak összeolvasztva, melyből alakítják ki a végleges formát. Leggyakrabban – még puha formában – vászonra, selyemre vagy valamilyen szövetre kenték fel, majd elsimították. Ez a tapasz *Euphorbia* fajok erősen bőrizgató tejnedvét tartalmazta.

Emplastrum Fonticulos – (EMPL FONTIC)

Fontinellára való tapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum Hydrargyrum – (EMOK HYDRAR)

Higanytapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum hydrargyri – (Empl. hydrarg.)

A tapaszok (*emplastrum*) zsírsavak nehézfémekkel képzett sói, amelyek gyantával vagy viasszal vannak összeolvasztva, melyből alakítják ki a végleges formát. Leggyakrabban – még puha formában – vászonra, selyemre vagy valamilyen szövetre kenték fel, majd elsimították. Daganatellenes szerként (bőrelváltozásokra) és szifilisz kezelésére alkalmazták.

Emplastrum Melilotus – (EMPL MELILOI)

Lóherés tapasz (*Melilotus officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum melilotti – (Empl. melilotti)

A tapaszok (*emplastrum*) zsírsavak nehézfémekkel képzett sói, amelyek gyantával vagy viasszal vannak összeolvasztva, melyből alakítják ki a végleges formát. Leggyakrabban – még puha formában – vászonra, selyemre vagy valamilyen szövetre kenték fel, majd elsimították. Ennek, az orvosi somkórót tartalmazó tapasznak a közismert neve „Sárga-lóhere" tapasz volt, a nyirokkeringés helyreállítására alkalmazták.

Emplastrum Mucilaginibus – (EMPL MUCILLA)

Lágyítótapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum Noricum – (EMPL NORIP)

Norimbergei v Noricum tapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum Rupturas – (EMPL. RUPT.)

Sebtapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum Sapionarae - (EMPL SAPON)

Szappanfű tapasz (*Saponaria officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum saponatum – (Empl. saponat.)

A tapaszok (*emplastrum*) zsírsavak nehézfémekkel képzett sói, amelyek gyantával vagy viasszal vannak összeolvasztva, melyből alakítják ki a végleges formát. Leggyakrabban – még puha formában

– vászonra, selyemre vagy valamilyen szövetre kenték fel, majd elsimították. Ezt a tapaszt tyúkszemre, bőrkeményedésre, felfekvéses sebekre alkalmazták.

Emplastrum Spermate – (EMPL SPERMB)

Békanyál vagy cetvelő tapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Emplastrum Vesicatorium – (EMPL VESIC)

Hólyagszivató tapasz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Equiseti arvensis herba - (Herb. Equiseti)

Mezei surló (Ph. Hg. III.), mezei zsurlófű (Ph. Hg. IV.), *Equisetum arvense.* Említik bábaguzsaly zsurló, kannamosó fű, zsurlófű néven, illetve a Pozsonyi Taxában lófarkfű és tálmosó fű néven is. Az *Equisetum arvense* L. (*Equisetaceae*) évelő növénynek megszárított meddő szára. Ízetlen, szagtalan. Az Equisetumot 10:100 arányú főzet (*decoctum*) alakjában vízhajtóként (*diureticum*) használták.

Eriobotrya japonica

A japán naspolya (*Eriobortya japonica*) a rózsafélék (*Rosaceae*) családjába tartozó szubtrópusi fa, az alma, a birs és más jól ismert mérsékelt övi gyümölcsfák közeli rokona. Gyümölcsként is fogyasztották. Magja amigdalint tartalmaz, amely enyhén mérgező. Szárított levelei magas csersavtartalmúak, főzetét használták hasmenés ellen és sebkezelésre. A hagyományos kínai gyógyászatban depresszió ellen is használták.

Essentia vanillae – (Essent. vanillae)

A vanília (*Vanilla planifolia*) az orchideák családjába tartozó, cserjeszerű, léggyökerekkel kapaszkodó növény. Illatáért, ízéért elsősorban a benne található vanillin nevű vegyület felel. A nem egészen érett termést fűszerként használják. Kivonata étvágyjavító, régen vágyfokozó hatást is tulajdonítottak neki. Az *Essentia* vanillae a termés alkoholos kivonata.

Eucerinum Anhydricum – (Eucerin. Anhydric.)

Vízmentes eucerin. Az Eucerin kenőcs a Beiersdorf AG védjegyzett márkaneve, amelyet először 1900-ban állított elő Iscaac Lifschuetz és 1902-ben szabadalmaztatta. 1911-ben a szabadalmat megvette a Beiersdorf AG.

Euphorbium

Az *Euphorbium* a Marokkóban őshonos kutyatej *(Euphorbia resinifera)* beszáradt tejnedve. Régen hólyaghúzásra használták, de az ilyen, bőrirritációt okozó készítmények mára elavultak gyógyászati szempontból.

Europhen

Izobutil-orto-krezol-jodid; amorf, sárga, sáfrányszerű por, amely 28,1% jódot tartalmaz. Alkohol, kloroform, éter és olajok jól oldják. Jodoform helyett alkalmazzák 5-10%-os kenőcsök formájában.

Extractum absinthii - (Extr. Absinth.)

A fehér üröm (*Artemisia absinthium*) kivonata. Étvágyjavítóként, emésztési panaszok kezelésére, epebántalmak esetén alkalmazható. A magyar gyógyszerkönyvekben a növényből készült tinktúra található meg. Lásd még → *Tinctura absinthii*.

Extractum aconiti – (Extr. aconiti)

Az alpesi vagy havasi sisakvirág *(Aconitum napellus)* a legmérgezőbb növények egyike. Alkaloidjainak már 1 milligrammja is halált okozhat. Kivonatát (extraktumát) régen fájdalomcsillapításra használták, ma már nem használatos a modern gyógyászatban.

Extractum Acori (Radix) – (Ext. Acori)

Sárga vízililiom kivonat, calami aromatici. Lásd → *Calami pulvis grossus*, *Calamus aromaticus*.

Extractum aloes – (Extr. aloes)

Az *Aloe* fajok tejnedve nagy koncentrációban tartalmaz hashajtó hatású vegyületeket. Ezek a vegyületek a bélfal izgatásával fejtik ki hashajtó hatásukat. Az aloe kivonatot (extractum) ma már csak alkalmankénti használatra javasolják, mivel hosszú távon komoly mellékhatások kialakulásával kell számolni. Az aloekivonat nem keverendő össze a növényből kinyerhető színtelen géllel: utóbbinak nincs hashajtó hatása, jellemzően kozmetikumok előállítására használják.

Extractum amaricans – (Extr. Amaricans)

Keserűfű kivonat, amely cikóriagyöktörzsnek, cikória, vidrafű, sarlós gamandor és benedekfű földfeletti részének, kis ezerjófű virágnak, rebarbara gyökérnek és borkősónak (kálium-karbonátnak) kombinált vizes-borszeszes kivonata volt.

Extractum Angelicae – (Ext. Angelic. R.)

Angyalgyökér kivonat, extractum angelicae radicis, angelika extraktum, lélvizes angyalgyökér kivonat. A Pozsonyi Taxában is említik. Lásd még → *Angelicae radix*.

Extractum bardanae - (Extr. Bardan.)

Bojtorjángyökér (*Arctium lappa*) kivonat. Lásd → *Bardanae radix*

Extractum belladonnae – (Extr. belladon.)

A maszlagos nadragulya *(Atropa belladona)* levelében található alkaloidok számos modern gyógyzer alapanyagai. Az egyik fő alkaloid, az atropin pupillatágító hatású, ezért a növény kivonatát a középkorban szépítőszerként, az igéző, tág pupillájú tekintet elérésére alkalmazták. Ma pupillatágítást szemészeti vizsgálatok érdekében szoktak végezni. A nadragulyakivonat már nem használatos, de az atropin és a belőle előállított hatóanyagok szemészei és emésztési panaszokra szánt (görcsoldó) szerek hatóanyagai.

Extractum calami - (Extr. Calami)

Orvosi kálmos (*Acorus calamus*) kivonat. Étvágygerjesztő, amarum, tonikum volt. Lásd még → *Tinctura acori calami*.

Extractum Calami aromatici – (Extr. Calami. Arom.)

Orvosi kálmos *(Acorus calamus* avagy *Calamus aromaticus*) kivonat. Lásd → *Extractum calami*.

Extractum calumbae - (Extr. Calumb.)

Kolombo (*Jatrorrhiza palmata* Miers kelet-afrikai kúszónövény) kivonat, calumba gyökérkivonat. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban. Keserű ízű kivonat, hurutos hasmenésekben rheummal és nátrium-karbonáttal kombinálva használták.

Extractum cannabis indicae - (Extr. Canab. Ind.)

Indiai kender (*Cannabis indica*) kivonat. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban is, csakúgy, mint a *Tinctura cannabis indicae*. Álmatlanság esetén (ópium/morfium helyett), heveny csúz, zsába (ideggyulladás), akut hörghurut ellen rendelték.

Extractum cardui benedicti - (Extr. Cardui. Ben.)

Pápafű extractum, csüköllő kivonat, áldott benedekfű (*Cnicus benedictus*) kivonat. Lásd → *Cardui benedicti herba*.

Extractum cascara sagrada – (Extr. cascar. sagr.)

Az Észak-Amerikában őshonos kaszkarabokor (*Rhamnus purshiana*) törzsének és ágainak szárított kérge erélyes hashajtó hatású. Ezt a hatását a víz és az elektrolitok visszaszívódásának gátlásával és a bélmozgás fokozásával éri el. Kivonata (exraktuma) csak alkalmankénti használatra javasolható, mivel hosszú távon komoly mellékhatások kialakulásával kell számolni.

Extractum cascarillae – (Extr. cascarill.)

A kaszkarilla (*Croton eluteria*) különleges keserűborok, pálinkák és likőrök fűszere. Használták az emésztés, az étvágy fokozására, gyomorhurut, hasmenés ellen, valamint dohány illatosítására. Vérszegényeknek és lábadozóknak erősítő és étvágyfokozó ún. „Kaszkarilla bort" készítettek belőle. Ma már nem tekintik jelentős gyógynövénynek.

Extractum Cascarillae Corticis – (Extr. Cascarillae Cort.)

Lásd → *Extractum cascarillae .*

Extractum Centauri Minori – (Extr. Centauri Min.)

Lásd → *Centraurii minoris herba*.

Extractum Cinchonae Flavae – (Ex. Cinchon. Flav.)

Sárga kínakéreg kivonat. A sárga vagy Ledger kínafa (*Cinchona calisaya Wedd.,* syn. *Cinchona ledgeriana* Moens ex Trimen) illetve ezek változatainak és hibridjeinek kérge adja.

Extractum chamomillae vulgaris - (Extr. Chamom. Vulg.)

A kamilla (*Matricaria recutica* avagy *Chamomilla vulgaris*) kivonata. Lásd → *Chamomillae vulgaris flos, Matricariae flos*.

Extractum chelidonii - (Extr. Chelidon.)

Cinnadónia, gódric, fecskefű kivonat, amely a vérehulló fecskefűből (*Chelidonium majus*) készül. A Czinadonia víz szerepel a Pozsonyi Taxában. Az extractum chelidoniii hivatalos volt a Ph. Hg. I.-ben. Alkaloidtartalmú növény, nedvét, illetve forrázatát has- és húgyhajtóként használták, valamint

háziszerként szemölcsirtásra alkalmazták. Szemgyulladások, illetve reuma ellen is voltak sikertelen próbálkozások vele.

Extractum chinae fluidum - (Extr. Chinae Fluid.)

Folyékony kinakéreg kivonat, a kinafa kérgéből készült por vizes-glicerines-sósavas-alkoholos kivonata. Hivatalos volt a Ph. Hg. III. és IV.-ben, valamint a FoNo I-ben. Roboránsként használták.

Extractum Chinae Fuscae Cortici – (Extr. Chinae Fusc. Cort.)

Barna kínahéj kivonat (Ph. Hg. I). A kínafa kérgéből készült vizes kivonat.

Extractum Chinae Regis Corticis - (Extr.Chinae.Reg.Cort.)

Kínafa-kéreg kivonata. Európaiként állítólag Peru alkirálynője használta először, innen a Regis (királyi) elnevezés. Alkalmazása ugyanaz, mint az *Extr. Chinae Fusci* készítménye.

Extractum Cicutae – (Extr. Cicutae)

Conium (*Conium maculatum*), büdös börök kivonat (extractum conii maculati). A Ph. Hg. I.-ben hivatalos volt. Elkészítése hasonló a fecskefű-kivonatéhoz. Töményen mérgező. A mérgezés bágyadtságot, lassú mozgást, beszédet és lassú szívverést okoz. A kábult beteg azonban haláláig eszméletén marad. (Tömény oldatából már 15 csepp halálos lehet.) Görcsös köhögés esetén használták.

Extractum condurango fluidum - (Extr. Condurang. Fluid.)

Folyékony condurango (*Gonobolus condurango Triana*, ecuadori és perui kúszócserje) kivonat, amelyet condurango kéregporból készítettek vízzel, glicerinnel, sósavval és szesszel. Hivatalos volt a Ph. Hg. II., III. és IV.-ben. Eleinte (1871-től) rákellenes szerként próbálták használni, majd gyomorerősítőként, valamint fekélyek és gyomordaganatok fájdalomcsökkentésére.

Extractum Cortex Viridis Nucis Iuglandis – (Extr. Cort. Vir. Nuc. Iug.)

Zölddióhéj (zöld avagy értelen diókopács) kivonat avagy szinoním néven extractum juglandis nucis corlícum viridium. A diókopács csersavtartalmú növényi drog, gyomor- és bélhurutok, étvágytalanság ellen használták.

Extractum cubebae / cubebarum - (Extr. Cubebae)

Kubeba gyümölcs kivonat. Gonorrhea (kankó) és húgyhólyag gyulladás esetén alkalmazták. Lásd → *Extractum cubebarum aethero-spirituosum*.

Extractum cubebarum aethero-spirituosum - (Extr. Cubebar. Aeth.)

A kubeba (*Piper cubeba*) növény éteres-alkoholos kivonata. Hivatalos volt a Ph. Hg I.-ben extractum cubebarum és a Ph. Hg. II-ben Extractum cubebarum aethero-spirituosum néven. Lásd → *Extractum cubebarum spirituosum* és *Pulvis cubebar*.

Extractum cubebarum spirituosum – (Extr. cubeb. sp.)

A kubeba (*Piper cubeba*) Indiában honos cserje, amelynek termését, a kubebaborsot, illetve annak kivonatát (extraktumát) emésztés javítására, légúti betegségek és a kankó (gonorrhoea) kezelésére alkalmazták.

Extractum digitalis - (Extr. Digitalis)

Extractum digitalis, a piros gyűszűvirág (*Digitalis purpurea*) kivonata. Vízhajtóként alkalmazták, de a tinktúra (*Tinctura digitalis*) volt hivatalos a Ph. Hg. I., II. III. és IV.-ben, az extractum nem.

Extractum dulcamare

Ebszőlőcsucsor kivonat, amely a *Solanum dulcamara* (keserű vagy ebszőlőcsucsor) növényből készül. A termések és a zöld levelek mérgezők.

Extractum enulae

Örvénygyökér kivonat, amely az *Inula helenium* (örménygyökér avagy örvénygyökér) növény gyöktörzséből készült. Légzőszervi- és bélhurutoknál alkalmazták.

Extractum filicis maris aethereum - (Extr. Filic. Mar. 10,0)

Éteres páfránykivonat az erdei pajzsika (*Dryopteris filix-mas*) gyökértörzséből. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban, féregűzőként használták.

Extractum frangulae fluidum - (Extr. Frang. Fluid.)

Folyékony kutyabengekéreg kivonat. A közönséges kutyabenge (*Frangula alnus*) kivonata. Sötét vörösbarna színű, sajátos szagú, édeskés-kesernyés sűrű folyadék, mely hashajtóként alkalmazható. Ph. Hg. IV-ben hivatalos.

Extractum frangulae siccum - (Extr. Frangul. Sicc.)

A közönséges kutyabenge (*Frangula alnus*) kérgéből készült hashajtó hatású kivonat.

Extractum fumariae

Füstikekivonat, amely az orvosi füstike (*Fumaria officinalis*) növényből készül . Hashajtó, vizelethajtó, külsőleg bőrgyulladás-enyhítő hatású.

Extractum gallarum - (Ext. Gallar.)

Gubacskivonat, foliorum quercus, gallae querci halepenses. A gubacsport hasmenésnél használták, tiktúráját fogtőgyulladásnál. Lásd → *Tinctura gallarum*.

Extractum Gentianae – (Extr. Gentiam.)

Ph. Hg. I.-IV.-ben hivatalos. Tárnicsgyökér-kivonat. Elkészítése azonos az ezerjófű-kivonatéval. Vékony rétegben vöröses-barna színű, sajátságos szagú, igen keserű ízű, sűrű kivonat. Megszünteti a gyomorhurutot, megöli a bélférget, gyorsítja az anyagcserét.

Extractum Gentianae spissum - (Extr. Gentian. Spiss.)

Vizes sűrű tárnicsgyökér kivonat, amely vízben oldással készült (Extractum Gentianae aquosum spissum). Lásd → *Gentianae pulvis grossus*, *Gentiana rubra* és *Tinctura gentianae*.

Extractum Graminis Liquidum Radicis – (Extr. Graminis. Liqv. Rad.)

Lásd → *Graminis radix*

Extractum gratiolae herbae – (Ext. Gratiolae Herbae)

A csikornyafű (*Gratiola officinalis*) kivonata, amely erős hashajtó hatású.

Extractum Guaiaci – (EXTRA: GUAIAC: LIGN)

Guiacfa kivonat (*Guaiacum officinale*). Felhasználása széleskörű, főként étvágyjavító hatású, szifilisz kezelésére is alkalmazták. A guajakfa kérgéből készülő készítmények (tinktúra, por, gyanta) hivatalosak a magyar gyógyszerkönyvekben. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Extractum guajaci liqudum - (Extr. Guajaci Liqu.)

Guajakfa folyékony kivonata, mely hashajtóként alkalmazható.

Extractum heliotropium - (Extr. Heliotrop.)

A *Heliotropium peruvianum* virágaiból készült illatos kivonat, melyet később a mesterséges heliotropin (piperonal) szeszben oldása útján helyettesítettek, jázminillat hozzáadásával; mesterséges illatszer, melyet antiszeptikumként és antipiretikumként alkalmaztak 1 grammos adagokban.

Extractum Hellebori nigri – (Ext. Hellebor. N.)

Feketehunyor kivonat, fekete hunyor extractum, hunyorvonat. A Pozsonyi Taxában említik. Helleborus niger (fekete hunyor, kígyófű) gyökerét használták vérelvonószerként állatoknál. Több helleboreint tartalmaz, mint a zöld hunyor.

Extractum hydrastis canadensis siccum - (Extr. Hydr. Can. Sicc.)

Kanadai aranygyökér száraz kivonat. Lásd → *Extractum hydrastis fluidum*.

Extractum hydrastis fluidum – (Extr. hydr. can. fl.)

A kanadai aranygyökér (*Hydrastis canadensis*) kivonatát (*extractum*) a múlt század elején elsősorban vérzéscsillapításra használták. Ez a növény Észak-Amerikában ma is igen népszerű, számtalan gyógyhatás reményében alkalmazzák. Vélt hatásainak zöme megalapozatlan, Európában használata kevésbé elterjedt.

Extractum Hyosciami Herbae - (Extr. Hyoscyam. Herb.)

Lásd → *Extractum hyosciami siccum*.

Extractum Hyosciami seminum - (Extr. Hyosc. Sem.)

Beléndekmag-kivonat. Hyosciamus niger (beléndek, fekete csalmatok) kisajtolt magvaiból készítik. A szürkés magok mákszemnyi nagyságúak, vese alakúak, ízük csípős. Hioszciamint tartalmaz, emésztőszervi panaszok enyhíthetők felhasználásával. Ph. Hg. I-ben hivatalos. Lásd még → *Extraxctum hyosciami siccum.*

Extractum hyosciami siccum – (Extr. hyosciam. sicc.)

A bolondító beléndek (*Hyoscyamus niger*) száraz kivonata. A növényben található alkaloidok, köztük a hioszciamin csökkenti a könny-, a nyál-, és a verejtékmirigyek működését. Oldja a gyomor-bélrendszer görcseit, tágítja a hörgőket. A gyógyászatban napjainkban a növény kivonatát nem alkalmazzák, viszont a belőle kinyert alkaloidokat pupillatágító, emésztőszervi panaszokat enyhítő hatásuk miatt felhasználják.

Extractum Juglandis corticis – (Ext. Jugland. C.)

Dióhéj kivonat. Diófa (*Juglans regia*) leveléből és zöld dióhéjból kivonatot készítettek. Ezt csersav-, mucin- és keserű anyag tartalma miatt emésztés segítésére és házi vértisztítóként használták.

Extractum juglandis folium - (Extr. jugland. Fol.)

A *Juglans regia* (közönséges dió) leveleiből készült kivonat. Lásd még → *Juglandis folium*.

Extractum Lactucae sativae – (Extr. Lactuc. Sat.)

Kerti saláta kivonat. Fájdalomcsillapítóként használtak.

Extractum Lactucae virosa - (Extr. Lactucae vir.)

A *Lactuca virosa*, azaz mérges saláta kivonata. A salátákból nyert Lactucariumot ópium helyett mint bódítót használták 0,20-0,60 grammos adagokban (frissességtől függően sokszor eredménytelenül). A Ph. Hg. I.-ben volt hivatalos.

Extractum Liquiritiae Fluidum – (Extr. Liquiritiae Fluidum)

Folyékony édesgyökérkivonat, amely az igazi édesgyökér (*Glycyrrhiza glabra*) növény gyökeréből készül. Az *Extractum liquiritiae* a Ph. Hg. I., II., III.-ban is hivatalos volt. Ízjavítóként használták. A medvecukor is édesgyökér felhasználásával készül.

Extractum Liquiritae venale aquosum siccum - (Extr. Liqu. Ven. Sicc)

Közönséges, száraz édesgyökér kivonat. Az igazi édesgyökér (*Glyeyrrhiza glabra*) gyökerének vízzel készült beszárított kivonata. Édesgyökér kivonatok már a Ph. Hg. I-től szerepelnek, azonban az *Extractum liquiritae aquosum siccum* Ph. Hg. IV.-ben lett hivatalos. Ízesítőanyagként használatos, illetve emésztést serkentő tea készíthető belőle. Lásd → *Extractum liquiritae fluidum*.

Extractum malatis ferri - (Extr. Malat. Ferr.)

Extractum pomi ferratum, vasas alma kivonat, almasavas vaskivonat. Hivatalos volt a Ph. Hg I., II. és III.-ban. Vaskészítmény volt, lásd még→ *Tinctura pomi ferrata*.

Extractum marrubii – (Extr. Marrubi.)

Pemetefű kivonat, amely a *Marrubium vulgare* (orvosi pemetefű) növényből készült. Tradicionálisan a légzőszervi hurutos megbetegedésekben köptető, köhögéscsillapítóként, étvágytalanságban, menstruáció szabályozására és serkentésére, vérnyomáscsökkentőként alkalmazták.Külsőleg sebkezelésre, bőrkiütésre használták. Lásd még → *Marrubii albi herba*.

Extractum nucis vomicae - (Extr. Nucis vom.)

Ebvészmag kivonat, *Extractum strychni*. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban. Lásd még → *Pulvis nucis vomicae subtilis*.

Extractum nucum corticis - (Extr. Nucum cort.)

Dióhéj kivonat. Lásd → *Extractum Cortex Viridis Nucis Iuglandis*.

Extractum nucum juglandis - (Ext. Nucum Jugl.)

Diókivonat. A diófa termésének főként a zöld burkát (diókopács) használták. Lásd még → *Extractum Cortex Viridis Nucis Iuglandis*.

Extractum opii aquosum - (Extr. Opii Aq.)

Vizes mákony (ópium) kivonat. A Ph. Hg. I., II., és III.-ban *Extractum Opii*-ként szerepel. A Ph. Hg. IV.-től *Extractum Opii aquosum siccum* a hivatalos megnevezés, illetve nemzetközi előírások vonatkoznak rá. Szinoníma: opium depuratum. Lásd → *Pulvis opii*.

Extractum pomi ferratum aquosum spissum - (Extr. Pomiferr. Spiss.)

Vizes sűrű vasas alma-kivonat, almasavas vaskivonat. Lásd → *Extractum malatis ferri*.

Extractum pulsatillae

A kökörcsin (*Anemone pulsatilla nigricantis*) kivonata, amelyet görcsös köhögésben, szifiliszes csontbántalmakban és végtaghűdéseknél (végtagbénulásoknál) alkalmaztak.

Extractum punicae granati - (Extr. Punic. Gran.)

Gránátalma (*Punica granatum*) gyökérkéreg kivonat. A Ph. Hg. II.-ben hivatalos volt. A Ph. Hg. I. és III.-ban csak a drog volt hivatalos. Lásd → *Punica granatum*.

Extractum Quajaci Ligni – (Extr. Quajaci Lign.)

A guajakfa (*Guaiacum officinale*, *sanctum* és *guatemalense*, francosfa /Pozsonyi Taxa/) kivonata.

Extractum quassiae - (Extr. Quassiae)

A kvasszia fa *(*keserűfa, *Quassia amara)* kérgéből készült kivonat. A Ph. Hg. I.-ben hivatalos volt. Lásd → *Quassiae ligni*.

Extractum Qassiae (Amara) – (EXTRAE: QUASSIAE)

Kasszaifa v. keserűfa kivonat (*Quassia amara*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Extractum Quebracho - (Extr. Quebrach.)

A Dél-Amerikában honos Quebracho fa kivonata. Magas tannin tartalma miatt cserzőanyagként használták.

Extractum ratanhiae radicis – (Ext. Ratanhiae Rad.)

A *Kramiria triandra Ruiz et Pavon* félcserje gyökerének kivonata. Lásd → *Pulvis Ratanhiae* és → *Tinctura ratanhiae*.

Extractum Rhei Radici – (Extr. Rhei Rad.)

Rebarbara gyöktörzs kivonat. Lásd még → *Pulvis rhei radix*.

Extractum Salici Albae Cortici – (Extr. Salici Alb. Cort.)

Fehér fűzfakéreg kivonat.

Extractum Salviae Herbae – Extr. Salviae Herb.

Zsálya föld feletti részének (*herba*) kivonata.

Extractum sarsaparillae - (Extr. Sarsapar.)

Szárcsagyökér avagy római gyökér (*Sarsaparilla honduras, Smilax aristolochiifolia*) kivonat. Az extractum nem, de a drog (Sarsaparilla) hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban.

Extractum Scillae ex Succo Bulbi – (Extr. Scillae ex Succo Bulb).

Tengerihagyma kivonat.

Extractum scillae siccum 0,20-0,50 - (Extr. Scillae. Sicc. 0,20-0,80)

Tengeri hagyma kivonat szárított tengeri hagymából. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban. A Gyógyszerkönyvek szerint legnagyobb egyszeri adagja legfeljebb 0,20 gramm, legnagyobb napi adagja pedig legfeljebb 0,80 gramm. A szárított tengerihagyma port köptetőként hörghurutban, valamint vizelethajtóként alkalmazták.

Extractum secalis cornuti aquosum siccum – (Extr. Sec. Corn. Aqu. Sicc. 0,50-1,50)

Száraz anyarozs kivonat. Ph. Hg. II., III. (ezekben mint *Extractum secalis siccum*), és IV.-ben volt hivatalos. Lásd még → *Extractum secale cornutum fluidum*.

Extractum secalis cornuti cum dextrino exsiccatum - (Extr. Sec. Corn. Dextr.)

Dextrines anyarozs kivonat. A Ph. Hg. III.-ban hivatalos volt. Lásd → *Extractum secalis cornuti spissum pro solutione*.

Extractum secale cornutum fluidum – (Extr. sec. corn. fl.)

A *Secale cornutum* magyar neve anyarozs, más néven varjúköröm. Ennek folyékony kivonatát nevezik *Extractum secale cornutum fluidum*nak. Az anyarozs egy gabonaparazitaként ismert gomba *(Claviceps purpurea*) fertőzésének eredménye, amely az érett gabonakalászban a virágok helyén egy megnyúlt, 2–5 cm hosszú, görbült, képletet hoz létre. Az anyarozs ergot-alkaloidokat tartalmaz (pl. ergotamin), amelyek erős érösszehúzó hatásúak. Régebben a Szent Antal tüze nevű betegségnek (ergotizmus) az anyarozs-mérgezés volt az okozója. Az anyarozzsal fertőzött gabonából készült étel nagyon erős érösszehúzó hatással bíró anyagokat tartalmazott, ezért a mérgezett ember végtagjai gyakorlatilag elhaltak. Ma ezt az érösszehúzó hatást használják a szülést követő vérzés csillapítására (erre a célra az anyarozs tiszta vegyületeit használják). Az anyarozsból az ergot-alkaloidok mellett előállítottak egy lizergsav nevű vegyületet is, amely a kiindulópontja egy ma jól ismert drog, az LSD előállításának. 1938-ban Albert Hofmann szintetizálta először a lizergsav-dietilamid (LSD) nevű vegyületet az anyarozsból kivont lizergsavból, és ő írta le hallucinogén hatását is egy véletlen mérgezést követően.

Extractum secalis cornuti spissum pro solutione - (Extr. Sec. Corn. Spiss.)

Sűrű anyarozskivonat. Ezen a néven a Ph. Hg. II.-ben és III.-ban volt hivatalos. A Ph. Hg. I.-ben az *Extractum secalis cornuti* volt hivatalos. A Ph. Hg. II.-ben az *Extractum secalis cornuti siccum pro pulvere* (száraz anyarozs kivonat), míg a Ph. Hg. III.-ban az *Extractum secalis cornuti siccum* és *fluidum*, valamint az *Extractum secalis cornuti cum dextrino exsiccatum* (dextrines anyarozs kivonat) is hivatalos volt. Lásd → *Extractum secalis cornuti fluidum*.

Extractum strychni siccum – (Extr. strychni. sicc.)

A farkasmaszlag *(Strychnos nux-vomica)* termésének, más néven az ebvészmagnak kivonata. Keserű íze miatt régen kis koncentrációban étvágygerjesztőnek használták. Fokozott reflexingerlékenységet vált ki, ezért erősítő szerként is alkalmazzák kombinációban más szerekkel. Már kis mennyiségben is görcsöt, légzésbénulást ezért ma más nem használják a gyógyászatban.

Extractum succus liquiritiae liquidus - (Extr. succ. liquir. liquid.)

Tisztított vizes édesgyökér-kivonat. Az igazi édesgyökér (*Glyeyrrhiza glabra*) gyökerének vízzel készült tisztított kivonata. A Ph. Hg. I.-től hivatalos. Lásd → *Extractum Liquiritae venale aquosum siccum*.

Extractum taraxaci - (Extr. Taraxac.)

A pongyola pitypang (*Taraxacum officinale*) gyökér és levél kivonat. Hivatalos volt a Ph. Hg. I. és II.-ben. A Ph. Hg. III.-ban csak a taraxaci radix volt hivatalos. Hashajtó, vizelethajtó, gyulladáscsökkentő hatást tulajdonítottak neki, pl. sárgaság, krónikus gyomorpanaszok és ödémásodás ellen használták.

Extractum Tormentillae Radicis – (Extr. Tormentillae Rad.)

Vérontófű (*Potentilla tormentilla Stokes* avagy *Potentilla erecta L.*) gyöktörzs kivonat.

Extractum trifolii fibrini - (Extr. Trif. Fibr.)

Vidrafű, vidraelecke avagy keserű háromlevelű fű (*Menyanthes trifoliata L.*) kivonata. Hivatalos volt a Ph. Hg. I. és III.-ban. Lásd → *Conserva trifolii fibrini*.

Extractum Ulmi Campestris – (Ext. Ulmi. C.)

Szilfakivonat, extractum ulmi campestris corticis aquosum. A mezei szilfa (*Ulmus campestris*) kivonata. A fa kérge a brit, francia és amerikai gyógyszerkönyvben volt hivatalos. A lefejtett kéreg sárga, lapos darabokban fordul elő, erről a pararéteg már le van kaparva. Tannint, nyálkát és keményítőt tartalmaz. Főzetét "vérátváltoztató" szerként alkalmazták.

Extractum valerianae - (Extr. Valerian.)

Macskagyökér avagy gyökönke (*Valeriana officinalis*) vizes-alkoholos kivonat. Hisztéria, idegesség ellen használták, nyugtató-altató hatással rendelkezik. A Ph. Hg. I.-ben hivatalos volt.

F

Fabae Toncae - (Fabae. Toncae)

Tonkabab. Dél-Amerikában őshonos, Nyugat-Afrikában termesztett magas fa, a tonkafa hüvelyes termése. Vágyfokozó, bódító, depresszióellenes hatást tulajdonítottak a drognak. Nagy mennyiségben mérgező, kumaru néven ismert anyagot tartalmaz (innen származik a kumarin elnevezés).

Farina amyli - (Farin. Amyli)

Búzaliszt vagy búzakeményítőpor. A *Triticum vulgare L*. (vagy *T. sativum Lam., Gramineae*) szemtermésének keményítőjének pora. Széles körben használt gyógyszer segédanyag és tápanyag.

Farina Amigdalae – (FARIN AMIGD)

Mandulaliszt (*Amygdalus communis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Farina fabarum – (Fabar. farin.)

Farina fabarum (babliszt). A *Phaseolus* (bab) fajok régóta részei táplálkozásunknak és a népi gyógyászatnak. A bablisztet a növény magjaiból állították elő, és már a rómaiak is használták a kenyér szaporítására. Európában később elsősorban a gyógyászatban használták. Ecettel keverve flastromként szeplő ellen, fájdalmak enyhítésére (különösen a nemi szervek fájdalmára), hurutos köhögés és vesepanaszok, vesekövek ellen (zöld hüvely főzetét, többnyire babonás előírásokkal körítve), nyersen, tejjel keverve vérhas ellen alkalmazták. A babliszt a minden baj gyógyítására sokáig alkalmasnak tartott *panacea*, a *relevanta arabica* egyik alkotórésze volt. Már a XIX.század végén sem tartozott a korszerű gyógyszeralapanyagok közé, napjainkban a gyógyászatban egyáltalán nem használják. A népi gyógyászatban a babhüvelyt használják vélt vércukorszint-csökkentő hatása miatt.

Farina Lini – (FARIN LINI)

Lengmag liszt (*Linum usitatissimum L.).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Farina Sinapis – (FARIN: SINAP:)

Mustárliszt (*Sinapis nigra, Brassica nigra*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Fel tauri inspissalum – (Fel Tauri Inspiss.)

Ökörepe/marhaepe besűrítésével állítják elő, kellemetlen szagú, vízben oldódik. Az 1565-beli kölni *Dipensatorium* latin szövegében már előfordul, és a megfelelő fordítás szinte változatlan szöveggel metalálható a XIX. század végének ún. manuálisaiban. E szerint a marhaepéből frissen kinyomott folyadékot átszűrve bepárologtatták és alkohollal vegyítették. Ülepítés után szűrték, majd az alkoholt ledesztillálva a maradékot újból bepárolták. Az alkohol közben a fehérjéket eltávolította. Hasonló eljárással por alakú készítményt is elő tudtak állítani. Kiterjedten alkalmazták emésztési zavaroknál, idült gyomorhurutnál és az epeműködés elősegítésére, valamint a máj működési zavarainál. Használták cukorbetegek kisegítő kezelésére is.

Fel Vitri

Anatron, üvegepe, azaz megolvasztott üveghab, amely kálium-karbonátot és kálium-kloridot tartalmaz. Gyógyszertárban készítették is: 1 rész hamuzsír, 1 rész konyhasó és 8 rész kálium-szulfátból.

Ferrum Albuminatum - (Ferr. Album.)

Vasalbumin, vasfehérje. Ph. Hg. IV.-től hivatalos. Sárgásbarna színű, szagtalan és ízteln, vízben oldhatatlan finom por. 0,2-0,6 grammos adagokban alkalmazzák. A vasat a gyógyászatban jellemezően vegyületei formájában alkalmazzák, vaspótlásra, vashiányos vérszegénység esetén.

Ferrum alcoholisatum – (Ferr. Alcoholis.)

Vaspor, ferrum pulveratum, alcohol ferri, alcohol limaturae ferri, alcohol martis, chalybs preparatus, ferrum limatum pulveratum, limatura ferri, limatura martis preparatae, pulvis ferri alcoholisatus. A ferrum pulveratum szerepel a Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben is. Az “alcoholisatum” a vaspor nagyfokú finomságára (aprítottságára) utalt, nem arra, hogy alkohollal készült. Vaspótlásra használták. Lásd → *Ferrum pulveratum*.

Ferrum carbonicum - (Carb. Ferri.)

Vas-karbonát. A Ferrum Carbonicum a Ph. Hg. IV.-ben fordul elő Ferrum Carbonicum Saccharatumként (cukros ferro-karbonát). A → *Ferrum Carbonicum Saccharatum* egyik fő alkotóeleme.

Ferrum Carbonicum Oxydatum - (Carb. Ferri. Oxyd.)

Vas-karbonát. Vörös por, vérszegénység kezelésére alkalmazták 0,2-1,0 grammos adagokban.

Ferrum carbonicum saccharatum - (Ferr. carbon. sacch.)

Cukros ferrokarbonát. (*Ferrosi carbonas saccharatus*) Ph. Hg. IV.-ben volt hivatalos. A gyomor sósavában oldódva a vérbe könnyen átszivárog. A vasat a gyógyászatban jellemezően vegyületei formájában alkalmazták, vaspótlásra, vashiányos vérszegénység esetén. Adagolása 0,3-0,6 grammos adagokban.

Ferrum citricum ammoniat - (Ferr. Citric. C. Am. Citr.)

Régi brit és német gyógyszerkönyvekben volt hivatalos. Vas szulfát, vas-hidroxid, ammónia és citromsav alkotja. Sötétvörös, szagtalan, édes ízű oldat. Vérzéscsillapító hatása nincs, vérszegénység esetén használatos. Adagja 0,25-0,5 gramm volt vaspótlásra, narancsszörppel vagy fehérborral fogyasztva.

Ferrum lacticum – (Ferr. lacticum)

Ferrolaktát. Vízben oldható kristályos por, melyet por vagy pilula formájában adagoltak. A különböző vassók ma is részei a gyógyászatnak, ezeket vérszegénység, vashiány esetén alkalmazzák.

Ferr. oxydat. sacch.

„Vascukor”. Különböző kémiai és fizikai eljárásokkal vas(III)-klorid és nádcukor felhasználásával vízben oldható vaskészítményt állítottak elő. A cukor elfedte a vas ízét, így a készítmény a vaspótlás viszonylag kellemes ízű szerének számított.

Ferrum puveratum - (Ferr. pulverat.)

Tiszta vaspor. A vasat a gyógyászatban jellemezően vegyületei formájában alkalmazzák, vaspótlásra, vashiányos vérszegénység esetén. Mivel a tiszta vasporból a felszívódás rossz, ma már nem alkalmazzák a gyógyászatban.

Ferrum pyrophosporicum cum ammonio citrico - (Ferr. Pyrophos. C. Amm.)

Vas-pirofoszfát és ammónium-citrát elegye, amelynek vastartalma 18%. Oldat, por és tabletta formájában adták vaspótlásra.

Ferrum pyrophosphoricum cum natrio citrico - (Ferr. Pyrophos. C. Natr.)

Vas-pirofoszfát és nátrium citrát 1:6 elegye, amelynek vastartalma 26,6% volt. Oldatát szubkután injekcióban is adták vaspótlásra.

Ferrum sesquichloratum solutum 50% - (Ferr. sesquichl. sol. 50%)

50%-os vas-klorid, amelyet hasmenés csillapítására használtak.

Ferrum sulfuricum oxydulatum – (Ferr. sulf. oxydul.)

Vas-szulfát, amelyet pilulákban rendeltek. A vashiány a szervezetben vérszegénység kialakulásához vezethet. A terápiában a vassókat ilyen indikációban alkalmazzák. A vas-szulfát máig az egyik legelterjedtebben használt vegyület erre a célra.

Ferrum sulfuricum pulveratum – (Ferr. Sulfuric. Pulv.)

Porított vas-szulfát. A vas-szulfát hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban. Lásd még → *Ferrum sulfuricum oxydulatum*.

Ferrum pulvis – (Ferrum pulv.)

Tiszta vaspor. A vasat a gyógyászatban jellemezően vegyületei formájában alkalmazzák, vaspótlásra, vashiányos vérszegénység esetén. Mivel a tiszta vasporból a felszívódás rossz, ma már nem alkalmazzák a gyógyászatban.

Fictilla 40-5 grm, 30 grm, 20 grm, 5-10.

Tartóedény.

Flores Acaciae – (FL: A: CATIAR)

Kökényvirág (*Prunus spinosa*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Althae – (FLOR. ALTHAE)

Zilizvirág (*Althaea officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Anthos, Flores Rosmarinus – (FLOR ANTROS)

Rozmaring virág (*Rosmarinus officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Arnicae – (FLOR ARNICA)

Árnikavirág (*Arnica montana*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Aurant – (FLOR. AURANT)

Narancsvirág (*Citrus sinensis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Balaustriorum – (FLOR BALAUS)

Gránátalmafa virág (*Punica granatum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Belladonnae – (FLOR. BELLID)

Maszlagos nadragulya virág (*Atropa belladonna*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Benzoini

Benzoe gummavirág.

Flores Calcartippae – (FLOR CALCAR)

Szarkaláb virág (*Delphinium consolida*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Carthami Tinctoriae – (FLOR CARTH)

Sáfrányos szeklice (*Carthamus tinctorius*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Lavander – (FLOR LAVAND)

Levendulavirág (*Lavendula officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Malvae – (FLOR MALVAE)

Mályvavirág (*Malva sylvestris*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Malvae arborae – (FLOR. MALV: ARB:)

Mályvarózsa virág (*Alcea rosea*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Melilotii – (FLOR MELILOT)

Lóhere virág (sárga) (*Melilotus officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Millefolii – (FLOR MILEF)

Cickafark, egérfark kóró virág (*Achillea millefolium*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Papaver – (FLOR PAPAV: B.)

Pipacsvirág (*Papaver rhoeas*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Rosarum – (FLOR ROSAR)

Rózsavirág (*Rosa fajok*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Sulphuris - (Flores.Sulphu.Ris)

Kénkővirág (Pozsonyi Taxa), kénvirág, kénpor. Kenőcsök formájában, külsőleg bőrbetegségekben használták.

Flores Tanaceti – (FLOR TANAC)

Varádics virág (*Tanacetum vulgare*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Flores Verbascum Thapsus – (FLOR: VERBAS)

Ökörfarkkóró virág (*Verbascum fajok*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Foeniculum vulgare – (Foeniculi. rom.)

Az édeskömény (*Foeniculum vulgare*) római édesköményként is ismert változata (*Foeniculum vulgare* var. *dulce*). A tradicionális gyógyászatban az édeskömény termése csecsemők szélhajtó, görcsoldó teájának fő komponense, ezen túl emésztést serkentő, étvágyjavító teakeverékek alkotóeleme. Köhögéscsillapító, nyálkaoldó, ízjavító valamint tejszaporító hatása miatt is alkalmazták és alkalmazzák ma is.

Folgrad Belladonnae – (FOLGRAD BELLA:)

Maszlagos nadragulya levél (*Atropa belladonna*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Folium Arnicae - (Fol. Arnicae)

Hegyi árnika (*Arnica montana*) levele. Magyarországon honos (már kipusztult) gyógynövény. A növény arnicint, szeszkviterpén-laktonokat (helenalint, dihidrohelenalint), flavonoidokat, illóolajat, cserzősavat tartalmaz. Az Arnica a Ph. Hg. I. és II.-ben volt hivatalos, hegyi kappanőrként szerepelt.

Folium Aurantii - (FOL: ARUANT.)

Narancslevél (*Citrus sinensis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Folium Belladonnae Pulvis – (Fol. Bellad. Pulv.)

Maszlagos nadragulya (Atropa belladonna) porított levele. Leginkább asztmacigarettákban, füstölőkben, fájdalomcsillapító készítményekben alkalmazták. Lásd még → *Extractum belladonnae*.

Folium Digitalis Purpurea – (FOL: DIGIT: P:)

Gyűszűvirág levél (*Digitalis purpurea*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Folium Lgustrae – (FOL: LIGUSTR.)

Fagya levél (*Ligustrum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Folium Sennae – (FEL: SENNAE: SB:)

Szennalevél (*Cassaia angustifolia, Cassia senna*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Folium Triflolium Fibrinum – (FOL: TRIF: OLIFE)

Háromlevelű vidraeleckefű levél (*Trifolium fibrinum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Folium Uvae Ursi – (FOL: UVAE URST)

Medveszőlő levél (*Arctostaphylos uva-ursi*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Formaldehydum solutum - (Formaldehyd. Sol.)

Formaldehid oldat avagy formalin. Hivatalos volt a Ph. Hg. III. és IV.-ben. Fertőtlenítőszerként és konzervánsként használták.

Frangulae cortex – (Cort. Frangul.)

Kutyabenge, kutyacseresznye, kutya fa, ebsefa (*Frangula alnus*, illetve Rhamnus *fragula*). Hivatalos volt a Ph. Hg. IV-ben. Hashajtóként alkalmazták, antraglikozidokat tartalmaz. Lásd még → *Extractum frangulae siccum*.

Frondes sabinae – (FROND. SABIN:)

Nehézszagú borókafiatal leveles ágak (*Juniperus sabina*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Frondes sabinae pulvis – (Frond. Sabinae Pulv.)

Szabina, lóciprus, bécsi rozmaring avagy nehézszagú boróka (*Juniperus sabina*) lombpor. A szabina gallyak hivatalos volt a Ph. Hg. I, II, III-ban. A szabina lombport réz-szulfáttal együtt hintőporként alkalmazták condilomákra, üszkös fekélyekre. Kenőcsként bőrvörösítőnek, belsőlegesen keményítővel izzasztóként alkalmazták csúz, köszvény esetén, továbbá méhösszehúzóként szülések után, illetve méhvérzéseknél. Abortívumként is használtákk a nép körében, emiatt a növény szabadon történő termesztését tiltották.

Folium Stramonium - (Fol. Stramonium)

Stramonii folium, maszlagos redőszíromlevél, a *Datura stramonium* levelei. Asztma kezelésére, illetve köszvényes duzzanatok borogatására használták. Legnagyobb adagja 0,10 gramm, naponta 0,30 gramm.

Fructus anisi vulgaris – (Fruct. Anis. Vulg.)

Közönséges ánizs (*Anisum vulgare, Pimpinella anisum*). A Ph. Hg. I., II. II. és IV.-ben is hivatalos volt. Lásd → *Anisum vulgare*.

Fructus Capsici - (Fruct. Capsic)

Lásd → *Capsici Fructus*.

Fructus Caryophylli – (Fruct. Caryop.)

Szegfűszeg (kinyílás előtt leszakított, szárított virágok). Anyanövénye, a *Syzygium aromaticum, régi nevén: Caryophyllus aromaticus* a 18. századig csak őshazájában, a Maluku-szigeteken termett, és halálbüntetés járt annak, aki ki akarta csempészni. Manapság főleg a trópusi Afrikában, Zanzibáron és Madagaszkáron termesztik. Jellegzetes illatú illóolajat tartalmaz, amely helyi érzéstelenítő hatással is rendelkezik. A Ph. Hg. I-ben, II-ben és III-ban is hivatalos volt.

Fructus Colocynthidis – (Fruct. Colocynth.)

A sártök avagy vadtök gyümölcse.

Fructus Colocynthidis – (COLOCIM)

Sártök (Curcumis colocynthidum). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból. Lásd még → Fructus Colocynthidis.

Fructus piperis – (Fructus piper.)

Egész bors. A fekete bors, törökbors (*Piper nigrum*) növény gyümölcse. Gyógyszer- és fűszernövény. Piperin alkaloidot tartalmaz, amely nyálkahártyaizgató hatású. A borsot/piperint váltóláz kezelésére is alkalmazták. A fehér bors (*Piper album*) a fekete bors hámozott gyümölcse.

Fructus Siliquae deiscenti – (SILI: QUAE DEI)

Szentjánoskenyér mag (*Ceratonia siliqua*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Fructus tamarindi/tamarindorum – (Fruct. Tamarin.) → Pulpa Tamarindorum

Tamarinda/tamarindusz gyümölcs, amelynek anyanövénye a *Tamarindus indica*. A gyümölcsből készült tamarinda íz és bél a Ph. Hg. I, II, II-ban is szerepel, míg a fructus csak a Ph. Hg. I-ben és III-ban volt hivatalos. A növény termésében lévő borkősavnak, ásványi sóknak és a pektinnek köszönhetően a termésfal (amelyet tamarinnak neveznek) enyhén hashajtó hatású.

Fungi Bovistae

A *Bovista* vagy szürke pöfeteg, a bazídiumos gombák törzsébe, ezen belül az osztatlan bazídiumú gombák közé, a csiperkefélék közé tartozó pöfetegfaj. Sebekre rakták vérzéscsillapítóként a népgyógyászatban is.

Fungus Sambuci – (FUNG SAM BUC)

Bodzafagomba/Júdásfül (*Auricularia sambucina*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

G

Galanga minor – (MIR GALA)

Kis galanga (gyökér) (*Galanga minor).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Galbanum - (Gal.Banum)

Lásd → *Pulvis galbani.*

Galla turcicae – (GALLAE: TURCICAE)

Gubacs, török tölgyguba, galla Asiaticae (*Quercus gallae*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gelatina purissima - (Gelatin. pur.)

Legtisztább zselatin, a Ph. Hg. IV-ben hivatalos volt. Csontokból, bőrhulladékokból készült legtisztább enyv. Színtelen, átlátszó, íztelen, szagtalan lemezekben hozták forgalomba.

Gentianae pulvis grossus, Gentiana rubra – (Gentian. gr. pv.; Gentian. rbr.)

A *Gentiana lutea* és a *Gentiana rubra* (a második felirat) a sárga és vörös tárnics. Közép- és Dél-Európában honos növényfajok. Ősszel gyűjtött gyökerüket alkalmazzák a gyógyításban. Az első felirat *Gentiana pulvis grossus*, a szárított gyökér porát jelöli. Keserűanyagként emésztés elősegítésére, egyébiránt hurutos bántalmakra alkalmazták a népi gyógyászatban és a 19. század végének hivatalos medicinájában (valamint olyan, ma már nehezen értelmezhető célokra, mint a savas erjedés csökkentése). A sárga tárnics gyökere (*Gentianae radix*) és annak tinktúrája (*Gentianae tinctura*) ma is használatos. A tárnics a legkeserűbb gyógynövények egyike, a benne található amarogentin pedig az egyik legkeserűbb természetes vegyület (még 58 milliószoros hígításban is keserű).

Glacies Mariae – (BLACK MARIAE)

Boldogasszony jege, Specificum virgmeum, Glacies Mariae, gipsz, kalcium-szulfát. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gland querci tostae – (Gld. querci tost.)

A *Glandes querci* a *Quercus robur* (kocsányos tölgy) termése, a makk. A patikában ennek a termésnek az őrölt porát tartották, ez a *Glandes querci tostae*. Ebből készítették a kávét, amely nagy mennyiségben tartalmazott csersavat és annak bomlástermékeit. Gyerekek hasmenésének kezelésére használták, ugyanis a csersavnak összehúzó hatása van, így csökkenti a bélmotilitást.

Globuli camphorati – (Glob. camphor.)

Kámforgolyó. Kámfor és ólom-karbonát felhasználásával készülő gyógyszer, amelyet különféle bőrbetegségek kezelésére használtak.

Globuli Carminativa – (GLOB CARMIN)

Szeleket hajtó golyóbis. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Globuli martiales – (Glob. martial.)

Vasgolyó. Vasport vízzel és kálium-hidrogén-tartaráttal pépesre főztek, majd kis golyókat formáztak belőle, melyeket fürdőgolyóként alkalmaztak. A vas nem szívódik fel bőrön keresztül, ez tehát nem volt hatásos terápiának mondható. Az esetleges jótékony hatást (közérzet javulása) pusztán a meleg víznek lehetett tulajdonítani.

Globuli Moschati – (GOLH MOSCHAT)

Pézsmás golyóbis. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Glicerin – (GLICERIN)

Glicerin. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Glycerinum odoratum – (Glycer. odor.)

Illatos glicerin, amelyet glicerin és rezedakivonat (vagy más illatos virág kivonata) elegyítésével állítottak elő és illatosításra használtak.

Glycocol - (Glycococoll.)

Aminoecetsav, enyvcukor, illetve glicin. A legegyszerűbb aminosav, édeskés íze van. Gyógyszerek, illetve kozmetikumok segédanyagaként használták.

Graminis radix – (Gramin. rad.)

Graminis radix, a tarackbúza (*Agropyron repens*) gyökere, amely régen fontos tápanyagforrásnak számított keményítő- és cukortartalma miatt. Éhínség idején a gyökérből készült lisztet készítettek, kávépótlószerként alkalmazták. Napjainkban a növény gyöktörzsét használják a gyógyászatban, jellemzően vizelethajtóként.

Grana Coccilinillae - (COCCI ONELLI AL)

Karmazsin tetű (*Dactylopius coccus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Guajacolum - (Guajacol. 0,05-0,20)

Pirokatechin-metiléter, zárójelben az egyszeri és a napi maximális adag grammban kifejezve. Hivatalos volt a Ph. Hg. II.-ben. Tüdőtuberkulózisban használták közérzet- és étvágyjavítóként, valamint köhögéscsillapítóként.

Guajacolum carbonicum - (Guajacol Carb.)

Guajacil-karbonát, a guaiacol szénsavas sója. Íz és szag nélküli, fehér, kristályos anyag. Guajacol helyett adták, kevéssé izgató hatása miatt. Alkalmazták tuberkulózisnál, illetve láz ellen. Ph. Hg. III. és IV.-ben hivatalos volt. Lásd → *Guajacolum*.

Gummi Animae – (GUM ANIMA)

Hymenea courbaril fa kérgéből nyert mézga (*Hymenea courbali*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi arabicum – (Gum. Arab.)

Arabmézga. A Felső-Nilus vidékén honos *Acacia senegal* Willdenow s., *Acacia verek* Guillemin et Pers. *(Leguminosae)* és más Acaciafajok törzséből vagy ágaiból kifolyt és a levegőn megszáradt mézga. A Pozsonyi Taxa-ban tésztának való gumma néven szerepel. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban is.

Gummi Bdellium – (GUM BDEL LI)

Bdelliumgyanta (*Commiphora wightii, Commiphora africana*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi Benzoes – (GUM BEN ZOES)

Benzoégyanta (*Styrax fajok*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi elastici - (Gum. Elastic.)

Kaucsuk gumi. Kaucsuk tapaszokhoz használták.

Gummi Elemi – (GUM ELEM)

Elemi gyanta *(Resina elemi*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi guttae - (Gum. Gutti)

Guttimézga, gumigutti, a Hebradendron cambogioides és a Xantochymum ovalifolium Roxb. Ázsiai fák gyantája. A Pozsonyi Taxában és a Ph. Hg. I.-ben is szerepelt.

Gummi Gutti – (GUM: GUTTAE)

Garcinia gummi gutta gyantája (*Garcinia gummi gutta*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi kino seu cambiense - (Gumi. Kino.)

Főként Eucalyptus és egyéb fafajok vörös színű mézgája, amelyet cserzésre és színezékként használtak. Fő tömegét a kinotanninsav nevű vegyület teszi ki.

Gummi Laccae – (Gum. Laccae) → Lacca in Tabulis

Egy főként a *Laccifer lacca* avagy *Kerria lacca* tetűféléből előállított gyanta, amelyből tisztítással állítják elő a sellakot.

Gummi Ladani – (GUM LADAN)

Ladangyanta (*Cistus ladanifer*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi Mastichis – (GUM: MASTICH: FIX)

Mastichgyanta (*Pistacia lentiscus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi Mastichis – (GUM: MASTICH: IN SORT)

Mastix gyanta (*Pistacia lentiscus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi Myrhae – (SUM MYRHAE EIFC)

Mirhagyanta (*Commiphora myrrha).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi Myrrhae Elec – (GUM MIRH ELEG)

Tisztított mirhagyanta (*Commiphora myrrha*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi Myrrhae (In sort) – (GUM ** MIRRHA: RISOI)

Mirhagyanta (közönséges) (*Commiphora myrrha*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi Olibani – (GUM OLIBAN ELEC)

Tömjéngyanta (közönséges) (*Boswellia Serrata*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi Olibani (in sort) – (GUM OLIBAN IN SORT)

Tömjéngyanta (közönséges) (*Boswellia serrata*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi resina myrrhae – (Gumir. Mirhae)

Gummi myrrhae electae (Pozsnyi Taxa), myrrha (Ph. Hg. I), mirha-mézgagyanta. A *Balsamodendron myrrha* Nees fa kéregéből kifolyt és megszáradt nedv. Hatóanyaga a gyanta és az illóolaj, kis adagban izgat és a légzőszervek nyálkahártyáinak elválasztását fokozza. Ugyanezt teszi a belekben is, ami hasmenéssel, méhvérzéssel járhat. Alkalmazták mint izgatót és hashajtót pilulákba és vassal mint hurutos váladékot eloszlató szert; külsőleg kenőcs és tinctura alakjában. A myrrha már régóta kedvelt füstölőszer, gyógyszer és balzsamozószer volt; Kelet-Indiában vala, bola vagy hol néven ismerték; a nálunk használt szó héber eredetű, és az arab mur szóval rokon.

Gummi Sandaraca Arabum – (GUM SAND ARAC)

Gyalogfenyő v. boróka gyanta (*Tetraclinis articulata*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi Succini Albi – (GUM SUCCIN ALB)

Fehér tengeri gyanta, borostyánkő (*Succinum album*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi Succini Citrinum – (GUM SUCCIN SIT (CIT)

Sárga tengeri gyanta, borostyánkő (*Succinum citricum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Gummi Tragacanthi Elec – (GUM TRAGAN: EL)

Tisztított tragángyanta (*Astragalus tragacantha*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

H

Helleborus Albus - (Hell. Alb)

Fehér zászpa megtisztított gyökere. Mérgező hatású. Belsőleg kis mennyiségekben asztma, hörghurut, depresszió, elmebetegség, epilepszia, gyomorpanaszok, fájdalmak, köhögés enyhítésére, székrekedés, magas vérnyomás kezelésére alkalmazták. Külsőleg rühösség ellen használták.

Herba Abrutani – (HBA ABDOTAN)

Istenfa (*Artemisia abrotanum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Agrimoniae – (HBA ACBIMION)

Apróbojtorján, közönséges párlófű (Agrimonia eupatoria). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból. Lásd még → *Agrimonia*.

Herba Artemisiae absythii – (HBA ABSINT)

Fehérüröm (*Artemisia absinthum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Althea Officinalis – (HBA ALTHAE)

Orvosi ziliz (*Althaea officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Aristolochia – (HBA ARISTOI)

Farkasalma (*Aristolochia clematitis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Betonicae – (HBA BETONIC)

Betonika (*Betonica officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Capillor Veneris – (HBA CAFILL: V.)

Árvalányhaj (*Adiantum capillus-veneris*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Cardui Benedicti – (HBA CARD: B:)

Benedekfű (*Cnicus benedictus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Centumnodiae – (HBA CENT: m)

Madárkeserűfű (*Polygonum aviculare*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Chenopodii amrosioidis – (HBA CHENOP A)

Libatop (*Chenopodium ambrosioides*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Cichorii – (HBA CICHOR)

Cikória (*Cichorium intybus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Cicutae – (HBA TICUTAE)

Vízibürök. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Equiseti – (HBA EQUISET)

Lófark fű (*Equisetum arvense).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Flamulae – (HBA FLAMUL)

Felszálló iszalag (*Clematis erecta*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Fumariae – (HBA TUMARIAE)

Füstikefű (*Fumaria officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Galeopsidis – (HBA GALEOP: GRAN:)

Kenderkefű (*Galeopsis segetum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Gratiola Officinalis – (HBA GRATIQI)

Orvosi csicsorka (*Gratiola officinalis).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Hedera Terrestris – (HBA HEDER: T.)

Földi borostyán, kerekrepkény *(Hedera terrestris*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Herniarae – (HBA HERNIA)

Porcika (herba) (*Herniara hirsuta*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Hyoscyamus – (HBA HYOSCI)

Beléndek *(Hyosciamus niger*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Hyssopus (Off.) – (HBA HYSSOI)

Izsóp (*Hyssopus officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Lichenis islandici – (HBA LICHIE ISLAND)

Izlandi zuzmó (*Lichen islandicus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba lobeliae inflatae - (Lobeliae Herba)

A *Lobelia inflata* a Lobeliaceák családjába tartozó fű. Észak-Amerikában őshonos, indián dohány néven ismert. 24-45 cm magas növény, amely június-augusztusig virágzik. Hatóanyaga a lobelin, amely izgatja a légutak nyálkahártyáját, azonban az izmokat elernyeszti, így a szívverés lassul, a pulzus pedig alig tapintható. Köptetőként alkalmazták, tinktúráját asztmánál hörgőizom-lazítóként, porát pedig hánytatónak használták.

Herba Malvae – (HBA MALVAE)

Mályva (*Malva sylvestris*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Marrubii – (HBA MARRUR)

Pemetefű (*Marrubium vulgare*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Matricarieae – (HBA MATRIC:)

Őszi margitvirág (*Tanacetum parthenium*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Meliloti – (HBA MELILOT)

Lóhere virág (sárga) (*Melilotus officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Melissae Officinalis – (HBA MELISS)

Citromfű (*Melissa officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Menthae piperitae – (HBA MENTH: P)

Borsmenta (*Mentha piperita).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Menthae crispae – (HBA MENTI: C)

Fodormenta (*Mentha crispa*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Millefolii – (HBA MILLEF)

Egérfark kóró (cicafark) (*Achillea millefolium*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Oreganum Vulgure – (HB ORI: GAN:)

Szurokfű v. oregánó (*Origanum vulgare*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Plantaginis – (HBA PLANTAC)

Lándzsá útifű *(Pleantago lancceolata).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Pulegiae – (HBA PULEG)

Csombormenta, mocsári menta (*Mentha pulegium*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Pulmonariae (Officinalis) – (HBA PULMON)

Tüdőfű (orvosi) (*Pulmonaria officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Pulsatillae – (HBA PULSAI)

Kökörcsin (*Pulsatilla pratensis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Rutae hortensis – (HBA RUTHAE)

Ruta (*Ruta hortensis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba salicariae – (HBA SALICAE)

Füzény (*Lythrum salicaria*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Sabinae – (HBA SABAN)

Nehézszagú boróka (Juniperus sabina). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból. Lásd még → *Frondes sabinae*.

Herba Saponariae officinalis – (HBA SAPONAR)

Szappanfű (*Saponaria officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Scolopendriae verae – (HBA SCOLOI)

Kislépfű (*Scolopendria vera*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Scordii vulgaris – (HBA SCORI)

Ezerjófű, vízihagyma, vízi gamandor (*Teucirum scordium*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Serpilli – (NBA SERPY)

Kakukkfű (*Thymus serpillum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Sideritidis – (HBA SIDERT)

Tisztes fű (*Sideritis montana*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Scabiosae – (HBA STABIOS)

Mezei varfű (*Knautia/Scabiosa arvensis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba tanaceti – (HBA TANAC)

Varándics (*Tanacetum vulgare*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Thymi vulgaris – (HBA THYMI:)

Kerti kakukkfű (*Thymus vulgaris*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Tussilago farfarae – (HBA FAREARA)

Martilapu, lókörmű szattyú, v. szamárköröm (*Tussilago farfara*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Urticae – (HBA URTICA)

Csalán (*Urtica diocia*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Veronicas Spicatae – (HBA VERON)

(*Fulcaria vulgaris*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Violae tricoloris – (HBA VIOL TRIC)

Vadárvácska (Viola tricolor). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Heroinum hydrochloricum - (Heroin hydrochl. 0,005-0,015++)

A heroin sósavas sója, két keresztes méreg. Egy csoportba tartozik a morfinnal és kodeinnel. Eleinte köhögéscsillapítóként, majd fájdalomcsillapítóként használták, de erős mámorító és függőségokozó hatása miatt a gyógyászatból kikerült.

Hexamethylentetraminum – (Hexameth. tetr.)

A hexametilén-tetramin, másnéven meténamin a vizelettel kiválasztódó vegyület, a belőle lassan felszabaduló formaldehid hólyag- és vesemedence-gyulladásban fertőtleníti a húgyutakat és az epeutak fertőtlenítésére is alkalmas.

Homatropinum hydrobromatum - (Homatrop. hydrobrom.)

Homatropin-hidrobromid, homatropini hidrobromidum, fehér, kristályos por. A homatropint a szemészetben használják az atropin helyett, a pupillát erősen tágítja. Sedativum és antispasmolytikum.

Hostia alba – (Hostia alb.)

Az ostya (*hostia*) lisztpépből készült vékony lemez, amelyet porok bevételének megkönnyítésére használnak: a port az ostyába csomagolva könnyebb volt lenyelni.

Hydrogenium peroxydatum concentratum 30% - (Hydrogen. peroxyd. conc. 30%)

A hidrogén-peroxid 0,1-1-3%-os oldatát toroköblítésre, fülcseppekben, és sebfertőtlenítésre alkalmazzák. A 10%-os oldat vérzéscsillapító, a 30%-os töménységben edző hatású, afták ecsetelésére is használható. Nagy töménységben a bőrön maró hatású lehet. A kozmetikában hajfestésre (a haj festékanyagát szőkére oxidálja) alkalmazzák.

Hydrogensuperperoxid Merck – (Perhydrol Merck)

30% hidrogén-peroxidot tartalmaz. Lásd → *Hydrogenium peroxydatum concentratum 30%*.

Hydrargyrum

Higany. Lásd → *Hydrargyrum metallicum*.

Hydrargyrum Bichloratum Ammoniatum – (Hydrarg. Bichlor. Ammon.)

Higanyamidoklorid, amidohiganyklorid avagy merkuriamidoklorid. Hófehér por, a higany II. vegyes klorid- és ammoniumssója. A Ph. Hg. I.-ben, II.-ben és III.-ban egyaránt szerepelt. Külsőleges és belsőleges gyógyszerformákban is alkalmazott szervetlen higanyvegyület.

Hydrargyrum bichloratum corrosivum – (Hydrarg. bichlor. corr.)

Maró higany-klorid ($HgCl_2$). Régen fertőtlenítőszerként, pattanásos bőr, egyéb bőrbetegségek kezelésére alkalmazták. Ma már nem használják.

Hydrargyrum bijodatum rubrum – (Hydrarg. bijod. rubr.)

Vörös higany-jodid (HgI_2). A higanysókat, köztük a higany(II)-jodidot erős antibakteriális hatásuk révén fertőtlenítőszerként alkalmazták. Ezt a vegyületet belsőleg bujakór (szifilisz) kezelésére is alkalmazták – jobb híján, kevés sikerrel. Mára kiszorult a gyógyászatból.

Hydrargyrum chloratum mite sublimatione paratum - (Hydrarg. Chlor. Mite Subl. Par. die. 1,00 +)

Szelíd higanychlorűr, fellengitett higanyhalvacs (Ph. Hg. I.), kalomel (Ph. Hg. II.-III.), mercurochlorid (Ph. Hg. II.-III.), szállasztott mercurochlorid (Ph. Hg. III.-IV.), hydrargyri chloridum mite (Ph. Hg. IV.), Kazay Lexikonban draco mitigatus néven is említik. Ízetlen, szagtalan, sárgás-fehér por. Vizelethajtóként, gyermekgyógyászatban bélhurutoknál, illetve szifilisznél alkalmazták. Napi adagja 1,00 gramm volt.

Hydrargyrum chloratum mite vapore paratum – (Hydr. chlor. mit. vap. par.)

A Hg_2Cl_2 gőzeinek lecsapásával előállított apró kristályú higany-klorid. Régen hashajtóként alkalmazták (különösen gyermekeknél, mivel íztelen volt), valamint szifilisz kezelésébe is alkalmazták. Mivel könnyen mérgezést okozhat, mára kiszorult a gyógyászatból.

Hydrargyrum jodatum flavum - (Hydr. Jodat. Flor.)

Sárga higanyjodűr (Ph. Hg. I.-II.), higanyiblacs (Ph. Hg. I.), mercurojodid (Ph. Hg. II.). A Kazay Lexikonban említik még mercurosi jodidum, jodidum hydrargyrosum, protojoduretum hydrargyri, jodidum hydrargyrosum, hydrargyrum subjodatum néven is. Zöldes-sárga por. Főleg a csecsemők veleszületett szifiliszénél alkalmazták.

Hydrargyrum jodatum rubrum - (Hydr. Jodat. Rubr. 0,03 - 0,10)

Vörös higanyjodid (Ph. Hg. I-II, IV.), higanyiblag (Ph. Hg. I.), mercurijodid (Ph.Hg. II.-III.), hydrargi bijodidum rubrum, vörös kéneső (Ph. Hg. IV.). A Kazay Lexikonban említik még mercurii jodidum, deutojoduretum hydrargyri, joduretum hydrargyricum, hydr. perjodatum, acidum jodohydrargyricum néven is. Egyszeri adagja 0,03 gramm, napi adagja 0,10 gramm volt. (Ph. Hg. II.-ben és III.-ban 0,02 és 0,6 gramm szerepel). Lásd még → *Hydrargyrum bijodatum rubrum*.

Hydrargyrum metallicum - (Hydr. Metallic.)

Hydrargyrum, higany (Ph. Hg. I.), kéneső (Ph. Hg. I.-IV.), hydrargyrum purum (Ph. Hg. II.) fém-higany, fémes higany (Ph. Hg. III.-IV.). A Kazay Lexikonban argentum vivum, arg. mobile, mercur, néven is említik. Ezüst-fehér, folyékony fém. Alkalmazták bélcsavarodás esetén és hashajtóként, illetve a zsírral bevitt higanyt szifilisz kezelésére is használták. Mérgező hatása miatt a gyógyászatból kikerült.

Hydrargyrum nitricum oxidatum - (Hydrarg. Nitric. Oxyd.)

Higany-nitrát, Mercurinitrat. Színtelen, kissé elfolyósodó kristályok. Külsőleg condylomára (genitális szemölcs) és fekélyek kezelésére használták.

Hydrargyrum oxydatum flavum – (Hydr. oxyd. flav.)

Sárga higany-oxid. Hámlasztóként kenőcsökben alkalmazták. Ma már nem használják.

Hydrargyrum salylicum – (Hydrarg. salycil.)

Higanyszalicilát.

Hydrargyrum stibiato-sulfuratum laevigatum - (Hydrar-Stibium Sulfurat. Laev.)

Dárdányozott higanykéneg, aethiops antimonialis, sulfuratum hydrargyri stibiatum. Fekete színű, finom por. Görvélykór (scrophulosis, a tbc nyaki mirigyeket megtámadó formája) esetén alkalmazták.

Hydrargyrum sulfuratum nigrum - (Hydr. Sulfur. Nigr.)

Fekete higany-szulfid. Lásd → *Aethiops mineralis*.

Hydrargyrum sulfuratum rubrum - (Hydrarg. sulfur. rub.)

Cinnabaris factitia, mesterséges czinóber, veres higanykéneg (Ph. Hg. I-II.). Lásd → *Cinabar*.

Hydrargyrum tannicum oxydulatum - (Hydrarg. Tannic. Oxidat)

Csersavas higany, mercurotannat. Higany tartalmú zöldes-barna por. Szifilisz kezelésére használták.

Hydromel infantium - (Hydomel Infant.)

Infusum laxativum aliud quam, gyermekek hashajtó méze. Szennalevelet tartalmazó hashajtó forrázatból és manna szörpből készült. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban.

Hydroxidum aluminii - (Alumin. hydroxyd)

Alumina hydrica, oxydum aluminii hydratum. A Ph. Hg. I-ben és II-ben hivatalos, könnyű, fehér, nyelvhez tapadó por, melyet savmegkötőként alkalmazták. Adagja naponta többször 0,20-0,50 gramm.

J

Ichthyolum (ammonium sulfo-ichthyolicum) – (Ichthyol. ammon.)

Ammónium-bitumenszulfonát, mai nevén Ichtammol. Jellegzetes, kátrányos szagú, sűrűn folyó folyadék. Enyhe fertőtlenítő hatású. Kenőcsben, külsőleg alkalmazott folyékony gyógyszerformákban furunkulusra, égésre, fagyásra és ízületi gyulladásra alkalmazzák. Lásd → *Ammonium bitumensulfonicum*.

Indigo

Color indicus avagy anil (innen ered az anilin név). Az indigó az *Indigofera tictoria L*. trópusi cserje és válfajainak (*Indigofera anil, argentea, disperma*) leveleiben és szárában lévő glikozid aglikonja. Először 1881-ben állították elő mesterségesen. Kémiai indikátorként és festékanyagként használták. A Ph. Hg. I és II-ben hivatalos volt az indigo oldat (*Solutio indici*).

Infusum Rhei cum natrio carbonico - (Inf. Rhei. C. Natr. Carbon)

Rheum-öntelék szénsavas szikennyel (Ph. Hg. I.), rheum öntelék szénsavas nátriummal (Ph. Hg. II.), infusum rhei, tinctura rhei aquosa, rheum-forrázat, rhabarbara/rebarbara forrázat (Ph. Hg. III.-IV.) Vörösbarna színű, rebarbara ízű és szagú folyadék. Kis adagban étvágyjavítóként és gyomorerősítőként, nagyobb adagban hashajtóként használták.

Invertose

Invertcukor. Nádcukornak híg savakkal való főzésekor keletkezik. Ízjavítóként használták.

Insulin

Az *inzulin* egy 51 aminosavból álló fehérje, amelyet a hasnyálmirigy termel és a vércukorszint szabályozásában vesz részt. A vegyületet elsőként tisztán *Banting* és *Best* állította elő 1922-ben, ezt a felfedezést Nobel-díjjal jutalmazták. Az inzulin alapvető jelentőségű gyógyszer a cukorbetegség azon formájában, amelyben a magas vércukorszint a hasnyálmirigy inzulintermelésnek megszűnése miatt alakul ki. Kezdetben állati eredetű inzulint használtak a terápiában, ma általában korszerű biotechnológiai úton előállított, az emberben termelődővel teljesen megegyező inzulint használnak. Fehérje természeténél fogva szájon át nem adható, mert az emésztőnedvek elbontanák, és nem szívódna fel, ezért általában bőr alá fecskendezve alkalmazzák. Léteznek nagyon modern inzulin

pumpák, amelyeket érzékelik a vércukorszint változást és ennek megfelelő inzulint juttatnak a keringésbe.

Ipecacuanhae radix pulvis – (Ipecacuanh. radix pulv.)

A Matto-Grosso-Ipecacuanha néven is ismert növény a hánytatógyökér *(Cephälis ipecacuanha)*. A növény gyökere *(Ipecacuanhae radix)* alkaloidokat tartalmaz. Európában először dizentéria (vérhas, a vastagbél fertőzése) kezelésére alkalmazták, csak később ismerték fel köptető hatásának jelentőségét. A növény alkaloidjai izgatják a gyomorban található receptorokat, kisebb dózisban köptető, nagyobb adagban hánytató hatásúak. Mérgezések esetén az ipekakuána hánytató céllal is alkalmazható. A köptető és a hánytató dózis között kicsi a különbség, ez az egyik oka annak, hogy a hánytatógyökér terápiás jelentősége csökken.

Iridis pulvis – (Iridis pulv.)

Lásd → *Pulvis Ireos Florentinae*

Iridis rhizoma - (Iridis rhiz.)

Ibolyagyökér. Iris germanica, pallida, florentina gyökértörzse. Illata ibolyára emlékeztet, íze kissé aromás. Fogporokba került mint szagjavító, bevonószer.

J

Jalapin. 0,10-0,50

A jalapa gyanta (*Resina jalapae*) egyik vegyülete (kb. 10%-os arányban), amely hashajtó hatású. A kereskedelemben a convolvulint (szintén a jalapa gyanta alkotórésze, kb. 90%-ban) jalapinnak nevezték.

Jodum - (Jodium dos. 0,02 – die. 0,06)

Jód, iblany (Ph. Hg. I.-IV.). Feketés-szürke fémfényű kristályok. Fertőtlenítőszerként alkalmazták különféle gyógyszerformában. Egyszeri adagja 0,02 gramm, napi adagja 0,06 gramm volt.

Jodum purum - (Jod. Pur. O. 02/01)

Tisztított jód. Lásd → *Jodum*.

Juglandis folium – (Jugland. fol.)

A *Juglandis folium* a *Juglans regia*, a közönséges diófa levele. Magyarországon a római kor óta ismerik, ma nemesített fajtáit termesztik. A diólevelet tea formájában gyomor-bélhurut, magas vérnyomás és étvágyjavítóként alkalmazzák a népies gyógyászatban. Bőrkiütések ellen fürdőket is készítettek a diólevélből. Vélt gyógyhatásainak nagy része nem létezik, ennek ellenére igen népszerű gyógynövény.

Jujubae – (JUJU BAE)

Veres jujubák (*Ziziphus jujuba).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Juniperi bacca, Juniperi ligni, Juniperi pulvis grossus – (Juniper. bacc.; Juniper. ligni; Juniper. pv. cr.)

A közönséges boróka, latin nevén *Juniperus communis* gyógyászati felhasználását a középkorban dokumentálták először, amikor pestisjárványok visszaszorítására az utcán rakott máglyákon borókaágakat füstöltek. Régen a fa háncsot (ez a *Juniperi ligni*) a *Species lignorum* nevű vértisztító tea komponenseként alkalmazták. A *Juniperi pulvis grossus* a kéreg durva porát jelenti. A bogyó (termés) fűszerként is ismert. A termésből készült párlatot alkoholos italok előállítására használják. Tobozbogyóját hagyományosan vizelethajtóként, szélhajtóként és étvágyjavítóként alkalmazták. Az

illóolajat külsőleg reumás panaszokra, izomfájdalom csillapítására, belsőleg szélhajtó-, görcsoldó- és bronchustágítóként használták s használják ma is.

Juniperi fructus - (Junip. fruct.)

Borókatermés. A *Juniperus communis* érett tobozbogyói. Már az első magyar gyógyszerkönyv óta hivatalos. Forrázat alakjában alkalmazzák. Vizelethajtó, serkenti az emésztést, vese- és epekőoldó hatást is tulajdonítottak neki.

K

Kalium aceticum solutum – (Kal. acet. sol.)

A kálium-acetát oldata, amelyet régen hashajtóként és vízhajtó hatását kihasználva folyadékgyülemek, ödémák levezetésére alkalmaztak.

Kalium-bisulfuricum - (Kali. Bisulfur.)

Kálium-szulfát, kalii sulfas, kénsavas kálium, kaliumsulfat. A Ph. Hg. I.-ben hivatalos volt, de a Ph. Hg. II.-ből kimaradt. A Ph. Hg. III.-ban újra volt cikkelye, csakúgy, mint a Ph. Hg. IV.-ben is. Hashajtó hatású, mint a Glauber-só.

Kalium bromatum – (Kalium bromat.)

Kálium-bromid. A szervezet klorid tartalmát részben bromidra cseréli, így csökkenti az idegfeszültséget, reflexeket és szexuális ingerlékenységet. Enyhe köhögéscsillapító hatással is rendelkezik. Ma már nem alkalmazzák, ugyanis mérgező hatású.

Kalium carbonicum - (Kal. Carbon.)

Kálium-karbonát, kalium carbonicum crudum, nyers szénsavas kálium, hamuzsír (Ph. Hg. I.-II.), kalii carbonas, kaliumcarbonat, szénsavas kalium (Ph. Hg. IV.). Említették még potassa inpura, venalis, cineres clavellati, nyers szénsavas hamany néven is. Fehér, szemcsés, száraz por. Vízmegkötő hatása miatt alkalmazták hasmenésnél, ezen felül vizelethajtóként is. Külsőleg bőrpuhító hatása miatt kenőcsként használták.

Kalium carbonicum depuratum - (Kal. Carbon. Depur.)

Tisztitott szénsavas kalium, borkősó (Ph. Hg. I.), kalium carbonicum purum, tiszta szénsavas kálium, káliumcarbonát (Ph. Hg. II.), tisztított káliumkarbonát (Ph. Hg. III.-IV.). Említették még carbonas lixivae purus, sal tartari, carbonas potassae, alcali vegetabile depuratum néven is. Fehér, levegőn megnedvesedő por. A gyomorsavat közömbösíti, köszvényre, csúzra (ízületi betegségek), hasmenés ellen és vizelethajtóként is alkalmazták. Külsőleg pikkelysömörre és rüh ellen használták.

Kalium chloratum (crystalisatum) – (Kal. chloric. cryst.)

A kálium-kloridot a káliumion pótlására alkalmazzák (a crystallisatum jelentése: kristályos). Túladagolása súlyos szívtüneteket, hiánya izomműködési zavarokat, szívritmuszavart okozhat. A káliumtúladagolás nagyon ritka, káliumhiány bizonyos gyógyszerek mellékhatásaként jelentkezhet.

Kalium chloricum - (Kal. chloricum)

Kálium-klorát. Régen szájvíznek, törököblögetőnek használták. Mérgező vegyület, ma már nem használják a gyógyászatban. Ma legnagyobb mennyiségben a gyufagyártásban alkalmazzák (dörzsölésre a kálium-klorátból hő hatásra oxigén keletkezik, amely elősegíti a gyulladást és égést).

Kalium Hydrocarbonicum - (Kal. Hydrocarb.)

Kálium-bicarbonát, Kálium-hydrocarbonát (Ph. Hg. II.). Színtelen, átlátszó kristályokból áll. Savanyú fanyar ízű fehér/áttetsző kristályok. Diureticumként (vízhajtó) és antacidumként (gyomorsósavat semlegesítő szerként) használták dispepsiánál (emésztési zavarban) és lithiasisnál (kőbetegségben).

Kalium hydro-tartaricum - (Kal. Hydr. Tart)

Savanyú borkősavas kálium, Tisztított borkő (Ph. Hg. I.). Hordók falára a szőlő levéből vörös kristályként rakódik le. Hashajtó és vízhajtó hatású, fogporokba ízesítőnek teszik, valamint a fogak között maradt ételmaradékok erjedését gátolja. Régen lázcsillapítónak is használták.

Kalium hypermanganicum – (Kal. hyperm.)

A kálium-permanganát híg oldatban fertőtlenít, a nedvedző sebet és a fekélyt tisztítja. Töményebb oldatban edző, maró hatású. Régen jelentős fertőtlenítő volt, ma már egyre kevésbé használják (részben azért, mert erős színe van).

Kalium Jodatum - (Kal. Iodat.)

Jódkálium, kálium-jodid (Ph. Hg. I-II.). Kocka alakú, színtelen, szagtalan kristályokból áll. Íze csípős, sós, később kesernyés, semleges kémhatású. Másodlagos bujakórnál (szifilisz), másodlagos fekélyeknél, higany- és ólommérgezésnél is használták.

Kalium Muriaticum Oxygenatum - (Kali. Muriat. Oxyg.)

Kalium chloricum avagy kálium-klorid. Lásd → *Kalium chloratum (crystalisatum)*.

Kalium-natrium tartaricum (purum) - (Kal. Natr. Tart. P.)

Kálium-nátrium-tartarát, bőrkősavas kálium-nátrium, bőrkősavas szikhamag, Seignette só. (Először Seignet, rochellei gyógyszerész állította elő 1762-ben). Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben. Hashajtóként használták.

Kalium nitricum depuratum – (KAL NITRIC DEP)

Kálium nitrát, tisztított. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Kalium Nitricum tabletta - (Kal. Nitric. Tab.)

Ph. Hg. I. és II.: kalium nitricum depuratum, kálium-nitrát, salátromsavas kálium, fojtósavas hamag, salétrom. Ph. Hg. III.: hasábalakú színtelen kristályok, vagy fehér kristályos por. Kesernyés sós ízű, kristályos por. Lázcsillapítóként, vizelethajtóként, véralvadásgátlóként használták.

Kalium stibium tartaricum – (Kal. stib. tart.)

Hánytató borkő. Epehajtó hatású, nagyobb dózisban a gyomor nyálkahártyájának izgatásával erős hányást vált ki. Ma már nem használják.

Kalium sulfoguajacol sulfonicum - (Kal. Guajacol-Sulfon.)

Guajacolsulfosavas kalium (Ph. Hg. III.), kalii guajacolsulfonas (Ph. Hg. IV.)

Fehér kristályos, szagtalan, kesernyés-sós ízű por. Belsőleg fertőtlenítőként, illetve görvélykór (scrophulosis, a tbc nyaki mirigyeket megtámadó formája), tbc, tüdőgyulladás, szamárköhögés, hasmenés esetében használták tabletta vagy szirup formájában.

Kalium sulfuricum – (Kal. sulfuric.)

Kálium-szulfát, közismert nevén glaubersó. Hashajtó porkeverékek alkotórésze, növeli a béltartalom ozmotikus nyomását és meggátolja a vastagbélből a folyadék visszaszívódását, az így felhígult béltartalom fokozza a bélperisztaltikát és kifejti a hashajtó hatást. Hashajtó keserű ásványvizek gyakori alkotórésze. Legnagyobb mennyiségben műtrágyaként használják fel.

Kalmopyrin

Acetilszalicilsav, amelyet a Richter gyár Kalmopyrin tabletta néven forgalmazott. A tégelyben acetilszalicilsav port tartottak.

Kamala depuratum – (Kamal. Depur.)

Tisztított kamala. A Mallotus Philippinensis cserje vagy fa terméséről ledörzsölt gyantás mirigyek és szőrpamatok. A kamala tisztításához először megszitálták, majd vízzel mozsárban híg péppé keverték az anyagot. A le nem ülepedett kamalamirigyeket szűrővel összegyűjtötték és kiszárították. Galandféreg ellen használták hashajtóként. Lásd még → *Kamala venale*.

Kamala Venale – (Kamala venal)

Árubeli kamala. Az egész forró égövi Ázsiában és északkeleti Ausztráliában honos, de főleg Előindiában gyújtött gyantamirigyei és szőrpamatai a *Mallotus philippinensis Müller Ary* (*Euphorbiaceac*) fa termésének. A termés epidermiséről ledörzsölés útján nyert finom por barnás téglavörös; az ujjak között eldörzsölve nem ragadós, de az ujjakat sárgára festő; íztelen, szagtalan. A mirigyek tömegének vörös színébe itt-ott sárgás szemecskék vegyülnek, melyek ecsetszertű szőröktől származnak (Ph. Hg. III.). A kamala már szerepelt a Ph. Hg. I. és II.-ben is, de a kamala venale csak a Ph. Hg. II.-ban.

Kanyó-féle Rheumozon kenőcs

A patikaedényben egy Kanyó Sándor nevű feltaláló reuma ellenes kenőcsét tárolták. Nem zárható ki az sem, hogy a Gyógyszertár saját maga készítette el valamilyen recept alapján. A szerről a Komáromi Újság 1918. február 7-i számának 8. oldalán az alábbi hirdetés jelent meg: „Meg akar szabadulni ön a reuma, csúz és köszvénytől? Így a legbiztosabb szer a Kanyó-féle Rheumozon, mely bel- és külföldön szabadalmaztatott 51758 sz. védjegyzett, amely ezreknek adta vissza egészségét. Senki e hirdetést reklámnak ne vegye, engemet vagy szeremet mindenki nem ismerheti, mindenki saját maga győződjön meg annak jóságos hatásáról, amely teljesen gyógyít, utasításal együtt 10 koronáért utánvét mellett megküldöm. Hirdetésemre kérem ügyelni, mert papírhiány miatt ritkán jelenik meg. Kanyó Sándor szabadalmazott reuma gyógyszer készítő. Budapest IV. Szarka-utca 7."

Karlsbader Sprudelsalz- Karlsbaldi-só

Károly-só. Fehér színű, keserű, sós és kissé lúgos ízű, vízben jól oldódó por, melyet eredetileg a Karlovy Vary-i (régen Karlsbad) ásványvizek bepárlásávat nyertek; hashajtóként, valamint az emésztőrendszer megbetegedéseiben ivókúrához használják.

Kermes miner.

A kermes arab szó, eredetileg vért jelent, ezért régen vérvörös színű növényi és ásványi termékek elnevezésére alkalmazták. A kermes minerale a stibium sulfuratum rubrum (antimon-szulfid és –oxid keveréke) szinonim neve volt. Köptető, izzasztó hatása miatt alkalmazták, ma már nem használatos.

Kino Verum (valódi) / Gummi kino seu cambiense - (Gumi. Kino.)

Ph. Hg. I.-ban Gummi Cambiense néven szerepelt. Lásd → *Gummi kino seu cambiense*.

Klusal steril.

Kousso virág – (Kousso)

A Brayera anthelmintica Kunth, vagy Hagenia abyssinica Willdenow fa női bugavirágzata: Kosso, avagy Kousso. Kb. 20 méter magas fa, kétféle virágja van: vörös és barna (ezek ritkábbak). A Ph. Hg. II. a vörös virágot tette hivatalossá. Gyenge hashajtó, a bélférgekre pedig mérgező hatású.

L

Lacca florentina – (Lacca florent.)

Lacca florentina, régies magyar florenczi lacca. A kárminfesték bíbortetvekből való előállításának melléktermékeként képződő, rózsaszínes timsó, amelyet régebben fogporok összetevőjeként hasznosítottak.

Lacca in Tabulis – (Lacca Tabulis)

Sellak. A sellak Délkelet-Ázsiából származik, a *Laccifer lacca* avagy *Kerria lacca* nevű, fákon tenyésző növényélősködő rovar, a *lakktetű* váladékából készül. A rovar leggyakrabban az*Aleurites laccifera* és a *Croton lacciferus* növények hajtásaiból táplálkozik, és testéből vöröses színű, sűrűn folyó nedvet választ ki. Ez az anyag vastagon beborítja a növény ágait, ezért sokáig úgy hitték, hogy a gyantát a fa izzadja ki a tetű csípése következtében; ma már tudjuk, hogy ez a megtermékenyített nőstény rovar váladéka, mely az ivadékgondozást segíti elő. 1 kg sellakot kb. 300.000 tetű képes előállítani. A sellak ehető, emészthető, az egészségre nem ártalmas (bár arra érzékenyeknél allergiát okozhat), ezért az élelmiszeriparban és gyógyszeriparban is használatos élelmiszerek és gyógyszerek bevonóanyagaként. Ez az E904-es E-számú élelmiszer adalék.

Lactucarium austriacum – (Lactuc. austr.)

A lactucarium magyar jelentése salátanedv. Különböző saláta (*Lactuca*) fajok szárának, levelének bemetszésével nyert tejnedv, amelyet beszárítva hoztak forgalomba. Ópium helyettesítésére, fájdalomcsillapítóként használták, de korabeli források szerint a lactucariumok hatása az ópiumnál gyengébb és megbízhatatlanabb volt. Esetleges hatóanyaga nem ismert, ma már nem alkalmazzák. A Lactucarium austriacum név a földrajzi eredetre utal (egyébként jellemzően a *Lactuca sativa*ból, azaz a kerti salátából állították elő).

Lanolin – (LAN OLI)

Gyapjúzsír (*Adeps lana*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lapis baptistae – (Baptist. lap. alc.)

Lapis baptistae (keresztelőpor), porkeverékekhez alkalmazták vivőanyagként.

Lapis Calaminaris v. Zincum carbonicum crudum – (LAP. CALAMIN)

Calamina kő. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lapis cancrorum – (Cancror. lap.)

Rákszem – *Lapis cancrorum.* A rákok szeme nagy mennyiségben tartalmaz kalcium-karbonátot. Ezt babonaként a szembajok elűzésére a szem alá téve alkalmazták. Nincs gyógyászati értéke.

Lapis Crysatalli Montani – (LAP. CRISTAL MO)

Bányakristály. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lapis Haematites pulveris – (PULV: HAEMAT. LAP)

Vérkőpor (*Vörös vasoxid*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lapis Magnetis – (LAP. MAG NET)

Magnetkő. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lapis Osteocolla – (LAP. OSTEG COLLU)

Csontot forrasztó kő. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lapis Pumicis – (LAP: PUMICIS)

Habkő. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lapis Schmiridis – (LAP. SCHM RD)

Smirglikő. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lap. Smird.

Smirgel. Szemcsés korund, amely rendesen magnetittal vagy hematittal van keverve. Szürke, barna vagy kékes szinű. Nagy keménységre miatt kitünő csiszoló anyag. A legtöbb és a legjobb S., mely kereskedésbe kerül, Naxosz görög szigetről való, ahol szemcsés mészkőben, márványban terem kisebb-nagyobb fészkekben és pedig sohasem tisztán, hanem csillámmal átnőtt benső keveréke korundnak és magnetitnak. Naxosz szigeten kivül még Szamosz szigeten és még néhány más görög szigeten is találni, továbbá Kis-Ázsiában (Gümüsdágh), ahol szintén bányásszák. A kereskedésben a smirgel rendesen nagyon tisztátalan és nem egyenletes szemű, amiért a csiszolásra való használata

előtt a nyers smirgelt megtörik, megszitálják és azután vizzel telt edénybe teszik, hogy nagyobb és apróbb szemeket egymástól elkülönítsék, azaz a smirgelt a szemek nagysága szerint osztályozzák.

Lapis Specularis – (LAP: SPECULARI)

Boldogasszony jege, Specificum virgmentum, Glacies Mariae, gipsz, kalcium-szulfát). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lapis Stellaris

Csillagkő (Pozsonyi Taxa). Ősi tengeri sünökből származó megkövült maradvány, amely csillag formájú.

Lapis Tripolis v Terra Tripoitana – (LAP. TRIP OL)

Triolitai föld v. kő. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lavandulae flos – (Lavandul. flor.)

Lavandulae flos, a keskenylevelű levendula virága. A levendula mediterrán félcserje, hazánkban is termesztik (tradicionálisan a Tihanyi félszigeten és Pannonhalmán, de ma már az ország számos más részén is). A levendulát elsőként az ókori görögök és rómaiak használták sebek lemosására, fertőtlenítőként (lavare = mosni). A gyógyszeriparon kívül a kozmetikai ipar hasznosítja, fontos illatalapanyag. A népi gyógyászat görcsoldóként, emésztésjavítóként, vizelethajtóként alkalmazta, de legfőképpen az elalvás elősegítésére használtak ún. levendulapárnákat, melybe a levendula hajtását töltötték. A modern gyógyászatban a virágon kívül a növény illóolaját is használják (szorongásoldóként és emésztési panaszok kezelésére).

Lichen islandicus – (Jsland. lich.)

A zuzmók moszatok és gombák együttéléséből kialakult szervezetek. A *Cetraria islandicá*t, magyarul izlandi zuzmót az észak-európai országokban évszázadok óta használják élelmiszer- és gyógynövényként. A zuzmóporból – liszthez hozzáadva vagy liszt helyett – éhínséges időkben kenyeret sütöttek. Közkedvelt volt a cukrászatban is, mint zselésítő anyag.

A gyógyászatban különféle légúti, gyomor- és bélbetegségekben, ill. a betegség utáni felépülés segítésére használták. Az izlandi zuzmó a XVIII. század végén a legfontosabb orvosságok közé tartozott. Napjainkban is számos köhögés- és megfázásellenes készítményét találjuk az európai piacon. A *Lichen islandicus* (ennek a rövidítése látható a fiókon) a zuzmó szárított teleptestének latin neve.

Lignum Guaiaci – (LIGN GUIAUCI)

Gvajakfa pora (*Guaiacum officinale*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lignum Juniperi – (EMPL JUNIP)

Borókafa pora (*Juniperis communis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lignum Quassi – (LIGN OUASI)

Kvassziafa pora . XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lignum Quebracho – (LIGN: QUEBRACH)

Quebrachofa (*Aspidosperma quebracho*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lignum Rhodii – (LIG: RHO DII)

Rózsafa (*Rhodorhiza scoparius, Rhodoriza virgatus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lignum Rhodium – (LIG. RHODIUM)

Rózsafa (*Convulvulus scoparius, Convulvulus floridus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lignum Santali citrini – (LIG SANTAI CIT)

Sárga szantálfa (*Santalum citrimum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lignum Sassafras – (Lign. Sassafr.)

Sassafras officinale, Ness fa, száfrásfa pora. A száfrásfa Kanadától Floridáig honos Észak-Amerikában. Illóolajtartalmú, amely illóolaj ingerlő, izzasztó hatású, ezért a fapor forrázatát csúz, szifilisz és bőrbetegségek esetén alkalmazták.

Lignum Visci quercini – (LIGN VISCI quercue)

Sárga fagyöngy fás részének pora (*Loranthus europeus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Limatura Chahybis – (LIM: AT IS)

Reszelt acél. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lini placentae farinae – (Lini plac. far.)

A házi len (Linum usitatissimum) gyógyászati felhasználását az ókori Rómáig tudjuk visszakövetni. A növény mag (Lini semen) és az azokból sajtolt lenolaj szintén a gyógyszerkincs része. A fiók neve a sajtolás után visszamaradt "lenmagpogácsát" (*Lini placentae farinae*) jelöli. A lenmag nagy mennyiségű zsíros olajat, fehérjét és nyálkát tartalmaz. A lenmagpogácsát magas nyálkatartalma miatt régen bevonószerként, külsőleg tályogok, kelések kezelésére alkalmazták. Enyhe hashajtóként is alkalmazható.

Linimentum Ammoniatum - (Linim. Ammon.)

Lásd → *Linimentum volatile*.

Linimentum chloroformii – (Linim. chloroform.)

Kloroform és valamilyen növényi olaj (szezám vagy olívaolaj) elegyítésével készülő folyékony kenőcs.

Linimentum volatile – (Linim. volatil.)

Linimentum volatile, más néven *Linimentum ammoniatum*. Magyar neve repülőzsír, szezámolaj és ammóniaoldat elegyítésével állították elő. Külsőleg, bedörzsölve ízületi és izomfájdalmak csillapítására használták.

Liquor ammonii caustici anisatus - (Liquor ammon. caust anisat)

Ammóniás ánizsszesz, *Liquor ammoniae anisatus*. Ánizs illóolajból, ammóniából és tömény szeből állították elő a Ph. Hg. II., III. és IV. szerint. Légúti hurutnál, köptető és nyákoldó szerként használták.

Liquor Ammoniae Purae - (Liq. Ammoniae Purae)

Vizes ammónia oldat (*Ammonia pura liquida*). Különféle gyógyszerformák elkészítésénél használták segédanyagként.

Liquor Cornui Cervi Succinatus - (Liq. Corn. Cer. Succ.)

Neve az eredeti összetételben szereplő szarvasagancs (lásd → *Cornu Cervi*) kivonatból származik, amelyet már a 18. században ammónium karbonáttal helyettesítettek. Tartalmaz még borostyánkősavat (acidum succinicum), mindkettőt feketecseresznye-vízben oldották fel. Köhögéscsillapító, görcsoldó, nyugtató, tifusz ellen használták, belsőleg, magában vagy más anyagokkal.

Liquor Cresoli saponatus – (Liquor Kresot. Sapon.)

Kreolos káliszappan (Ph. Hg. III.). Cresolum saponatum, Sapo cresoli liquidus. Vörösesbarna színű, tiszta-átlátszó, kresolszagú sűrű folyadék. 0,5—2%-os oldatban sebek mosására, fertőtlenítésére használták. Ha nagy mennyiség szívódik fel belőle a szervezetben, súlyos mérgezést okozhat.

Liquor Dentrificus - (Liq. Dentrific.)

Feltehetőleg “eau dentrifice” (franciálul) avagy fogvíz (pontos összetételjelzés nélkül). Mind francia, mind a magyar néven írtak e készítményfajta képviselőiről a XIX. századvégi hazai szaklapok. Lehetséges, hogy a patikaedényben az adott gyógyszertárban használatos recept alapján készített egyfajta fogvizet tartották, ezért nem szerepel rajta további információ.

Liquor ferri acetici - (Ferr. acet. liq.)

Liquor ferri acetici, régies magyar nevén folyékony eczetsavas vaséleg. Vas(III)-hidroxid és ecetsav felhasználásával előállított vastartalmú oldat, amelyet vaspótlásra használtak.

Liquor ferri albuminati saccharatus – (Liq. Ferri. Alb. Sacch)

Elixirum ferri albuminati, édes vasas fehérjeoldat. Vasas fehérjeoldat és egyszerű szirup elegye. Sötét vörösbarna színű, tiszta-átlátszó, fűszeres, édes és csak enyhén vasas ízű, kissé lúgos folyadék. Vaspótlóként használták.

Liquor ferri oxychlorati – (Liq. ferri oxychlor.)

Másnéven *Ferrum oxydatum dialisatum liquidum*. Vas (III)-klorid és -hidroxid vizes oldata. Vaspótlásra használták.

Liquor ferri oxydati – (Liq. Ferr. Oxyd.)

Ferrum oxydatum dialisatum liquidum. Lásd → *Liquor ferri oxychlorati*.

Liquor Formaldehydi Saponatus - (Liquor Formaldehyd. Sap.)

Lysoform. A Lysoform fertőtlenítőszer a folyékony káliszappan és a formaldehid vizes oldata volt. A Lysoformot a Monarchiában egyedüliként az újpesti Keleti és Murányi Vegyészeti Gyár állította elő.

Liquiritae pulvis grossus, Liquiritae scissum – (Liquirit. gr. pv.; Liquirit. sciss.)

A *Glycyrrhiza glabra* Dél-Európában honos növény, amelynek gyökerét légúti és emésztőrendszeri panaszok kezelésére, valamint intenzív íze miatt (egyes vegyületei a répacukornál 150-szer édesebbek) édesítőszerként is alkalmazzák. A fióknevek rövidítései: *Liquiritiae pulvis grossus* (a szárított gyökér durva pora) és *Liquiritiae scissum* (aprított gyökér). Vizes kivonata a medvecukor, amely népszerű édesség volt. Az édesgyökér fekélyellenes hatásának felfedezése után hatóanyagaiból gyomorfekély-ellenes gyógyszert fejlesztettek. A mai gyógyászatban az édesgyökeret légúti hurutokban, köptetőként és a gyomorfekély kiegészítő terápiájában alkalmazza.

Liquor Terrae Foliatae Tartari - (Liq. Terrae. Fol. Tartari)

Lásd → *Kalium aceticum solutum*.

Lumbcari. hydroxyd

Lumbrici Terrestr. – (LUM BRIC)

Földigiliszta (*Lumbricus terrestris*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lumbricorum terrestris – (LUM BRIC / IS UTH)

Földigiliszta (*Lumbricus terrestris*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lumbricus terrestris – (LUM BRIC STR)

Földigiliszta (*Lumbricus terrestris*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Lupulin - Lupulinum

Glandulae lupuli. Komlómirigyek. Ph. Hg. I.-II.-ben: lupuli (komló). A virágokon lévő mirigyek. Kissé durva, barnássárga, különös szagú és keserű ízű port képeznek. Fájdalomcsillapítóként, nyugtatóként használták.

Lycopodium

A kapcsos korpafű, a *Lycopodium clavatum* gyógyászati szempontból hasznos része a növény spórája, a *Lycopodii spora* (*Lycopodium*, a fiók neve). Régen gyermekhintőporokban, belsőleg vizelethajtóként és krónikus székrekedés ellen alkalmazták. Különlegessége, hogy a pirotechnikában a görögtűz nevű tűzijáték készítéséhez is felhasználták. A modern medicinában alkalmazása nem elterjedt, de történtek vizsgálatok dohányzásról való leszoktatásban és alkoholisták elvonási tüneteinek kezelésében betöltött szerepével kapcsolatban.

Lysol

Nyákos, szappanszerű, vízben tisztán oldódó folyadék, amelyet ásványolaj, zsírok, gyanták lúgokkal való főzésével állítottak elő. Kórokozó ellenes hatása miatt testfelületek fertőtlenítésére használták.

M

Macassar olaj – (Ol. Macassar.)

Macasarhajolaj. Hajkenőcs kókusz- vagy pálmazsírból és illóolajokból. Hajnövesztőszerként használták.

Magisterium Marcasitae - (Magister. Marcasitae)

Fém bizmut (más neve: *Magisterium bismuthi*) régi neve (Pozsonyi Taxa). A magisterium jelentése: csodás hatású anyag.

Magnesium carbonicum – (Magn. carbon.)

Magnézium-karbonát, a gyógyászatban főleg antacid (savlekötő) készítmények alkotóeleme. Felhasználják még fogkrémekben és kozmetikumokban, sportolásnál, ahol nagy tapadásra van szükség (ún. magnézia) és élelmiszerek esetében savanyúságot szabályozó anyagként (E-504).

Magnesium carbonicum hydroxydatum – (Magn. carb. hydroox.)

Magnézium-karbonát-hidroxid. Savlekötő készítmények alkotóeleme, de hátránya, hogy a gyomorsósav megkötésekor szén-dioxid keletkezik (ezért puffadást okoz). A modern gyomorsavellene gyógyszerek alkalmazása nem jár gázképződéssel. Külsőleg fogporokban (savmegkötés) és hintőporokban (izzadság megkötésére) alkalmazzák. A gyógyszeriparban segédanyagként használatos.

Magnesium citricum - (Magn. citric.)

Alkotórészét képezi a Potio magnesiae citricae effervescens-nek. Ph. Hg. I.: Potio magnesiae citricae effervescens, pezsgő citromsavas kesereny-oldat, olvasztó citromvíz, hashajtó limonádé. Enyhe hashajtó volt.

Magnesium hyperoxidatum 15% - (Magnes. Hyperox. 15%)

Magnézium-hiperoxid és magnézium-oxid keveréke, 15%-os. Lásd még → *Magnesium hyperoxydatum 25%*

Magnesium hyperoxydatum 25% - (**Magn. Hyperox. 25%)**

Ph. Hg. IV.-ben: Magnesium hyperoxydatum medicinale, 25%-os. Magnézium-hiperoxid és magnéziumoxid keveréke. Könnyű, fehér por, hashajtóként alkalmazták.

Magnesium oxydatum - (Magnes. oxid.)

Magnézium-oxid. A Ph. Hg. I.-ben hivatalos volt, hófehér, laza por, amely vízben csaknem oldhatatlan. Savakkal történt mérgezés esetén adták.

Magnesium sulfuricum – (Magn. sulfur.)

Magnézium-szulfát, keserűsó, angol só. Hashajtó porkeverékek alkotórésze, növeli a béltartalom ozmotikus nyomását és meggátolja a vastagbélből a folyadék visszaszívódását, az így felhígult béltartalom fokozza a bélperisztaltikát és kifejti a hashajtó hatást. Hashajtó ásványvizek gyakori összetevője.

Magnesium sulfuricum, crudum – (MAGN SULF CRUD)

Magnézium-szulfát, nyers. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Malva arborea – (Malva arbor.)

Mályvarózsa, piros mályva. Virágát „hószámzavar" (menstruációs panasz) kezelésére használták. Mára gyógyászati jelentőségét vesztette.

Malva sylvesetris; Malvae folium – (Malva sylvstr., Malvae fol.)

Erdei mályva. Feltehetőleg Dél-Európában és Ázsiában őshonos, de mára világszerte elterjedt. A gyógyászatban a növény különböző részeit használták (gyökér, föld feletti rész). Vizes kivonata belsőleg a szájnyálkahártya irritációjának csökkentésére, száraz köhögés csillapítására, külsőleg borogatás formájában furunkulus, bőrgyulladás kezelésére alkalmazható. Jellemzően vizes kivonat formájában használják, amely tartalmazza a hatásért felelős növényi nyálkát.

Manna electa – (Manna elect.)

A manna (*Manna canellata,* a fiókon *Manna electa*) a virágos kőris vagy mannakőris (*Fraxinus ornus*) kérgének megsebzése esetén kifolyó édes, cukrokat és cukoralkoholokat tartalmazó nedve. A benne található cukoralkoholok (legnagyobb mennyiségben mannitol) enyhe hashajtó hatásúak. A mannát régen több csoportra osztották. Ezek közül egy volt a *Manna calabrina*, melyet egyfajta védőanyagba

ágyaztak, mert a manna hamar erjed és meglágyul. A védőanyagtól megtisztított drogot nevezték *Manna electa*-nak.

Mannitum - (Mannit.)

Mannit, mannacukor, saccharum mannae. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban. Hashajtóként használták.

Marrubii albi herba – (Marub. alb. herba)

A *Marrubium vulgare* (orvosi pemetefű) már az ókortól jegyzett gyógynövény. Mára veszélyeztetett fajjá vált. Gyógyborok, gyógycukorkák, likőrök készítésére is felhasználták. Réthy Béla békéscsabai gyógyszerész nevéhez fűződik a köptető, köhögéscsillapító hatású Pemetefű-gyógycukorka kifejlesztése (a 19. század végén), amely –igaz, ma már nem az eredeti recept alapján készül – ma is igen kedvelt. Gyógyászati szempontból a növény virágzáskor gyűjtött föld feletti része, a *Marrubii herba* (a fiókon régies neve: *Marrubii albi herba*) értékes. A modern gyógyászatban hörghurut kezelésére, étvágytalanságban, emésztési panaszokra alkalmazzák.

Massa Pilularum Ruffi – (Massa Pilull. Ruffi)

Ruff pilulamasszája. Tartalmazott aloe-t, mirrhát és sáfrányt. Német nyelvterületeken (pl. az osztrák gyógyszerkönyvben), Magyarországon, de hasonló készítmények formájában Franciaországban, az USA-ban, Angliában is használták. Hashajtó és fájdalomcsillapító hatású volt. “Méhszenves nőknél” is alkalmazták.

Mastich – (8G MAS TICH)

Mastix, masztika (*Pistacia lentiscus).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Mate herba

Dél-Amerikából származik a Mate herba néven ismert gyógyhatású tea. Egyaránt tartalmaz koffeint, antioxidánsokat, aminosavakat, polifenolokat, vitaminokat és ásványi anyagokat. Koffeintartalma miatt serkenti a központi idegrendszer működését, fokozza a szívműködést és a légzőrendszer működését. Gyorsítja az anyagcserét, továbbá megfázás és influenza esetén magas C-vitamin tartalma miatt fogyasztják. Vízhajtó hatása is van.

Mater Perlaum - (..ATER PERLAR)

Gyöngyház (*Mytilus margaritiferus L.).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Mel depuratum - (Mel Depur.)

Tisztított méz. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben. Gyógyszeralapanyagként használták.

Mel pectorale – (Mel Pector.)

Hurut ellen való méz (Pharmacopoeia Austriaco-Provincialis).

Mel rosatum - (Mel. rosatum.)

Mel rosatum, magyarul rózsaméz. Rózsaszirom kivonattal ízesített méz, szájkenőcsök ízesítésére használták.

Melissae folium – (Melissae fol.)

Az orvosi citromfű *(Melissa officinalis)* szárított levele. Több mint 2000 éve sokféle célra alkalmazták, idegnyugtató hatását először *Avicenna* írta le. A 17-19. században igen közkedvelt gyógyszer volt a *Spiritus melissae compositus*, azaz a Karmelita cseppek, amelynek fő összetevője a citromfű. Gyakran alkalmazzák italok, élelmiszerek ízesítésére kellemes íze és illata miatt. Illóolaját magas ára miatt gyakran hamisítják a hasonló illatú citronella *(Cymbopogon winterianussal)* illóolajával. Alvászavarok, emésztési panaszok kezelésére adható. Herpesz esetén citromfű kivonatot tartalmazó helyi hatású készítménnyel ajánlott a területet vékonyan bekenni.

Mellitum Pectorialis – (MELL PECTOR)

Hurutoldó méz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Mellitum Pyrethrum – (MELL: PYERTH)

Vad tárkony méz (*Artemisia dracunculus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Menthae crispae folium – (Menth. crsp. fol.)

Fodormenta *(Mentha spicata* var. *crispa)*, népies nevén köményes menta vagy kerti menta. Fűszer- és gyógynövény. Jó szélhajtó, görcsoldó és emésztésjavító hatású, epetermelést fokozó, de gyomorerősítőként is elfogadott. Illóolaját megfázás esetén inhalálásra (belégzésre) használják. Az

illóolajat az illatszer- és élelmiszeripar a termékek (cukorkák, fogkrémek, szájvizek, szappanok, samponok, rágógumik) íz- és illatösszetevőjeként is hasznosítják.

Menthae piperitae folium – (Menth. pp. fol.)

A borsosmenta (*Mentha piperita*) régóta tradicionálisan alkalmazott gyógynövény, főbb indikációi az idők során nem változtak. Gyógyászati szempontból a legértékesebb a növény illóolaja, amelynek fő komponense mentol. A bélrendszer és epeutak görcseinek enyhítésére alkalmazzák, felső légúti hurut esetén köptetőként és a szájnyálkahártya sérüléseinek kezelésére is alkalmas. Külsőleges célra szánt készítményekben (krém, kenőcs) is megtalálható hűsítő hatása révén.

Mentholum purum - (Menthol. Purum)

Tisztított mentol avagy mentakámfor. A mentol hivatalos volt a Ph. Hg. II., III. és IV.-ben. Külsőleg kenőcsökben hűsítőként, bőrvörösítőként, fájdalomcsillapítóként, belsőleg bélfelfúvódásokban, hascsikarásokban, továbbá számos kombinált készítményben használták a borsmenta illóolajhoz hasonlóan.

Mercurius praecipitatus albus – (Merc. praecip. alb.)

Higany-ammnium-klorid. Bőrpanaszok kezelésére használták a 20. század elején nagyon sok kozmetikum alkotórésze is volt. Hatása a vegyületből felszabaduló elemi higanynak volt köszönhető. Ma már nem használatos.

Mercurius sublimatus corrosivus – (Merc. sublim. coros.)

Mercurius sublimatus corrosivus, másnéven *hydrargyrum bichloratum corrosivum*, magyarul maró higany-klorid ($HgCl_2$). Régen fertőtlenítőszerként, pattanásos bőr, egyéb bőrbetegségek kezelésére alkalmazták. Maró és mérgező hatása miatt ma már nem alkalmazzák.

Mercurius vivus – (Merc. vivus)

Mercurius vivus, magyarul higany. Folyékony, nehéz fém, amelynek különböző vegyületeit régen elterjedten használták a gyógyászatban. Ma már ezek használata mérgező voltuk miatt visszaszorult. Az elemi higanyt hőmérők készítésére használták.

Methylene glycerol

Methylparaoxybensolsav - (Methyl. P. Oxybenz.)

Acidum aniricum cryst. Antipiretikum, analgetikum, antiszeptikum. Szalicilsav helyett alkalmazták 0,3-1 grammos adagokban.

Millefolii floris – (Millefol. flor.)

A közönséges cickafark (*Achillea millefolium)* jól ismert és a medicinában régóta használt gyógynövény. A legenda szerint Achilles a trójai háborúban harcostársának vérzését cickafarkkal csillapította, innen ered a neve. Az ókorban sebgyógyulás elősegítésére, vérzéscsillapításra használták. A fiókon szereplő név virágát jelöli, levelét és földfeletti hajtását egészben is feldolgozzák. A népi gyógyászatban sebkezelésre, belsőleg meghűlésre, nőgyógyászati panaszokra és nyugtatóként is alkalmazták. Manapság étvágytalanságban, menstruációs panaszok enyhítésére, külsőleg sebgyógyulás elősegítésére alkalmazzák.

Millepidus – (MILE PE DUS)

Ezerlábú féreg (*Millepede*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Migraenin

Antipyrinum coffeinocitricum, antipyrincoffeincitrát. Fájdalomcsillapító volt migrén és influenza ellen. Migrénben naponta 3x1,0 grammot adtak. Maximális napi adagja 3,0 gramm volt.

Mithridatium Damocratis – (Midridat. Damocr.)

Metridát (Pozsonyi Taxa). A Mithridatium Damocratis ókori eredetű szer, ellenméregként (antidotumként) használták. Nero római császár orvosa, Damocrates alkotta meg eredetileg 54 összetevőből. Ezt Nero egy másik orvosa, Andromachus átdolgozta és ebből született a legendás Theriaka Andromachi (terjék).

Mixtura pectoralis – (Mitx. pectoralis)

A *Mixtura pectoralis* egy köptető oldat, amely hörgőtágító hatású efedrint, köptető hatású kakukkfű- és ipekakuána-kivonatot tartalmaz hatóanyagként.

Mixtura sedativa – (Mixt. sedativa)

Nyugtató oldat. A benne található nátrium- és kálium-bromid és a macskagyökér-kivonat nyugtató és elalvást segítő hatású. Ma már nem használatos, mivel mérgező hatású bromidsókat tartalmazott.

Morphinum aceticum – (Morph. Acet.)

Morfin-acetát, acetas morphii. Sárgásfehér, ecetsavszagú keserű por. A morfin javallataiban alkalmazták.

Morphium muriaticum - (Morp. mur.)

A morfin, régi nevén *Sal Thebaicum* az ópium (az éretlen mák termésének tejnedve) fő alkaloidja. A moerphium muriaticum a morfin sósavas sója. Az morfint először *Sertürner* izolálta a mákból, Kabay János magyar gyógyszerész pedig elsőként a mákszalmából, amelyet korábban ipari hulladékként kezeltek. A morfint erős fájdalomcsillapító és nyugtató hatása miatt főként daganatos betegek fájdalmainak csillapítására alkalmazzák.

Morphium hydrochloridum – (Morpin. hydrochlor.)

A morfin, régi nevén *Sal Thebaicum* az ópium (az éretlen mák termésének tejnedve) fő alkaloidja. A morphium hydrochloricum a morfin sósavas sója. Az morfint először *Sertürner* izolálta a mákból, Kabay János magyar gyógyszerész pedig elsőként a mákszalmából, amelyet korábban ipari hulladékként kezeltek. A morfint erős fájdalomcsillapító és nyugtató hatása miatt főként daganatos betegek fájdalmainak csillapítására alkalmazzák.

Mucilago gummi arabici – (Mucil. gummi arab.)

Mucilago gummi arabici, magyarul gumiarábikum (újabb nevén akáciamézga) nyák. Akáciamézga vízzel való duzzasztásával állítják elő. Az akáciamézgát az Acacia nemzetség Afrikában honos fajaiból állítják elő. A fák törzséből sebzés hatására mézga folyik ki, amelyet szilárdulás után begyűjtenek. Az akáciamézgát régen gyomornyálkkahártyát bevonó, fekélyellenes hatása miatt belsőleg használták, ma már elsősorban mint különböző gyógyszerkészítmények előállításához használt segédanyagot alkalmazzák.

Murias ammoniae purus – (Murias Amon. Pur.)

Ammónium-klorid, sal ammoniacus depuratus, ammonium chloratum depuratum. Fehér, jellegzetes por, hevítve tökéletesen elillan. Gyomor- és hörghurut, máj vérbőségének kezelésére alkalmazták.

Murias barytae – (Murias barit.)

Murias barytae, bárium-klorid, régies, nyelvújításkori (azóta elfeledett) nevén zöldlőgyúlatsavas sulyag. Igen mérgező vegyület, a gyógyászatban egyáltalán nem használják. Régen különböző, nehezen vagy nem gyógyítható betegségek kezelésében próbálkoztak alkalmazásával, a csekélynél is kevesebb sikerrel.

Myrha

A szomáliai balzsamfa (*Commiphora molmol)* kérgéből spontán vagy sebzés hatására kifolyó és a levegőn megszilárduló mézga-gyanta. Az ókorban a tömjénnel együtt az egyik legértékesebb árucikk volt. Ma is különböző rituális vallások füstölőszere. Összehúzó és enyhe fertőtlenítő hatása révén kisebb szájüregi sebek, ínygyulladás, torokgyulladás, aranyér kezelésére alkalmazható.

Myrobalani Belliricae, Terminali B. – (MIROL BELI)

Bibhitaki fa, olajos magvakkal (*Terminalia bellirica*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Myrobalabu Chebulae, Terminali C. – (MIROL BO: CHEB)

Mirobalánfa, cserzőanyag és olajtartalmú maggal (*Terminalia chebula*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

N

Naphtol B.

Béta-naftol, selyemfényű kristályos anyag, amelyet külsőleg, kenőcs formájában bőrparaziták ellen használtak.

Naphthalinum – (Naphtal.)

Ph. Hg. IV.-ben naftalin (*Naphthalinum)*. Sajátos átható szagú es aromás égető ízű, színtelen, selyemfényű kristálylemezkék. Legnagyobb mennyiségben a kőszénkátrányban előjövő kondenzált benzolvegyület. 0.1-.05 grammos adagokban alkalmazták fertőtlenítőszerként, féregűzőként, lázcsillapítóként, továbbá szamárhurut kezelésére.

Narcein natrium-natriosalicylicum – (Narcei Na)

Antispasmin. Fehér, vízben oldódó por. Főként gyerekeknél alkalmazták, görcscsillapító hatása miatt. Felnőtteknek fájdalomcsillapítónak adták.

Natrium bromatum – (Natr. Bromat.)

Nátrium-bromid, bromuretum natricum, bromidum natrii, bromnatrium, szikenybüzeg. Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben is hivatalos volt. 5-10 g-os adagokban mély álmot idéz elő. Köhögésre és delíriumnál is alkalmazzák.

Natrium carbonicum – (Natr. carbon.)

Nátrium-karbonát. Vizes oldatát szappangyártáskor lúgként alkalmazzák. Élelmiszer-adalékanyag (E 500), élelmiszerek kémhatásának beállítására használják. Vízlágyításra, mosószerként (mosószóda) is alkalmazható.

Natrium carbonicum siccatum - (Natr. Carbonic. Siccat.)

Szárított (kristályvíztől mentesített) nátrium-karbonát avagy szóda. A Ph. Hg. IV.-ben hivatalos volt.

Natrium citricum – (Natr. Citric. Neutr.)

Nátrium-citrát, natrium citricum, natrii citras. Trinatriumcitrat, citras sodae, a citromsav nátriumsója. A Ph. Hg. IV.-ben hivatalos volt, fehér kristályos por. Alkalmazták mint lázcsillapítót és vízhajtót főleg a gyermekgyógyászatban, 0,6-4,0 g-os adagokban.

Natrium granulatum

Nátrium granulák (szemcsék). Levegőn gyorsan oxidálódik, ezért petróleum alatt tartandó. Erélyes reakciópartner, a víz hidrogénjével is reagál.

Natrium hydrocarbonicum - (Natr. Hydrocarb.)

Nátrium-hidrogénkarbonát, natrii hydrocarboas, bicarbonas natrii, kétszénsavas szikag, szénsavas hydronátrium, szénsavas könnenyszikeny, savanyú szénsavas nátrium, kétszénsavas szikeny. A Ph. Hg. I., II., III., IV.-ben volt hivatalos. Fehér kristálykérgek vagy fehér kristályos por. Nátrium-karbonát javallatai alapján alkalmazzák, főleg gyomorégésnél.

Natrium jodatum – (Natr. Jodat.)

Ph. Hg. I. II. és III.-ban hivatalos volt, joduretum natricum, jodidum natrii, jodnatrium, szikenyiblag. Fehér, kristályos por, mely hevítve megolvad. Különböző tengervízi moszatok is tartalmazzák, melyeket golyva esetén alkalmaztak 1-4 grammos adagokban, naponta 3-4-szer.

Natrium kakodylicum – (Natr. Kakodyl. 0,20-0,020)

Natrii kakodylas, natriumkakodylat, kakodylsavas nátrium. APh. Hg. IV.-ben hivatalos volt. Csaknem szagtalan, fehér, higroszkópos, kristályos por. Méregszekrényben volt tartandó, maximális napi adagja 0,2 gramm volt. Több készítményben is szerepelt, például anémia, impotancia kezelésére.

Natrium phosphoricum crystallizatum – (Natr. Phosph. Chryst.)

A Ph. Hg. I. II. III. és IV.-ben: phosphorsavas nátrium, dinatrium hydrophosphát, vlanysavas szikeny. Színtelen, áttetsző, négyoldalú, átlátszó hasábokból áll. Enyhén sós ízű. Gyomorsav semlegesítésére, cukorbetegség esetén alkalmazták. Enyhe hashajtó hatású.

Natrium rhodanatum – (Natr. rhodanat.)

Natrium rhodanatum, magyarul nátrium-rodanid, más néven nátrium-tiocianát. Kémiai reagensként használatos, gyógyászati jelentősége nincsen.

Natrium salicylicum – (Natr. salicyl.)

Natrium salicylicum, magyarul nátrium-szalicilát, a szalicilsav nátriumsója. Gyulladáscsökkentő, lázcsillapító hatású vegyület, amelynek acetil-szalicilsav nevű származéka napjainkban is az egyik legfontosabb gyulladáscsökkentő, fájdalom- és lázcsillapító gyógyszerhatóanyag. Elsőként Aspirin néven került forgalomba, még a 19. század végén.

A szalicilsav számos növényben (fűzfa, gyöngyvessző) megtalálható vegyület. Ma már belsőleg nem alkalmazzák, mivel számos hatékonyabb, kevesebb mellékhatással rendelkező gyulladáscsökkentő gyógyszerhatóanyag van forgalomban. Külsőleg azonban bőrhámlasztásra napjainkban is használják alkoholos oldatát.

Natrium sulfuricum crystallisatum – (Natr. sulf. cryst.)

Kristályos nátrium-szulfát. Glaubersóként is ismeretes, szt a nevét egy glauber nevű vegyészről kapta, aki a 17. százasban elsőként állította elő konyhasó és kénsav reakciójával. Keserű ásványvizekben nagy mennyiségben található meg, és mivel csak kis mennyiségben szívódik fel a bélben, hashajtó hatású. A glaubersó-tartalmú vizeket napjainkban is használják hashajtásra. A ma divatos „méregtelenítő kúrák" fontos eszköze. Az ilyen esetekben túlzásba vitt hashajtás akár veszélyes is lehet, mert romlik a fontos tápanyagok, nyomelemek, ásványi anyagok felszívódása.

Natrium sulfuricum dilapsum - (Natr. Sulfur Dilaps.)

Elmállott nátrium-szulfát (Ph. Hg. III.). Finom, fehér por, nedves levegőn vizet vesz fel. Hashajtóként alkalmazták. Lásd → *Natrium sulfuricum siccum* és *Natrium sulfuricum crystallisatum*.

Natrium sulfuricum siccum – (Natr. Sulfuric. sicc.)

Száritott nátrium-szulfát. Lásd → *Natrium sulfuricum dilapsum* és *Natrium sulfuricum crystallisatum*.

Nihilum album – (Nihil. alb.)

Nihilum album, magyarul fehér semmi. A cink-oxidot illették ezzel a névvel, amely vízben oldhatatlan, semleges anyag. Belsőleg régen is csak ritkán használták (pl. epilepsziások kezelésére, nem túl nagy hatékonysággal), mivel hosszú távú alkalmazás esetén mérgezőnek találták. Külsőleg bőrpanaszok, viszketés kezelésére használták és használják ma is, továbbá gyógyszer segédanyagként ia felhasznáásra kerül.

Nitroglycerinum solutum 1% - (Nitroglycerin. sol. 1%)

A nitroglicerin (glicerin-trinitrát) glicerin és kénsav reakciójaként keletkezik. Alfred Nobel az 1800-as évek közepén kísérletezett a nitroglicerinnel, majd a gyártási folyamatot szabadalmaztatta. A

nitroglicerin (Nobel puskaporral keverte, így megkétszerezte a lőpor hatásfokát) ütésre robban. Egy alkalommal felrobbant egy ilyen töltet, a maradék nitroglicerint az ott lévő kovaföld felitta. Az így keletkezett komplex. a dinamit, ütésstabil volt és gyutaccsal ugyanúgy robbant, mint a nitroglicerin. Gyógyászati szempontból a nitroglicerin az rossz vérellátásból adódó szívkoszorúér-betegség akut kezelésében jelentős.

Nitrum crudum – (NITRIUM CRU)

Kálium-nitrát, nyers. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Norcainum

Helyi érzéstelenítő hatású gyógyszerhatóanyag.

NP Balsam Styracis – (NP Balsam S.)

Storaksz, styrax, avagy storax balzsam. A Kisázsiában, Szíriában és főleg Rhodos szigetén tenyésző *Liquidambar orientalis* Miller (*Hamamclidaceae*) terebélyes fa kérgéből vízzel kifőzött s összegyüjtött balzsam frissebb állapotban mézszerü összeállású, kevéssé nyúlós, szürkés vagy szürkés-barna; alacsony hőmérséknél sűrűbbé és feketés-szürke színűvé lesz, de nem szilárdul meg. Létezett a 18. században *Storax liktárium* és *Storax ír*. A tiszta *Storax* (*Storax calamita*) és a híg *Storax* (*Storax liquida*) később a Ph Hg. I és II-ben hivatalos volt.

Nux moschata

Szerecsendió, a *Myristica fragrans* nevű, Ázsiában honos fa termése. Nemcsak fűszerként használatos, hanem magas illóolajtartalma révén emésztési panaszok mérséklésére is alkalmas.

Nux. v Nuces Moschata – (MUO MOSC)

Szerecsendió (*Myristica fragrans*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Nux v. Nuces Pineae – (NUC PINEA)

Olasz v. mandulafenyő (*Pinus pinea*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Oculentum simplex - (Oculent. Simplex)

Egyszerű szemkenőcs. Halványsárga színű, áttetsző, egynemű, lágy kenőcs. Szem kezelésére használt gyógyszerkészítmény.

Oleum absynthii – (Ol. absynth.)

A fehér üröm *(Artemisia absinthium)* leveleit és virágos hajtását használták tradicionálisan gyomorkeserűk, vermutok alapanyagaként, illetve az ürmösbor előállítására. A felhasznált növényi részből alkoholos kivonat készült, ennek legjellegzetesebb összetevői a növény keserűanyagai. Hagyományosan emésztési panaszok enyhítésére, étvágyjavítóként, epebántalmak és emésztési zavarok kezelésére használták. Manapság hasonló alkalmazási területen, étvágyfokozóként, epeelválasztás elősegítésére és emésztési panaszokra alkalmazzák tea formájában. A növény illóolaja (*oleum*) nem használatos, mivel nagy mennyiségbe tartalmazza az idegméreg tujont.

Oleum amygdalarum dulcium - (Ol. Amygd. Dulc.)

Édes mandulaolaj az édesmandulásból (Amygdala dulcis) hidegen sajtolt zsíros olaj. A Ph. Hg. I. és II.-ben hivatalos volt. A Ph. Hg. III. és IV.-ben az *Oleum amygdalarum* volt hivatalos, amely készülhetett édes vagy keserű mandulából is. Külsőlegesen bevonószerként, belsőlegesen tápanyagként használták.

Oleum Animale Aetheroleum - (Ol. Animae. Aeth.)

Dippeli állati olaja, csontolaj. Folyékony, magas viszkozitással rendelkező, sötét színű, kellemetlen szagú. Régen azt gondolták, hogy ez az úgynevezett Életelixír. Ma már homeopátiás készítményekben alkalmazzák, a központi idegrendszer, azon belül főleg a légző-emésztő szervrendszerek kezelésére. Egyik összetevője a Castoreum, amely az amerikai illetve az európai hód ivarmirigyéből nyert beszárított szekrétum.

Oleum anisi - (Ol. anisi)

Oleum anisi, magyarul ánizsmag-olaj. Közönséges ánizs magjából vízgőzdesztillálással készült, tiszta, színtelen vagy sárgás színű, közömbös kémhatású, kellemes fűszeres ízű illóolaj. 9°C-nál megszilárdul, de 20°C-nál újra elfolyósodik. Baktericid, inhalálva légzést könnyítő hatású. Lásd → *Anisum vulgare*, → *Fructus anisi vulgaris*.

Oleum anthos - (Ol. Anthos)

Rozmaring illóolaj. Lásd → *Oleum rosmarini*, → *Spiritus rosmarini*.

Oleum Arachidis - (Ol. Arachid.)

Földimogyoróolaj. A hámozott magból nyerik, a hivatalos olajat finomítják. A mag 42-50% zsíros olajat tartalmaz. Gyógyszertechnológiai segédanyag.

Oleum aurantii – (Ol. aurant.)

Narancs *(Citrus aurantium)* illóolaja. A keserű narancs *(Citrus aurantium* subsp*. amara)* arab közvetítéssel került Európába. A narancsnak a gyógyászatban, a kozmetika iparban és a likőriparban egyaránt van jelentősége. Az édes narancs *(Citrus aurantium* var*. dulcis)* az ókor óta táplálkozási céllal termesztett növény. Mindkét faj illóolaját alkalmazzák illat- illetve ízjavítóként. Olaj kinyerésére a termés s a virág is felhasználható, de a terméshéj jelentősen nagyobb hozamot biztosít.

Oleum cajeputi – (Ol. cajeput.)

A cajeputolaj a kajeput *(Melaleuca leucodendron)* illóolaja. Az olaj erős szagát a benne található eukaliptoolnak (az eukaliptuszolaj fő komponense is) köszönheti. A terápiában legelterjedtebben külsőleg, fájdalomcsillapításra alkalmazzák.

Oleum Camphoratum - (Ol. Camphor.)

Kámforos olaj. Sárga, kámforszagú, tiszta és átlátszó. Ph. Hg. III. szerinti elkészítésénél a kámfort néhány csepp éterrel össze kellett dörzsölni és melegen szezámolajban feloldani egy tágasabb palackban. Majd a meleg oldathoz elmállott kénsavas nátriumot kellett tenni és néhányszor erősen összerázni az így készített oldatot. Külsőleg, mint izgatószert, kollapszusnál befecskendezve használták. Lásd → *Camphora*.

Oleum carbolicum – (Oleum carbol.)

Fenol és olívaolaj felhasználásával készült gyógyszer.

Oleum Carpaticum – (Ol. Carpaticum)

Kárpáti olaj, kárpáti csepp, törpefenyő (*Pinus montana*) olaj, lepárolt tátrai olaj, fenyőolaj. A Pozsonyi Taxában már szerepel. Köhögés ellen adták mellbetegeknek és váltóláznál háziszerként használták.

Oleum carvi – (Ol. Carvi) → Aqua carvii semen

Konyhakömény avagy fűszerkömény (*Carum carvi*) illóolaj. A Ph. Hg. I-ben hivatalos volt, míg a Ph. Hg. II.-ben és III.-ban nem szerepelt.

Oleum caryophyllorum – (Ol. caryophyll.)

A szegfűszeg *(Eugenia caryophyllata)* virágbimbóiból vízgőzdesztillációval előállított olaj. A benne található eugenol adja jellegzetes illatát. Étvágyjavító, helyi fertőtlenítő hatása van.

Oleum cassiae cinnamomeae – (Ol. Cinnamomi Cass.)

Fahéjolaj avagy Cassia kéregolaj. A Ph. Hg. I, II, III-ban hivatalos illóolaj. A *Cinnamomum cassiae* Blume fa kérgéből előállított illóolaj. Használták mint étvágygerjesztőt, hányás-, görcs- és fájdalomcsillapítót, szélhajtót, illat- és ízjavítót. Számos gyógyszer összetevője volt.

Oleum Chamomillae – (Ol. Chamomillae)

Kamilla illóolaj. Lásd még → *Chamomillae vulgaris flos, Matricariae flos*.

Oleum cibarium – (Ol. Cibar.)

Rothadt vagy férges olívabogyókból nyert olaj.

Oleum Cinnamomi - (Ol. Cinnamom.)

Fahéj illóolaj. Lásd → *Oleum cassiae cinnamomeae*, → *Pulvis cinnamomi corticis*, → *Tinctura cinnamomi*, → *Aqua cinnamomi simplex*.

Oleum citri – (Ol. citri)

A citrom *(Citrus limon)* friss gyümölcs héjából megfelelő, hő nélküli mechanikai eljárással (préseléssel) előállított olaj. Enyhe fertőtlenítő hatású. Külsőleg és belsőleg alkalmazott készítményekben igen népszerű aromaanyag.

Oleum crotonis Tiglii - (Ol. Croton 0,05-0,15)

Krotonolaj, amelyet krotonmagvagból állítottak elő. A zárójelben lévő számértékek a Ph. Hg. III. szerinti egyszeri és napi adagot mutatják. Egyébként hivatalos volt a Ph. Hg. I. és II.-ben is. Hashajtószerként alkalmazták.

Oleum Cubebae Aetheroleum - (Ol. Cubabae Aeth.)

Cubebabors illóolaja. Indiában honos csonthéjas gyümölcs olaja, ami egyben a drog hatóanyaga. Zöldes színű. Lásd → *Extractum cubebae/cubebarum*, → *Extractum cubebarum aethero-spirituosum*, → *Extractum cubebarum spirituosum*.

Oleum Cubebarum - (Ol. Cubebar.)

Cubebabors olaja. Ma már nem használják, mert akut esetekben a gyulladást még fokozta, krónikus esetekben viszont nem segített. Régen a húgyhólyag félheveny gyulladásánál, bő nyáktermeléssel járó megfázásnál alkalmazták. Túladagolásakor magas vérnyomást, hányingert, hányást, vizelet mennyiségének növelését ill. a vizelet barnás elszíneződését okozta.

Oleum eucalypti - (Ol. Eucal.)

Eucalyptus illóolaj, amely oleum eucalypti australe amygdalinum néven szerepelt a Ph. Hg. I.-ben és oleum eucalypti néven a Ph. Hg. III.-ban. A jellegzetes, kellemes illatú illóolajat az *Eucalyptus globulus* fa leveleiből állítják elő.

Oleum Foeniculi - (Ol. Foenic.)

Édeskömény (*Foeniculum vulgare*) illóolaj. Puffadás, hasfájás ellen, emésztést elősegítő szerként, továbbá ízesítő és illatanyagként alkalmazták. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban is.

Oleum Geranii hispanicum - (Ol. Geranii Hisp.)

Spanyol geranium-olaj. A *Pelargonium odoratissimum* Willdenow és más pelargonium-fajták leveleiből vízgőzdesztillálással készült illóolaj. Zöldes színű, rózsaolajhoz hasonló illatú folyadék. Parfümiparban használják nagy mennyiségben, de a rózsaolaj helyett alkalmazzák különböző fogporok illatosítására is.

Oleum hyosciami – (Oleu. Hyosciam)

Beléndekolaj. Az *Oleum hyosciami foliorum coctum* (főzött beléndeklevél olaj) a Ph. Hg. I.-ben és II.-ben volt hivatalos. A bolondító beléndek (*Hyosciamus niger*) hioszciamint, szkopolamint és atropint tartalmazó, mérgező növény.

Oleum Hyosciami foliorum coctum - (Ol. Hyosciam. coct.)

Főzött beléndeklevél olaj. Lásd → *Oleum hyosciami*.

Oleum jasmini – (Ol. jasmin.)

Jázminvirágok olajos kivonásával készült az *Oleum jasmini*, amelyet illatosításra (pl. hajolajok) használtak.

Oleum jecoris album – (Olei jecoris alb.)

Fehér csukamájolaj. Ezt az olajat tulajdonképpen nem csuka, hanem sósvízi tőkehalak (*Gadus* sp.) májából nyerik ki melegítéssel. Az olaj fehérítését aktív szenes kezeléssel vagy kémiai eljárással végezték. Az olajat D-vitaminpótlásra használták. Kellemetlen íze, illata miatt erre a célra „csukamájolajat" ma már nem használnak.

Oleum Iecoris aselli - (Ol. Jecoris Asell.)

Csukamájolaj. A tőkehal (*Gadus morrhua*) májából kiolvasztással, kifagyasztással és további tisztítással (winterezés, desztilláció) nyert olaj. Halszagú. D-vitaminpótlásra (angolkór ellen) használták. Lásd → *Oleum jecoris album*.

Oleum Juniperi - (Ol. Juniperi)

Borókaolaj, a közönséges boróka, avagy *Juniperis communis* tobozbogyóiból előállított tiszta, hígan folyó, színtelen vagy sárgászöld illóolaj. Lásd még → *Juniperi bacca, Juniperi ligni, Juniperi pulvis grossusl.*

Oleum Lauri – (Ol. Lauri)

Babér (*Laurus nobilis*) magvakból kipréselt olaj (Ph Hg. I., II.). A Ph Hg III.-ban szereplő *Oleum Lauri pressum* a gyümölcsből sajtolással készült illóolaj.

Oleum lavandulae – (Ol. lavand.)

A levendula *(Lavandula angustifolia)* virágzó ágvégéből vízgőzdesztillációval előállított illóolaj. A levendula mediterrán félcserje, hazánkban is termesztik (tradicionálisan a Tihanyi-félszigeten és Pannonhalmán, de ma már az ország számos más részén is). A modern gyógyászatban a virágon kívül a növény illóolaját is használják (szorongásoldóként és emésztési panaszok kezelésére).

Oleum lini - (Ol. Lini)

Lenmagolaj. Az oleum lini lotum volt a mosott lenolaj, amelyet a nyáktól vizes mosással tisztítottak meg. Külsőleg alkalmazták bevonószerként, főleg égett sebekre, valamint alapanyagként. Száradó tulajdonsága miatt olajfestékekhez is használták.

Oleum Macidis - (Ol. Macidis)

Szerecsendióhéj olaj. A Ph. Hg. I-ben volt hivatalos. Szerecsendió cafatos köpenyét összenyomva nyerték. Frissen színtelen, de állva megbarnul és szilárd illó anyag válik ki belőle. Vízzel összerázva különböző sűrűségű anyagokká válik szét. Alkoholos párlata hajmosó volt. Lásd → *Oleum Moschatae Nucis Pressum*, → *Pulvis macis flores*.

Oleum Menthae Crispae - (Ol. Menth. Cr.)

Fodormenta olaj. Különböző mentakeverékek illóolaja, sárgás színű, híg állagú**.** Antibakteriális hatású, segíti az emésztőrendszer működését, fog és szájápoló szerek, kozmetikai készítmények alkotója.

Oleum menthae piperitae - (Ol. Menth. Pip.)

Borsosmenta illóolaj, amelyet a borsos menta (*Mentha piperita*) növényből állítanak elő. Hivatalos volt mind a Ph. Hg. I., II. és III.-ban. Hűsítő és fájdalomcsillapító hatása miatt a bőrön, illetve görcsoldó, bélfelfúvódást csökkentő hatása miatt belsőleg is alkalmazták.

Oleum millefolii – (Ol. milleflor.)

A közönséges cickafark *(Achillea millefolium)* virágos hajtásából vízgőzdesztillációval előállított illóolaja. A benne található proazulén nevű vegyület a desztilláció során azulénné alakul. A legjellemzőbb vegyülete a kamazulén, mely kék színének intenzitásával jelzi a drog minőségét. Belsőleg étvágyjavításra, emésztési panaszokra használják. Külsőleg sebgyógyításra, ülőfürdőként a nők kismedencei gyulladásának kiegészítő kezeléseként alkalmazzák. Az illóolaj megtalálható gyulladáscsökkentő kenőcsök, kúpok részeként, a virágos hajtása (*herba*) gyomorteák alkotórésze.

Oleum mirtino – (Ol. Mirtino)

A kellemes illatú mirtuszolaj (illóolaj) a *Myrtus* fajok leveléből állítják elő.

Oleum Moschatae Nucis Pressum – (Ol. Moschat. Nuc. Press.)

Préselt szerecsendió olaj. Lásd → *Nux moschata*.

Oleum nucum viridis – (Ol. Nucum Virid.)

Zölddióolaj. A dió beléből sajtolással előállított olaj. A zölddió kivonatát a Mecseki Gyógyitókában (gyomorkeserű) használták.

Oleum odoratum – (Ol. odorat.)

Illatos olaj. Különféle illóolajok elegye, amelyet gyógyszerkészítmények illatosítására használtak.

Oleum Olivarum - (Ol. Olivar)

Olívaolaj, az olajfa (*Oleum Europeana*) terméséből préselt zsírosolaj. Az ókortól máig is széles körben használt élelmiszer-, kozmetikum és gyógyszer alapanyag.

Oleum Papaveris album – (Ol. Papaver. Alb.)

Fehér mákolaj. A mák magjából hideg vagy meleg sajtolással előállított, lassan száradó, világos színű olaj. Olajfestékekhez is használták.

Oleum petrae album desodoratum - (Ol. Petr. Alb. Desod.)

Tisztított, szagtalanított kőolaj, petróleum. Az *Oleum petrae album* fehér kőszikla olaj néven már a Pozsonyi Taxában is szerepelt. Külsőleg és belsőleg is használták, pl. férgek ellen, illetve bélfelfúvódásban.

Oleum petrae rubrum – (Ol. petr. rubr.)

Vörös petróleum. A kőolaj finomításával előállított éghető szénhidrogénkeverék, amelyet gyógyszerek előállításánál oldószerként és lámpákban is használtak Vörösre festéséhez a homoki báránypirosító (*Alkanna tinctoria*) gyökerét alkalmazták.

Oleum petroselini – (Ol. petrosel.)

A petrezselyem leveleinek lepárlásával nyert illóolaj, amelyet régen vizelethajtóként alkalmaztak.

Oleum pini pumilionis – (Ol. pini pum.)

Törpefenyőolaj. A törpefenyő tűleveleinek lepárlásával nyerik, fertőtlenítő, köptető hatás miatt használják. Külsőleg alkalmazva fokozza a vérkeringést, ízületi és izomfájdalmak csillapítására alkalmas.

Oleum pini sylvestris – (Ol. pini sylv.)

Erdeifenyő olaj. Az erdei fenyő tűleveleinek lepárlásával nyerik, fertőtlenítő, köptető hatás miatt használják. Külsőleg alkalmazva fokozza a vérkeringést, ízületi és izomfájdalmak csillapítására alkalmas.

Oleum pini sylvestris pro inhalatione - (Ol. Pini. Sylv. Pro inh.)

Erdei fenyő (*Pinus sylvestris*) olaj avagy fenyőlevél olaj belélegzésre. Lásd még → *Oleum pini sylvestris*.

Oleum rapae raffinatum - (Ol. Rapae Raff.)

Finomított repceolaj. Repcéből (*Brassica nigra*) hidegen préselt, kénsavval és vízgőzzel tisztított olaj. A Ph. Hg. IV.-ben volt hivatalos. Gyógyszeralapanyagként használták.

Oleum resedae – (Ol. resedae)

A rezeda fajokból nyert illóolaj, amelyet illatosításra használtak, gyógyhatása nincs.

Oleum Ricini – (Ol. Ricini)

Ricinusolaj, oleum kervium, oleum palmae Christi, Krisztuspálma-olaj, himboj-olaj. A Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben volt hivatalos. Ricinusmagból sajtolással készített zsíros olaj. Hashajtóként használták. Lásd → *Ricinus mag*.

Oleum Rosarum - (Ol. Rosarum)

Rózsaolaj, oleum rosae, oleum rosae bulgaricum. A Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben volt hivatalos. Halványsárga színű, rózsaillatú sűrű olaj, 20°C alá hűtve megmerevedik. Illatszernek használták.

Oleum rosmarinii – (Ol. rosmarini)

A rozmaring *(Rosmarinus officinalis)* virágzó földfeletti részéből előállított illóolaj. A 17. században vált népszerűvé Európa-szerte az *Aqua Reginae Hungariae*, melynek fő komponense a rozmaring alkoholos kivonat volt. Szájon át alkalmazva emésztési zavarok javítására, helyileg keringési zavarok, reuma kiegészítő terápiájaként használják.

Oleum rutae – (Ol. rutae)

A kerti ruta (*Ruta graveolens*) vízgőzdesztillációval nyert illóolaja. Belsőleg emésztőszervi görcsök csillapítására, külsőleg vérkeringés fokozására használták. A ruta alkoholos kivonatát (rutapálinka) Szeged környékén a népi gyógyászatban emésztési panaszok enyhítésére alkalmazták.

Oleum santali /Indiae orientalis/ - (Ol. Santali)

(Keletindiai) szantálfa (*Santalum album*) olaj. A Ph. Hg. IV.-ben volt hivatalos. Illatanyagként használták.

Oleum sesami - (Ol. Sesam.)

Szezámmag olaj, a *Sesamum indicum* magvaiból sajlot olaj. Hivatalos volt a Ph. Hg. II. III. és IV.-ben. Gyógyszeralapanyagként használták az olívaolajhoz hasonlóan.

Oleum Sinapis aetherum - (Ol. Sinapis)

A fehér mustár (*Sinapis alba*) magjából préselt zsíros olaj, mustárolaj. Ph. Hg. I. színtelen vagy sárgás színű, áthatóan csípős szagú, égető ízű folyadék. Vérelvonó hatása miatt heveny gyulladásos folyamatoknál, mell-, hashártya- és tüdőgyulladás kezdetén, illetve izomláz esetén alkalmazták. Lásd → *Sinapis nigrae seminis*.

Oleum Scorpionum – (Ol. Scorpion.)

Skorpióolaj (olajban főzött skorpiókból). Készült pl. pókolaj is (*Oleum aranearum*).

Oleum Spicae - (Ol. Spicae)

Levendula (*Lavendula latifolia*, széleslevelű levendula) illóolaj.

Oleum Succini – (Ol. Succini)

Tengeri gyantaolaj (Pozsonyi Taxa) avagy borostyánolaj.

Oleum terebinthinae – (Ol. Terebinth.)

Terpentinolaj avagy fenyőenyv, fenyőbalzsam. Erdei fenyőből (*Pinus sylvestris*) és más *Pinus*, illetve *Picea* fajokból állítják elő. Később a Ph. Hg I-ben, II-ben és III-ban is hivatalos volt.

Oleum terebinthiae rectificatum - (Ol. Terebinth. Rect.)

Tisztított terpentin olaj. Különböző *Pinus* fajokból nyert terpentinből lepárolás útján készült. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban, valamint megváltozott névvel (*Oleum terebinthiai austriacum rectificatum* – finomított osztrák terpentin olaj) a Ph. Hg. IV.-ben. Ez utóbbi a fekete fenyő (*Pinus nigra* Lam*.,* másnéven *P. Larix* Poiret var. Austriaca) terpentinjéből vízgőzdesztillálással készült illóolaj volt. Belsőleg "hasi hagymázban" bélvérzés és hasmenés ellen, epeköves fájdalom csillapítására, húgyhajtóként, magas láz, tüdővérzés, krónikus hörghurut esetén belégzésre, orrvérzés ellen helyileg, továbbá külsőleg bőrvörösítőként használták.

Oleum Thymi – (Ol. Thymi)

Kakukkfű (*Thymus vulgaris*) illóolaj. Ph. Hg. IV.: A kerti kakukkfű (*Thymus vulgaris*) levelének és virágainak vízgőzdesztillálásával készült illóolaj, amely színtelen vagy halványsárga színű, a thymolhoz hasonló szagú, erősen fűszeres ízű folyadék. Köptető, fertőtlenítő hatású. Gyógyszer segédanyagként számos készítményben használták.

Oleum valerianae – (Ol. Valerian.)

A macskagyökér, gyökönke, avagy valeriana (*Valeriana officinalis*) gyöktörzséből vízzel való átpárlás útján nyerhető illóolaj. Ph. Hg. I.-II.: Zöldessárga vagy barna, kissé sűrű, átható szagú illóolaj. Fájdalomcsillapító, görcsoldó és nyugtató hatású szer. Általában nem az illóolajat, hanem a gyökérből készült tinktúrát alkalmazzák.

Olibani: F:

Tömjén (*Olibanum indicum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Olibani granula – (Olibani gr.)

Az indiai tömjénbalzsamfa *(Olibanum indicum)* az emberiség legősibb kereskedelmi és luxuscikke volt. A Bibliában is szerepel, mint drága áldozati ajándék, amellyel Krisztust is köszöntötték

születésekor a napkeleti bölcsek. Az ókorban vallási szertartásokon füstölőszerként alkalmazták, bizonyos vallások szertartásainak ma is része a tömjénégetés. A tömjén a fa kérgéből sebzés hatására kifolyó és a levegőn megszilárduló gumigyanta (oleoresina). Gömbölyded darabokban került a gyógyszertárba, ahol további feldolgozásra került, innen a név is: *Olibani granula*. Ebből vízgőz-desztillációval illóolajat állítottak elő. Régen, mint bőrirritálószert alkalmazták tapaszok készítéséhez, valamint odvas fogak kezelésére. Az indiai gyógyászat (ayurvéda) elterjedten alkalmazza ízületi panaszok kezelésére, ezzel a hatásával kapcsolatosan modern kísérletek is folynak.

Ononis spinosa – (Ononid. spinos.)

Az *Ononis spinosa*, a tövises iglice hazánkban is gyakori, száraz réteken élő félcserje. A tradicionális gyógyászat az iglicegyökérből készült főzetet kitűnő szernek tartja a hólyaghurut, vesehomokbántalmak kezelésére. Ma vizelethajtó hatása miatt használják.

Opium

Az ópium a mák *(Papaver somniferum)* éretlen termésének szárított tejnedve. A morfint először *Sertürner* izolálta az ópiumból *(Opium crudum)*, Kabay János gyógyszerész pedig elsőként a mákszalmából. Az ópiumot az éretlen termés tejnedve szolgáltatja, oly módon, hogy a termést egy speciális több élű késsel bemetszik, úgy, hogy termés fala ne sérüljön. A vágások mentén kifolyó nedv egy nap alatt beszárad és megbarnul. Ezt lekaparják, összegyűjtik, összegyúrják, s így nyerik a nyers ópiumot. Az ópium hatása a benne található alkaloidok hatásán alapszik. A morfin erős fájdalomcsillapító és euforizáló hatású, de súlyos fájdalmakban szenvedő betegeknél a fájdalomcsillapító hatás háttérbe szorítja az eufóriát. A köhögési központ ingerlékenységét is csökkenti a morfin, de az addikció veszélye miatt ilyen indikációban a növényben szintén megtalálható kodeint és származékait alkalmazzák. A morfin súlyos (nem fertőzéses eredetű) hasmenés kezelésére is alkalmas, mert csökkenti a bélmozgásokat. A simaizom-görcsoldó hatásért az ópiumban található papaverin felelős (ezt tiszta formában gyógyszerhatóanyagként is hasznosítják).

Opium thebaiucum – (OPIUM THEP)

Thebai ópium (*Papaver somniferum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Opodeldok

Kámforos szappankenőcs, Linimentum saponatum camphoratum. Ph. Hg. I. és Ph. Hg. III.: Áttetsző, fehér vagy kissé sárgás színű, kámfor- és ammóniaszagú kocsonya, amely a test melegénél síkos folyadékká olvad.

Orexin

Fenil-dihidrokinazolon-tannát, Citarin, Gouttin. Fehér, kristályos por, vízben nagyon jól oldódik. Húgysavoldó, csúz, köszvény, hólyagproblémák, húgysavas diatézis kezelésre alkalmazott szintetikus gyógyszer.

Ossa Sepiae v. Tegmina Sepiae – (OSSA SEPIAE)

Szépiacsont (*Sepia officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Ördögvér

Sárkányvér (Sanguinis Draconis) szinonimája. Lásd → *Sanguinis Draconis*.

Oxychinolin Purum

Feltehetően *oxichinolinum sulfuricum* azaz oxikinolin-szulfát, Chinosol, Quinosal, Oxyquin. Sárga, kristályos, sáfrányszagú, csípős ízű por. Fertőtlenítőszer, a nőgyógyászatban és kézfertőtlenítőként használták 1:100 – 1:2000 hígítású oldatokban. Per os is használták, napi adagja 0,1-0,2 gramm, leprában 0,5 – 1,0 g.

Oxydulum stibii hydrosulfuratum rubrum - (Oxydul stibihidr. rubr.)

Lásd: Lásd → Kermes miner. Szinonímanevei: *kermes minerale*, *pulvis Carthausianorum*, *sulfur stibianum rubrum*, *stibium sulfuratum rubrum*, *sulfuratum stibii cum aqua*, *veresszinű kéngyulacssavas dárdacs*, *veres kéndárdacs*, *érckermes*, *vörös kénantimon*, *ásványkermes*. Szerepel a Ph. Hg. I., II.-ben.

Oxymel aeruginis – (Oxym. Aerugin .)

Unguentum aeruginis, unguentum Aegyptiacum, rezes ecetméz. Az állatorvosi gyakorlatban nehezen gyógyuló sebekre alkalmazták.

Oxymel scillae – (Oxym Scillae.)

Tengeri hagyma méz/tengeri hagymás méz, mel aceti scillae, tengeri hagymaecetméz a tengeri hagymából (*Scilla maritima*). A Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben volt hivatalos. Tengeri hagyma-kivonat, méz, hígított szesz és tömény ecetsav összetevőkből állították elő. Vizelethajtónak használták.

Oxymel Simplex – (Ox. Simplex)

Egyszerű ecetméz. Tisztított méz 800 gramm, tömény ecetsav 16 gramm (Ph. Hg. I.). Tisztított méz 500 gramm, tömény ecetsav 10 gramm (Ph. Hg. II.).

P

Papaverinum hydrocloricum - (Papaver. Hydrocl.)

A papaverin sósavas sója, papaverin-hidroklorid. Ph. Hg. IV.: Fehér, kristályos, keserű ízű por, amelynek vizes oldata enyhén savas kémhatású. Görcsoldó hatású, valamint angina és magas vérnyomás kezelésére használták.

Papaveris rhoedos – (Papav. rhoead.)

A pipacs (*Papaver rhoeas*) a mákfélékhez tartozó egynyári növény. Sötétpiros- sötétlila színű sziromleveleit a népi gyógyászatban légzőszervi panaszok, alvásproblémák kezelésére, nyugtatóként és fájdalomcsillapítóként alkalmazták. Ma terápiás célú alkalmazása nem ismert. Festékanyagtartalma miatt teakeverékek dekorálására és élelmiszerszínezékként hasznosítják, de alkalmazása visszaszorult.

Paraffinum liquidum - (Paraff. Liquid.)

Oleum paraffini, folyékony paraffin, folyós paraffin. A Ph.Hg. III. és IV.-ben volt hivatalos. Kenőcsök alapanyaga és hashajtó készítmények hatóanyaga volt.

Pasta Zinci

Cinkpaszta. Fehér vazelin, keményítőpor és cink-oxid keveréke. Fehér, szagtalan, kenőcsszerű paszta. Ph. Hg. IV-ben szerepel, hámhiány esetén használható.

Pasta Zinci Salicylata - (Pasta Zinci Salicyl.)

Pasta Lassari, szalicilsavas cinkpaszta. Fehér, szagtalan, kenőcsszerű paszta. Fehér vazelint, keményítőport, cink-oxidot és szalicilsavat tartalmaz.

Pastilli

Pasztilla, szilárd ható- és segédanyagok összepréselésével készülő, általában korong alakú gyógyszer, a mai tabletták előde.

Patschouli herba – (Patschouli hrb.)

A *Pogostemon cablin*, a valódi pacsuli Indiában honos örökzöld cserje. A leveléből (*Patchouli folium*) vízgőz-desztillálással nyert illóolajat (*Patchouli aetheroleum*) az illatszeripar hasznosítja, molyirtóként is alkalmazzák. Ma már nem tekintjük modern gyógynövénynek.

Pearson féle creolin - (Creolin. Pearson.)

Egy angol kőszén desztillálásával készült, kőszénkátrányt és fenolokat tartalmazó, sötétbarna, szirupszerű folyadék. Fertőtlenítő hatású, így emulzió formájában sebkezelésre alkalmazták.

Pediculorum – (PEDICU LOR)

Tetvek (*Pediculosis capitis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pellidol

Diacetil-paraamino-azotoluol. Téglavörös színű tű vagy hasáb alakú kristályok. Nehezen gyógyuló sebek hegesedését elősegítő krémek és hintőporok előállítására használták.

Penicillin

Különböző ecsetpenészgomba fajok anyagcseretermé ke, az első izolált és tisztán előállított, forgalmazott antibiotikum volt.

Pepsin

Emésztnye, chymosinum, pepszin. Ph. Hg. III. és Ph. Hg. IV.: Sárgásfehér színű, jellegzetes szagú, édeskés ízű finom por. Kémhatása semleges vagy enyhén savas. Sósav vizes oldatában jól oldódik, ilyen állapotában a fehérjéket feloldja. Ph. Hg. IV.: A pepszin a juh illetve a borjú gyomornyálkahártyájából nyerhető fehérjebontó enzim. Gyomorsavhiányban, gyomorhurut miatti emésztési zavarok esetén alkalmazták.

Phenacetinum – (Phenacetin.)

A fenacetin az egyik első szintetikus gyógyszer. 1887-be állította elő a vegyületet Kast és Hinsberg. Fájdalomcsillapítóként, lázcsökkentőként volt használatos, de mérgező hatásai (vesekárosító) miatt kiszorult a gyakorlatból. Az emberi szervezetben paracetamollá alakul, napjainkban ez a vegyület (amely nem rendelkezik az anyavegyület káros hatásaival) az egyik legnépszerűbb lázcsillapító gyógyszerhatóanyag.

Phellandrii Semen – (Sem. Phellan.)

Bősövénymag (*Oenanthe phellandrium Lamarck / aquaticum Linnae*, lökömény mag, mételykórómag). Légúti hurutokban és vizelethajtóként alkalmazták. Az állatgyógyászatban lovak golyvája és influenzája ellen főleg porkeverékekben.

Phenochinolum methylcarbonicum - (Phenochinol. Methylcarb.)

Phenochinolum, phenylchinolincarbonsavas methylészter, fájdalomcsillapító hatóanyag. Sárgás árnyalatú, kristályos por, amelyet 0,5 grammos tabletták formájában alkalmaztak, illetve készítettek 0,25 gramm amidazofent és 0,25 gramm phenochinolt tartalmazó kombinált tablettát is láz- és fájdalomcsillapítás javallattal. Atophan, Quinophan, illetve Phenaquin néven külföldön 1910-től már alkalmazták a phenylchinolinsavat avagy cincophen-t fájdalomcsillapítóként, valamint köszvényben húgysavürítést serkentő szerként.

Phenolphtalein - (Phenolphtaleinum)

A fenolftalein egy indikátor, vagyis olyan anyag, amely egy kémiai folyamat végpontját színének megváltozásával jelzi. Ph. Hg. III. és Ph. Hg. IV.: Fehér vagy halványsárga színű por. Vízben rosszul, alkoholban jól oldódik. Ph. Hg. IV.: Savas közegben narancsvörös, lúgos közegben bíborvörös színűre festi az oldatot. Vámossy Zoltán 1902-ben közölte hashajtó hatását, így ezt követően népszerű hashajtóvá vált.

Phenylum Salicylicum – (Phenyl Salicyl.)

Salolum, Salol, Salicilsavas phenyl, phenylsalicylát. Ph. Hg. II. III. és IV.: Fehér, jellegzetes ízű és szagú, kristályos por. Lásd → *Salolum*.

Physostigminum salicylicum – (Physostigmin. salicyl.)

A fizosztigmin a *Physostigma venenosum*, magyar nevén a kalabárbab alkaloidja. A kalabárabot istenítéletbabnak is nevezték, ugyanis erősen mérgező hatása miatt istenítéletek végrehajtására is használták (ha a vádlott túlélte a próbát, ártatlannak minősítették). Sói, így a fizosztigmin-szalicilát is erősen fokozzák a nyálelválasztást, izzadást, de a gyógyászatban nem ezért, hanem pupillaösszehúzó hatása miatt használják a vegyületeket. A fizosztigmin elősegíti a szem csarnokvizének elfolyását, csökkenti a szembelnyomást, ezáltal csökkenti a zöld hályogban szenvedők tüneteit. Szemcseppben ma is használják.

Pilocarpinum hydrochloricum – (Pilocarp. hydrochl.)

A pilokarpin a *Pilocarpus jaborandi* navű, Brazíliában őshonos növény leveléből és kérgéből kinyert alkaloid, ennek sósavval képzett sója a pilokarpin-hidroklorid. Erősen fokozza a nyálelválasztást, izzadást, de a gyógyászatban nem ezért, hanem pupillaösszehúzó hatása miatt használják. A pilokarpin elősegíti a szem csarnokvizének elfolyását, csökkenti a szembelnyomást, ezáltal csökkenti a zöld hályogban szenvedők tüneteit. Szemcseppben ma is használják.

Pilocarpium Muriaticum – (Pilocarp. Muriat.)

Pilokarpin-hidroklorid, a pilokarpin sósavas sója. Lásd → *Pilocarpinum hydrochloricum*.

Pilula balsami copaivae – (Pilul. Bals. Copaiv.)

Kopaivabalzsam avagy copalbalzsam pilula. A balsamum copaivae (copaiva/kopaiva balzsam) a délamerikai *Copaiba officinalis* Jacq, *Copaiba coriacea* (Mart.) O Kuntze és *Copaiba langdorffii* (Desf.) O Kuntze megsértett törzséből kifolyó, sárgás-barnás, tiszta, jellegzetes illatú balzsam. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III.-ban a kopaivabalzsam pilula is. Lásd → *Balsamum copaviae*.

Pilula Bechteria – (Pill. Becheria)

Pilula Becheria, Becher pilulája: *Helleborus niger* (fekete hunyor), tisztított mirrha, *Cnicus benedictus* (benedekfű)por. Tonizáló hatást tulajdonítottak neki, vízkórosoknál (vizenyősödő, ödémás betegeknél) alkalmazták.

Pilula ferrata – (Pilul. ferrat.)

Pilula ferrata, más néven *Pilula feni Iactici* (vas-laktátot tartalmazó pilula). Vaspótlásra használták.

Pilulae ferri carbonici - (Pilul. Ferr. Carb. Nat. 0,10)

A vaskarbonátos pilulák, avagy pilulae ferri carbonici (szinoním nevek: *Pilulae Blaudi*, illetve később *Pilula ferri sulfurici oxydulati*) hivatalos volt a Ph. Hg. III.-ban, azonban ott kálium-karbonáttal készítették vas-szulfáttal, cukorral és mézzel, majd talkummal és tolubalzsmmal vonták be. Egy pilulában kb. 0,05 gramm vas-karbonát volt. Ez az összetétel feltehetően nátrium-karbonáttal készült és 0,1 gramm vas-karbonátot tartalmazhatott.

Pilula ferri jodati - (Pilul. ferri. jodat.)

Pilula ferri jodati, régies nevén vasjodűrös ladbacs. Vas-jodidot tartalmazó pilula, amelyet vaspótlásra használtak.

Pilula kreosoti 0,05 gramm - (Pilul. Kreosot. 0,05)

A Ph. Hg. I.-ben eredetmegjelölés nélkül, míg a Ph. Hg. II. és III.-ban a bükkfakátrány kreosot volt hivatalos, amely sárgás színű, olajsűrűségű, átlátszó folyadék volt. Kb. 60-90%-ban gvajakolt tartalmaz. Tuberculosisban alkalmazták 0,05 -0,1 grammos adagokban, mint a pilulában lévő adag. Csökkentette a köhögést és köptető hatása volt. Fokozta a beteg étvágyát, javította közérzetét. Alkalmaztak helyette tiszta gvajakolt is.

Pilulae laxantes - (Pil. Laxantes)

A *Pilulae laxantes* magyar néven hashajtó labdacsok (Ph. Hg. I. és II.), illetve hashajtó pilulák (Ph. Hg. III.) voltak, amelyek aloe port, jalapa gumóport, orvosi szappanport és ánizsmagolajat tartalmaztak, valamint elkészítéséhez tömény borszeszt használtak.

Pilulae perpetuae

Antimonból készült újra használható hashajtó tabletta. A tápcsatornából kiürült pilulákat mosást követően újra be lehetett venni.

Piper Album – (PIPER ALB)

Fehérbors (*Piper album*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Piper longum – (PIPER LONG)

Hosszúszeműbors (*Piper longum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Piper nigrum – (Pip. Niger.)

Fekete bors, törökbors, a *Piper nigrum* indozéziai növény gyümölcse, fűszer- és gyógynövény. A Pozsonyi Taxa-ban is szerepel.

Pix Betulae

Nyírfakátrány, *Oleum Rusci*. Ph. Hg. IV.: A Betula pendula Roth fájából, kérgéből és gyökereiből száraz lepárlás útján nyert barnásfekete, vékony rétegben vörösbarna színű, sűrűn folyó, jellegzetes, átható szagú folyadék. Külsőleg bőrbetegségekben (pl. ekcémák, nehezen gyógyuló fekélyes sebek, furunkulusok) elterjedten használták, belsőleg pedig légúti betegségek (pl. bronchitis) kezelésére adták különféle per os gyógyszerformákban.

Pix Fagi

Bükkfakátrány, oleum fagi empyreumaticum, bitumen fagi. A *Fagus sylvatica* azaz erdei bükkfa fájából száraz desztillációval előállított olajos, nyúlós, feketebarna termék. Ezen a néven csak a Ph. Hg. IV.-ben volt az első négy gyógyszerkönyv közül. A Ph. Hg. I., II. és III.-ban pix liquida néven volt hivatalos.

Pix Juniperi Oxycedri – (Pix Juniperi Oxycedri)

Borókakátrány avagy *Oleum cadinum*. Főként a *Juniperus oxycedrus*-ból (vörös tűboróka) gyártották, amelynek nagyszemű tobozbogyói úgy piroslanak, mint a korallgyöngyök. A borókakátrányt száraz lepárlás útján állították elő. Sötétbarna, olajsűrű, kellemetlen, füstös szagú, csípős, égető ízű folyadék, amely főként magasan forró szénhidrogénekből, guajakolból és egyéb fenolokból áll és főleg bőrbetegségek esetén alkalmazták külsőleg.

Plumbum aceticum – (Plumb. acet.)

Ólomacetát avagy ólómfehér (*blei weiss* por avagy plajbászpor). Régen belsőleg is elterjedten használták, súlyos hasmenések, vérhas egyik leghatásosabb ellenszereként ismerték. Az ólommérgezés veszélye miatt ma már csak külsőleg, ép bőrfelületen használják, gyulladást, duzzanatot csökkentő hatása miatt.

Plumbum carbonicum hydroxydatum – (Plumb. carb. hydroxydatum)

Bázisos szénsavas ólom (Ph. Hg. III.). Hófehér, nagy fajsúlyú, vízben csaknem oldhatatlan por, amely hígított ecetsavban pezsgéssel oldódik. Bőrfekélyeknél, gyulladásoknál, hámfosztott területeken tapaszokban, kenőcsökben, porokban alkalmazták, mint szárító, összehúzó szert.

Plumbum Hyperoxidatum – (MINI: UM:)

Vörös ólomfeléleg. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Plumbum oxydatum - (Plumb. Oxidat.)

Lythargyrum, *massicott*, ólom-oxid, ólomglét. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban. Alkalmazták az *Emplastrum diachylon* és a *Plumbum acet. basic. solut*. készítésénél.

Plumbum ustum – (PLUM UST)

Égetett ólom. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Polygonium Avicularis Herba

Polygonum aviculare, madárkeserűfű. A herba a madárkeserűfű apritott virágos hajtása. Légutak hurutos megbetegedései esetén, enyhe vízhajtóként, izületi panaszok kezelésére és lokálisan vérzéscsillapításra használták.

Polypodium scissum – (Polypod. sciss.) - (Lypod. sciss.)

Polypodium scissum, azaz aprított *Polypodium* (páfrány). A *Polypodium vulgare*, magyarul édesgyökerü páfrány ma már nem használatos gyógynövény. Kazay Endre 1900-ban írta: „gyökere csipős-édes s régebben mint sűlyellenes szert használták". A sűly különböző eredetű bőrelváltozások összefoglaló neve volt, leggyakrabban a szifilisz tüneteit értették alatta. Ma már a szifikisz Európában jóval kevesebb embert érint, mint száz éve, és kezelésére korszerű gyógyszereket használnak.

Procain - (Novocain)

Helyi érzéstelenítő hatású. 1904-ben szintetizálták először. A neve a latin „novus"(azaz új) és a „kokain" szóból áll, ezzel kifejezve, hogy ez az új kokain. Ugyanis abban időben a kokaint általános érzéstelenítőként használták. Először Novokain néven forgalmazták vezették be a kórházi gyakorlatba. Szifilisz kezelésére benzilpenicillinnel kombinációban alkalmazták, továbbá szülési fájdalmak enyhítésére, illetve fogászati beavatkozások alkalmával használják.

Pulmonis vulpis – (PUM MOD VULP)

Rókatüdő (*Vulpes vulpes*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulpa Cassiae

A *Cassia fistula* etiópiai fa gyümölcsének bélállománya (*pulca Cassiae fistularis expressa*). Hashajtóként használták.

Pulpa Prunorum – (Pulp. Prunor.)

Szilvaíz. A szilvafa (*Prunus domestica* gyümölcseiből készül, szilvapépet és cukrot tartalmaz (Ph. Hg. I., II., III.).

Pulpa Tamarindorum – (Pulpa Tamarind.)

Tamarindaíz, sárga pálmagyümölcs liktáriom (nyelet) (Pozsonyi Taxa). A *Tamarindus indica* gyümölcsbele. Enyhe hashajtó.

Pulveris Species emmoliens – (PULV: SP EMOLIE:)

Lágyító teakeverék. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis acidi borici - (Pulv. Acid. Boric.)

Porított bórsav. Ph. Hg. II.-IV.: Fehér, savanykás ízű kristályos por. Fertőtlenítő hatású. Szárítószerként is alkalmazták. Az Antiseptin nevű impregnáló anyag alkotóeleme volt és a Mentholin nevű nátha elleni szippantóporban is szerepelt.

Pulvis Acori – (PULV ACORI)

Sárga vízililiomgyökér por (*Nuphar lutea*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis Acori calami – (Pulv. Accor. Calam.)

Kálmospor. Lásd → *Calami pulvis grossus, Calamus aromaticus*.

Pulvis ad aquam alkalino-sulfato salinam - (Pulv. Ad Aqua. Alk. Sulf. sal.)

Mesterséges Karlsbadi só, alkalikus szulfátos-sós ásványvíz készítésére való só, amely nátrium- és kálium-szulfátból, valamint nátrium-kloridból és nátrium-hidrogénkarbonátból készült a Ph. Hg. IV. szerint, amelyben hivatalos volt. Öt grammot egy liter meleg vízben kellett feloldani és melegen fogyasztani. A gyomor- és a máj anyagcserezavaraiban adták.

Pulvis Aerophorus – (PULV. AEROPH)

Pezsgőpor nátrium-bikarbonáttal és borkősavval. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis aerophorus (semen) – (Plv. aeroph. sem.)

Pezsgőpor. Borkősav és nátrium-hidrogén-karbonát keveréke, melyet vízben feloldva szén-dioxid keletkezik, s kellemes hűsítő italt kapunk.

Pulvis Agarici Albi – (Pulv. Agar. Alb.)

Fehér galóca avagy fenyőgomba por. Lásd → *Agaricus albus*.

Pulvis aloes - (Pulv. Aloes.)

Aloe por. Az Aloe a Ph. Hg. I., II., II. és IV.-ben is szerepelt. Az aloe por e különböző aloe fajok leveleiből beszárítással nyerhető tejnedv porrá tört változata. Sárga színű, undorító szagú, keserű ízű

por. Igen erős hashajtó hatású. Az aloe port tartalmazó hashajtók használata terhesség ideje alatt nem javasolt, mivel vetélést idézhet elő. Lásd → *Extractum aloes*.

Pulvis althae - (Pulv. Altaeae)

Orvosi zilizlevél por. A zilizlevél hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban is. Lásd még → *Althaeae folium*.

Pulvis alumen ustum – (Pulv. alumen ust.)

Az alumínium-kálium-szulfát hevítésével keletkező égetett timsó. Az összehúzó szerek közé tartozik, amelyek a nyálkahártya vagy seb felszínén a fehérjék kicsapásával vékony hártyát létesítenek, ezáltal elősegítve a sebgyógyulást. Szilárd formában helyileg vérzéscsillapításra használják.

Pulvis aluminii hydroxydati – (Pulvis alumin.)

Alumínium-hidroxid por. Gyomorssavlekötő gyógyszerekhez, illetve gyógyszersegédanyagként használt vegyület.

Pulvis aluminis plumosi alcalici (?) – (Pulv. Alum. Plum. Alc.)

Bázikus (?) alumínium-szilikát. Lásd → *Alumen plumosum*

Pulvis ammoniac – (Pulv. aḿoniac.)

Gummiresina ammoniacum, ammoniákgyanta. A Dorema ammoniacum önként kicsurgó gyantájának szárított pora, amelyet belsőleg köptetőkben és emmenagogumként (menstruációt serkentő-szabályozó anyag), külsőleg enyhe bőrizgató tapaszokban használták. A port mész fölött kellett tartani.

Pulvis amyli - (Pulv. Amyli)

Keményítőpor. Széles körben használt gyógyszer segédanyag és tápanyag. Számos növényből nyerik ki, ezek tulajdonságai jelentősen eltérhetnek. Jelen esetben nincs feltüntetve a növényi forrás neve.

Pulvis amyli marantae - (Pulv. Amyli Mar.)

Nyílgyökér keményítőpor, amely a kelet-indiai *Curcuma leucorrhiza* és a nyugat-indiai *Maranta arundinacea* gumóiból darálás és törés által nyert keményítőpor. Ezt különösen az angol orvosok ajánlották, mint könnyen emészthető tápszert betegek és gyermekek számára. Kémiai tulajdonságai megegyeznek a más keményítőkével.

Pulvis anisi stellati - (Pulv. Anis. Stell.)

Japán csillagánizs por. Lásd még → *Anisum stellatum*.

Pulvis angelica radix alcoholisata - (Pulvis Angelica Radicis Alc.)

Finomra porított angyalgyökér (*Angelica archangelica L.*). Az angyalgyökér hivatalos volt a Ph. I., II. és III.-ban is. Étvágyjavító, szélhajtó, izzadást csökkentő, idegerősítő teakeverékekhez használták.

Pulvis Antimonialis

Antimon-trioxidból és kalcium-foszfátból álló porkeverék.

Pulvis Antimonii - (Pulvis. Antimoni)

Antimon, stibium por, már az ókorban is használt anyag. A középkorban Paracelsus vezette be a gyógyszerek közé. Erdélyben tiszta formában előfordul, már a középkorban kitermelték. Szívpanaszok, asztma, pestis, vízkorság, kedélybetegség, fejfájás, gyomorpanaszok gyógyítására használták és hashajtóként, hánytatóként is alkalmazták. Külsőleg kelevények, sömör, szembetegségek gyógyítására használták.

Pulvis Arcani duplicati - (Pulv. Arcan. Dupl.)

Kálium-szulfát - sulfas lixivae, tartarus vitriol, kali sulfuricus, sulfas kalicus. A Ph. Hg. I. és III.-ban hivatalos volt.

Pulvis aspergens medicatus - (Pulv. Aspergens)

Gyógyszeres púderek vivőanyaga, amely talkumból és magnézium-karbonátból áll.

Pulvis aurantii foliae – (Pulv. Aurant. Fol.)

Narancslevélpor.

Pulvis Baccarum Lauri - (Pulv. Baccar. Lauri)

Babérbogyóból készült por. Lásd → *Baccae Lauri*.

Pulvis baptistae - (Pulvis baptist.)

Pulvis baptistae, magyarul keresztelőpor.

Pulvis Belladonnae Foliorum - (Pulv. Bellado. Nae. Fol)

Nadragulya, nagyfű, bolondító fű, szépasszony füve szárított levelének pora, melyet a XVIII. században főleg a négynapos váltóláz enyhítésére alkalmazták, más növényekkel együtt. Ezenkivül ragályos betegségek, görcsök, gyomorfájdalmak kezelésére használták és az állatgyógyászatban például kehes lovak gyógyítására.

Pulvis boli rubrae – (Pulv. Boli Rubr.)

Bolus armena/armenicus, terra armenica, veres örményföld, törökföld. Vörös festékföld, hematittal festett agyagásvány. Lásd → *Emplastrum ad rupturas*.

Pulvis benzoes gummi - (Pulv. Benzoes Gum.)

Benzoe gummavirágpor. Lásd → *Flores benzoini*.

Pulvis Boracis

Nátrium-tetraborát (borax) por.

Pulvis cancrorum – (Pulv. Cancror.)

Rákszempor. Pulvis cancrorum concrementorum vagy lapidum. Lásd → *Lapis cancrorum*.

Pulvis carbo ossium - (Pulv. Carb. Oss.)

Csontszénpor. 90-95%-a foszforsavas mészből állt és csak 5-10% szenet tartalmazott.

Pulvis Carvi Seminis → Aqua carvii semen – (Aqua car. sem.)

Fűszerköménymag por.

Pulvis castoreum moscoviticum - (Pulv. Castor. Mosc.)

Orosz hódonypor. A Ph. Hg. I. és a Ph. Hg. III. szerint szibériai vagy orosz hód hím egyedeinek zacskójában termelődő, eleinte lágy, kiszáradás után pedig porhanyó-száraz, szétmorzsolható, sárgabarna, vagy májszínű, sajátos erős szagú, illatos-kesernyés ízű, a borszeszben oldható állomány. A száraz castoreum homályos, átható szagú, csípős ízű, porítható darabokat képez. Lásd → *Tinctura castorei*.

Pulvis catechu compositus – (Pulv. catechu.)

Összetett katechu por. Cserzőanyagot tartalmazó növényekből készített por, amelyet idült hasmenés és vérhas kezelésére alkalmaztak. A cserzőanyagok elpusztítják a kórokozókat, ezen kívül a bélnyálkahártyán védőbevonatot is alkotnak, amely csökkenti a híg széklet képződését és a hasmenést okozó toxinok felszívódását. Cserzőanyagokat ma is használnak hasmenés kezelésére, ez az összetétel azonban már nincs használatban.

Pulvis cerussae

A cerussa a bázisos ólom-karbonát latin neve. Fehér színű por, magyarul ólomfehérnek, németül bleiweissnek is hívták, innen ered a ceruza németes neve: plajbász. Máig rejtély, hogy a „fehér festék" értelemben nemzetközi szóvá lett latin cerussa a magyar nyelvben hogyan válhatott egy jellemzően feketén író eszköz nevévé. Az ólom-karbonátot egyébiránt bőrbetegségek, sebek, fekélyek külsőleges kezelésére használták, de az ólom mérgező hatása miatt ma már nem alkalmazzák ilyen célra.

Pulvis Chamomillae – (PULV CHAM)

Kamillapor (*Matricaria chamomilla*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis Chinae fuscae cortici - (Cort. Chin. Fusc. Pulv.)

A barna kínahéj kéreg pora. A barna kínakéreg a *Cinchona micrantha Ruiz et Pavon*, *C. macrocaly*, *C. uritusingra Pavon*, valamint a *C. condaminea Humbolt* perui és ecuadori fák kérge. Lásd még → *Extractum Chinae Fuscae Cortici*.

Pulvis chinin – (Plv. chinin)

A kinin (*Pulvis chinin*, azaz kininpor) egy igen keserű ízű növényi alkaloid. Ez volt az első hatékony gyógyszer a malária kezelésében. Bár ma már jóval hatékonyabb maláriaellenes szerek is kaphatók, a kinint még ma is használják ebben az indikációban. A kinint először a Dél-Amerika trópusi vidékén honos vörös kínafa (*Cinchona* sp.) kérgéből vonták ki 1817-ben Pierre Joseph Pelletier és Joseph Bienaimé Caventou francia kutatók. A kinint újabban lábikragörcs csillapítására is használják. A vegyület és a kínakéreg keserű íze miatt emésztési panaszok, puffadás, étvágytalanság kezelésére alkalmazható. A kinint ízanyagként is felhasználják tonikokban és vermutokban.

Pulvis chocoladae – (Pulv. Chocolad.)

Csokoládépor. Ízesítőként, pilulák bevonószereként használták.

Pulvis Cicutae – (PULV CICUY)

Vízibürökpor (*Cicuta virosa*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis cinae - (Pulv. Cinae)

Giliszta ürömmag por, cinavirágmag por. Az aleppoi cinavirágok (*Artemisia contra Vahl* és az *A. vahliana* Kostel) cikkely szerepel a Ph. Hg. I.-ben, míg a Ph. Hg. III.-ban a cina virágok (*Artemisia cina*, Turkesztánból) volt hivatalos. Hatóanyaga a szantonin. Féreghajtóként használták.

Pulvis cinnabaris factitia – (Pulvis cinnabar. fact.)

Higanyszulfid por. Régiesen cinóbernek és vörös higanykénegnek is nevezték. Élénkpiros színű por, festékek előállítására használták, a gyógyászatban füstölő- és fertőtlenítőszerként, belsőleg szifilisz (bujakór) kezelésére alkalmazták. Ma már nem használatos.

Pulvis Cinnamomi Clavelor - (Pulv. Cinnamomi. Clavelor)

Ceyloni fahéjfa virágából készült por. Belsőleg erősítő, szélhajtó, emésztést elősegítő, étvágyjavító, görcsoldó, ízjavító szer. Külsőleg lábáztató folyadékokban, gombaellenes gyógyszerként használták. A fahéj kérgéből készült porral együtt fűszer (Lásd → *Pulvis Cinnamomi cortex*).

Pulvis cinnamomi corticis - (Pulv. Cinam. Cort.)

Fahéjpor. A fahéj, avagy cinnamomum, illetve cinnamomi cortex hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban. Jellegzetes íze és illata miatt széles körben használt gyógyszer alap- és segédanyag volt.

Pulvis Cinnamomi cortex – (PULV: CINNAM: CORT)

Fahéjpor (*Cinnamomum zeylanicum vagy Cinnamomum cassia*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis colombae radicis – (Pulvis colomb rad.)

Kolombgyökér (kalumbagyökér) por. A *Jathorhiza palmata* vagy *Cocculus palmatus* (Ceylon) gyökerének pora. Keserűanyagokat és alkaloidokat tartalmaz. Diszpepszia, hasmenés, csecsemőkori kolera ellen használták.

Pulvis conchae marinae - (Pulv. Conchae Mar.)

Osztrigahéj pora, amelynek fő tömegét a kalcium-karbonát adja és nagyon csekély mennyiségű szilícium-dioxid is található benne. Főként fogporokba alkalmazták, fehér, íztelen por.

Pulv. corn. cerv. ust.

A gímszarvas (*Cervus elaphus*) kihevített, porított agancsa. Szerves anyagoktól mentes, fő komponense a kalcium-foszfát. Régen gyomorsavtúltengés kezelésre használták.

Pulvis cosmeticus albus – (Pulvis cosmet. alb.)

Pulvis cosmeticus albus, azaz fehér púder (=kozmetikai por). A púderek alapját finomra porított és szitált szervetlen (pl. ólom-karbonát, magnézium-karbonát) és szerves anyagok (keményítő) alkották. Színesítésre porított növényi részeket, növényi és szintetikus festékeket, illatosításra illóolajokat használtak.

Pulvis cosmet. brun.

Pulvis cosmeticus, azaz púder (=kozmetikai por). A púderek alapját finomra porított és szitált szervetlen (ólom-karbonát, magnézium-karbonát) és szerves anyagok (keményítő) alkották. Színesítésre porított növényi részeket, növényi és szintetikus festékeket, illatosításra illóolajokat használtak.

Pulvis cosmet. ros.

Pulvis cosmeticus albus, azaz fehér púder (=kozmetikai por). A púderek alapját finomra porított és szitált szervetlen (ólom-karbonát, magnézium-karbonát) és szerves anyagok (keményítő) alkották. Színesítésre porított növényi részeket, növényi és szintetikus festékeket, illatosításra illóolajokat használtak.

Pulvis Create - (Pulv. Cretae)

Krétapor. A spanyolviasz, kénes ír készítéséhez is alkalmazták. Kolerás hasmenésnél alkalmazták. Lásd → *Calcium carbonicum nativum pulvis*.

Pulvis cremor tartaricum

Porított kálium-hidrogén-tartarát, más néven borkő. Hashajtóként alkalmazzák szájon át, illetve az úgynevezett pezsgőkúpban, amely esetén a kívánt hatás a kúp összetevői között a végbélben lejátszódó kémiai reakció eredményeként keletkező szén-dioxid irritáló hatása révén alakul ki. A borkőnek enyhe vizelethajtó hatása is van, és (elméletileg) alkalmazható káliumpótlásra is.

Pulvis Crocii – (PULV: CROCI)

Sáfránypr (*Crocus sativus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis cubebar – (Pulv. cubebar.)

A kubeba (*Piper cubeba*) Indiában honos cserje, amelynek termését, a kubebaborsot emésztés javítására, légúti betegségek és a kankó (gonorrhoea) kezelésére alkalmazták. A pulvis cubebarum a kubebabors porított változata.

Pulvis cubebarum fructus - (Pulv. Cubebar. Fruct.)

A kubebabors termésének pora. Lásd → *Pulvis cubebar*.

Pulvis Cubebi Fructus – (PULV: CUBEBI FRUCT.)

Cubeba bors por (*Cubeba officinalis).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis cynae – (Plv. cynae)

Féregűző por, amely fő hatóanyagként üröm fajok, például a bárányüröm (*Artemisia pontica*) vagy a sziki üröm (*A. santonicum*) magját tartalmazta. Ma már nem használatos.

Pulvis dentrificus – (PULV: DENTRIFIC HUFT)

Fogpor. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis dentrificus albus – (Pulvis dentifr. alb.)

Fehér fogpor. Ezen a néven több recept is ismeretes volt, ezek általában valamilyen fehér színű, a fogak mechanikai tisztítását biztosító anyagot (magnézium-karbonát, magnézium-hidroxid, kalcium-karbonát) és ízesítő összetevőt (általában menta- vagy rózsaillóolajat) tartalmaztak.

Pulvis dentrificus Heider – (Pulv. Deutifr. Heider)

Dr. Heider fogpor. Iszapolt krétaport (Calc. carb. pulv.), tajtékport (Ossa saepia pulv.), magnéziaport (Magn. carb. pulv.), szódabikarbónát (natr. bicarb.) és kevés mentol olajat tartalmazott.

Pulvis dentrificus salicylatus – (Pulv. Dentifric. Salic.)

Szaliciltartamú fogpor.

Pulvis digitalis - (Pulv. Digital)

A piros gyűszűvirág (*Digitalis purpurea*) levélpora. A Digitalis hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban.

Pulvis Doweri – (Plv. Doweri)

Pulvis Doveri, ipekakuána gyökér, ópium por és répacukor keveréke. Eredetileg megfázás kezelésére használták az ipekakuána köptető hatása miatt, később, némileg módosított összetétellel hasmenés ellenes is alkalmazták. Ez a hatás az ópiumhoz köthető, amely morfintartalma révén mérsékli a bélmozgást. Az ipekakuána-, más néven hánytatógyökér azért szerepel az összetételben, hogy a készítményt ne lehessen túladagolni. Túladagolás esetén ugyanis (ez a morfintartalom miatt veszélyes) hányinger, hányás alakul ki. Megfázás kezelésére nem használható, ugyanis az elérhető hatáshoz képest komoly mellékhatásokkal kell számolni.

Pulvis Elutriatus Graphiti – (Pulv. Graph. El.)

Lemosott vasszén por. Bőrbetegségek ellen használták.

Pulvis Enulae – (PULV ENUL)

Örvénygyökér por (*Inula helenium*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis equorum – (Equor. pulv.)

Pulvis equorum, azaz lovaknak való por. Ez a név két porkeveréket fedett, amelyek egyike étvágytalanság, a másik köhögés kezelésére szolgált. Az összetevők között ma már nemigen használt anyagokon (kén, antimon) kívül ma is alkalmazott gyógynövényeket (kálmos, tárnics, görögszéna, boróka) egyaránt megtalálunk.

Pulvis Farfarae – (PULV FARAR)

Martilapu, lókörmű szattyú, v. szamárköröm por (*Tussilago farfara*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis Foeniculi – (PULV FOENU)

Édeskömény por (*Foeniculum vulgare*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis fumalis nobilis – (Pulvis fumal. nob.)

Pulvis fumalis nobilis, magyarul finom füstölőpor. Illatos növények keveréke, amelyeket finomra aprítottak és illatosításra, füstölőként elégettek. Bizonyos összetételeket kölnivízzel is átitattak az illat fokozására.

Pulvis fumalis ordinarius - (Pulv. Fumal. Ord.)

Füstölőpor. Pulvis fumalis ordinarius/arthriticus, orbáncos testrészek megfüstölésére, illetve száraz fájdalmak ellen használt keverék (Pozsonyi Taxa). Lásd → *Tinctura fumalis*.

Pulvis galbani – (Pulv. Galban. G. R.) /G. R. = Galbani Resina?/

Gálbán mézgagyantapor. A gummi galbanurn, az Iránban (Perzsia) termő *Ferula galbaniflua / officinale* Don és *Ferula erubescens* Boissier növényből magától kiizzadó s azután beszáradó tejnedv. Illóolajtartalmú. Hörghurutban köptetőként, kimerültségben anyagcserefokozóként, valamint külsőleg tapaszokban izgató-, gennyképzőszerként alkalmazták. A Ph. Hg. I-ben hivatalos volt Galbanum mézgás gyánta néven.

Pulvis Guajaci Gummi - (Pulv. Guajaci. Gum)

Amerika forró égövi részén termő Guaiac fa gyantájából készült por. Rágás által nyújtható. Belsőleg hűlés ellen és étvágyjavítóként alkalmazták. Külsőleg bőrbetegségek, reumás fájdalmak kezelésére használták, kenőcs, tinktúra formájában.

Pulvis Guajaci ligni – (Pulv. Quajaci Lign.) → Extractum Quajaci Ligni

A gvajakfa kérgének pora. A XVI. században a guajakfa kérgét, amelyet a szifilisz ellen használtak, és amelyből „vajákos” szavunk ered, panaceaként árúsították. A gvajakfa gyantája (resina guajaci) szerepelt a Poszonyi Taxában és hivatalos volt a Ph. Hg. I. és II.-ben.

Pulvis Guarana Pasta - (Pulv. Guaran. Pasta)

A Ph. Hg. I., II., III. szerint Brazíliában honos *Paullinia cupana* vagy *Paullinia sorbilis* kúszó cserje érett, gyengén megpörkölt, összezúzott magvai, melyek vízzel tésztává gyúrták, kolbászokká formálták és megszárították. Koffeintartalma miatt fejfájásnál, hosszas betegségek után, és vérhasnál alkalmazták.

Pulvis Gummi Arabicum - (Pulv. Gummiarab.)

Arabmézga por. Lásd → *Gummi arabicum*.

Pulvis gummos – (Pulv. gummos.)

Mézgapor. Porított répacukor, keményítő, gumiarábikum és édesgyökér keveréke, amelyet légúti hurut kezelésére alkalmaztak.

Pulvis haematites - (Pulv. Haemat. L)

Vörös vas-oxid por, vérkőpor, a vérkőből (lapis haematites) állították elő.

Pulvis Helleborus Niger - (Pulv. Hellebor Nigr.)

Pulvis Hellebori Nigri Radicis, hunyorgyökérpor a fekete hunyor, kígyófű (*Helleborus niger*) növényből. A fekete hunor gyökerét állatok fülébe húzzák mint vérelvonót távolabbi szervekből. Lásd → *Tinctura Hellebori Nigri*.

Pulvis Hyssopus – (PULV HYS)

Izsóp por (*Hyssopus officinalis).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis indigo – (Pulv. indigo)

Az *Indigofera tinctoria* nevű növényből kinyert kékes színű festék porított változata (pulvis = por). Ezt a színanyagot, amelyet már a 19. század végén képesek voltak szintetikusan előállítani, analitikai reakciók indikátorául használták.

Pulvis insecticidus – (Pulvis jnsect.)

Rovarirtó por. A 19. század végén többféle recept szerint készítettek ilyen porokat: a *Pulvis insecticidus persicus* a Kaukázus vidékén honos *Pyrethrum* fajok (*P. roseum, P. carneum*) porított föld feletti része. A dalmáciai rovarpor *a Tanacetum parthenium* (őszi margitvirág) és az *Anthemis cotula* (büdös pipitér) porából készült. Ma már nem használatosak növények porításával készülő rovarirtók,

azonban a növényi anyagok máig jelen vannak a növényvédelemben: számos hatóanyagot növényi vegyületek mintájára fejlesztettek ki.

Pulvis Ipecacuanhae

Ipecacuanha por. Az *Uragoga ipecacuanha* (*Cephaelis ipecacuanha*) gyökeréből készült por. Köptető, illetve hánytató hatása van.

Pulvis Ireos Florentinae - (Pulv. Ireos Flor.)

Más néven Pulvis Iridis. Ibolyás nőszirompor. Lásd → *Radix Ireos Florentinae*.

Pulvis Jalapae

Pulvis Jalapae Radicis, jalapagyökér por. Az *Ipomoea purga Hayne* (*Convolvulus purga Wender*) mexikói folyókafélének megszárított gumójának pora. Erős hashajtó hatású gyantát tartalmaz.

Pulvis Jalapae Compositus - (Pulv. Jalap. Comp.)

Pulvis purgans, epepor, epeszélpor, amely különböző más összetevőkkel (borkősavpor, gyömbérpor, kálium-szulfát por, édesköményolaj, szennalevél) készült hashajtópor volt. Lásd → *Pulvis jalapae*.

Pulvis kalium natrium tartaricum – (Pulv. kal. natr. tart.)

Kálium-nátrium-tartarát. A franciaországi La Rochelleben tevékenykedő gyógyszerész, Pierre Seignette állította elő 1675-ben, ezért Seignette-só vagy Rochelle-só néven is ismert. Enyhe vizelethajtó és hashajtó hatású. Élelmiszerekben a hozzáadott nátrium-kálium-tartarátot E337 néven jelölik.

Pulvis kalici hydrotartarici - (Pulv. Kalici Hydrotart.)

Kálium-hidrogén-tartarát por. Hashajtóként használták, de káliumtartalma miatt veszélyes volt.

Pulvis kalici natrici tartarici - (Pulv. Kalici natr. tart.)

Kálium-nátrium-tartarát por, Seignette avagy Rochelle só. A gyógyászatban hashajtóként használták.

Pulvis liquiritiae compositus - (Pulv. Liquirit. Comp.)

Szennás édesgyökér por. Édeskömény illóolajat, cukrot, édesgyökérport és szennalevélport tartalmazó, zöldessárga színű, édeskömény szagú és ízű hashajtó por. Szerepel a Ph. Hg. III-ban.

Pulvis macis flores - (Pulv. Macis Flor)

Szerecsendió (*Myristica fragrans*, *Myristica moschata*) virághéj. A Ph. Hg. I.-ben a macis hivatalos volt, de már a Pozsonyi Taxában is szerepelt és még korábban is használták és illóolajat is állítottak elő belőle. Lásd még → *Nux moschata*.

Pulvis mastichis – (Pulv. Mastichs.)

Mastixpor. A mastix avagy masztika a *Pistacia lentiscus* (*Chios*) növény alkoholban oldódó, illóolaj tartalmú, ehető gyantája. Összehúzó és vérzéscsillapító hatású, szájvizekbe, tinktúrákban, labdacsokban, tapaszokban, füstölőkben, továbbá más iparágakban is alkalmazták.

Pulvis mentholi compositus – (Pulvis menthol. comp.)

Pulvis mentholi compositus (pulvis contra coryzam), mentolos szippantópor, náthaellenes por: 3 rész mentol, 75 rész bórsav, 22 rész tejcukor.

Pulvis minii – (Pulv. Minii.)

Minium, plumbum hyperoxydatum, deutoxidum plumbi rubrum, superoxydum plumbosum, sandix, vörös ólomfelléleg. Élénkvörös, szagtalan és íztelen por. Külsőleg tapaszokban, kenőcsökben alkalmazták (pl. emplastrum minii adustum, emplastrum fuscum). Len- és mákolajjal festéket is előállítottak belőle.

Pulvis Mirabolanos - (Pulv. Mirabola.Nos)

Több trópusi növény szárított gyümölcsének keverékéből készült por. Fűszerekkel, korallporral keverve hasmenés és vérhas ellen használták.

Pulvis natrium boricum – (Pulv. natr. boric.)

Nátrium-tetraborát, azaz borax. Enyhe fertőtlenítő, szemcseppekben, szemmosó folyadékokban, szájöblögetőkben alkalmazzák.

Pulvis nucis vomicae subtilis – (Pulvis nucis vom. subt.)

Finomra porított ebvészmag, latinul pulvis nucis vomicae subtilis. Az ebvészmagot sztrichnintartalma miatt hasmenés, bélrenyheség, izomgyengeség esetén használták. Mivel a sztrichnin igen mérgező anyag (görcsös izomösszehúzódást, a légzőizmok bénulását, halált okozhat), sem a tiszta vegyületet, sem az azt tartalmazó növényt nem használják már.

Pulvis olibani – (Pulv. olibani)

A tömjén *(Olibanum indicum)* az emberiség egyik legősibb kereskedelmi és luxuscikke volt. A Bibliában is szerepel, mint drága áldozati ajándék, amellyel Krisztust is köszöntötték születésekor a napkeleti bölcsek. Az ókorban vallási szertartásokon füstölőszerként alkalmazták, bizonyos vallások szertartásainak ma is része a tömjénégetés. A tömjén a fa kérgéből sebzés hatására kifolyó és a levegőn megszilárduló gumigyanta (*oleoresina*). Az ajurvédikus indiai gyógyászat elterjedten alkalmazza ízületi panaszok kezelésére, emellett az aromaterápiában az ellazulás elősegítésére, fejfájás kezelésére használják. Újabban a tömjént modern kutatásokban is tanulmányozzák ízületi panaszokat csökkentő hatása miatt.

Pulvis opii – (Pulv. opii)

Az ópium a mák *(Papaver somniferum)* éretlen termésének szárított tejnedve, ennek porított formája a pulvis opii. A morfint először *Sertürner* izolálta az ópiumból *(Opium crudum)*, Kabay János gyógyszerész pedig elsőként a mákszalmából. Az ópiumot az éretlen termés tejnedve szolgáltatja, oly módon, hogy a termést egy speciális több élű késsel bemetszik, úgy, hogy termés fala ne sérüljön. A vágások mentén kifolyó nedv egy nap alatt beszárad és megbarnul. Ezt lekaparják, összegyűjtik, összegyúrják, s így nyerik a nyers ópiumot. Az ópium hatása a benne található alkaloidok hatásán alapszik. A morfin erős fájdalomcsillapító és euforizáló hatású, de súlyos fájdalmakban szenvedő betegeknél a fájdalomcsillapító hatás háttérbe szorítja az eufóriát. A köhögési központ ingerlékenységét is csökkenti a morfin, de az addikció veszélye miatt ilyen indikációban a növényben szintén megtalálható kodeint és származékait alkalmazzák. A morfin súlyos (nem fertőzéses eredetű) hasmenés kezelésére is alkalmas, mert csökkenti a bélmozgásokat. A simaizomgörcs-oldó hatásért az ópiumban található papaverin felelős (ezt tiszta formában gyógyszerhatóanyagként is hasznosítják).

Pulvis opii et ipecacuanhae – (Pulv. opii et ipec.)

Ipekakuána gyökér, ópium por és répacukor keveréke. Eredetileg megfázás kezelésére használták az ipekakuána köptető hatása miatt, később, némileg módosított összetétellel hasmenés ellenes is alkalmazták. Ez a hatás az ópiumhoz köthető, amely morfintartalma révén mérsékli a bélmozgást. Az ipekakuána-, más néven hánytatógyökér azért szerepel az összetételben, hogy a készítményt ne lehessen túladagolni. Túladagolás esetén ugyanis (ez a morfintartalom miatt veszélyes) hányinger, hányás alakul ki. Megfázás kezelésére nem használható, ugyanis az elérhető hatáshoz képest komoly mellékhatásokkal kell számolni.

Pulvis oryzae odorae compositus (?) - (Pulv. Orizae Odorae.)

Illatosított rizspor. A pulvis oryzae compositus egy receptjében az összetevők az alábbiak voltak: Amylii Triti alb., Carbon. Magnesiae., Plumb. carbon. alc., Pulvis Alumin. Plumosi., Ol. Bergamottae., Ol. Citri., Ol. Cassiae, Ol. Caryophilli, Ol. Naphae, Ol. Rosarium.

Pulvis Pectoralis Resolvens - (Pulv.Pectoralis.Resolv.)

Összetett készítmény, antimonszulfid por, Édesgyökér, tejcukor keverékéből áll. Köptető, köhögéscsillapító, mellkasi fájdalmak megoldását (resolvens) segítő por.

Pulvis pediculorum - (Plv. pedicul.)

Pulvis pediculorum, magyarul tetűpor. Elporított gyógynövények keveréke, amelyet zsírral összekeverve fejtetvesség ellen használtak. Kapucinuspor néven is ismert volt.

Pulvis porcorum – (Porcor. pulvis)

Sertéspor. Számos eltérő összetétel volt forgalomban különböző sertésbetegségek kezelésére.

Pulvis Pumicis lapidum – (Pulv. Pum. lapid.)

Tajtékkőpor, habkőpor. A habkő vulkanikus eredetű, szivacsos, magas kovasavtartalmú kő. A Pozsonyi Taxában magát a *Lapis Pumicis*-t szülést könnyítő kőnek használták.

Pulvis purgans - (Pulv. Purgans)

Más néven *Pulvis jalapae com kalii sulphurico*, amely jalapa gyökérporból és kálium-szulfátból avagy Schüssler sóból készült hashajtó por volt. Lásd még → *Pulvis Jalapae*.

Pulvis Quarini – (Pulv. Quarini)

Fiakerpor. Háziszer volt köhögös ellen, 20 rész kén, 1 r. vörös antimonszulfid, 10 r. arakgumi és tragakant, 30 r. medvecukor és közönséges cukor porrátört keveréke.

Pulvis Quassiae - (Pulv. Quassiae)

Kvassziafa por. Lásd → *Quassiae ligni*, → *Tinctura Quassiae*, → *Extractum quassiae*.

Pulvis radix zingiberi - (Rad. Zingiber. Pulv.)

Gyömbérgyökérpor. A gyömbér (*Zingiber officinalis*) Ázsiában valamint más forróövi területeken honos fűszer- és gyógynövény. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II.-ben. Lásd → *Tinctura zingiberis*.

Pulvis Ratanhiae - (Pulv. Rathan.)

A *Kramiria triandra* Ruiz et Pavon félcserje gyökerének pora. A ratanhia gyökér hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban is. Lásd még → *Tinctura ratanhiae*.

Pulv. Rei. Chin. Vad. → Rhei rhizoma pulvis

Kínai rebarbarapor. A *Rheum chinensis* avagy *Rheum palmatum* növény gyöktörzsének pora. A *Rheum palmatum* a *Rhei rhizoma* cikkelyben nevesítve szerepel a Ph. Hg. III.-ban.

Pulvis rhei radix – (Pul. rhei rad.)

A *Rheum,* magyarul rebarbara fajok (pl. tenyeres rebarbara) a tradicionális kínai orvoslás növényei, amelyeket mára már az európai gyógyászat is átvett. Egyes fajok föld alatti részei hashajtó hatású vegyületeket tartalmaznak.

Pulvis Sabinae – (Pulv. Sabinae)

Pulvis sabinae frondium, summitatum. Lásd → *Frondes sabinae pulvis*.

Pulvis Sacchari Albis

Fehér nádmézpor, cukorpor. A cukor (S*accharum*) hivatalos volt a Ph. I., II. és III.-ban is.

Pulvis sacchari lactis subt. - (Sacchar. Lactis. Subt. Pulv.)

Apróra porított tejcukor (tejmézpor).

Pulvis sal carolinarum artefactum - (Salt hermarum Carolinarum artefactum)- Pulv. sal. carol. art.)

A karslbadi források vízének bepárlásával kapott só (Károly-só), amely legnagyobb mennyiségben nátrium-szulfátot, nátrium-karbonátot, kisebb mennyiségben pedig nátrium-kloridot és kálium-szulfátot tartalmaz. A port vízben oldva hashajtóként alkalmazzák. Az *artefactum,* a mesterségesen előállított Károly-só ugyanolyan arányban tartalmazza a komponenseket, mint a forrásból nyert só.

Pulvis Salviae – (Pulv. Salviae)

Zsályalevél por.

Pulvis Sambuci – (PULV SAMBU)

Bodzapor (*Sambucus nigra*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis sandarachae - (Pulv. Sandar.)

Gummiresina sandarac, resina juniperi, vernix sicca pora (gyantapor), amely a *Callitris quadrivalvis seu thuja articulata* Vahl fa kérgének megmetszését követően kifolyó, sárgás, áttetsző gyantából készült.

Pulvis sanguis draconis – (Pulv. sanguis dracon)

Sanguinis draconis, magyarul sárkányvér (a pulvis jelentése por, porított). A *Calamus rotang* vagy *Calamus draco* kúszócserjék termésfalából kiizzadó gyanta. Az említett növények Délkelet-Ázsiában honosak. Ezek termésének felületén éréskor balzsamos illatú, sötétvörös gyanta válik ki, ezt megszárították, majd sárkányvérként hozták. Az Antillákon elő *Pterocarpus draco* és a Kanári-szigeteken őshonos *Dracaena draco* termékét is sárkányvérnek. A sárkányvért festékanyagként használták de, a népi gyógyászatban (színre alapozva) vérzések esetén is alkalmazták. Különböző növényi gyantákat ma is sárkányvér néven ajánlgatnak gyógyászati célra – racionális alap nélkül.

Pulvis saponis medicinalis – (Pulv. sapon. med.)

A sapo medicinalis, azaz az orvosi szappan mandulaolaj kálium-hidroxiddal történő szappanosításával készült (a pulvis jelentése: por, porított). Érdekes módon ezt a szappant belsőleg, pilulák, (hashajtó) végbélkúpok alapanyagaként is használták. Külsőleg kenőcsök, tapaszok előállításánál alkalmazták.

Pulvis Sassafras – (Pulv. Sassafras)

A *Sassafras albidum*, az amerikai lázfa avagy száfrásfa Észak-Amerikában honos. Emésztést elősegítőként, izzasztóként alkalmazták. Nagy adagban szafroltartalma miatt hepatotoxikus hatást vált ki, ma már nem tekintik modern gyógynövénynek. Illóolaj-tartalma miatt az illatszeriparban felhasználják.

Pulvis Scillae – (Pulv. Scillae)

Tengeri hagyma por. A Ph. Hg. I., II.-ben olvasható *Scilla maritima Linn.*. A szárított scillahagyma porát mint expectoranst hörgőhurutnál jó eredménnyel használták. Ezen kívül vízhajtóként adták mell-, hashártya- és szívburokgyulladás miatt felgyülemlett víz kiürülésének segítésére. Lásd → *Acetum scillae*, → *Extractum Scillae ex Succo Bulbi*, → *Extractum scillae siccum 0,20-0,50*.

Pulvis secale – (Pulv. secale)

A *Secale cornutum* magyar neve anyarozs, más néven varjúköröm. Ennek porát nevezik *Pulvis secale*-nak. Az anyarozs egy gabonaparazitaként ismert gomba (*Claviceps purpurea*) fertőzésének

eredménye, amely az érett gabonakalászban a virágok helyén egy megnyúlt, 2–5 cm hosszú, görbült, képletet hoz létre. Az anyarozs ergot-alkaloidokat tartalmaz (pl. ergotamin), amelyek erős érösszehúzó hatásúak. Régebben a Szent Antal tüze nevű betegségnek (ergotizmus) az anyarozsmérgezés volt az okozója. Az anyarozzsal fertőzött gabonából készült étel nagyon erős érösszehúzó hatással bíró anyagokat tartalmazott, ezért a mérgezett ember végtagjai gyakorlatilag elhaltak. Ma ezt az érösszehúzó hatást használják a szülést követő vérzés csillapítására (erre a célra az anyarozs tiszta vegyületeit használják). Az anyarozsból az ergot-alkaloidok mellett előállítottak egy lizergsav nevű vegyületet is, amely a kiindulópontja egy ma jól ismert drog, az LSD előállításának. 1938-ban Albert Hofmann szintetizálta először a lizergsav-dietilamid (LSD) nevű vegyületet az anyarozsból kivont lizergsavból, és ő írta le hallucinogén hatását is egy véletlen mérgezést követően.

Pulvis Secalis – (PULV SECA)

Anyarozspor *(Secale cornutum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis Secalis cornuti – (Pulv. Secalis corn.)

Anyarozspor. Lásd → *Pulvis secale*.

Pulvis Sennae compositus – (Pulv. Sennae comp.)

Szennalevél por. A különböző cassia fajok leveleiből készül a por, mely növények Arábiábiában honosak (Senaa tartományban, ahonnan nevét is kapta). Hashajtó hatása miatt használták. Lásd → *Sennae folium*, *Sennae alexandrina*.

Pulvis spongiae ustae – (Pulv. Spong. Ust.)

Golyvapor (Pozsonyi Taxa), égetett szivacspor, carbo spongiae, spongia usta. Tisztított szivacsdarabkákat kávépörkölőben elszenesítettek. A szivacs 40-50% szenet adott, amely 2-3% nátrium-jodidot és nátrium-bromidot tartalmazott.

Pulvis Stannii Limaturae - (Pulv. Stanni. Li.Maturae)

Reszelt Ónpor. Néhány napon keresztül adagolva bélférgek ellen, égető végbélnyílás viszketegség ellen, gyakran hashajtóval együtt alkalmazták. Electuarium vagy conserva formában epilepsziás rohamok ellen is alkalmazták.

Pulvis sternutatorius viridis - (Pulv. Sternut. Virid.)

Zöld prüszköltető por avagy tüsszentőpor. Összetevői: majoranna, vidrafű és levendula levélpor, violagyökérpor és viola virágpor, borszesz, mixtura odoriferae illatanyag, orvosi szappan és klorofil (Schütz). Külföldön is ismerték, már a 18. századtól használták, részben más összetevőkkel.

Pulvis stomachalis Birkmanni – (STOM BIRG)

Gyomorkeserű. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis strumalis - (Pulv. Strumal.)

Lángolt, égetett szivacspor, golyvapor.

Pulvis succi liquiritiae venalis - (Pulv. Succi Liquir Ven.)

Porított nyers édesgyökér-kivonat, porított árúbeli édesgyökér kivonat, porított medvecukor. A nyers édesgyökér kivonat (succus liquiritiae venalis) hivatalos volt a Ph. Hg. II., III. és IV.-ben. Ez utóbbiban neve *Extractum Liquiritiae venale aquosum siccum* volt. Ízesítőszerként használták. Lásd → *Extractum liquiritiae fluidum*.

Pulvis sulfuris depuratus - (Pulv. Sulfuris Dep.)

Fellengített/fölszállasztott (szublimált) kén, sulfur depuratum, sulfur sublimatum, flores sulfuris. A Ph. Hg. II. és III.-ban szerepel. Külsőlegesen alkalmazták.

Pulvis sulfuris sublimates - (Pulv. Sulfur Subl.)

Fölszállasztott kén, árubeli kén, kénvirág, nyerskén, sulfur submilatum crudum pora. A sulfur sublimatum hivatalos volt a Ph. Hg. II.-ben és III.-ban. Lásd még → *Pulvis sulfuris depuratus***.**

Pulvis succini albi – (Pulvis Succini Alb.)

Fehér borostyánkősavpor, fehér gyantárpor. A borostyánkősav régóta ismert vegyület, elsőként Agricola állította elő a borostyánkő hevítésével 1550-ben. Régebben a borostyánból állították elő, és főleg külsőleg használták reumás fájdalmak, vagy belsőleg a kankó kezelésekor.

Pulvis sulfuris depuratus - (Pulv. Sulfuris Dep.)

Fellengített/fölszállasztott (szublimált) kén, sulfur depuratum, sulfur sublimatum, flores sulfuris. A Ph. Hg. II. és III.-ban szerepel. Külsőlegesen alkalmazták.

Pulvis Tragacanthae – (Pulv. Tragacanthae)

Tragakantapor (tragantpor, Ph. Hg. III.). Kisázsiai Astragalus-fajok *(Leguminosac)* törzséből bemetszések után kifolyó és megmerevedett mézgás anyagának pora.

Pulvis Uvae Ursi - (Pulv. Uvae. Ursi)

Medveszőlő, medvebogyó (*Arctosaphylos uva-ursi*). Gyógyító hatását a 18.század közepétől ismerik. Hólyag-, vese-, epebajok és hasmenés ellen használták. A Kárpátok hegyeiben is megtalálható.

Pulvis Valerianae – (PUL WALE RI)

Macskagyökérpor (*Valeriana officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Pulvis violae triciloris – (Pulv. Violae Tric.) → Viola tricoloris herba

Hármomszínű avagy vadárvácska (*Viola tricolor*) por.

Pulvis Visci Querci - (Pulv. Visci. Qverci)

A tölgyfákon élő sárga fagyöngy, vagy fakín szárának és levelének szárított pora. Mérgező. Ritkán alkalmazták idegesség, epilepszia kezelésére, görcsökben és fejfájdalmak enyhítésére.

Pulvis zinci sulfurici - (Pulv. Zinci Sulfuric.)

Cink-szulfát por. A cink-szulfát (salfas zinci, vitriolum zinci, vitriolum album purum, kénsavas horgany, kénsavas zink) hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben. Hurutos hasmenésnél és nyálkahártya-gyulladásnál (nemi szerven is kankó esetén), valamint szem kötőhártyán összehúzó szerként használták. Hánytató hatása miatt belsőleg is rendelték.

Punica granatum - (Punica Granat.)

Gránát(alma)fa gyökerének kérge, amely hivatalos volt a Ph. Hg. I. és II.-ben. A Ph. Hg. III.-ban a *Punicae granati cortex* (gránátfa kéreg) szerepelt. Féreghajtó szerként használták.

Pyracetin

Acetilszalicilsav és fenacetin kombinációja, lázcsillapító és fájdalomcsökkentő szerként használták.

Pyrenol

Paracetamolt és koffeint tartalmazó tabletta. Olyan fájdalmak csillapítására alkalmazták, mint fejfájás, izomfájdalmak , menstruációs görcs, megfázás, valamint lázra is.

Pyrodin

Acetilfenilhidrazin, fenacethidrazin. Lázcsillapító szintetikus hatóanyag.

Quassiae ligni

A kvasszia fa *(Quassia amara)* kérge. Nevét a növényt először leíró botanikusról, Graman Quassiról kapta. Keserű íze miatt étvágyjavítóként alkalmazzák, a 19. század végén ezen kívül bélhurut, váltóláz miatti eszméletlenség esetén is adták. Bizonyos hatóanyagai maláriaellenes hatásúak, ezek jelenleg is kutatások tárgyát képezik.

Quercus pulvis grossus – (Quercus pv. gr.)

A tölgyfa a germán-kelta kultúra egyik kultusznövénye volt. Kérgének cserző hatása már az ókorban is ismert volt. Légúti-, emésztőrendszeri megbetegedések és vérzéscsillapítás kezelésére alkalmazták, de bőrök kikészítésére (cserzésére) is használták. Terméséből készült a makk kávé, melyet gyermekek hasmenésének kezelésére alkalmaztak. A *Quercus pulvis grossus* a durván porított kérget jelöli. A tölgy hazánkban is honos, kérge része gyógyszerkincsünknek. A hivatalos gyógyászatban *Quercus robur*t (kocsányos tölgy), a *Quercus petraea*t (kocsánytalan tölgy) és a *Quercus pubescens*t (molyhos tölgy) használják. Fajtól és gyűjtési időtől függően változik a kéreg cserzőanyag-tartalma. A kéreg vizes kivonata a hasmenést csillapítja, szájüregi gyulladások kezelésére is használják. Külsőleg gyulladásos bőrbetegségek terápiájának része.

Quillajae cortex – (Quillaya cortex)

A *Quillaja saponaria* Dél-Amerikában honos örökzöld fa. Kérgét magas szaponintartalma miatt régen „selyemkelmék mosására" használták, a gyógyászatban köptetőként került és kerül ma is felhasználásra. A szaponinok mosó hatásukat a felület feszültség csökkentésével fejtik ki.

ℜ

Radix aconiti 0,10-0,50 - (Rad. Aconiti 0,10-0,50)

A sisakvirág gumója, amelyből az *Extractum aconiti* (sisakvirág kivonat) készült. A Ph. Hg. I. és II.-ben hivatalos volt. Lásd → *Extractum aconiti*.

Radix Acori – (RAD: ACORI)

Vízililiom gyökér (*Acorus calamus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Althea – (RAD ALTHAE)

Zilizgyökér (*Althea officinalis).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Angelicae – (RAD ANGELIC)

Angyalgyökér (*Angelica archangelica).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Aristoolochiae – (RAD ARIS)

Farkasalma gyökér (*Aristolochia clematitis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Arnicae – (RAD ARNICAE)

Árnikagyökér (*Arnica montana).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Asari – (RAD ASARI)

Kapotnyak gyökér (*Asarum europaeum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Astrac v. Radix Bardian – (RAD ASTRAC)

Csillagánizsgyökér (*Illicium verum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Bardanae – (RAD BARDAN)

Széles lapú gyökér (*Lappa major*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Bistoriae – (RAD BISTOL)

Kígyógyökerű keserűfű (*Persicaria bistorta*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Caryophilli – (RAD CARYOP)

Benediktagyökér, ciklászgyökér (*Geum urbanum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Chinae – (RAD CHINAE)

Kínafa gyökér (*Chincona).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Colombae – (RAD COLOMB)

Kolombgyökér (*Jateorhiza palmata).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Contrayervae – (RAD. CONT RAJER)

Jervagyökér (*Dorstenia contrajerva*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Cyper Longi – (RAD CYPER LON)

Olasz kákagyökér (*Cyperus longus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Cyperri rotundi – (RAD: CUPER ROT)

Szíriai kákagyökér (*Cyperus rotundrus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Curcumae – (RAD: CURCUMAE)

Kurkumagyökér (*Curcuma longa*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Dictam albi – (RAD DICTAM: a)

Nagyezerjófű gyökér (*Dictamnus albus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Enulae – (RAD ENULAE)

Örvénygyökér (*Inula helenium*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Filicis Maris – (RAD EILIC MARI)

Erdei pajzsika gyöktörzs (*Dryopteris filix mas*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Foeniculi – (RAD FOENIC)

Édeskömény gyökér (*Foeniculum vulgare subsp. vulgare var. dulce*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Gentianae – (RAD GENTIAN)

Tárnics gyökér (*Gentiana Lutea*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Gentianae cruciatae – (RAD GENT: CR)

Szent László tárnics gyökér (*Gentiana cruciata*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Graminis – (RAD GRAMIN)

Tarackbúza, pörje gyökér (*Agropyron repens*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Imperatoriae – (RAD IMPERAT)

Mestergyökér, császárgyökér (*Peucedanum ostruthium*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Ipecachuanae – (RAD HIPECA)

Hánytatógyökér (*Cephaelis ipecachuana*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Ireos florentinae – (FLOR IREOS FLOR)

Violagyökér, firenzei nősziromgyökér, ibolyás nősziromgyökér (*Iris florentina*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix ireos Florentinae - (Jreos florent.)

Radix ireos Florentinae, magyarul liliom- vagy ibolyagyökér. Az *Iris florentina* (olasz liliom) gumóját fogporok, egyéb kozmetikumok összetevőjeként használták fel. Toszkánában termesztették, olvasót, apróbb dísztárgyat, hajport, szappanport, régebben pestis ellen amulettet is készítettek belőle. Keleten a porrá tört gumó arcpirosítóként volt használatos, mert a benne levő kalcium-oxalát kristályok dörzsöléskor a bőrt irritálják és megpirosítják. A gumót fogzó gyermekek szájába adták, hogy a fog a foghúson könnyebben áttörhessen. Mára teljesen elvesztette gyógyászati jelentőségét.

Radix Jalappae – (RAD JALAPPAE)

Jalapagyökér *(Ipomoea purga*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Lapathi acuti – (RAD LAPAT. A)

Lósóska, fodros lórom gyökér (*Rumex obtusifolus, Rumex nemorosus, Rumex crispus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Levistici – (RAD LEVIST)

Lestyángyökér (*Levisticum officinale*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Liquiritae – (RAD LIQUIRIT)

Édesgyökér (*Glycyrrhiza glabra*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Mechocannae – (RAD MECHOFAN)

Rhabarbarum album gyökér (*Rhabarbarum album*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Ononidis – (RAD ONONID)

Tövises iglice gyökér (*Ononis spinosa/Ononis vulgaris*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Pimpinellae – (RAD PIMPIN)

Hasznos földitömjén (*Pimpinella saxifraga*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Herba Polygalae - (RAD POLYG: V)

Császeszárnyfű, keserű pacsirtafű (*Polygala amara*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Polypodii – (RAD POLYPOIH)

Édesgyökerű páfránygyökér (*Polypodium vulgare*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Ratanhiae – (RAD RATANH)

Ratanhia gyökér (*Kramiria triandra Ruiz et Pavon*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Rubiae Tintorae – (RAD RUBIAE TINC **)**

Festőbuzér gyökér (*Rubia tinctorum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix salep/saleb – (Rad. Salep.)

Szalepgumó. A növény neve agármony, vitézfűgyökér, nyőszőfűgyökér (Pozsonyi Taxa) avagy kosborgyökér. A szalepgumó hivatalos volt a Ph. Hg. I, II, III-ban is. A drogot többféle európai és ázsiai kosborfajta gumójából állították elő. Nyálkatartalmú. Lásd még → *Salep pulvis* és *Salep ruditer tusi.*

Radix Saponariae – (RAD SAPON)

Szappanfű gyökér (*Saponaria officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Sassaparillae – (RAD SASSAPAR)

Szasszafrász gyökér (*Sassafras albidum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Scorzonerae – (RAD SCORZ)

Spanyol pozdor avagy feketegyökér gyökér (*Scorzonera hispanica*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix senegae – (Rad. senegae)

A szenega *(Polygala senega)* Észak-Amerika mérsékelt vidékein honos növény, amelynek gyökere szenegagyökér vagy csörgőkígyógyökér néven ismert. Az irokéz indián törzs szeneka nevű csoportja kígyómarás ellen használta (nem sok sikerrel). Ma a gyökér főzetét vagy tinktúráját alkalmazzák légúti hurutos megbetegedésekben, mert csökkenti a köpet sűrűségét, segíti a felköhögést.

Radix Serpentaria Virgininae – (RAD SERPENT: VIR:)

Sárkánygyökér (*Serpentaria virginiana*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Symphyti – (RAD SYMPHY)

Fekete nadálytő gyökér (*Symphytum officinale*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Taraxacae – (RAD TARAXAC)

Gyermekláncfű gyökér (*Taraxacum officinale*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Tormentilae – (RAD TORMES)

Vérontófű gyökér (*Potentilla erecta*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Turpethi (Turbit) – (RAD TURBITH)

Turbitgyökér (*Operculina turpethum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Valerianae – (RAD VALER: S:)

Macskagyökér (*Valeriana officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Radix Zedoria e – (RAD ZEDO AB)

Zedoáriagyökér (*Curcuma Zedoaria).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Reparator

Reumás bántalmak ellen való bedörzsölő, Kriegner György gyógyszerész készítménye, amely kámfort, továbbá fahéj, törpefenyő, borókabogyó, borsmenta és rozmaring illóolajat, kaprilalkohol desztillátumot és olivaolajat tartalmazott.

Resina benzoë(s) – (Res. Bensoe)

Benzoegyanta, avagy asa dulcis. A *Styrax benzoin* Dryander fa és más Styraxfélék gyantája. Szerepel a Ph. Hg. I, II, III-ban is. Benzoesavat is állítotak elő belőle. Főként segédanyagként, szépítőszerek készítéséhez használták; így ha tinturáját rózsavízzel keverték a szűzlánytejet nyerték, amelyet mint bőrfinomítót és mosdóvizhez öntötték. Kellemes illata miatt füstölő szerként is használták (füstölő gyertyákba, *candelae fumales*), továbbá illatos párnácskákba (sachet-k), rekedtség elleni cigarettákba tették.

Resina Guajaci Pulvis - (Resina Guajaci Pulv.)

A Ph. Hg. I.-ben és II.-ben hivatalos Resina Guaiaci porrá őrölt formája. Enyhe betegségeknél, kis, 0,2-0,5 gr-os adagokban alkalmazták étvágyjavító és hámlasztó tulajdonsága miatt. Lásd még → *Pulvis Guajaci ligni* és → *Tinctura guajaci resinae*.

Resina jalapae – (Reisin. jalapae.)

Jalapagyanta. Az *Ipomoea purga*, azaz a Közép-Amerikában honos jalapa gumójának kivonásával készülő gyanta. Bélfalizgató hatású, ezért hashajtó pilulák előállítására használták egykor.

Resina pini Burgundica – (Resina pini burgund.)

Resina pini Burgundica, amelyet az *Abies excelsa* (közönséges lucfenyő) fa kérgén ejtett bemetszésekből gyűjtött gyantából állítottak elő. Mivel erősen ragadós, tapaszok készítéséhez használták.

Resina sandarachae - (Resina Sandarac)

Lásd → *Pulvis sandarachae*.

Resinoide Styrax Clarifié

Tisztított benzoegyanta. Lásd → *Resina benzoë(s)*.

Resorcinum

A rezorcin a levegő és fény hatására megpirosodó szerves vegyület. Egyéb hatóanyagokkal kombinálva gyakran használják oldatokban, kenőcsökben fertőtlenítő és hámlasztó hatású anyagként.

Rhei rhizoma pulvis – (Rhei. rhizoma pulv.)

Porított rebarbara-gyöktörzs. Számos rebarbara fajt használtak a gyógyászatban, ezek közé tartozik az Európában régóta ismert *Rheum raponticum*, a Kínából később hozzánk bekerült *Rheum officinale*, vagy a Nyugat-Európában népszerű *Rheum palmatum*. A korai magyar gyógyszerkönyvekben a *Rheum officinale*, annak is gyöktörzse volt hivatalos, amelyet a benne felhalmozódó hashajtó hatású anyagok miatt székrekedés kezelésére használtak. Érdekes megfigyelés, hogy kis dózisban épp ellentétes, azaz hasmenésellenes hatást fejt ki. Ennek magyarázata az lehet, hogy ilyenkor a gyöktörzsben szintén jelen lévő, hasmenést csillapító cserzőanyagok hatása lép előtérbe. A rebarbara gyöktörzsének kivonatát a modern gyógyászat is hasznosítja.

Ricinus mag

Ph.Hg. I.-ben és II.-ben említett Himboj (*Ricinus communis*) magokat Ricinus/Himboj-olaj előállítására használták. A magokat meghámozták, majd gyengén melegített sajtolóban sajtolták, az olajat szűrték. A ricinusolajat gyógyszeralapanyagként és hashajtóként használták.

Rivanol

Az etakridin-laktát védjegyzett neve. Sárgás, kristályos anyag, amelynek oldatát fertőtlenítőszerként használják.

Roob Dauci radicis – (Roob Dauci Rad.)

A *Daucus carota* (répa) gyökeréből készült liktáriom (nyelet).

Roob Ebuli – (ROB EBULI)

Födibodzaíz. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Roob juniperi – (Roob Juniper.)

Fenyőmag (boróka avagy *Juniperus communis*) liktárium avagy nyelet. A Ph. Hg. II.-ben fenyőbogyó íz néven szerepelt a roob juniperi és zúzott-tört fenyőbogyóból, vízből és cukorból állították elő.

Roob juniperi baccarum – (Roob Juniperi Bac.)

Fenyőbogyó-íz. Lásd → *Roob juniperi*.

Roob Mororum - (Roob. Moror.)

Szeder (*Morus nigra)* liktáriom/nyelet. Lásd még → *Syrupus mororum*.

Roob Nucum I. – (ROOB NUCUM I.)

Dióhéj lekvár (*juglans regia*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Roob Nucum Juglandis Corticis - (Roob. Nuc. Jugl. Cort.)

Lásd → *Roob Nucum I.*

Roob Sambuci

Bodzavirág liktáriom (nyelet).

Rotula Menthae - (Rotul. Menth.)

Mentolos rotula (korong formájú, borsmenta (*Mentha piperita*) illóolajjal és éterrel, valamint cukorral főzött, szilárd készítmény), amelyet rákszem pipulának is neveztek. Az V. Osztrák Gyógyszermkönyvben hivatalos volt. A *rotula* a *trochiscus* és a *pastilla* szinonímája.

S

Sabadilla por – (Sabadill. Pulv.)

Sabadilla (*Schoenocaulon officinale*, Syn.: *Sabadilla officinarum*, *Veratrum officinale*, *Asagraea officinale, Helonias officinale, Asagra caracasana*) magvak, kabadilla, cevadilla. Hivatalos volt a Ph. Hg. I. és II.-ben. A mag hosszú, összenyomott, hegyes, ráncos, kívül fénylő, barnás-fekete, belül fehér. Erősen mérgező. 0,24-0,40 grammos adagokban galandféreg ellen használták. A tetveket is elöli (leginkább állatgyógyászatban alkalmazták.) Veratrin készíthető belőle.

Sabadillae semen – (Semen Sabad.)

Lásd → *Unguentum sabadillae*.

Sabinae frondes – (Sabinae Frond.)

Lásd → *Frondes sabinae pulvis*.

Saccharum Saturni - (Sachar. Satur.)

Acetas plumbi acidulus siccus, tisztított ecetsavas ólom avagy ólom-acetát, ólomcukor. Ph.Hg. I. és II.-ben *Plumbum aceticum depuratum*, a Ph. Hg. III.-ban *Plumbum aceticum crystallisatum*, a Ph. Hg. IV.-ben *Plumbum aceticum* néven volt hivatalos. Lásd → *Plumbum aceticum*.

Saccharum Uvae – (Sacchar. Uvae)

Szőlőcukor, dextróz, glükóz. A Ph. Hg. IV.-ben hivatalos volt. Fehér szemecskék vagy fehér por. Szénhidrátokban, gyümölcsnedvben, szőlőben, mézben fordul elő nagy mennyiségben.

Safran tinctura - (Safran tinctur).

Sáfrány (*Crocus sativus*) tinktúra avagy sáfránycsepp. Gyógyszerekben és kozmetikumokban festékanyagként használták. Lásd még → *Croci stigma*

Sal Amarum - (SAL AMARUM)

Keserűsó. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Sal Amarum – (SAL: AMARI)

Keserűsó. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Sal ammoniacum depuratum - (Sal. Amoniac. Dep.)

Ammónium-klorid. Lásd → *Amonnium chloratum depuratum*.

Sal Caroli

A karslbadi hévforrások vízének bepárlásával kapott só (Károly-só), amely legnagyobb mennyiségben nátrium-szulfátot, nátrium-karbonátot, kisebb mennyiségben pedig nátrium-kloridot és kálium-szulfátot tartalmaz. A port vízben oldva hashajtóként alkalmazzák.

Sal Seignetti Tartari - (Sal. Seignet T.)

Seignette só. Lásd → *Kalium-natrium tartaricum (purum)*.

Sal Tartari

Kálium-karbonát (borkősó, Ph. Hg. I.).

Salep pulvis – (Salep pulv.)

A kosborfélék *(*a növénynemzetség neve *Orchis*, görög eredetű szó, jelentése: here) – Ausztrália kivételével – az egész Földön megtalálhatók. A növények gyökere közt két gömbölyded vagy ujjas gumó van. Ezeket alakjuk miatt heregumóknak nevezik; a nemzetség róluk kapta tudományos nevét. A gumókban sok a növényi nyálka és a keményítő, ezért kivonatukat salep *(radix salep)* néven tápláló orvosságként hasznosították. Nem kis részben a gumó alakja miatt a szálepet férfiak szexuális teljesítményfokozó hatásúnak vélték.

Salep ruditer tusi – (Salep rud. tus.)

A Salep (szálep) különböző, Európában és Ázsiában honos kosbor fajok gumóinak gyűjtőneve. A *Salep ruditer tusi* durván porított szálepet jelent. Leggyakrabban az *Orchis mascula* (füles kosbor), az *Orchis morio* (agárkosbor) és az *Orchis coriophora* (poloskaszagú kosbor) gumóit használták. A salepet főzet alakjában, mint bevonószert használták hurutos hasmenés esetén. Ma már nem használatos. Ennek egyik oka, hogy ugyanerre a gyógyászati célra sokkal hatásosabb szerek állnak rendelkezésre (köztük gyógynövények is), másrészt viszont a kosbor fajok veszélyeztetettsége (számos faj világszerte védett) is indok az ilyen célú használat visszaszorulására. A kosbor gumók heréhez hasonló formájuk miatt afodiziákumként is használatosak voltak, ma már ilyen célra sem alkalmazzák a fajokat. Törökországban ma is népszerűek a szálepből készült (a porított gumót tartalmazó) ételek, italok.

Salicin - (Salicina)

A szalicilalkohol fenolos béta-glükozidja, amely különböző fűzfák kérgében és nyírfák levelében fordul elő. Osztrák, angol és amerikai gyógyszerkönyvekben hivatalos. 0,5-1 grammos adagokban alkalmazták a kinin és szalicilsav helyettesítésére, étvágyjavítás céljából, hatás tekintetében azonban nem azonos. Az antiarthrin nevű csúzellenes szer összetevője volt.

Salipyrinum - (Salipyrin.)

Antipirin-szalicilát, fenildimetilpirazolon-szalicilát, antipyrinum salicylicum, Salicylpirin, Salipyrazolon, Salazolon. Lázcsillapító és fájdalomcsökkentő hatóanyag, amelyet pl. migrénben, influenzában, csúzos fájdalmakban alkalmaztak 0,5-1,0 gramm egyszeri és maximum 6,0 gramm napi adagban.

Salolum - (Salol.)

Phenolum salicylicum, phenylum salicylicum, fenil-szalicilát. Hivatalos volt a Ph. Hg. II., III. és IV.-ben. A Ph. Hg. IV.-ben phenylum salicylicum néven szerepelt. A bélben hidrolizál, így antiszeptikumként, láz- és fájdalomcsillapítóként, antireumatikumként, erjedéses gyomorhurutban és influenzában használták. Szájvizekben is szerepelt antiszeptikumként.

Salviae folium - (Salviae fol.)

Salvia officinalis (orvosi zsálya) levelei. Szerepel a Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben is. Forrázatát használták torokgyulladás esetén, szájbetegségek öblögetésére, és idegerősítő hatást is tulajdonítottak neki.

Sambuci flos – (Sambuc. flor)

A fekete bodza *(Sambucus nigra)* a germánok szent növényei közé tartozott, jóformán minden betegség ellen panaceaként (gyógyító csodaszer) használták. A népi gyógyászatban virágját

használják, terméséből lekvárt, szörpöt és valamint bort is előállítanak. A bodzalekvár a III. Magyar Gyógyszerkönyvben *Roob sambuci néven volt* hivatalos. Napjainkban a bodzavirágot megfázásos betegségekben alkalmazzák feltételezett izzasztó és bizonyított köptető hatása miatt.

Sandaraca - (San.Daraca)

Lásd → *Gummi Sandaraca Arabum*, → *Pulvis sandarachae*, → *Resina sandarachae*.

Sanguis Draconis - (Gummi sei resina sanguis draconis) (SANG DRACO NIS)

Sárkányvér (gyanta) (*Calamus rotang vagy Calamus draco*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Sanguinis draconis – (Sanguis dracon.)

Sanguinis draconis, magyarul sárkányvér. A *Calamus rotang* vagy *Calamus drac*. kúszócserjék termésfalából kiizzadó gyanta. Az említett növények Délkelet-Ázsiában honosak. Ezek termésének felületén éréskor balzsamos illatú, sötétvörös gyanta válik ki, ezt megszárították, majd sárkányvérként hozták forgalomba (ez a hivatalos gyógyászatnak is része volt, az I. Magyar Gyógyszerkönyv is tartalmazta). Az Antillákon elő *Pterocarpus draco* és a Kanári-szigeteken őshonos *Dracaena draco* termékét is sárkányvérnek nevezik (ezeket a növény törzsének bemetszésével nyerik). Festékanyagként használták de, a népi gyógyászatban (színre alapozva) vérzések esetén is alkalmazták. Különböző növényi gyantákat ma is sárkányvér néven ajánlgatnak gyógyászati célra – racionális alap nélkül.

Santali lignum rubrum – (Santal. rbr. ligni)

A *Santali lignum rubrum* (a fiókon látható név) a *Pterocarpus santalinus* – vörös szantálfa – gyógyászati szempontból hasznos része. A kérget előbb felaprították, majd alkohollal vagy éterrel a benne lévő festékanyagot kivonták. Vörös színe miatt festékanyagként és a galluszsavtartalma miatt bőrgyulladások kezelésére alkalmazták.

Santonin

Színtelen, kristályos anyag, amelyet cinavirágokból (*Artemisia cina*, magyarul cinaüröm) nyertek ki s ezért régiesen cinadéknak neveztek. A szantonint féregűzőként alkalmazták, de mivel igen mérgező vegyület, ma már nem használják a gyógyászatban.

Sapo animalis – (Sapo Animal.)

Állati eredetű szappan, avagy sapo medulae bovinae, amelyet marhavelőből nátronlúggal készítettek. Más szappan (*sapo*) -félék a Ph Hg I., II. és III.-ban is hivatalosak voltak.

Sapo Durus

Disznózsírból készült kemény szappan. A Ph. Hg. III.-ban hivatalos volt.

Sapo kalinus venalis - (Sapo. Kalin. Ven.)

Közönséges avagy árubeli káliszappan, a Ph. Hg. II. és III. szerint. A Ph. Hg. I.-ben még csak a sapo kalinus, avagy zöld vagy lágy szappan, hamanyos (kálium) szappan néven volt hivatalos. Lágy, szennyes barna, sajátos, kellemetlen szagú szappan volt. Később (Ph. Hg. II.) már külön hivatalos volt a sapo kalinus albus, illetve a Ph. Hg. III.-ban a sapo kalinus, amely fehér, illetve állásra sárgás színű volt.

Sapo Medicinalis

Sapo amygdalinus, orvosi szappan (Ph. Hg. II.). Nátronlúggal elszappanosított mandulaolajból állították elő. Segédanyagként alkalmazták különféle belsőleges és külsőleges gyógyszerformákban.

Sapo medicinalis - (Sapo Medicin.)

Sapo medicinalis azaz orvosi szappan. Lásd → *Pulvis saponis medicinalis*.

Sapo venetus – (Sapo venet.)

Sapo venetus, magyarul velencei szappan. Nevezték még spanyol (hispanicus) és marseilles-i (marseilleus) szappannak is. Régen a Gyógyszerkönyvben is hivatalos volt, fehér színű, faolaj (az olívaolaj régies neve) felhasználásával készülő termék.

Sassafras ligni – (Sassafr. ligni)

A *Sassafras albidum*, az amerikai lázfa, Észak-Amerikában honos. Vizelethajtóként, emésztést elősegítőként, izzasztóként alkalmazták. Nagy adagban szafroltartalma miatt májkárosító hatású, ma már nem tekintik modern gyógynövénynek. Illóolaj-tartalma miatt az illatszeriparban felhasználják.

Sassaparilla honduras – (Sassapar. hond.)

A mexikói “zarza parilla” szóból eredő *Sarsaparilla* (más néven *Smilax aristolochiifolia*), a szárcsagyökér Közép-Amerikában őshonos. A fiókon a hondurasi sarsaparilla elírt neve látható. A növény gyógyászat szempontjából fontos része a gyökere, amely szaponinokat (felületi feszültséget

csökkentő, irritáló vegyületek) és illóolajat tartalmaz. A modern medicinában használata visszaszorult.

Scincus Marinus – (STINCI MAPIN)

Tengeri gyék (*Scincus marinus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Scolopendrii herba – (Scolopendr. hrb.)

A gímpáfrány (*Phyllitis scolopendrium*) Európában honos, az északi és mérsékelt övi éghajlatot kedveli. A növény föld feletti részét és levelét használták, főleg tea formájában, de külsőleges felhasználása is ismert. A népi gyógyászatban köptetőként, vizelethajtókén és izzasztószerként alkalmazták. Borban kifőzve bélhurut esetén, máj- és epebántalmakra alkalmazták. Külsőleg a sebgyógyulás elősegítésére használták. Ma már nem használatos.

Semen Altheae – (SEM ALTH EAE)

Ziliz mag (*Althaea officinalis*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Amomi – (SEM AMON)

Szerencsefa mag (*Amomum xanthioides*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Anethi – (SEM ANERI)

Kapormag (*Anethum graveolens).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Anisi – (SEM ANISO)

Ánizsmag (*Pimpinella anisum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Anisi Verbalis – (Sem.Anisi.V.)

Lásd → *Semen Anisi*.

Semen Aquilegiae – (SEM AOVI: LEG)

Sasfű virág magja (*Aquilegia vulgaris*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Seminis apii – (SEM APL)

Zellermag (*Apium graveolens*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Cannabis – (Sem. Canabis.)

Kendermag, a kender (*Cannabis sativa*) növény magas olajtartalmú magva.

Semen Cardamomi - (Sem. Cardamomin.)

A kardamom termése, az *Elattaria cardamomum* White és Matton termése. A Pozsonyi Taxa is felsorolja. A Ph. Hg. I. és II.-ben malabári kardamomum néven szerepel. Illatos fűszernövény, amelyet a gyógyászatban emésztési panaszok ellen és köhögéscsillapítókban használtak.

Semen Cardui Maria – (SEM CARD MAR)

Boldog asszony tövise mag, máriatövis (*Silybum maranum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Cartami – (SEM CARTA: MI)

Vadsáfrány, sáfrányos szeklice mag (*Carthamus tinctorius*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Carvi – (SEM CARVI)

Köménymag (*Carum carvi*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Ciceris albii – (SEMS CICEI ALU)

Fejér cicer mag (*Cicer album*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Ciceris Rubri – (SEM CICEI RUB)

Veres cicer mag (*Cicer rubrum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen colchici autumnalis - (Sem. Colchici Aut.)

Kikerics, kikirics (*Colchicum autumnale*) magvak. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban. Kolchicin alkaloidot tartalmaz, tinktúrát készítettek belőle, amelyet leginkább köszvényes rohamban alkalmaztak.

Semen Coriandri - (SEM CORIA DBI)

Koriandermag (*Coriandrum sativum*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Cucumeris – (SEM CUC PER)

Uborkamag (*Cucumis sativus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen cydoniorum – (Sem. Cydonior.)

Birsalmamag. A birsalmamagból készítették a birsalmanyákot (*Mucilago cydoniorum*). Ez enyhén összehúzó hatású szer volt, főként a szemészetben használták kötőhártya-gyulladás kezelésére, illetve repedezett mellbimbóra. Kozmetikai szerekhez is használták.

Semen Cynae contra – (SEM CYNAE. COND)

Citvormag (*Artemisia cina*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Dauci Cretici – (Sem. Dauci Cretici)

A *Daucus cretensis* magja. A *Daucus cretensis* az alpesi szemgyökérnek (szaknyelven *Athamanta cretensis*) felel meg. Az illatos magvakat karminatívumként, vízhajtóként, hisztéria ellen, idegnyugtatóként használták.

Semen lini - (Sem. Lini.)

Lenmag, a len avagy *Linum usitatissimum* magja. Belsőleg, nyálkatartalma miatt főzetét bevonószerként alkalmazták bélpanaszoknál. Lásd még → *Lini placentae farinae*.

Semen Lupinorium

Figebab (Pozsonyi Taxa) avagy csillagfürtmag. A csillagfürtöt (*Lupinus albus*), amely a Leguminosae osztályba tartozó egynyári növény, õsidõk óta termelik a mediterrán területen és Közép-Keleten magjaiért, amelyeket mind élelmezési célra (jelentõs fehérjetartalma folytán), mind a hagyományos gyógyászatban antihelmintikumként és parazitaellenes szerként alkalmazzák. A csillagfürtmagok toxikus kinolizidingyûrûs alkaloidokat tartalmaznak, mint lupanint, 13[1]oxi-lupanint, multiflorint és származékait, továbbá metil-albint, amelyek központi idegrendszert deprimáló és bénító hatásai ismertek.

Semen lycopodii - (Sem. Lycopod.)

A kapcsos korpafű, a *Lycopodium clavatum* spórája, azaz a mag elnevezés téves. A helyes elnevezés sporae lycopodii. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban is. Lásd még → *Lycopodium*.

Semen Nigellae - (Sem. Nigela)

A *Nigella sativa* avagy kandillavirág/fekete kömény/parasztbors/kerti katicavirág magja. Hatóanyaga zsíros olaj, amelyet linolsav és az olajsav gliceridjei alkotnak, és illóolaj. Kétszeresen telítetlen zsírsavakban gazdag. Ázsiában, a Közel-Keleten, Afrikában évszázadokon át gyógyszerként használták. A légzőrendszer, a gyomor, a vese, máj betegségeit kezelték vele, a keringési és az immunrendszer megerősítésére használták, továbbá gyulladáscsökkentőként, érzéstelenítésre, antiallergénként. A közép-európai népi gyógyászatban felfúvódás ellen és a szoptatós anyák tejtermelésének fokozására használták.

Semen paeoniae – (Sem. paeoniae.)

Bazsarózsamag. A bazsarózsának soha nem volt jelentősebb szerepe a gyógyászatban, sziromleveleit keserű ízük miatt étvágyjavítóként használták. Magját a népi gyógyászatban epilepszia kezelésére használták. Ma már nem tekintik gyógynövénynek.

Semen Papavero – (SEM PAPA ALO)

Pipacsmag (*Papaver rhoeas*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen papay C. N. – (Sem. Papay C. N.)

A *Carica papaya* avagy dinnyefa délamerikai növény magva. Később a fájából és leveleiből előállított nedvet, illetve az ebből nyert, pepszinhez hasonló papayotint is használták a gyógyászatban.

Semen Phelandr. AQ.

Lásd → *Phellandrii Semen*.

Semen Plantaginis – (SEM PLANTA GIN)

Lándzsűs útifű mag (*Plantago lanceolata*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Psyllii – (Sem. Psyll.)

Bolhafűmag. A *Plantago psyllium* növény rostokban és nyálkaanyagokban gazdag magva, amelyet emésztőszervi és húgyúti panaszokra alkalmaztak.

Semen Rutae Hortensis – (SEM RUTHA)

Rutamag (*Ruta hortensis).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Ricini - (Sem.Ricini)

Lásd → *Oleum ricini*, → *Ricinus mag*.

Semen Sabadillae - (Sem. Sabad)

Lásd → *Sabadilla por*.

Semen Sinapis – (OSEM SINAP)

Mustármag (*Sinapis nigra*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Stap Hisagriae – (SEM STAP HISAG)

Tetűt ölő mag (*Delphinium staphisagria*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Semen Violam – (SEM VIOLAM)

Ibolyamag (*Viola odorata*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Seneg. sciss.

A szenegafű *(Polygala senega)* Észak-Amerika mérsékelt vidékein honos növény, melynek gyökere a szenegagyökér vagy csörgőkígyógyökér néven ismert. A gyökér nagy mennyiségű szaponint (felületi feszültséget csökkentő, vízzel habot képző, irritáló hatású vegyületek) tartalmaz. Tradicionálisan az indián törzsek számos céllal használták, a irokéz indián törzs szeneka nevű csoportja többek között a kígyómarás ellenszereként alkalmazta, Európában köptető hatása vált hangsúlyossá. Ma a gyökér főzetét vagy tinktúráját alkalmazzák légúti hurutos megbetegedésekben, mert csökkenti a köpet viszkozitását.

Sennae folium, Sennae alexandrina – (Sennae folic; Sennae alex.)

A több száz tagú *Cassia* nemzetséghez tartozó ún. antrankinon tartalmú növények közül csupán két fajt alkalmaz a modern gyógyászat, a Tinnevelly szennát *(Cassia angustifolia)* és az alexandriai szennát *(Cassia acutifolia)*. A szenna erős hashajtó hatású, mellékhatásainak elkerülésére legfeljebb 2 hétig alkalmazható. A szennalevélből tea készíthető, de a levelekből és a termésből kinyert tiszta hatóanyagok számos készítményben, köztük gyógyszerekben is megtalálhatóak.

Sennae Fructus

Szenna termés, amelyből hashajtó készítményeket állítottak elő. Lásd még → *Sennae folium, Sennae alexandrina*

Sideritidis herba – (Sideritid hrb.)

A *Sideritidis herba* név különböző, ugyanakkor közeli rokon növényfajokat jelölhetett. A Herba Sideritidis vera *a Sideritis montana* és a *Sideritis hirsuta*, a Herba Sideritidis nostra a *Stachys recta* hajtását jelöli. A *Sideritis* nemzetség neve (görögül: akinek vasfegyvere van) utal ókori használatára, ugyanis a növényt elterjedten használták harci sérülések kezelésére. A *Sideritis* fajokat magyarul sármányvirágnak nevezik. Ezeket a népi gyógyászatban jelentős növényeket a modern medicinában nem alkalmazzák. A *Stachys recta*, a hasznos tisztesfű Közép- és Dél-Európában és a Balkánon őshonos gyógynövény. A népi gyógyászatban tea formájában alkalmazták asztmára, láz és menstruációs panaszok csillapítására, illetve vízhajtóként. A tradicionális gyógyászat lázcsillapítóként és menstruációs zavarok kezelésére használta.

Sinapis nigrae seminis – (Sinapis nigrae sem.)

Fekete mustármag. A *Sinappis nigra* L. (*Brassica nigra* Koch), fekete mustár magja. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III.-ban, együtt a spiritus sinapis aetherum-mal és az oleum sinapis-sal. A Ph. Hg. II. és III.-ban ezen felül a charta sinapisata is szerepelt. Lásd még → *Synapis nigrae semen*

Sinapis pulvis – (Sinapis pulv.)

A fekete mustár (*Sinapis nigra*) magvaiból készülő „mustárliszt". Szagtalan, eleinte kesernyés, fűszeres ízű. Vízzel megnedvesítve jellemző mustárolaj szagot áraszt. Ph. H. I-től hivatalos. Kis mennyiségben az emésztőnedvek elválasztását fokozza.

Singuis Hirci (Praeparatum – (SANG HIRCI)

Kecskevér (szárított) (*Capra aegagrus hircus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Sirup Famel – (Famel szirup)

Francia köhögéscsillapító készítmény volt, amely akonitot, kodeint, kalcium-laktofoszfátot és laktokreozotot tartalmazott.

Sirupus hypophosphorosus compositus – (Sir. hypophosph. comp.)

Sirupus hypophosphorosus compositus, vas- és mangánsót, kinint és ebvészmag-kivonatot is tartalmazó, roboráló, erősítő hatásáért használt szirup. Ma már nem használatos.

Sirupus foeniculi – (Sirup. foeniculi)

Sirupus foeniculi, magyarul édesköményszirup. Nemcsak ízjavítóként volt hasznos, hanem az édeskömény hatása miatt is: a növény kivonata görcsoldó, puffadásgátló hatású.

Sirupus rubi idaei – (Sirup. rubi idaei)

Málnaszirup. Gyógyszeres szirupok ízesítésére használták.

Sirupus simplex – (Sirup. simplex)

Egyszerű szirup, cukortartalmú szirup, amely számos gyógyszeres szirup alapanyagául szolgált.

Solutio adrenalini hydrochloridi 1% - (Sol. adrenalini hydr. 1%)

Solutio adrenalini hydrochloridi 1%, azaz 1%-os töménységű adrenalin-hidroklorid oldat. Az adrenalin a mellékvesében termelődő hormon és idegi ingerületátvivő anyag, amely vészreakció esetén a

szervezet „mozgósításában” játszik kulcsszerepet. Beinjektálva életveszélyes állapotok (anafilaxiás sokk, szívleállás) kezelésére alkalmazták, de érszűkítő hatása miatt kevésbé súlyos állapotok kezelésére is használták (pl. aranyeres kúpok összetevőjeként).

Solutio arsenicalis – (Sol. arsenicalis)

Solutio arsenicalis, magyarul arzéntartalmú (valamilyen arzénvegyületet tartalmazó) oldat. A 20. század első feléig az arrzénvegyületek igen elterjedtek voltak a gyógyászatban, Solutio arsenicalisból is közel tízféle volt forgalomban, ezeket különböző szerzői nevekkel illették. Ezeket a készítményeket elsősorban erősítőszerként, de ezen kívül még számos panasz kezelésére is használták. Az arzén vegyületei – mérgező hatásuk miatt – ma már nem részei a gyógyszerkincsnek.

Solutio arsenicalis Fowleri - (Sol. Arsen. Fowl. 0,50-1,20)

Fowler mirenye, Fowler arzénes oldata. Arzén-trioxidból és kálium-karbonátból készült vizes oldat.
Az arzénessav (*Acidum arsenicosum*) javallataiban alkalmazták: váltóláz senyves alakjánál, görvélynél, vitustáncnál, krónikus bőrbetegségeknél (pl. pszoriázis).

Solutio Fuchsini cum resorcino - (Sol. Fuchsini C. Resorc.)

Solutio Castellani, Castellani oldat (FoNo I., 160. recept és későbbi FoNo-k). Fuchsint (később fuchsin nélkül – *sine fuchsino*), bórsavat, rezorcint, alkoholt, acetont és fenolos vizet tartalmazó gombaellenes készítmény külsőleg, ecsetelésre.

Solutio Hydrargyrum bichloratum corrosivum - (Solut. Hydr. Coros.)

A maró higany (II)-klorid oldata. Lásd → *Hydrargyrum bichloratum corrosivum*.

Solutio kalii chlorati – (Sol. kal. chlor.)

Kálium-klorid oldat.

Sol. natr. glycerino phosph 50%

50%-os nátrium-glicerin-foszfát oldat.

Solutio natrii thiosulfurici decinormalis - (Sol. Natrii. Thiosulf. Deci. Norm.)

Nátrium-tioszulfát oldat. Hivatalos reagens volt a Ph. Hg. II., III. és IV.-ben. Jodometriában a jód mennyiségének meghatározására használt oldat.

Solutio Strophanthini alcoholica - (Sol. Strophant. alc. 0,50-1,00)

A Ph. Hg. IV.-ben hivatalos, abszolút alkoholban oldott strophantin. Szívgyógyszerként alkalmazták. A Ph. Hg. II. és III.-ban a Tinctura Strophani volt hivatalos. Lásd →*Tinctura strophanti* és → *Strophantin G*.

Sozojodol nátrium – (Natr. Sozojodol)

Sozojodol, dijodo-parafenol-szulfonsav. Főleg a nátrium-, kálium-, higany- és cink-sozojodolicum, ezeket mint fertőtlenítőszert (antiszeptikumot) használták oldatban vagy hintőpor gyanánt.

Species Amaricantes (Species Dia Moschu Amaricantes (?)) – (PECES AMERICA)

Keserű tea. A Species Dia Moschu Amaricantes név az 1732-es kassai antidotariumban (Antidotarium sive Pharmacopoea nova, liberae, regiaeque civitatis Cassoviensis) jelenik meg. Szerepel azonban Species amaricantes (keserű thea-elegy) a Ph. Hg. I., II., III. IV.-ben is. Feltehetően XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Species aromaticae – (Aromat spec.)

Species aromaticae (Ph. Hg. I., II., III.) – oszlató tea, borogatótea, illatos teaelegy: 1 rész Origani herba + 1 rész Salvae folia + 1 rész Menthae piperitae herba + 1 rész Lavandulae flores keveréke. Más gyógyszerkönyvekben (pl. német, francia) más összetétellel rendelkezik. Fürdőkbe, meleg borogatásokhoz, illatos párnácskákba alkalmazták, ritkábban belsőleg forrázatként alkalmazták. Pora a *Species aromaticae pro cataplasmatae*, pépes borogatásokhoz.

Species decocti Althaeae Fernellii – (SP: ALTHAE FER)

Zilizt és sok más növényt tartalmazó teakeverék. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Species Dia-Margarit Frigad – (SPEC. D. MARGA RIL)

Hevesítő gyöngypor. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Species diureticae - (Spec. diuretic.)

Vizelethajtó tea. A Ph. Hg. III.-ban és IV.-ben, valamint a FoNo I.-ben is szerepel. Szárított tengeri hagymát, szennalevelet, borókabogyót, zsúrlófüvet, iglicgyökeret, tarackgyökértörzset és gyapjas pesztercefüvet tartalmazott.

Species emolliens -Emolliens spec.

Lágyító teakeverék, fő összetevői a lenmag és a mályvalevél. Borogatásként alkalmazták abban a hitben, hogy a borogatás alatti szövetek felpuhulnak, és így a javuló vérkeringés gyorsabb gyógyulást eredményez.

Species Laxans – (SPEC LAXAM)

Hashajtó teakeverék. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Species laxantes St. Germain – (Spec. lax. St. Germ.)

Species laxantes St. Germain, szennalevelet (*Cassia senna*) tartalmazó hashajtó teakeverék. A szenna bélfalizgató hashajtó hatóanyagokat tartalmaz, a modern gyógyászatban is felhasználják.

Species Liberantes – (SPEC LIBIERA TES)

A XVIII. században széles körben ismert, összetett teakeverék. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Species pectorales - (Spec. pector.)

Köhögés elleni tea, amely osztrák és német gyógyszerkönyvekben volt hivatalos.

Spiritus aethereus – (Spir. aether., Spir. aetheris)

Az éter (dietil-éter) és alkohol (etanol) elegye. Régen altatásra használták, de májkárosító hatása miatt ma már nem alkalmazzák.

Spiritus aetheris ferratus - (Spir. Aeth. Ferrat.)

Spiritus ferri sesquichlorati aethereus, tinctura nervino-tonica Bestuschellii, vastartalmú éteres borszesz, aranytinktúra avagy Bestuschef idegzsongító festvénye, amely kristályos vas(III)-kloridból, szeszből és éterből készült. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban. Orbánc, vérszegénység, idegbántalmak esetén használták.

Spiritus aetheris nitrosi - (Spir. Aeth. Nitr.)

Spiritus nitri dulcis. Az osztrák, német és angol gyógyszerkönyv szerint is hivatalos. Borszesz és salétromsav megfelelő arányú keverékét átpárolják, majd nátrium-karbonáttal közömbösítik, idővel, szűrés után újra átpárolják. Alacsony viszkozitású, sárgás, édes ízű folyadék, illata almáéra emlékeztet. 2-8 grammos adagokban alkalmazták, mint izzasztó, hűsítő, szélhajtó és diuretikum. Manapság a homeopátiában használják.

Spiritus aetheris sulfurici ferrati - (Spir. Aeth. Sulf. Fer.)

Spiritus sulfurico-aethereus (Spiritus aetheris sulfurici) + Spiritus ferri chlorati aethereus, avagy vastartalmú éteres borszesz (II. gyógyszerkönyvben hivatalos) + Kéntartalmú éteres borszesz. Lásd → *Spiritus aetheris ferratus*.

Spiritus angelicae compositus - (Spir. Angelic. Comp.)

Spiritus theriacalis. Osztrák és a német gyógyszerkönyvekben hivatalos. Angyalgyökeret (*Angelica archangelica*) és macskagyökeret (*Valeriana officinalis*), borókabogyót (baccea juniperi) összezúzva és ledeszillálva, majd alkoholt, vizet és kámfort hozzáadva készült. Görcsoldó és izzasztószerként 20-30 cseppjével, külsőleg pedig bedörzsölőszerként reumás panaszok kezelésére alkalmazták. Más összetételekben is ismert.

Spiritus anisi destillatus - (Spir. Anisi)

Ánizs (*Anisum vulgare*) spiritus. Közönsges ánizsból, ánizs illóolajból és vizes alkoholból készítették, gyógyszerekhez adták ízesítőnek.

Spiritus aromaticus – (Spir. aromaticus)

Citromfű levél *(Melissa officinalis)*, citromhéj *(Citrus limon)*, koriander *(Coriandrum sativum)*, szegfűszeg *(*a *Syzygium aromaticum* szárított virágbimbója, a *Caryophylli flos)*, szerecsendió *(Myristica fragrans*, magja a *Nux moschata),* a kasszia fahéj *(Cinnamomum cassia)* és az angyalgyökér (*Angelica sinensis)* alkoholos kivonata. Gyógyszerkészítmények ízesítésére használták, de önmagában is rendelkezik emésztésjavító hatással.

Spiritus aromatites e vino - (Spir. Aromat. E. Vino.)

Vinolentum aromatites, zamatos borpárladék, amely hazai hibátlan borból készült, érlelt borpárladék volt, 40-45% alkoholtartalommal. A Ph. Hg. IV.-ben volt hivatalos, voltaképpen, mint a cognac szinonímája, amely utóbbi a Ph. Hg. II.-ben szerepelt (cognac, spiritus vini cognac, brandy).

Spiritus bretfeldi - (Spir. Bretfeld.)

Pézsmacseppek. Illatszerként használták.

Spiritus camphoratus - (Spir. Camphor.)

Kámforos szesz, a kámfor vizes-alkoholos (szeszes) oldata, aqua vitae camphorata, tinctura camphorae, solutum camphorae spirituosa. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben. Belsőleg izgatószerként, külsőleg pedig bedörzsölőként alkalmazták ízületi problémákra, valamint borogatásként üszkös sebekre és zúzódásokra.

Spiritus carvi - (Spir. Carvi.)

Konyhaköményből (*Carum carvi*) és vizes alkoholból készítették, gyógyszerekhez adták ízesítőnek.

Spiritus cochleariae – (Spir. cochlear.)

Spiritus cochleariae másnéven *Spiritus antiscorbuticus*, régies nevén kalántormaszesz. Skorbut kezelésére és vizelethajtóként használták. Az előállítására használt *Cochlearia officinalis* növény valóban rendelkezik vizelethajtó hatással, azonban mióta ismert, hogy a skorbutot valójában a C-vitamin hiánya okozza, ennek a betegségnek a kezelésére nem használják.

Spiritus coloniensis - (Spir. Coloniens.)

Spiritus cologniensis, Eau de Cologne, aqua coloniensis, kölnivíz. Ph. Hg. IV.-ben hivatalos. Halvány zöldessárga színű, tiszta-átlátszó, kellemes illatú szeszes folyadék. Tömény szeszben oldott olajakat (citrom, bergamotta, levendula, narancsvirág, geránium), illetve glicerint tartalmaz. Illatszer, alkalmazták fejfájás enyhítésére, ájulás esetén is.

Spiritus concentratus 90% - (Spir. Conc. 90%)

Spiritus vini concentratus. A Ph. Hg. IV. besorolása alapján tömény szesz (89-91%), amely *Spiritus concentratissimus*-ból (legtöményebb szeszből) készül megfelelő mennyiségű vízzel történő hígítás útján. Színtelen, jellegzetes ízű és szagú folyadék. Fertőtlenítőként, oldószerként, tinktúrák készítésére alkalmazható.

Spiritus concentratus 96% - (Spir. Concent. 96%)

Spiritus concentratissimus, legtöményebb szesz. Színtelen, átlátszó, könnyen folyó folyadék, sajátos ízzel és szaggal. Fertőtlenítőként, oldószerként, tinktúrák készítésére alkalmazható.

Spiritus Cornu Cervi – (Spirit. Cornu cervi)

Ammonium carbonicum pyrooleosum solutum, carbonas ammoniae pyrooleosus solutus, liquor ammonii carbonici pyrooleosi, olvasztott kozmaolajas szénsavas hugyag, szarvas szarulél. Eredetileg összevagdalt szarvasagancs desztillálásával állították elő, majd, amint fentebb látható, ammónium-karbonáttal helyettesítették.

Spiritus dilutus - (Spir. Dil.)

Hígított szesz. A Ph. Hg. III. és IV.-ben hivatalos volt. A Ph. Hg. I. és II.-ben ugyanez spiritus vini dilutus, azaz hígított borszesz néven volt hivatalos. Gyógyszer alapanyagként használták.

Spiritus ferri sesquichlorati aethereus - (Spir. Ferri Sesq. Aeth.)

Vastartalmú éteres borszesz. Lásd → *Spiritus aetheris ferratus*.

Spiritus Formicarum - (Spirit. Formicarum.)

Hangyaszesz; eleinte olyan módon készült, hogy ad hoc szedett és összezúzott hangyából 10 részt 15 rész borszesz és 15 rész víz elegyével 2 napon át állani hagytak, azután 20 részt lepároltak belőle. Később *ad hoc* készült 10 gramm hangyasav, 1 gramm etilacetát és 500 gramm 70%-os etanol összekeverése által. Külsőleg mint bőrvörösítőt, illetve elvonószert használták. A *Spiritus formicarum compositus*-ban 98 rész hangyaszesz, 1 rész terpentinolaj és 1 rész levendulaolaj volt.

Spiritus formicarum - (Spir. Formicic.)

Hangyaspiritus (Pozsonyi Taxa), hangyalél, később 70%-os alkoholos hangyasavoldat.

Spiritus gallici - (Spir. Gallic.)

Cognac, Spiritus vini gallici, spiritus vini cognac, brandy. Borból átpárologtatás és faedényben állás útján készített sárgás, tiszta, kellemes, alkoholszagú- és ízű (46-50 térfogat%) folyadék. Ph. Hg. II.-ben hivatalos.

Spiritus juniperi – (Spir. juniperi)

A közönséges boróka, a *Juniperus communis* tobozbogyójának alkohollal készítette kivonata. A boróka tobozbogyóját vízhajtóként, emésztés- és étvágyjavítóként alkalmazzák teakeverékekben. Külsőleg izomfájdalomra, reumás ízületi panaszokra bedörzsölőszerekben használják.

Spiritus Lavandulae – (Spirit. Lavandule)

A levendula virágának alkoholos kivonata. Lásd még → *Lavandulae flos*.

Spiritus Menthae – (Spirit. Menthae)

A borsosmenta (Mentha piperita) levelének alkoholos kivonata. Lásd még → *Menthae piperitae folium*.

Spiritus menthae crispae - (Spir. Menth. Crisp.)

Oleum menthae crispae (fodormentaolaj): sárgás vagy zöldessárga, híg, állás közben sűrűsödő, jellegzetes szagú, hűsítő ízű illóolaj, mentalevelek vízzel történő lepárlásával nyerik. Ezt egyenlő mennyiségű 90%-os alkoholban kell oldani. Belsőleg használva serkenti az emésztést. Külsőleges használata: bedörzsölve fokozza a vérkeringést, fertőtlenítő hatású, inhalálva a légutakat tisztítja.

Spiritus Nitrii Dulcis - (Spirit.Nitri.Dulc)

Lásd → *Spiritus aetheris nitrosi*.

Spiritus rosmarini - (Spir. Rosmarini)

Spiritus anthos, Aqua Reginae Hungariae, aqua Hungarica, spiritus vulnerarius, magyar királyné vize. A középkorban széles körben elterjedt készítmény, melyet Nicolaus Febure, XIV. Lajos patikárusa szerint Szent Erzsébet magyar királyné talált fel. A brit gyógyszerkönyv *Spir. rosmarini*-ja 1 rész oleum rosmariniból és 49 rész borszeszből áll, az orosz készítmény aránya 1:63. Alkalmazható gyulladáscsökkentőként, mozgásszervi panaszok (reumás fájdalom, ízületi gyulladások) esetén, de légzéskönnyítő hatása is ismert.

Spiritus salicylatus – (Spir. saliylat.)

Szalicilsav 70%-os alkohollal készített oldata. Gombaellenes és fertőtlenítőszerként alkalmazzák. A szalicilsavnak (a *Salix alba*, a fehér fűz kérgéből állították elő eredetileg) mennyiségtől függően hámosító vagy szaruanyagot oldó, hámlasztó hatása lehet. Csak külsőleg alkalmazzák.

Spiritus salis ammoniaci lavandulatus - (Spir. Sal. Amon. Lavand.)

Levendulás-ammóniás borszesz, aqua anodyna, liquor ammon caust lavandulat. Összetétele (a Ph. Hg. II. alapján): 60 gramm tömény borszeszhez 2,5 gramm levendulaolaj, 15 gramm ammóniaoldat. A levendulaolaj mint szag- és ízjavító kerül hozzáadásra. Köptetőként alkalmazták, adagja 3-15 csepp, cukorral vagy oldatban.

Spiritus saponato camphoratum - (Spir. Sap. Camph.)

Opodeldoc liquidum, linimentum saponato-camphoratum, kámforos szappankenőcs. Áttetsző, kissé sárgás színű, kámfor- és ammóniaszagú kocsonya. Felaprított kemény szappan, tömény szesz, kámfor, ammóniaoldat és különböző olajok keveréke (rozmaring és levendula). Főleg ízületi fájdalmak, reuma, ütés, gyulladás esetén alkalmazott kenőcs.

Spiritus saponatus – (Spir. saponat.)

Szappanszesz, amelyet ricinusolaj elszappanosításával és alkohollal való elegyítésével állítottak elő. A végterméket levendulaolajjal illatosították. Tisztítószerként és reuma kezelésére egyaránt alkalmazták.

Spiritus saponis kalini - (Spir. Saponis Kalini)

Káliszappanos borszesz. A Ph. Hg. II. szerint káliszappanból és borszeszből. A Ph. Hg. III. és IV. szerint elszappanosított szezámolajból, szeszből és levendulaolajból áll. A hám felpuhítására használták.

Spiritus sinapis - (Spir. Sinapis)

Magyarul mustárszesz vagy mustárolajos szesz. Színtelen, vagy alig sárgás színű, tiszta-átlátszó, mustárolaj szagú szeszes folyadék, mesterséges mustárolaj és tömény szesz keveréke. Állás közben veszít csípősségéből. Serkenti a vérkeringést, emésztést.

Spiritus terebinthinae rectificatum – (Spir. terebinth. rect.)

Finomított terpentinolaj, amelyet terpentinolaj lepárlásával állítanak elő. Bőrvörösítő, vérkeringést fokozó készítmények előállítására használták.

Spiritus vini Gallicus – (Spir. vini gall.)

Sipritus vini Gallicus, brandy, régies nevén francziapálinka, az előállítását tekintve borpárlatnak nevezhető. A leghíresebb borpárlat a konyak, amely nevét a hasonló nevű francia városról (Cognac) kapta, ahol az 1600-as évek óta gyártják az italt. A gyógyszerkészítésnél oldószerként használták.

Spiritus vini rectificatus - (Spir. Vini Rectf.)

Ismételt lepárlással készül (rectificatus = tisztított), rectifikált, finomított szesz, melyből a vizet elvonva kapjuk az abszolút alkoholt. Átlátszó, színtelen, jellegzetes ízű és szag folyadék, számos készítmény alapját képezi.

Spriritus vini rectificatissimus concentratus - (Spir. Vini Rect. Conc.)

Ph. Hg. I.-ben Spiritus vini concentratus/ rectificatissimus, tömény borszesz. (Rectificatissimus = a legtisztább.) Víztiszta, színtelen folyadék, amely mentes mindenféle szennyeződéstől. A gyógyszerkönyvi leírás szerint 90 térfogat% alkoholt kell tartalmaznia.

Sponge Marina – (SPON: MARIN)

Tengeri szivacs (*Porifera).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Stannum chloratum purum chrystallisatum - (Stannum Chloratum Pur. Chryst.)

Kristályos ón-klorid, stannum muriaticum. Színtelen, átlátszó kristálykák. Belsőleg epilepsziában, neurosisban és bélférgek ellen alkalmazták, külsőleg pedig ekcémát kezeltek 0,1-0,2%-os oldatával.

Stearinum

Sztearin, hófehér, szagtalan, íztelen, zsíros tapintású, kristályos törésű darabok. Vízben nem oldható, hideg szeszben kevéssé, forróban bőségesen oldódik. Ph. Hg. III-ban és IV-ben szerepel.

Stibium diaphoreticum ablutum - (Stib. Diaph. Abl.)

Antimonium diaphoreticum ablutum, cerussa antimonii, calx antimonii, materia perlata Kerkringii. Porrátört antimont 25%-os salétromsavval megfecskendeznek, addig hevítik, amíg fehér porrá esik szét. Diaphoreticumként (izzasztószer) használták.

Stibium sulfuratum aurantiacum – (Stib. sulfur. aur.)

Antimon sulfuratum aureum – az antimon és arany szulfát sója, amelyet ma a homeopátiában használnak. Gyógyhatása nem ismert.

Stipes Dulcamarae – (STIP: DULCAM)

Ebszőlőcsucsor levéltelen szárak (*Solanum dulcamara L.).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Stoecheados citrini flos – (Stoechead. citr.)

A *Helichrysium arenarium* (homoki szalmagyopár) virága *Stoechados (citrini) flos*, mely keserűanyagot, cserzőanyagokat és illóolajat tartalmaz. A szárított virág teaként fogyasztva epe- és vizelethajtó hatású, emésztési panaszok esetén alkalmazható.

Strophantin G

A sztrofantin-G egy szívglikozid típusú vegyület, amelyet a *Strophantus gratus* nevű trópusi kúszónövény magjaiból állítottak elő. A szívglikozidokat szívelégtelenségben a szív munkájának a fokozására alkalmazzák. Szívelégtelenség esetén a szív nem képes megfelelően továbbítani a vért, ami a keringés romlásához, a szervek romló oxigénellátásához vezet. A szívglikozidok jelentősége csökken a terápiában, mivel a hatásos és mérgező adag közötti különbség kicsi (azaz pontatlan adagolásuk könnyen mérgezéshez vezethet).

Strychninum nitricum - (Strychn. Nitr.)

Sztichnin-nitrát. Színtelen krsitálytűk, melegítve megolvadnak, majd meggyulladnak, kén-dioxid szagot árasztanak. Már a Ph. Hg. I.-ben megjelent. A sztrichnint kis adagokban használták a látás, a hallás és a szaglás javításához, ellenszere volt az altatószerek által okozott mérgezéseknek. Rendkívül mérgező.

Styrax calami

Styrax calamita, *Styrax* nemzetségbe tartozó fák kérgéből vagy gyantájából készült sűrű massza. Bőrizgató kenőcsök és köptető szirupok előállítására használták.

Styrax calamita

A *Styrax officinalis* fa gyantája, amelyet fertőtlenítő, helyi érzéstelenítő hatása miatt használtak a gyógyászatban, illetve kellemes illata miatt illatosítóként is.

Styrax liquidum - (Styrax Liquid.)

Balsam styracis liquidum avagy storax balzsam. Lásd még → *NP Balsam Styracis*.

Succus liquiritiae – (SOCR LIQUI RITIR)

Édesgyökér kivonat (*Glycyrrhiza glabra*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Succus liquiritiae depuratus - (Succ. Liquir. Dep.)

Extractum liquiritiae succi, megtisztított édesgyökér lé. Ízjavítóként használták. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban.

Succus Liquiritiae Pulvis

Az édesgyökér világossárga pora. Jellemzőek rá a kis rombos oszlopokat alkotó sóskasavas mészkristályok, az élénksárga edények töredékei és az egyszerű apró keményítőszemcsék. Köptető, köhögéscsillapító, ízjavító. Lásd → *Pulvis succi liquiritiae venalis*.

Succus liquiritiae siccatum - (Succ. Liquir. Siccatum)

Extractum liquiritiae venale aquosum siccum (Ph. Hg. IV.), közönséges száraz édesgyökér kivonat. A Glycyrrhiza glabra gyökerének vízzel készült beszárított kivonata, íze kesernyés-édes. Ízjavítás céljára használják erősen édes íze miatt, illetve köptetőként, köhögéscsillapítóként és gyulladáscsökkentőként is alkalmazható. Lásd → *Pulvis succi liquiritiae venalis*.

Sulfamethyltiazol

Antibiotikumként használt gyógyszerhatóanyag, ma már nincs forgalomban.

Sulfur Antimonni Auratum – (SUL AURA)

Antimon(V)-szulfid. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Sulfur auratum antimonii - (Sulf. Aurat. Ant.)

Stibium sulfuratum aurantiacum, sulfur stibiatum aurantiacum, oxydum stibii hydrosulfuratum, antimonium pentasulfidum seu persulfidum, antimon-pentaszulfid, narancsszínű ötös dárdanykéneg. Schlippe-féle sóból (nátrium-tioantimonát) kénsavval való lecsapatás útján készül. Narancsvörös, tapadó finom por, víz, alkohol, éter nem oldja. Nyálkaoldóként, köptető- és izzasztószerként alkalmazták 0,05-0,20 grammos adagokban.

Sulfur crudum – (Sulfur Cr.)

Nyers kén, sulfur citrinum. Már az alkimisták is használták. Szerepelt a Ph. Hg. I.-ben. Alapanyagként, szublimált kén és kénvegyületek előállításához használták.

Sulfur pulvis

Porított kén. Belsőleg hashajtóként, külsőleg paraziták okozta bőrbetegség (rühösség) kezelésére használtak.

Sulfur praecipitatum - (Sulf. Praecip.)

Lac sulfuris, magisterium sulfuris, lecsapott kén, kéntej. Igen finom sárgásfehér, amorf por, mely vízben oldhatatlan. Hevítve megolvad, majd meggyullad és kéndioxid-szag árasztása közben kék

lánggal ég el. Hashajtóként 4-8 grammos adagban, köptetőként 1-2 grammos adagban alkalmazták. Külsőleg bőrbetegségek kezelésére használható.

Sulfur sublimatum lotum – (Sulfur sublim. lot.)

Sulfur sublimatum lotum, magyarul mosott kén. Külsőleg paraziták okozta bőrbetegség (rühösség) kezelésére használtak kenőcsök összetevőjeként.

Sulfur pulveratum – (Sulfur. pulverat.)

Sulfur pulveratum, magyarul porított kén. Belsőleg hashajtóként, külsőleg paraziták okozta bőrbetegség (rühösség) kezelésére használtak.

Suppositorium – (Supposit.)

Suppositorium, magyarul végbélkúp.

Suppositoria ex oleo cacao – (Suppos. Ex Ol. Cacao)

Kakaóvaj alapú kúpok, azaz olyan kúp gyógyszerformák, amelyek vivőanyaga a kakaóvaj (*Butyrum cacao*).

Suppositoria glycerini - (Suppos. Glycerini)

Glicerines végbélkúpok. Ph. Hg. III. és IV. alapján: 3 gramm kristályos nátrium-karbonát, 5 gramm sztearin és 100 gramm glicerin gőzfürdőn melegítve. 3-5 centiméter hosszú, 2-3 gramm súlyú, csaknem színtelen és átlátszó kúpok, melyeket egyenként viaszpapirosba vagy sztaniolba csomagolva, zárt edényben kell tartani. Hashajtóként alkalmazható.

Synapis nigrae semen – (Synapis nigr. pv.)

A fekete vagy francia mustár, a *Brassica nigra*, a Földközi-tenger térségéből származó növény. Fűszeres magjáért hazánkban is termesztik. A növény drogja a *Synapis nigrae semen* (a fiókon a *Synapis nigrae pulvis*, a porított mag felirata található), amely zsíros olajat, fehérjét, nyálkát és csípős ízű anyagokat tartalmaz. A mustárlisztet hidegvízzel elkeverve és a bőrre felkenve erőteljes hólyaghúzó (bőrizgató) hatás váltható ki – régen úgy gondolták, ez a hatás gyógyászatilag hasznos. Kis mennyiségben a gyomornedv-elválasztás fokozására használták. Napjainkban reumás panaszokra bedörzsölőszerként alkalmazzák.

Syrupus Acaciae Florum – (SYR: ACAR: FL:)

Kökényszirup (*Prunus spinosa*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Syrupus Acetosae – (SYR ACET)

Sóskaszirup (*Rumex acetosa*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Syrupus alkermes – (SYR KERMES)

Alkermes szirup, karmazsinmag szirup (*Phytolacca nemzetség*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Syrupus althaeae – (Syr. althaeae)

Syrupus althaeae, magyarul zilizszirup. Orvosi ziliz (*Althaea officinalis*) gyökeréből állították elő. Köhögés csillapítására szánt szere alkotórésze volt.

Syrupus aromaticus - (Syr. Aromatic.)

Illatos szirup. Egyszerű szirup (*Sirupus simplex*), amelyhez különböző kivonatokat adnak, íze feljavításának céljából: pl. kasszia-fahéj, gyömbér-gyökértörzs, citrom- és narancshéj, szegfűszeg.

Syrupus aurantii - (Syr. Aurant.)

Narancsszirup. Tiszta, átlátszó, narancshéj ízű és szagú szirup. Vízzel minden arányban zavarosodás nélkül elegyíthető. Jól záró palackban tömény narancshéj-festvényt steril bolusszal és vízzel kell összerázni, az így elkészített folyadékot átszűrve tágas palackba kell önteni, majd vízzel felengedni. A cukrot ebben feloldva olyan szirupot kapunk, mely kellemetlen íz elfedésére, ízjavítóként használható.

Syrupus capillorum Veneris – (Syr. Capill. Ven.)

Capillus veneris, árvaleány hajszirup, fodorka-szörp, vénushaj-szörp. Ph. Hg. I. és II.-ben volt hivatalos. Régebben nyugtatóként, nyálka- és verejtékelválasztóként, majd kellemes illata miatt íz- és illatjavítóként alkalmazták.

Syrupus Cerasi nigri Macedonici - (Syr. Ceras. Nigr. Maced.)

Syrupus Merasi, meggy-szirup. Sötét bíborvörös színű, tiszta-átlátszó, meggyízű, savanyú szirup. Magvaival együtt összezúzott érett fekete meggyből készül. Hűvös helyen, színig megtöltött kisebb palackokban tárolható.

Syrupus Cichorei Simplex – (SYR: CICH: SIMP:)

Egyszerű cikóriaszirup (*Cichorium intybus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Syrupus Cinnamonii – (SYR CINNAM)

Fahéjszirup (*Cinnamomum cassia).* XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Syrupus cinnamomi – (Syr. Cinnam.) → Aqua Cinnamom Spiritus

Fahéjszörp/szirup, szeszes, alkoholos, cukros faféjszirup (Ph. Hg. I., II., III.). Összehúzó (*adsztringens*) és ízjavító készítmény volt.

Syrupus citri – (Syr. citri)

Citromszirup. Előállításához citromot nem használtak, a jellegzetes ízt a citromsav adta. Különösebb gyógyhatása nincs, kellemetlen ízű gyógyszerkészítmények ízesítésére használták.

Syrupus cortici Aurantii – (Syr. Cort. Aurant.)

Narancshéjszirup, syrupus aurantiorum corticum. Lásd → *Syrupus aurantii*.

Syrupus diacodii - (Syr. Diacodii)

Syrupus papaveris albi, mákfejszörp. Porított mákgubót, édesgyökeret és cukrot tartalmazó szirup. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban. Lásd → *Syrupus papaveris albi és Papaveris caput*.

Syrupus Domesticus v. S. Rhamai Chatharciae v S. Spinae Cervi – (SYR: DOM:)

Varjútövisbenge szirup (*Rhamnus cathartica*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Syrupus Ferri Jodati – (Syr. Ferr. Jod.)

Vasas jód szirup, syrupus ferri jodati, syrupus ferrosi jodidi concentratus, vasiblacsos szörp, ferrojodidos szirup. A Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben volt hivatalos. Kissé zöldes színű, tiszta és átlátszó, vasízű szirup. Ferrum jodatum javallatai alapján használták gyermekgyógyászatban.

Syrupus Flores Chamomillae – (SYR: FL: CHAM:)

Kamilaszirup (*Matricaria chamomille*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Syrupus Foenicula –(SYR FOENICULA)

Édesköményszirup (*Foeniculum vulgare*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Syrupus hypophosphorosus - (Syr. Hypophos.)

Syrupus hypophosphitum, hipofoszforsavas szirup, syrupus hypophosphorosus compositus. Halvány zöldessárga, később sárga színű, kissé fluoreszkáló, keserű és vasas ízű, gyengén savanyú szirup, mely kalcium-hipofoszfitot tartalmaz. Tonicum, roborans.

Syrupus ipecacuanhae - (Syr. Ipecac.)

Ipecacuanhaeszirup, hánytató szörp. Ph. Hg. III. alapján: ipecacuanha festvényéből 10 grammot kell 90 gramm egyszerű sziruppal összekeverni. Halvány sárgás-barna színű, dohos ízű szirup, amely köptetőként alkalmazható.

Syrupus kermesinus - (Syr. Kermes.)

Karmazsinszörp, syrupus phytolaccae, alkermes avagy alkörmös, Ábel vére. Alkörmösbogyóból (baccae phytolaccae, azaz *Phytolacca fajok* bogyói) készítették. A Pharmacopoea Austriaco-Provincialis 1775. évi kiadásában hivatalos volt az Electuarium sive Confectio Kermesina vulgo Alkermes, amelyet ájulás vagy erős szívdobogásérzet esetén használtak.

Syrupus Majorannae – (Ol. Majorann.)

Majorannaolaj. Ph. Hg. II.-ben volt hivatalos. Sárgás, híg illóolaj. Emésztéssegítőként, szélhajtóként és szemgyulladásnál vérelvonóként alkalmazták.

Syrupus mannatus – (Syr. mannat.)

Mannaszirup, amelyet manna, szennakivonat és csillagánizs felhasználásával készítettek. A szenna és a manna hashajtó hatású, a csillagánizst ízjavítóként alkalmazták. Gyermekeknek ricinusolajjal keverve rendelték, mint hashajtót. A manna egyes kőrisfajok kérgének megsebzése setén kifolyó édes, cukrokat és cukoralkoholokat tartalmazó nedv. A benne található cukoralkoholok (legnagyobb mennyiségben mannitol) enyhe hashajtó hatásúak. A szenna (*Cassia*) fajok olyan vegyületeket tartalmaz, amelyek a vastagbél falának izgatásával váltják ki a hashajtó hatást.

Syrupus menthae – (Syrup Menthae)

Mentaszirup, amelyet a borsmenta (*Metha piperita*) növényből állítottak elő. Később a *Syrupus menthae piperitae* (borsmentás szirup) a Ph. Hg. III.-ban volt hivatalos. Ez borsmenta illóolajat tartalmazó, alkoholos, cukros szirup volt.

Syrupus mororum – (Syr. moror.)

Syrupus mororum, azaz szederszirup (amelyet gyümölcsből és kristálycukorból állítottak elő). Különösebb gyógyhatása nincs (bár vitaminforrásként nem utolsó), kellemetlen ízű gyógyszerkészítmények ízesítésére használták.

Syrupus Myrtillorum – (SYR MIRTILL)

Áfonyaszirup (*Vaccinium myrtillus*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Syrupus papaveri albi – (Syr. Papaver. Albi)

Mákfej szirup. Szinonímák: Syrupus e meconio, syrupus diacodii. A Ph. Hg. I., II. és III. tartalmazta *Syrupus diacodii* (mákfej szörp) néven. Mákfejet, hámozott édesgyökeret, hígított borszeszt, vizet és cukrot tartalmazott.

Syrupus Peruvian - (BALSAM PERUVIAN)

Perubalzsam (*Myroxylon pereirae*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Syrupus rhei - (Syr. Rhei)

Rebarbara / rabarbara szörp, rheum szörp. Hashajtószer volt. A Ph. Hg. I. és II.-ben hivatalos volt. Lásd → *Rhei rhizoma pulvis* és *Extractum rhei radici*.

Syrupus rhei chinensis - (Syr. Rhei Chin.)

Rebarbara/rabarbara avagy rheum szörp. Hivatalos volt a Ph. Hg. I. és II.-ben. Lásd → *Syrupus rhei*.

Syrupus ripium (ribium) – (Syr. Ripium)

Ribizkeszirup, tengeri szőlőszirup avagy ribizkeszörp (Pozsonyi Taxa). A Ph. Hg. I.-ben a *Syrupus ribium* (ribizke szörp) szerepelt.

Syrupus rosarum solutivus – (Syrup. Rosarum Slutiv.)

Lágyító rózsaszirup (Pozsonyi Taxa).

Syrupus Scillae - (Syr. Scillae)

Tengerihagyma szirup. Lásd → *Acetum scillae*.

Syrupus senegae - (Syr. Senegae)

Szenega szörp, illetve szirup. Hivatalos volt a Ph. Hg. II. és III.-ban. A szenega *(Polygala senega)* Észak-Amerika mérsékelt vidékein honos növény, amelynek gyökere szenegagyökér vagy csörgőkígyógyökér néven ismert. Légúti hurutos betegségekben alkalmazták köptetőként. Lásd még → *Radix senegae*.

Syrupus Violam Flores – (SYR. VIOL: FL:)

Árvácska szirup (*Viola tricolor*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Syrupus violarum - (Syrup. Violarum)

Ibolyaszirup, amelyet az illatos ibolya (*Viola odorata*) növényből állítotal elő. Az V. Osztrák Gyógyszermkönyvben szerepelt, íz- és illatjavító.

T

Tabletta Saccharimidi - (Tabl. Saccharimid)

Gyorsan oldódó mesterséges édesítőszerből, a szacharimidből előállított tabletta.

Talcum

Talkum, vagy más néven zsírkő. Vízben, savakban oldhatatlan síkos tapintású por. A gyógyszergyártás során hintőporokban, pasztákban, tablettázás segédanyagaként alkalmazzák, de a kozmetikai ipar készítményeiben (krémek, púder) is megtalálható.

Talcum Venetian – (TALC: VENET:)

Rizspor, Velencei talkumpor (*Oryha sativa*). XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Tanaceti Herba

Varádics virágos hajtása. Tanacetum vulgare, azaz gilisztaűző varádics. Az őszirózsafélék családjába tartozó faj, főként folyópartokon, mocsárréteken előforduló növény. Virágaiból vízzel való lepárlással készül az *Oleum tanaceti*, amely egy zöldessárga, kámforszagú olaj. Féreghajtóként alkalmazták, adagja 1-3 csepp volt. Vetélést okoz, így terhes nők nem használhatták.

Tannigen

Acetyltannin, Tannigen, Acidum tannigenicum, Diacetyltannin, acetyltannin, calechucsersav, catechinsav. H. Meyer által előállított tannin-ecetsav-észter. Szag és íz nélküli, sárgás-fehér igen nedvszívó, tapadó por, víz alatt nyúlós tömeggé olvad, vízben és borszeszben lassan oldódik. Alkalmazták hasmenés esetén, mint összehúzó (*adstringens*) szert, mivel nem szívódik fel, hanem a bélcsatorna lúgos váladékában elbomolva az egész bélcsatornában lassan fejti ki összehúzó hatását.

Tartaras Boraxatus

Pórisos borkő, kalium tartaricum boraxatum, borax tartarisata, tartarus boraxatus, kali tartaric. borax, cremor tartari boraxatus, cremor tartari solubilis, borkősavas borax). Fehér, alaktalan por, amelyet úgy alkalmaztak, mint a kálium-acelicumot (hashajtóként, vízhajtóként ödémák levezetésére).

Tartarus Tartarisatus - (Tarta.Rus.Tartarisa.Tus)

Káliumtartrát és borkősav keveréke. Számos savanykás gyümölcsben, elsősorban a szőlőben előforduló anyag. A szőlőmustból erjedéskor kiválik szennyezett formában, ebből nyerték tisztítással a gyógyászatban használatos, húgyhajtó és hashajtó anyagot.

Terebinthia veneta - (Terebinth. Venet.)

Terebinthina laricina, avagy velencei terpentin. A vörös fenyő (*Pinus larix* avagy *Larix decidua* Miller) balzsama. Hivatalos volt a Ph. Hg. II., III. és IV.-ben. A bőrön izgató-, bőrvörösítő hatása miatt, valamint alapanyagként használták. Lásd még → *Oleum terebinthinae*.

Terpinum hydratum – (Terpin. hydrat.)

Terpinhidrát, szerves vegyület, amelyet eredetileg terpentinolajból állítottak elő kémiai átalakítással. Köptető hatású anyag, megfázás kezelésében alkalmazzák.

Terra Catechu – (TERR CATEC)

Catechu-föld. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Terra Sigillata – (TERR SIGID RUO)

Agyagból gyúrt korongok.

XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Terra Sigillata Alba - (Terr. Sigil. Alba)

Fehér pecsétes föld, agyagból gyúrt korongok pecsétlenyomattal. Porított formában alkalmazták. A reneszánsz korban úgy vélték, megvéd a mérgezéstől. Külsőleg, sebkezelésre is használták.

Terra Sigillata Strigensis – (Terra Sigill. Strig.)

Esztergomi Terra Sigillata (Kassai Antidotarium). Lásd még → *Terra sigillata*

Terra/Bolus Tripolitana – (B. TRIPOLIS)

Kovaföld, diatomit. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Tetrajodpyrol

Más néven jodol, jodoltetrajodpyrol vagy tetrajódpirrol. A jodol világos barnás-sárgás, szagtalan, íztelen kristályos por. 89% jódot tartalmaz, a jodoform helyett használták, mint antiszeptikumot.

Therebinthina Cocta – (TEREI COC)

Főzött terpentin. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Theobromin

A kakaó (*Theobroma cacao*) termésében jelentősmennyiségben megtalálható alkaloid. Szerkezete a koffeinéhez igen hasnló, de a teobrominra elsősorban vizelethajtó hatás jellemző, élénkítő hatása enyhébb. Újabban köhögéscsillapító hatását is felfedezték.

Theobrominum natrio-salicylicum – (Theobrom. Natr. Salic.)

Szalicilsavas nátrium theobromin, diuretinum, diuretin, diuretinum Knoll, theobromino-natrium cum natrio salicylico, theobrominnatriosalicylat, theobromini et natrii salicylas. 48% theobromin-tartalmú színtelen, vagy alig sárgás-színű amorf vagy néha kristályos, enyhén édeses, majd sós-keserű, kissé lúgos utóízű, csaknem szagtalan por. Vizelethajtóként használták. Hivatalos volt a Ph. Hg. II., III. és IV.-ben is.

Theocinum natrium aceticum - (Theocin-Natr. Acetic.)

Más néven teofillin-nátrium-acetát. Ezt a teofillin vegyületet szintén vizelethajtóként alkalmazták. Hivatalos volt a Ph. Hg. IV.-ben.

Thymol

A timol egy monoterpén fenolszármazék. A kakukkfű illóolajában található nagyobb mennyiségben, de sok más illóolaj is tartalmaz timolt. Fehér kristályos anyag, kellemes, kakukkfű illatára emlékeztető aromával, fűszeres csípős ízzel és erős antiszeptikus tulajdonságokkal. Külsőleg, mint enyhe izgatószert és fertőtlenítőt használták, főleg szájvizekben. Hivatalos volt a Ph. Hg. II., III. és IV.-ben is.

Tilliae flos – (Tilia flor.)

A *Tilia* nemzetség több faja egész Európában elterjedt, így hazánkban is megtalálható. Virágzáskor jellegzetes, kellemes illata van. A gyógyászatban középkor óta használt, napjainkban is népszerű gyógynövény. Jelenleg is használatos a hársfavirág, latinul *Tiliae flos*, amely a kislevelű hárs (*Tilia cordata*), a nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*) vagy a közönséges hárs (*Tilia vulgaris*) egész, szárított virágzata, illetve ezek keveréke. Tradicionálisan vizelethajtóként, izzasztóként, gyomorpanaszokra és az epeelválasztás segítésére használták. A hársfavirágot napjainkban megfázás esetén, száraz köhögés enyhítésére tea formájában alkalmazzák.

Tinctura absinthii - (Tinct. Absynth.)

Tinktúra (festvény) a fehér ürömből (*Artemisia absynthium*). Gyomorkeserűkben, emésztési panaszok, epebántalmak ellen és segédanyagként alkalmazták. Lásd még → *Tinctura absinthii composita*.

Tinctura absinthii composita - (Tinct. Absynthii Comp.)

Fűszeres üröm festvény. Fehér ürömfűből, édes narancshéjból, kálmos gyöktörzsből, tárnicsgyökérből, fahéjból hígított szesszel készült tikntúra avagy festény. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. III. és IV.-ben. Étvágyjavító, emésztést elősegítő szerként rendelték étkezés előtt, esetleg más tinktúrákkal kombinálva.

Tinctura acetici ferri aethera - (Tinct. Ferri Acet. Aeth.)

Etilacetátos vas-acetát tinktúra. Vaspótlószerként használták.

Tinctura Aconiti – (Tinct. Aconit.)

Sisakvirág tinktúra összezúzott sisakvirág gumóból és hígított borszeszből álló tinktúra. A sisakvirág (*Aconitum*), ismert még, mint a "mérgek királynője", akonit, farkasfű, a boglárkafélék rendjébe tartozó, lágy szárú növény. Fő hatóanyaga az akonitin, mely emberre és állatra nézve egyaránt halálos méreg, de ezen kívül tartalmaz még több, szintén mérgező anyagot. Hivatalos volt a Ph. Hg.I.-ben.

Tinctura Acori Calami - (Tinct. Acori)

Orvosi kálmos (*Acorus calamus*) - feltehetően gyöktörzs - tinktúra avagy festvény. Étvágygerjesztőként, bélpangás esetén amarumként és tonicumként, külsőleg fürdőkhöz, öblögetőkhöz alkalmazták.

Tinctura aloes - (Tinct. Aloes.)

Aloe tinktúra. A Ph. Hg. II., III. és IV.-ben volt hivatalos. Hashajtóként használták. Lásd még → *Extractum aloes*.

Tintura amara composita – (Tinct. amara comp.)

Keserű tinktúra. Zöldesbarna színű, fűszeres illatú, keserű folyadék. Abszint, vidrafű és narancshéj alkoholos kivonata. A keserű íz miatt étvágygerjesztőnek alkalmazták, a szájban a nyál, a gyomorban pedig a sav termelődését fokozza.

Tinctura ambrae - (Tinct. Ambrae)

Ambrae grisea (tiszta ámbra – Pozsonyi Taxa, az ámbráscetek által kiválasztott viaszos állagú anyag, a parfümipar egyik fontos alapanyaga volt) , tejcukor és spiritus aethereus (éteres borszesz, Ph. Hg. II., III. IV., Hoffmann cseppek) összetevőket tartalmazó tinktúra. Méhszenves (hisztériás) nőknél alkalmazták.

Tinctura Anodyna Composita - (Tinct.Anodyn.Comp)

Szőlőbor, ópiumpor, sáfrány, szegfűszeg, fahéj kivonatot tartalmazó keverék. Fájdalmak, hisztériás rohamok, gyomorgörcsök, hasmenés kezelésére alkalmazták.

Tinctura anticholerina – (Tinct. Antichol. Toln.)

Tinctura anticholerica Bastleri, liquor Bastleri, Bastler-féle cseppek. A szeszes kivonat hatóanyagként ánizs-, boróka- és kajeputolajat, valamint fahéjat tartalmazott. Koleránál, gyomorgörcsnél alkalmazták.

Tinctura aromatica - (Tinct. Aromat.)

Illatos festvény: kasszia-fahéjat, gyömbér-gyökértörzset, zedoaria-gyökértörzset, narancshéj-sárgáját, szegfűszeget, cardamomum-termést, hígított szeszt tartalmazó tinktúra. Sötét vöröses-barna színű, tiszta és átlátszó, igen illatos, fűszeres ízű szeszes folyadék.

Tinctura aromatica acida - (Tinct. Aromat. Acid.)

Elixirium vitrioli Mynsichti, amely az V. Osztrák Gyógyszerkönyvben volt hivatalos. Összetevőői: Radix calami (orvosi kálmos gyökér), radix galangae (galanggyökér), radix zingiberi (gyömbérgyökér), cortex cinnamomi cassiae (fahéj), radix caryophatae (ciklászgyökér), nucis moschatae (szerecsendió), cortex citri flavum (sárga citromhéj), saccharum album (répacukor), hígított kénsav. Az *Acidum Halleri* javallataiban alkalmazták, lásd → *Acidum Halleri*.

Tinctura asae foetidae - (Tinct. Asae Foet.)

A bűzaszat (*Assa foetida*) tinktúrája, amelyet hisztériában és epilepszioában (eskórban) alkalmazták. Lásd → *Assa foetida*.

Tinctura aurantiorum corticum – (Tinct. aurant. cort.)

Tinctura aurantiorum corticum, azaz narancshéjtinktúra, amely a narancs héjából készül víz-alkohol elegyével. Kellemes, keserű-aromás íze miatt étvágyjavítóként, ízesítőként használták.

Tinctura aurantii - (Tinct. aurantii)

Tinctura aurantii, azaz narancstinktúra, amely a narancs héjából készül víz-alkohol elegyével. Kellemes, keserű-aromás íze miatt étvágyjavítóként, ízesítőként használták.

Tinctura Balsamica – (Tinct.Balsam.)

Külsőleg alkalmazták renyhe lefolyású sebekre, belsőleg, mint univerzális szert. Az egyszerűen ”balzsam” név alatt kért készítményhez a következő előíratot használták: “Rp./ Aloe pulv., Myrrhae, Olibani aa gr 70, Styracis liquidi 140, Ligni santali rubri 30, Croci 3, Bals peruvian 35. Spir vini diluti 5000. Digere per dies sex, dein filtra.”

Tinctura belladonnae – (Tinct. bellad.)

Tinctura belladonnae, a maszlagos nadragulya (*Atropa belladonna*) vizes-alkoholos kivonata. Az extraktum a növény leveléből vagy gyökeréből készülhetett, atropin nevű alkaloidja miatt pupillatágítóként használták s használják ma is. A növény nevében a belladonna szó „szép asszonyt” jelent, ugyanis a középkori Velencében ezt a növényt a tekintet igézővé tétele céljával fogyasztották a nők.

Tinctura benzoes /resinae/ - (Tinct. Benzoes)

Benzoe festvény/tinktúra avagy szűzlánytej. Hivatalos volt a Ph. Hg. I.-ben. Kozmetikumként használták.

Tinctura Boldo – (Tinct. Boldo.)

Boldó tinktúra. A boldó vagy boldófa (*Peumus boldus*) Chile középső területein őshonos, alacsony, fatermetű cserje. A boldófa levelét, a boldinnak az epekiválasztásra gyakorolt hatása miatt, nagymértékben hasznosítják a máj- és epeeredetű emésztési zavarok tüneti kezelésében. A boldófalevél folyékony kivonatát epekövek ellen javasolták. Nagyobb adagokban nyugtató hatású.

Tinctura Canellae Alba – (Tinct. Canellar Alb.)

Fehér kanellahéj tinktúra. A kanella 7 -8 méter magas fa, hazája az Antillák és Dél-Florida. Szaga fűszeres, fahéjra emlékeztető, íze csípős. Alkalmazzák, mint emésztést elősegítő szert (stomachicumot).

Tinctura Cannabis Indicae - (Tinct. Canabis indic.)

Indiai kender tinktúra. Az indiai kender virágzó részen már gyümölcsöző összezúzott csúcsaiból készül. Zöldes-barna színű, tiszta és átlátszó, kenderfű szagú szeszes folyadék. Nyugtató,

fájdalomcsillapító szerként használták, egyebek között fájdalmas emésztőszervi zavarokban. Hivatalos volt a Ph. Hg.I, III-ben is. Lásd → *Extractum cannabis indicae*.

Tinctura cantharides – (Tinct. canthar.)

Tinctura cantharides, magyarul kőrisbogártinktúra. A rovar alkoholos-vizes kivonata híres-hírhedt afrodiziákum volt, amely a nemi vágy fokozásán kívül számos mérgezési tünetet is okozott, nagyobb adagban pedig akár végzetes következményekkel is járhatott az alkalmazása.

Tinctura capsici

Szárított pirospaprika alkoholos kivonata. Narancsvörös színű, égető ízű szeszes folyadék. Keserű íze miatt belsőleg étvágygerjesztőnek, külsőleg vérbőséget előidéző hatása miatt használták fájdalomcsillapító bedörzsölőszerekben, hajszeszekben. Érdekesség, hogy 1937-ben kapott Nobel-díjat Szent-Györgyi Albert a paprikából kinyert C-vitaminnal végzett vizsgálataiért. Úgy tartják, hogy Szent-Györgyi felesége az uzsonnája mellé mindig csomagolt paprikát, de a tudósnak nem volt szíve kidobni az általa nem igazán kedvelt zöldséget, ezért elkezdte vizsgálni. Így ismerte fel, hogy a paprika nagy mennyiségű, könnyen kinyerhető C-vitamint tartalmaz, s a szegedi paprikából előállított aszkorbinsavval (a C-vitamin kémiai neve) vezettek el a Nobel-díjat érő eredményekig.
A paprikával kapcsolatos tudományos kutatások napjainkban főleg a növény csípős anyagára, a kapszaicinra irányulnak. Ez a vegyület és származékai fájdalomcsillapítóként lehetnek hasznosak.

Tinctura cascarillae - (Tinct. Cascaril.)

Cascarilla tinktúra, amely a *Croton eleuteria* cserje illóolajtartalmú kérgéből készült. Emésztési zavarokban, hasmenés, gyomorhurut, vérhas ellen használták. Lásd még → *Extractum cascarillae*.

Tinctura castorei – (Tinct. castorei)

A hód *(Castor fiber)* bűzmirigyéből ürülő gyantás váladék alkoholos kivonata. A régi gyakorlatban rendszertelen menstruáció kezelésére alkalmazták. Használták szívelégtelenségben is, mert az ugyanilyen célra alkalmazott gyűszűvirágnál hatásosabb szernek vélték.

Tinctura chamomillae – (Tinct. chamom.)

Tinctura chamomillae, kamillavirágzat víz-alkohol elegyével készített kivonata. Gyulladáscsökkentő készítmények előállítására használták.

Tinctura chinae composita – (Tinct. chin. comp.)

Tinctura chinae composita, magyarul összetett kínafakéreg-tinktúra. Fő összetevője a keserű ízű kínafakéreg, ezért étvágy- és emésztésjavítóként alkalmazták.

Tictura chinae simplex - (Tinct. Chinae Simpl.)

Egyszerű kinafa tinktúra, avagy kina festvény, amely vörös kinafakéreg porból készült szeszes tinktúra volt. Hivatalos volt a Ph. Hg. II. és III.-ban. Ugyanúgy használták, mint a *Tinctura chinae composita*-t, gyomorerősítőként (*stomachicum*).

Tinctura cinnamomi - (Tinct. Cinnamom.)

Fahéj tinktúra. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II. III. és IV.-ben. Összehúzószer (*adsztringens*) volt, amelyet krónikus hasmenésben, kóros menstruációs vérzésben, méhvérzésben és más adsztringens készítmények összetevőjeként használtak.

Tinctura Colchici Seminum – (Tinct. Colchic. Sem.)

Őszi kikericsmag tinktúra. Sárgás-barna színű tiszta és átlátszó, keserű ízű szeszes folyadék. Hivatalos volt a Ph. Hg.II., III., IV.-ben. Lásd → *Semen colchici autumnalis*.

Tinctura colocynthidum - (Tinct. Colochin. Dos. 1,50-5,00)

Sártök (*Cucumis colocynthis*) festvény avagy kivonat. Hivatalos volt a Ph. Hg. I.-ben. Hashajtóként használták.

Tinctura conduranga – (Tinct. conduranga)

Kondurangótinktúra, azaz a *Marsdenia condurango* nevű dél-amerikai növény kérgének vizes-alkoholos kivonata. A kondurangó valamikor igen divatos gyógynövény volt, a 20. század elején megjelent Kazay-lexikon szerint „eleinte nagy hangon hirdették, hogy a rákos kibövéselket pusztítja, s hogy a ráknak speczialis gyógyszere, de a kísérletek nem vezettek megbízató eredményekre.” Mivel keserű ízű, napjainkban emésztésjavítóként használják.

Tinctura condurango - (Tinct. Condurango)

Kondurangótinktúra, azaz a *Marsdenia condurango* nevű dél-amerikai növény kérgének vizesalkoholos kivonata.

Tinctura Digitalis - (Tinct. Digitalis)

Piros gyűszűvirág (Digitalis purpurea) tinktúra avagy festvény (Ph. Hg. I.).

Tinctura Digitalis Aetherea - (Tinct.Digital.Aether)

Lásd → *Extractum digitalis*, → *Tinctura Digitalis*.

Tinctura ferri acetici aethera – (Tinct. Ferr. Acet. Aeth.)

Etilacetátos vas-acetát tinktúra. Vaspótlószerként használták. Lásd → *Tinctura acetici ferri aethera*.

Tinctura ferri acetici formici - (Tinct. Ferri Acet. Formic.)

Vas-acetát-formiát tinktúra. Vaspótlásra használták.

Tinctura fumalis - (Tinct. Fumalis)

Illatos növényekből készült tinktúra, illatosításra használták.

Tinctura gallarum – (Tinct. gallar.)

Tinctura gallarum, azaz gallából, magyar nevén gubacsból (latinul *gallus*, *galla*) készült tinktúra (régiesen: gallafestvény). A gubacs növényi szövetekben kifejlődő sejtszaporulat, amely valamilyen élősködő vagy fertőzés hatására jön létre. (A gubacs csak a fiatal, még fejlődésben lévő részekből: rügyből, fiatal gyökérből, szárból, levélből képződik.) A gyógyászatban a tölgyfa levelén a gubacsdarázs petéje hatására kialakuló gallát használják. A rovarok által előidézett gubacsok általában a növényben fejlődő lárva, vagy az ott élő kifejlett egyed által kibocsátott kémiai anyagok hatására jönnek létre. Az így kialakult gubacsokban fejlődnek ki aztán a lárvák, ott bábozzák be magukat, s csak mint kifejlett rovarok hagyják el a gubacsot, az azon vágott kis nyíláson keresztül. A gubacs 1-2 cm átmérőjű, gömb alakú képződmény, amelyben a cserzőanyag az élősködővel szembeni védekezés részeként szaporodik fel. A gubacsba nagy mennyiségben találhatóak úgynevezett cserzőanyagok, ezeket a növény az élősködő elpusztítására termeli. A cserzőanyagok kicsapják (koagulálják) a fehérjéket, a cserzőanyag-tartalmú növényi részeket (így a gallát is) a gyógyászatban sebek kezelésére, hasmenés csillapítására használták s használják ma is. Régen bőrök cserzésére, szövetfestésre, valamint az ún. vasas-csersavas tinta előállítására is használták.

Tinctura Gentianae - (Tinctura Gentian.)

A tárnicsgyökérből készült tinktúra, amely a Ph. Hg. III.-ban volt hivatalos (tárnics festvény). Vörösesbarna színű, tiszta, átlátszó, vizes-alkoholos oldat. Lásd → *Gentianae pulvis grossus, Gentiana rubra*.

Tinctura guajaci ligni - (Tinct. Guajac. Ligni.)

Guajakfa forgácsából készült alkoholos kivonat (tinktúra).

Tinctura guajaci resinae - (Tinct. Guajaci Res.)

Guajakgyanta festvény avagy tinktúra. A Ph. Hg. II.-ben hivatalos volt.

Tinctura haemostyptica - (Tinct. Heamost. Denzel.)

Anyarozsporból, szeszből, kénsavból és kalcium-karbonátból készített vérzéscsökkentő szer.

Tinctura Hellebori Nigri – (Tinct. Hellebori)

Fekete hunyor (*Helleborus niger*) tinktúra avagy festvény.

Tinctura ipecacuanhae - (Tinct. Ipecac.)

Hánytató gyökérfestvény (Ph. Hg. I. és II.) avagy ipecacuanha festvény (Ph. Hg. III. és IV.). Az *Uragoga ipecacuanha* Baillon (syn. *Cephaelis ipecacuanha* Willdenow*; Psychotria ipecacuanha* Müller Arg) napon szárított gyökereiből készült kivonat. Köptetőként és hánytatóként használták. Lásd → *Ipecacuanhae radix pulvis*.

Tinctura kino - (Tinct. Kino)

A kelet-indiai kinofa (*Pterocarpus marsupium*) tinktúrája. Adsztringens hatású, kolera, hasmenés esetén használták.

Tinctura lignorum - (Tinct. Lignor.)

Tinctura pini compositum, *tinctura haemocatharthica*, vértisztító festvény, az V. Osztrák Gyógyszerkönyv szerint. Összetétel: guajakfa, száfrásfa (sassafras), vörös szantálfa, borókafa összetett szeszes kivonata. Alteráns (áthangoló) szer volt. A nemi vágyat is erősen csökkentette.

Tinctura lobeliae – (Tinct. lobeliae)

A *Lobelia inflata* (magyarul lobélia) növény vizes-alkoholos kivonata. Régies neve: porhonrojtfestvény. Asztma, köhögés kezelésére használták. A benne található alkaloidoknak légzésközpontot izgató hatása van.

Tinctura macis - (Tinct. Macis.)

Szerecsendióhéj kivonat. Lásd → *Pulvis macis flores*.

Tinctura Malatis Ferri – (Tinct. Malat Ferr.)

Almasavas vasas tinktúra, tinctura Pomi ferrata, tinctura malatis ferri, vasas alma-festvény. Almasavas vaskivonatot vizes-alkoholos fahéjvízben oldva készült. Vékony rétegben zöldes-barna színű, édeskés fahéj- s csak enyhén vasas ízű folyadék. Vízzel minden arányban elegyíthető zavarosodás nélkül. Vaspótló szerként alkalmazták.

Tinctura Mastichis – (Tinct. Mastich.)

Masztik vagy mastix tinktúra. A Görögországban, de főképpen Chios szigetén termő és ugyanott tenyésztett *Pistacia Lentiscus* L. (*Anacardiaceae*) kis fájából vagy cserjéjéből nyert gyanta. A törzs és az ágak megsértése után kifolyó és a levegőn megszáradt gyantás nedvből készülő tinktúra. Gyengén aromás szagú és ízű. Illatosítószerként használták. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., IV.-ben is. Lásd → *Pulvis mastichis*.

Tinctura Mastichis Composita - (Tinct.Mastich.Comp)

Masztixgyanta, olibani (tömjén) és mirrha keverékének alkoholos kivonata. Külsőleg irritált bőr, láb- és kézfagyás után alkalmazták. Sebgyógyító, fertőtlenítő, gyulladásgátló és fájdalomcsillapító. Belsőleg feszültség- és görcsoldó.

Tinctura myrrhae – (Tinct. myrrhae)

A mirha a szomáliai balzsamfa (*Commiphora molmol)* kérgéből spontán vagy sebzés hatására kifolyó és a levegőn megszilárduló mézga-gyanta. Tinktúrája a gyanta alkoholos oldásával készül. Adsztringens (összehúzó) és enyhe antiszeptikus (fertőtlenítő) hatású; kisebb szájüregi sebek, torokgyulladás kezelésére alkalmazzák.

Tinctura Nervino Tonica - (Tinct. Nervino. Ton)

Lásd → *Spiritus aetheris ferratus*.

Tinctura nucis vomicae - (Tinct. Nuc. Vom.)

Vészmag festvény, ebvészmag festvény, illetve tinktúra, tinctura strychni. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben. Lásd → *Extractum strychni siccum* és *Pulvis nucis vomicae subtilis*.

Tinctura odontalgica – (Tinct. odontalg.)

Magyarul fogfájásra való tinktúra, rövidebben fogcsepp. Ma már nem létező készítmény, valamikor nagyon népszerű szer volt, amelyet majdnem minden gyógyszertárban egyedi, saját recept alapján

készítettek. A cseppet a szuvas fogra cseppentették, fő alkotói között fájdalomcsillapító (pl. ópium), helyi érzéstelenítő (pl. fenol) és fertőtlenítő hatású (különböző illóolajok) komponensek is voltak.

Tinctura odontalgica Forte - (Tinct. Odontalg. Fort.)

Magyarul fogfájásra való emelt hatóanyagtartalmú tinktúra, rövidebben fogcsepp. Lásd még → *Tinctura odontalgica*.

Tinctura opii – (Tinct. opii)

Tinctura opii, azaz ópiumtinktúra. Az ópium a mák toktermésének bemetszése után kifolyó, majd beszáradó tejnedv, amely jelentős mennyiségben tartalmaz morfint és egyéb alkaloidokat. Az ópiumtinktúrát fájdalomcsillapítóként és súlyos hasmenés csillapítására használták.

Tinctura opii crocata - (Tinct. Opii Croc. 0,50-2,00)

Sáfrányos mákonyfestvény, összetett mákonyfestvény, Sydenham folyékony mákonya. Ópiumporból és sáfrányból (crocusból), valamint fahéjes vízből készült szeszes oldat. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben. Fájdalomcsillapítóként használták.

Tinctura Opii simplex – (Tinct. Opii Simpl.)

Egyszerű ópium tinktúra avagy mákony-festvény, amit fájdalomcsillapításra és súlyos hasmenés csillapítására használtak. Hivatalos volt a Ph. Hg.I, II-ben. Lásd → *Tinctura opii*.

Tinctura pectoralis – (T. Pector.)

Szinoním neve: *Elixirium asthmaticum* avagy „melly festvény”. Légzőszervi betegségek esetén használták.

Tinctura pomi ferrata – (Tinct. pomi ferr.)

Az *Extractum Pomi ferratum aquosum spissum* vaspor és alma préslevéből készült kivonat, mely későbbi alapanyagul szolgált a *Tinctura pomi ferrata* elkészítéséhez. A II. Magyar Gyógyszerkönyv (ez a 19. század végén íródott) receptje szerint 2 kg érett, savanyú alma levét melegítették 40 gramm vasporral – így keletkezett a ferromalát nevű vegyület -, amelyet azután felhígítottak, szűrtek és mézsűrűségűre pároltak. Ezt a készítményt adták fáradékonyság, vérszegénység esetén. Ma vaspótlásra leggyakrabban vas-szulfátot alkalmaznak filmtabletták, rágótabletták, kapszulák, szirupok vagy cseppek formájában.

Tinctura pyrethri - (Tinct. Pyretrhi)

Az *Anacyclus officinarum* Hayne (Anacyclus pyrethrum D. C.) növény gyökerének tinktúrája. Elvonószerként (derivánsként) használták, amelyekkel egyes anatómiai helyekről a vérbőséget elvonták és a gyulladásos tüneteket csökkentették.

Tinctura quassiae – (Tinct. quessiae)

A kvasszia fa *(Quassia amara)* kérgének alkoholos kivonata. Nevét a növényt először leíró botanikusról, Graman Quassiról kapta. Keserű íze miatt étvágyjavítóként alkalmazzák. Kísérleteket végeztek a növényben található simalikalakton D nevű anyag antimaláriás hatására nézve, amely gátolja bizonyos *Plasmodium* (a malária kórokózói) fajok fejlődését.

Tinctura ratanhiae – (Tinct. ratanh.)

Ratániagyökérből (*Kramera triandra*) híg alkohollal készített kivonat, amely hasmenésellenes hatású. Érdekesség, hogy a ratániagyökér hashajtó vegyületeket is tartalmaz, de ezzel a kivonási móddal a hasmenésellenes hatású cserzőanyagok nagyobb arányban vonódnak ki.

Tinctura rhei aquosa – (Tinct. Rhei Aquos)

Infusum rhei cum natrio carbonico, Rheum-öntelék szénsavas nátriummal. Összevágott rebarbara gyökeret, elmállott szénsavas nátriumot, lepárolt hideg vizet és hígított borszeszt tartalmazó tinktúra. Kia adagokban étvágyjavítóként és gyomorerősítőként használták, míg nagyobb adagokban hashajtó hatású volt. Hivatalos volt a Ph. Hg. I.-ben.

Tinctura rhei vinosa Darelli – (Tinct. rhei vin. Dar.)

Rebarbaragyökérből (*Rheum palmatum*, tenyeres rebarbara) és malagaborból készült, édes ízű, hashajtó hatású készítmény. Már nincs forgalomban.

Tinctura salviae - (Tinct. Salviae)

Zsályatinktúra. Szájnyálkahártya-, íny- és garatgyulladás esetén alkalmazható.

Tinctura saponariae – (Tinct. saponar.)

Tinctura saponariae, magyarul szappangyökértinktúra. A fehér magyar szappangyökér (*Gypsophyla paniculata*) vizes-alkoholos kivonatát köptető hatása miatt alkalmazták.

Tinctura Scillae – (Tinct. Scillae)

Tengerihagyma tinktúra. A német, belga, orosz, amerikai, angol és francia gyógyszerkönyvekben volt hivatalos. Szárított hagymából és borszeszből készül. Ph. Hg. IV. alapján 60%-os szesszel 10%-os hígításúra kellett készíteni.

Tinctura Spilanthi oleracei – (Tinct. Spilanth. Olar.)

Kerti szennyefű, spilanthesfű (*Spilanthes oleracea*) tinktúra, tinctura spilanti oleracei composita, tictura Paraguay Roux. Ph. Hg. I.-ben szerepel. Szájvízként és fogcseppként használták.

Tinctura stomachica composita – (Tinct. Stomach. Comp.)

Más néven *tinctura amara*, keserű festvény vagy gyomorerősitő festvény, Mariacelli cseppek). Vidraelecke-levelet, ezerjófüvet, tárnicsgyökeret, narancshéj sárgáját, nátrium-karbonátot és vizes-alkoholos fahéjvizet tartalmazó tinktúra. Vöröses-sárga, tiszta és átlátszó, narancshéj és fahéj szagú és ízű, igen keserű lúgos szeszes folyadék. Tonikumként, tehát emésztési zavaroknál és étvágytalanságnál használták. Hivatalos volt a Ph. Hg. I., II., III., IV.-ben is.

Tinctura stramonii seminis - (Tinct. Stramon. Sem.)

A csattanó maszlag (*Datura stramonium*) magjából készített oldat. Erősen mérgező, a magban toxikus hatású alkaloidok találhatóak. Hallucinogén hatású is. Hivatalos a Ph. Hg. I. kiadásában.

Tinctura strophanti - (Tinct. Strophant.)

Strophantus festvény avagy tinktúra. A *Strophanthus combe* afrikai növény magvaiból készítették. Hivatalos volt a Ph. Hg. II. és III.-ban. Szívre ható glikozidokat tartalmazó növényi készítmény, amelyet a digitalis (piros gyűszűvirág) készítmények javallataiban használtak, szív eredetű asztmában, a szívműködés erősítésére, pangásos szívelégtelenség okozta vizenyők lecsapolására.

Tinctura strychni – (Tinct. strychni)

Tinctura strychni, azaz az ebvészmag (*Strychnos nux-vomica*) magjának vizes-alkoholos kivonata. Régen bélrenyheségből eredő hasmenés és székrekedés kezelésére alkalmazták. A Ph. Hg. IV.-ben nevezték át *Tinctura strychni*-nek, korábban *Tinctura nucis vomicae* volt a neve. Ma már nem használatos, mivel igen mérgező alkaloidokat, köztük sztrchnint tartalmaz. Lásd → *Tinctura nucis vomicae*.

Tinctura svecica – (Tinct. svecica)

Svédcsepp.

Tinctura thujae - (Tinct. Thujae)

Szétzúzott, friss nyugati tuja (életfa; *Thuja occidentalis*) ághegyeiből vizes-alkoholos kivonószerrel készített oldat. Az ágakból készült tinktúrát külsőleg nehezen gyógyuló, fertőzött sebekre (pl. sziszilisz), belsőleg izzasztóként, köhögéscsillapítóként, izzasztóként használták. Hivatalos volt a Ph. Hg. I. kiadásában.

Tinctura thyme - (Tinct. Thymi)

Kakukkfű (*Thymus vulgaris*) tinktúra, köptető hatású készítmény, emellett köhögéscsillapító és baktériumölő is egyben.

Tinctura universalis - (Tinct. Universal.)

Prágai cseppek, élet essentzia, spiritus aromaticus (néha). Alkimista eredetű készítmény, amely eredetileg a bölcsek kövének oldata, panacea volt.

Tinctura Valerianae - (Tinct. Valerianae)

Macskagyökér (Valeriana officinalis, gyökönke, macska gyökönke) tinktúra avagy festvény (Ph. Hg. I.).

Tinctura valerianae aetherea – (Tinct. valerian. aeth.)

A *Valeriana officinalis* (orvosi macskagyökér) gyökeréből előállított éteres-alkoholos kivonat, mely enyhe nyugtató, szorongásoldó hatással bír. A növény magyar nevét onnan kapta, hogy barna gyöktörzsének átható illata erős, izgató hatással van a macskákra, melyek a növényhez dörgölőzve állítólag "kábulatba" esnek. Valószínűnek tűnik, hogy a gyöktörzs jellegzetes, emberek számára kellemetlen szaga a hím macskáknál nemi izgalmat okoz.

Tinctura valerinae spirituosa - (Tinct. Valer. Spir.)

Macskagyökér vizes-alkoholos oldata. Hivatalos a Ph. Hg. II. kiadásában, ahol a macskagyökér (*valeriana*), *gyökönke* néven szerepel. Az oldat összemetélt valeriana gyökérből készült, vizes-alkoholos kivonással. Lásd → *Tinctura valerianae* és *Extractum valerianae*.

Tinctura vanillae - (Tinct. Vanillae)

A vanília (*Vanilla planifolia*) növény termésének kivonata. Lásd → *Vanillinum*, illetve → *Essentia vanillae*.

Tinctura veratri – (Tinct. Veratri)

Zászpa (*Veratrum* sp.) víz és alkohol elegyével nyert kivonata, amelyet lázcsillapítása és szívpanaszok enyhítésére („szív erélyes működésének lenyomására") használtak. Ma már nem használatos.

Tinctura veratri viridis - (Tinct. Veratri Virid dos 0,15 - die 1,40)

Zöld zászpa (*Veratrum viride*) festvény /= tinktúra/, mellette a grammban megadott napi egyszeri és összadaggal. A Ph. Hg. I.-ben volt hivatalos. Vérnyomáscsökkentő hatású, pulzusszámot csökkentő hatású.

Tinctura zingiberis - (Tinct. Zingiber.)

Gyömbér (*Zingiber officinalis*) festvény avagy tinktúra. A Ph. Hg. II.-ben volt hivatalos. Étvágygerjesztőként használták.

Trigonella foenugraeci-semen – (Foenugraec. far.)

A görögszénát a tradicionális arab, indiai és kínai medicina egyaránt használja. A *Trigonella foenum-graecum* Indiában és Kínában őshonos, nevét a jellegzetes, friss szénára hasonlító illata után kapta. A hagyományos gyógyászatban keserű íze miatt étvágytalanság, emésztési zavarok esetén alkalmazzák, a magjából nyert pépet külsőleg ekcéma, fekélyek és kelések kezelésére használták. Cukorbetegnek adva csökkenti a betegek vércukorszintjét. Napjainkban étvágytalanság esetén, illetve vércukor- és koleszterinszint-csökkentésére alkalmazzák.

Tragacanta – (TRAGA GAVT)

Tragakantpor (*Astragalus gummifer*).

XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Trochisci santonini – (Trochisc.santon.)

A trochisci jelentése: lepénykék. A gyógyszertárban kapható „lepénykék" szögletes vagy korongalakú gyógyszerkészitmények voltak, amelyek alapját cukor- vagy kakaómassza adta. A Trochisci santonini hatóanyagként ún santonint tartalmaz, amely féregűző hatású, de erősen mérgező, ma már nem használatos gyógyszeranyag.

Tutia Alexandrina (Lapis Tutia) – (TULIA ALEX)

Tucia kő. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

U

Unguentum Aegyptiacum – (UNG: AEGYPT)

Egyiptomi kenőcs. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Unguentum acidi borici – (Ung. acid. borici)

Az *Acidum boricumot* (bórsav) tartalmazó kenőcsöt gomba ellen, fertőtlenítő hatása miatt alkalmazták.

Unguentum acidum carbolicum - (Ung. Acid. Carbol. 3%)

3%-os fenolt (karbolsavat=acidum carbolicum) tartalmazó kenőcs. Antiszeptikus, fertőtlenítő hatású készítmény.

Unguentum adepis lanae – (Ung. adipis lanae)

Az Unguentum adipis lanae *Adeps lanae*-t, azaz gyapjúviaszt (juhok gyapjának zsírtalanításával nyerik) tartalmazó kenőcs. Ez a készítmény gyógyszeres kenőcsök alapjául szolgáló zsíros kenőcsalapanyag.

Unguentum album camphoratum - (Ung. Album Camph.)

Kámforos fehér kenőcs, kámforos fejér ír (Pozsonyi Taxa). Ólom-karbonátot és kámfort tartalmazott. Elkészítése úgy történt, hogy az *Unguentum album simplex*-hez kámfort adtak.

Unguentum Album Simplex – (Ungv. Alb. Simpl.)

Unguentum cerussae, (Ph. Hg. I.), unguentum plumbi carbonici, ólom-karbonátos kenőcs avagy egyszerű fehér kenőcs. Ólomtapaszt, fehér vazelint (a Ph. Hg. I. és Ph. Hg. II. szerint disznózsírt, a Ph. Hg. III. szerint vazelint és disznózsírt) és bázisos ólomacetátot tartalmaz. Bőrbetegségek ellen használták, de ólomtartalma miatt már régen kikerült a gyógyászatból.

Unguentum altheae sylvestris – (U. Althea S.)

Mályvakenőcs (*Althaea officinalis*, avagy fehér mályva, orvosi ziliz). Althaea (ziliz) néven a drog hivatalos volt a Ph,. Hg. I. és II.-ben az Althaea (ziliz) -levél és -gyökér, a ziliz teaelegy (species althae) és a zilizszörp, míg a Ph. Hg. III.-ban a zilizgyökér, zilizlevél és ziliztea szerepelt.

Unguentum Apostolorum – (UNG: APOSTOL)

Tizenkét szerből való kenőcs.

XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Unguentum Aromaticum – (Ung. Aromat.)

Illatos ír (Ph. Hg I.), illetve illatos kenőcs (Ph. Hg. II.). A Ph. Hg. III.-ban már nem szerepel. Fehérürömfüvet, etanolt (hígított borszeszt), disznózsírt, sárga viaszt, babérolajat, fenyőbogyóolajat, fodormentaolajat, rozmarinolajat és levendulaolajat tartalmató kenőcs.

Unguentum basiliconis – (Ung. basilic.)

Unguentum basiliconis, régi gyógyszerkönyvekben szerepelt, ún. fekete balzsamír. Gyantákat, illóolajokat tartalmazott.

Unguentum Basilicum - (Ungv. Basilicum)

Szinonim elnevezése: királyi ír, felséges kenet. Olívaolajat, sárga viaszt, kolofont, faggyút és folyékony kátrányt, velencei és terpentint tartalmaz, de többmás összetétele ismert.

Unguentum Calendulae (Off.) – (UNGUEN CALENDULAE)

Körömvirágkenőcs (*Calendula officinalis*).

XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Unguentum camphoratum - (Ung. Camphor.)

Kámforos kenőcs, amely kámfort, paraffinkenőcsöt és adeps lanae-t tartalmazott. Reumakenőcsként használták.

Unguentum camphoratum ad pernionem – (Ung. camph. ad. pernion.)

Unguentum camphoratum ad pernionem, más néven fagykenőcs. Kámfort, perubalzsamot és ichtammolt tartalmaz, melyek gyulladáscsökkentő hatásuk révén jól csillapítják a fájdalmat és a keringést is javítják.

Unguentum cantharidinum - (Ung. Canthar.)

Kőrisbogár (*Lytta vesicatoria*) kenőcs. A Ph. Hg. I.-ben hivatalos volt. Hólyaghúzó szerként használták. Lásd → Emplastrum cantharidum, → Tinctura cantharides és → Cantharidi Pulvis.

Unguentum contra vermes - (Ung. Cont. Vermes.)

Giliszta ellen való ír (Pozsonyi Taxa). Régi, összetett kenős, amelyet Európában a 17-18. században elterjedten alkalmaztak különböző összetételek-receptek alapján.

Unguentum cosmeticum - (Ung. Cosmet.)

Egyszerű arckenőcs. Szinonimák: Margit-créme, Spitzer kenőcs, Schihulszky kenőcs.

Unguentum Detutia - (Ungv.De.Tutia)

Cinkoxiddal készült kenőcs. Az elkészítéséhez különböző alapanyagokat használtak: olajat, viaszt, gyakran viperazsírt. Szemkenőcsként alkalmazták.

Unguentum diachylon – (Ung. diachylon)

Az *Unguentum diachylon* ólom-oxidot tartalmazó kenőcs, amelyet furunkulusok érlelésére alkalmaztak. Mára kiszorult a terápiából.

Unguentum digestivum - (Ung. Digestiv.)

A 17-18. században alkalmazott kenőcs, amely egy összetétel (unguentum terebinthiae) szerint sárga visazt /*Cera flava*, lásd → *Cera alba et flava*/, terpentint /fenyőbalzsamot/ és terpentinolajat /lásd → *Oleum terebinthiae*/, egy másik összetétel szerint (unguentum terebinthiae compositum) terpentint, tojássárgáját, mirrhaport, aloeport és olivaolajat tartalmazott. Sebkezelésre használták, gennyedző sebek esetén.

Unguentum elemi – (Ungv. Elemi)

Szinonim elnevezése: elemi ír, balsamum arcaei. Az elemi a Resina elemi, amerikai Amyris fajok és indiai canareum fajok lágy gyantája. Izgató hatású.

Unguentum emolliens – (Ung. emolliens)

Bőrpuhító, hidratáló (a bőr víztartalmát növelő) kenőcs; kozmetikai célokra használják, még ma is hivatalos készítmény.

Unguentum glycerini – (Ung. glycerini)

Glicerines kenőcs. Az *Unguentum glycerini* a jól hidratálja a bőrt a glicerin vízmegkötő tulajdonsága miatt. Hűsítő hatású, könnyen lemosható. A gyógyszerkészítésben a mai napig alkalmazzák kenőcsalapanyagként.

Unguentum Hebrae - (Ung. Hebrae)

Hebra kenőcs (Hebra Nándor, bőrgyógyász nevéhez fűződik) szinonimája: *Ung. diachylon dr. Hebra=Dr. Hebra kenőcse,* ezen a néven hivatalos a Ph. Hg II., III., IV. kiadásában. Nedvedző ekcémákra, izzadási tünetek enyhítésére, valamint kenőcs alapanyagként használták.

Unguentum hydrargyri cinerei – (Ung. Hydrar. Cin.)

Szürke higanykenőcs (unguentum mercuriale, unguentum hydrargyri, unguentum neapolitanum, unguentum cinereum, unguentum hydrargyri fortius). Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben is hivatalos volt. Kékesszürke kenőcs. Főként szifiliszben használták bedörzsölőszerként.

Unguentum Hydrargyri Citrinum - (Ung. Hyd. Rarg. Citrin)

Higanyt tartalmazó kenőcs, közelebbről higany, salétromsav és disznózsír keveréke. Elsősorban a bujakor (szifilisz) kezelésére használták, bőrkiütések, bőrbetegségek kezelésére is. Vörös színű (Rubrum) változata is ismert.

Unguentum hydrargyri forte - (Ung. hydrarg. forte)

Hivatalos az 5. Német Gyógyszerkönyvben, *Unguentum hydrargyri fortius* néven. Másik, nem szokványos neve a *Nápolyi ír*, illetve másik elnevezése az *Unguentum Mercuriale fortius.* Nemi betegségek, főleg szifilisz kezelésére alkalmazták.

Unguentum hydrargyri mite – (Ung. hydrarg. mite)

Higanytartalmú kenőcs. A köz- (és nem köz-)nép huszárzsír , tetűzsir, mercuriomzsír néven ismerte és jellemzően paraziták kiirtására (elsősorban nemi úton terjedő betegségek kezelésére) használta. Ma már nincs forgalomban.

Unguentum hydrargyri rubrum - (Ung. Hydrarg. Rubr.)

Vörös higanykenőcs. Unguentum simplex-be elkevert hydrargyrum oxydatum rubrum-ot tartalmazott. Higanyos szemkenőcs volt.

Ung. hydrargyri 30%

30% higanyt tartalmazó kenőcs. Elsősorban nemi úton terjedő betegségek (bujakór, mai nevén szifilisz) kezelésére használták. Ma már nincs forgalomban.

Unguentum hydrargyri

Higanyt tartalmazó kenőcs. Elsősorban nemi úton terjedő betegségek (bujakór) kezelésére használták. Ma már nincs forgalomban.

Unguentum jodoformi - (Ung. Jodoform.)

Jodoformos kenőcs. Ferőtlenítő kenőcsként használták. A jodoform géz és a jodoform hivatalos volt a Ph. Hg. II. és III.-ban, de a kenőcs nem.

Unguentum kalii jodati - (Ung. Kal. Jodat.)

Jódkálium kenőcs. Hivatalos volt a Ph. Hg. II. és III.-ban. Bőrfertőzések ellen használták.

Unguentum mercuriale precipitatum album 1% - (Ung. Merc. Pp; Alb. 1%)

1%-os higany-ammónium-kloridos kenőcs avagy unguentum hydrargyri precipitati albi. Herpesz, viszketés, kopaszodással járó fejbőrbetegségek ellen, valamint féregirtóként használták. Lásd → *Mercurius praecipitatus albus*.

Unguentum nasale – (Ung. Nasale)

Orrkenőcs. A Formulae Normales (FoNo) I.-ben már szerepelt (1940). Eukaliptusz és borsmenta illóolajat, valamint sárga vazelint tartalmaz.

Unguentum Nervinus – (UNG: NERVIN)

Inakat erősítő kenőcs. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Unguentum Nihili – (UNG: NIHILI)

Cink-oxidos kenőcs. XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Unguentum plumbi - (Ung. Plumbi)

Megegyezik az *Unguentum plumbi acetici*-vel, mivel az Ung Plumbi másként *Ung. saturnium*, és ezt a nevet a Kazay lexikon az Ung. plumbi acetici szinonimájaként említi. Lásd → *Unguentum plumbi acetici*.

Unguentum plumbi acetici – (Ung. plumbi acet.)

Ólom-acetátos kenőcs. Zúzódások, égések, kisebb sebek kezelésére használták.

Unguentum populeum - (Ung. Populeon.)

Popiomir (Pozsonyi Taxa), nyárbimbóír. Égésekre, gyulladt felületekre, aranyér kezelésére, valamint fájdalomcsillapító kenőcsként alkalmazták a 17. századtól.

Unguentum Potabile Rubrum – (Ungv. Potabil. Rubr.)

Veres ír, amely nagyon régi gyógyszer. Sebkezelésre, sőt, belsőleg, hurut, fulladás, belső vérzés esetén meleg borban-sörben alkalmazták. Két XVIII. századi összetétel is megőrződött:

1. összetétel: bázikus rézacetát, gálickö, timsó, arany-oxid, vizelet, méz.
2. összetétel: viasz, faolaj, rnastix. terpentin, kámfor, ezüstglét (*lithargyrum*).

Az edényben lévő készítmény összetétele ismeretlen.

Unguentum Rosatum - (Ung. Rosat.)

Elnevezései: rózsakenőcs, kakaó kenőcs, rózsa ír. Hivatalos a Ph. Hg. I. és II. kiadásában, bár a két könyv által leírt összetétel némileg eltér, de mindkettőben szerepel a rózsavíz, mint összetevő. Hidratáló és bőrpuhító hatású.

Unguentum sabadillae – (Ung. sabadill.)

Unguentum sabadillae, másnéven Unguentum contra pediculos, vagy magyarul tetűzsír, kapuczinus zsír, koponyazsír. A *Schoenocaulon officinale* nevű, Dél. Amerikában honos mérgező növény terméséből készült. Ma már nem használatos.

Unguentum simplex - (Ung. simplex)

Egyszerű kenőcs. Közömbös bevonó és vivőszer, bármilyen kenőcshöz használható készítményalapként. Összetevői: disznózsír, fehér viasz. Hivatalos a Ph. Hg. I., II., III., IV. kiadásában.

Unguentum stearini – (Ung. stearini)

Összetevői között sztearinsavat is tartalmazó kenőcsalapanyag.

Unguentum Stearini sapo Mollis - (Ung. Stearini sap. Moll.)

Olajos, lágy, kenőcsszerű anyaga van, amely fénytelen fehér színű.

Unguentum styracis - (Ung. Styracis)

Az Unguentum styracis colophonium /hegedűgyanta, lásd → *Colpohonium*/, cera flava /sárga viasz, lásd → *Cera alba et flava*/, szezámolaj és folyékony storax összetevőkből készült. Rüh ellen, illetve nehezen gyógyuló sebekre alkalmazták. Megjegyzendő, hogy a más összetételű Unguentum de

Styracae avagy Storax ír már a XVIII. században is ismert volt (Pozsonyi Taxa). A storax kenőcs Linimentum styracis néven (szezámolaj és tisztított folyékony storax 1 : 3 arányú elegye) hivatalos volt a Ph. Hg. II. és III.-ban. Lásd még → *NP Balsam Styracis*.

Unguentum sulfuratum – (Ung. Sulfurat.)

Kénes ír, kénes kátrányos kenőcs, rüh zsír. Ph. Hg. I., II., III. és IV.-ben hivatalos volt. Sötétbarna színű, borókafakátrány szagú kenőcs, amelyben finoman eloszlatott kátránycseppecskék láthatók. Külsőleg rüh ellen használták, mivel a benne lévő szappan megduzzasztotta a hámréteget, így a kén és kátrány mélyebb rétegekben elpusztította az atkákat.

Unguentum sulfuratum citrinum – (Ung. sulfuratum citr.)

Unguentum sulfuratum citrinum, más néven Unguentum ad scabiem simplex. Jelentése: egyszerű rühösség elleni kenőcs. Hatásáért elsősorban kéntartalma felelt. Ma már nem használatos.

Unguentum sulfuratum flavum – (Ung. Sulfurat. Flav.)

Rühkenőcs. Lásd → *Unguentum sulfuratum citrinum*.

Unguentum verbasci – (Ungu. Verbasci)

Ökörfarkkóró kenőcs. Később, a Ph. Hg. I.-ben hivatalos lett a Verbascum (farkkóró virágai – *Verbascum phlomoides* és rokon fajok). A Ph. Hg. II.-ből és III.-ból kimaradt.

Unguentum xeroformi - (Ung. Xeroform.)

A xeroform avagy sigmaform a bismuthum tribromphenylicum, bismuthi tribromphenolas, bismuthtribromphenolat (bizmut-tribrómfenolát) szinonímanevei. A Ph. Hg. IV.-ben hivatalos volt. Sebkezelésben alkalmazott fertőtlenítő, szagtalanító hatású szer.

Unguentum zinci oxydati flavi - (Ung. Zinc. oxyd. fl.)

Megegyezik az *Unguentum zinci oxydati*-val. A feliratban szereplő jelző, a *flavi*, a latin *flavus* melléknévből származik, melynek jelentése: sárga (a kenőcs színére utal, amely a Ph. Hg. IV. előirata alapján sárga viasszal /cera flava/ készült, így a korábbi fehér szín után a kenőcs sárga lett).

Unguentum Zinci oxydati - (Ung. Zinci oxyd.)

Cink-oxidos kenőcs, összetevői: cink-oxid és az *Unguentum Simplex* (egyszerű kenőcs). Szárító kenőcsként is említik, hiszen összehúzó és szárító, illetve enyhe antiszeptikus hatása is van, melynek köszönhetően enyhíti a bőr gyulladásos tüneteit. Hivatalos a Ph. Hg. II., III., IV. kiadásában.

Urethanum – (Urethan.)

Uretán. Régen altatószerként alkalmazták, de mára kiszorult a terápiából. Ma már nem használják a gyógyászatban.

Uvae ursi folium – (Uva ursi fol.)

Az orvosi medvesző*l*ő *(Arctosaphylos uva-ursi)* levele. A medvesző*l*ő levele az egyik legjobban ismert és bevált szer az alsó húgyúti fertőzések kezelésében. Nagy előnye, hogy hatóanyagaival szemben nem alakul ki rezisztencia, de egy hétnél hosszabb kúra nem ajánlott, mivel hosszú távon vagy túladagolva komoly mellékhatásokkal kell számolni.

V

Vanillinum

A vanília az orchideák családjába tartozó, cserjeszerű, léggyökerekkel kapaszkodó növény. Tartalomanyagainak egyike a növény termésének jellegzetes illatáért felelős vanillin (latinul: vanillinum). A vanília nem egészen érett termését fűszerként, gyógyszerek előállításánál ízjavító és szagjavító gyanánt használják. Tinktúrája (alkoholos kivonata) szélhajtó, emésztőszervi görcsöket oldó hatása miatt is használatos volt. Régen szexuális vágyfokozó hatást is tulajdonítottak neki.

Vaselinum album americanum - (Vaselin. Alb. Amer.)

Amerikai fehér vazelin (nevezték *vaselinum americanum album*-nak is). Gyógyszeralapanyagként használták kenőcsökben. Az orosz eredetű vazelinétől eltérő tulajdonságai voltak.

Vaselinum album cum zinco oxydato – (Vasel. alb. c. zinc. oxyd.)

Fehér vazelin és cink-oxid keveréke. A fehér vazelin kőolajból nyert félszilárd szénhidrogének tisztított keveréke, kenőcsök készítményalapjául használják.

Vaselinum cum acido borico - (Vasel. c. ac. Boric.)

Bórsavas vazelin. Összetevői: vazelin és a bórsav por. Sárga, szagtalan, egynemű kenőcs. A benne lévő bórsav (*acidum boricum*) gombaölő és fertőtlenítő hatású. Hivatalos a Ph. Hg. III., IV. kiadásában.

Vaselinum flavum – (Vasel. flav.)

Sárga vazelin. Kőolajból nyert félszilárd szénhidrogének tisztított keveréke. Kenőcsök készítményalapját képezi.

Vaselinum zinci oxydati - (Vaselin. Zinc. Oxyd.)

Cink-oxidot tartalmaz. Lásd → *Vaselinum album cum zinco oxydato*.

Veratrinum - (Veratrin.)

A zászpa (*Veratrum album*) alkaloidja. Fehér színű, csípős ízű, szagtalan por. Erősen tüsszögtető hatása van. Vizes alkoholban, kloroformban könnyen, éterben nehezebben, vízben pedig alig oldható. Hivatalos a Ph. Hg. I. és II. kiadásában. Nagyon csipős ízű és rendkivül heves tüsszögést, hányást, gyomorhurutot és bélvérzéseket, kis dózisai általános görcsöket, a szivműködés gyérülését,

annak digitalis-szerü megváltozását, nagy dózisai pedig bénulást okoznak. A veratrint külsőleges használatra (kenőcsben vagy vizes-alkoholos, kloroformos oldatban), izomcsúzok esetében rendelték mint erős hatású elvonó szert.

Verbasci flos

A *Verbascum phlomoides* (ökörfarkkóró) virágai. Forrázat alakjában alkalmazták a légutak hurutja esetén.

Vinum cascarae sagradae - (Vin. Casc. Sacr.)

Cascara sagrada fluidum extraktumból és tokaji borból készült gyógybor. Nem volt hivatalos a gyógyszerkönyveinkben, szemben az extraktummal. Lásd még → *Cortex cascarae sagradae* → *Extractum cascara sagrada*

Vinum cerasorum – (V. Ceraso)

Cseresznyebor. Használtak még aqua cerasorum nigrorum-ot (fekete cseresznyevíz) és spiritus cerasorum nigrorum-ot (fekete cseresznye vizes-alkoholos kivonat).

Vinum Colchi dos 1,00 - die 3,00

Kikiricsbor, amely összezúzott kikiricsmagból és malaga borból készült. A zárójelben lévő számok a napi egyszeri és teljes adagot mutatják, grammban. A Ph. Hg. II. és III.-ban hivatalos volt.

Vinum condurango - (Vin. Condur.)

Condurango bor, amely apróra vágott condurango kéregből és malagaborból készült. Hivatalos volt a Ph. Hg. II.-ben. Lásd még → *Extractum condurango fluidum*.

Vinum ipecacuanhae - (Vinum Ipeac. dos 1,5 - die 10,0)

Ipecacuanha bor, amely a hánytatógyökeret *(Cephälis ipecacuanha)* tartalmazó bor. Köptetőként, hánytatóként használták.

Vinum Malagense - (Vin. Malag.)

Malaga-bor. Szinonimája: *Vinum Malaccense*. Kellemes zamatú, valódi bor. Különlegessége, hogy nem tartalmaz csersavat, ezért ezt használták a legtöbb gyógybor készítéséhez. Hivatalos: Ph. Hg. I., II. kiadásában.

Vinum Rhei

Tinctura rhei vinosa, tictura rhei Darelii, Darelius rebarbarás bora. A Ph. Hg. IV-ben hivatalos volt. Rheum gyöktörzset, édes narancshéjat, cardamomummagot és szamorodni bort tartalmazó készítmény. Hashajtóként használták.

Vinum Szamorodni - (Vin. Szamorod.)

Szamorodni bor. A Ph. Hg. IV.-ben volt hivatalos, önmagában és más gyógyborok bor-összetevőjeként.

Vinum stibiato-tartaricum - (Vin. Stibiato tart. 0,50-1,50)

Dárdanyos bor, hánytató borköves bor, antimoniumos bor, Huxham bora, vinum stibiatum, vinum antimonii. Antimon-tartarátból és tokaji borból készült gyógybor, zárójelben a napi egyszeri és maximális napi adagjával grammban kifejezve. Hivataloos volt a Ph. Hg. I., II. és III.-ban. Hánytatószerként használták. Magyarorszag is hozzajarult az 1929. evi II. brüsszeli nemzetközi egyezmény határozataihoz s így ezentúl tilos erős hatásu szerből boros keszitmenyt, gyógyszeres bort előállitani. Ennek következtében a IV. Gyógyszerkönyvben már nem is szerepel es elkésziteni vagy raktáron tartani tilos.

Viola tricoloris herba – (Viola tricol. hrb.)

A vadárvácskát, más néven a háromszínű árvácskát *(Viola tricolor)* a régi népi gyógyászatban *Viola tricloris herba*t (a fiókon látható) gyulladásos légúti-, ízület- és bőrbetegségek kezelésére, valamint „vértisztítás" céljára használták. Napjainkban nem csak gyógyászati céllal termesztik, hanem a kozmetikai ipar is felhasználja. A modern fitoterápiában bőrgyulladás és pelenkakiütés kezelésére használják.

Viscum Quercum – (VISCI QVER)

Fehér fagyöngy (*Viscum album*).

XVIII. századi eredetű felirat a székesfehérvári Fekete Sas patikamúzeumból.

Z

Zedoaria

Zedoáriagyökér. A *Curcuma zedoaria* Roscoe, citvor avagy fehér kurkuma ázsiai növény gyöktörzse (Pozsonyi Taxa, Ph. Hg. I, II, III). Hasmenés, emésztési zavarok, puffadás ellen használt drog. Illóolajat, keményítőt, nyálkaanyagokat és szeszkviterpén vegyületeket tartalmaz.

Zincum aceticum – (Zinc. acet.)

A cink-acetát összehúzó hatású, régen híg oldatát sebek tisztítására, nemiszervi megbetegedések kezelésére alkalmazták. Ma élelmiszeripari adalékanyagként (E 650) és cinkpótlásra is használják.

Zincum chloratum solutum 50% - (Zinc. chlorat. sol. 50%)

Cink-klorid törzsoldat *(solutum)*. A cink-klorid a levegőn nedvességet köt meg és elfolyósodik, ezért a pontos adagolás érdekében vizes törzsoldatként tárolják. A nyálkahártya vagy seb felszínén a fehérjék kicsapásával vékony hártyát létesít, így segíti a hámregenerációt.

Zincum oxydatum – (Zinc. oxidat.)

Cink-oxid, összehúzó hatású szervetlen vegyület. A nyálkahártya vagy seb felszínén a fehérjék kicsapásával vékony hártyát létesít, így segíti a hámregenerációt. Szárító, nem izgató, ezért hintőpor, kenőcs vagy paszta formájában alkalmas a bőr vagy kisebb sebek befedésére.

Zincum sulfocarbolicum – (Zinc. sulfocarb.)

Fenol (karbolsav) és kénsav reakciójával állították elő. Régen külsőleg mosóvizekhez használták; bűzös sebekre, mint fertőtlenítőszert; 4%-os oldata állítólag a májfoltokat és szeplőt is hamar eltüntette. Ma már nem használatos.

Zincum sulfuricum - (Zinc. sulfur.)

Cink-szulfát, vagy más néven kénsavas cink. Lásd → *Pulvis zinci sulfurici*.

Zincum valeriana – (Zinc. valerian.)

A *Valeriana officinalis* (orvosi macskagyökér) szárított gyökeréből nyert valeriánsav és cinksó reakciójával nyert vegyület. Nőgyógyászati és ízületi panaszok, epilepszia kezelésére használták. Már nem része a terápiának.